

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΜΗΜΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

**« Εξάρτηση από τους υπολογιστές στην εφηβική
ηλικία»**

**Σπουδάστριες: Γιαννουλάκη Αθηνά,
Τσοχανταρίδου Μήνα,
Χριστουλάκη Αμαλία**

Υπεύθυνος Καθηγητής: Βάντσος Δ.

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2009

Ευχαριστίες :

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον επιβλέποντα καθηγητή κ.Δημήτρη Βάντση, για την άμεριστη βοήθεια που μας προσέφερε κατά την συγγραφή του πονήματός μας αυτού. Επίσης τον κ. Ιωάννη Χλιαουτάκη, την κ.Καραμέτσου Θεανώ, την κα.Άρτεμη Τσίτσικα, την κα.Σπυριδούλα Ραπάνου, τον κ. Γιώργο Βακάλη , τον κ.Γιώργο Κορμά , τον κ.Ελευθέριο Μπόσμο, τον κ.Χρίστο Παναγιωτακόπουλο και την κα.Βίκη Καραβάλτσιου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

«Εξάρτηση από υπολογιστές»

1.1 Εξάρτηση από υπολογιστές.....σελ.7-9
1.2 Συμπτώματα εθισμού από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή.....σελ.9-10
1.3 Διαγνωστικά κριτήριασελ.10-11
1.3.1 Ανοχή.....σελ.11
1.3.2 Στερητικό σύνδρομο.....σελ.12-13
1.4. Συνδυασμός παραγόντων και αιτίες που οδηγούν στον εθισμό.....σελ.13-14
1.4.1. Δυνατότητα πρόσβασης στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.....σελ.14-15
1.4.2. Νομιμότητα στην χρήση των υπολογιστών.....σελ.15-16
1.4.3. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσηςσελ.16-19
1.5. Τρόπος ζωής των νέων σήμερα.....σελ.19-21
1.6. Το πρόβλημα της κατάχρησης των υπολογιστών σήμερα.....σελ.21-29
1.7. Μονάδες απεξάρτησης από το διαδίκτυο στην Ελλάδα.....σελ.30-32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

«Οι υπολογιστές και οι έφηβοι»

2.0. Εισαγωγή.....σελ.33
2.1. Ιστορική αναδρομή του προβλήματος και η έκτασή του.....σελ.33
2.1.1. Υπολογιστές στην Αρχαιότητα.....σελ.34-35
2.1.2. Υπολογιστές στην περίοδο της Αναγέννησης.....σελ.35
2.1.3. Υπολογιστές τον 19 ^ο αιώνα.....σελ.35-37
2.1.4. Σύγχρονοι (ηλεκτρονικοί) υπολογιστές.....σελ.37-38
2.2. Παράνομες και κοινωνικώς μη αποδεκτές πρακτικές χρήσεων του ηλεκτρονικού υπολογιστή σε ανήλικους.....σελ.38-40
2.3 Οι κοινωνικοί παράγοντες της νεανικής εγκληματικότητας.....σελ.40-41
2.3.1 Οι ψυχολογικοί παράγοντες της νεανικής εγκληματικότητας.....σελ.41-43
2.3.2 Ορισμός ηλεκτρονικού εγκλήματος.....σελ.43
2.3.3 Παραβατικότητα στο διαδίκτυο.....σελ.43
2.3.4 Η νεανική παραβατικότητα στο διαδίκτυο.....σελ.43-44
2.4 Επίλογος.....σελ.44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

«Μέσα κοινωνικοποίησης των εφήβων»

3.1 Εισαγωγή.....σελ.45
3.2. Εφηβείασελ.45
3.2.1. Τι είναι εφηβείασελ.45-48
3.2.2. Η Ψυχολογία του παιδιού.....σελ.48-49
3.2.3.Ανακάλυψη της προσωπικότητας.....σελ.49-53
3.3. Οικογένεια.....σελ.53-56
3.3.1 Ο ρόλος της οικογένειας στην κοινωνικοποίηση του ανηλίκου..σελ.56-58
3.3.2 Ο ρόλος της οικογένειας στη διαπαιδαγώγηση του ανηλίκου.....σελ.58-66
3.4 Κοινωνικός περίγυρος του εφήβου.....σελ.66
3.4.1. Θεσμοί και Μέσα Κοινωνικοποίησης.....σελ.66-67
3.4.2 Συνομήλικοι και οικογένεια.....σελ.67-69
3.4.3. Το σχολείο.....σελ.69-71
3.4.4Οι απόψεις των ειδικών για το σχολείο.....σελ.71-72
3.4.5 Ο κοινωνικοποιητικός ρόλος του σχολείουσελ.72-74
3.4.6 Σχολική τάξη και σχέσεις μεταξύ των συμμαθητών.....σελ.74-76
3.4.7 Εκκλησία.....σελ.76
3.5 Επίλογος.....σελ.76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

«Κίνδυνοι που υπάρχουν με τη χρήση»

4.1.Κίνδυνοι που συνδέονται με τα σωματικά προβλήματα.....σελ.77
4.1.2. Το σύνδρομο του καρπιαίου σωλήνα (CTS – Carpal Tunnel Syndrome).....σελ.77
4.1.3 Το σύνδρομο της οθόνης (Video Display Terminal Syndrome)...σελ.77-78
4.1.4. Παθήσεις από την κακή στάση του σώματος.....σελ.78
4.1.5. Η φωτοεπιληψία.....σελ.78
4.1.6. Κίνδυνοι από τα υλικά κατασκευής.....σελ.78-79
4.2. Παρουσίαση του φαινομένου και αντιμετώπιση.....σελ.79-80
4.3. Ρόλος γονέων και συμβουλές προς τους γονείς.....σελ.81-83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

«Μεθοδολογία Έρευνας»

- 5.1. Μεθοδολογία έρευνας και ανάλυσης των ευρημάτων.....σελ.84**
- 5.2 Επιλογή δείγματος.....σελ.84**
- 5.3 Πεδίο μελέτης.....σελ.84**
- 5.4 Το Ερευνητικό εργαλείο.....σελ.84**
- 5.5 Το Ερωτηματολόγιο και οι κλίμακες.....σελ.85-86**
- 5.6 Τεχνικές συλλογής στοιχείων.....σελ.86**
- 5.7 Υποθέσεις έρευνας.....σελ.87**
- 5.8 Οι μέθοδοι ανάλυσης.....σελ.87**
- 5.9 Δυσκολίες κατά τη συλλογή πληροφοριών.....σελ.87-88**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

«Έρευνα»

- 6.1. Αποτελέσματα Έρευνας.....σελ.89-99**
- 6.2. Κοινωνικό προφίλ των εφήβων.....σελ.100-107**
- 6.3. Εξάρτηση από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.....σελ.107-116**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

«Κοινωνικό προφίλ των εφήβων»

- 7.1. Κοινωνικό προφίλ των περιστασιακά και μέσων εξαρτημένων εφήβων.....σελ.117-120**
- 7.2. Κοινωνικό προφίλ των εφήβων.....σελ.120-122**
- 7.3.Υποθέσεις έρευνας.....σελ.122-129**
- 7.4. Ανάλυση ερευνητικών υποθέσεων.....σελ.129-131**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

Συμπεράσματα-Προτάσεις

- 8.1 Συμπεράσματα.....σελ.132-139**
- 8.2 Ανάγκες για μελλοντική έρευνα.....σελ.139**

8.3 Κοινωνική εργασία και εξάρτηση εφήβων από υπολογιστές.....σελ.140-141
8.4 Προτάσεις Πτυχιακής.....σελ.141-142
Παράρτημα.....σελ.143
Βιβλιογραφία.....σελ.170

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 Εξάρτηση από υπολογιστές

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε στον ορισμό της εξάρτησης από τους υπολογιστές, το οποίο αποτελεί ένα φαινόμενο της τελευταίας δεκαετίας, που ολοένα εξαπλώνεται.

«Ο όρος «Διαταραχή Εξάρτησης από το Διαδίκτυο και τους υπολογιστές» προτάθηκε για πρώτη φορά από τον Ιβαν Γκόλντμπεργκ το 1995. Η πρώτη περίπτωση είδε το φως της δημοσιότητας το 1997, στις ΗΠΑ. Το πρώτο Κέντρο Απεξάρτησης λειτούργησε το 1995, στην Πενσιλβάνια. Οι πρώτες περιπτώσεις αφορούσαν ενήλικες, ωστόσο τα επόμενα χρόνια το φαινόμενο επεκτάθηκε ραγδαία σε εφήβους και νέους.

Τα κριτήρια για τη διάγνωσή της βασίστηκαν σε εκείνα των εξαρτησιογόνων ουσιών αφού και οι δυο εξαρτήσεις παρουσιάζουν την ίδια εικόνα.

Το ενδεχόμενο του εθισμού ή της πιθανής εξάρτησης από διάφορες ψυχαγωγικές κυρίως ασχολίες που προσφέρει ο υπολογιστής συζητείται από το 1987. Πήρε όμως μεγαλύτερες διαστάσεις μετά το 1996, όταν αρκετοί ειδικοί ψυχίατροι και ψυχολόγοι θεώρησαν ότι η υπερβολική ενασχόληση με τον υπολογιστή μπορεί να προκαλέσει εθισμό και αναγνώρισαν το συγκεκριμένο πάθος ως αυθύπαρκτη διαταραχή και εξάρτηση με παρόμοια κριτήρια με αυτά των άλλων εξαρτήσεων. Κάποιοι διαφώνησαν και κάποιοι τήρησαν στάση αναμονής στο ζήτημα της διάγνωσης ως προς το αν η πολύωρη και μανιώδης ενασχόληση με τον υπολογιστή αποτελεί όντως εξάρτηση ή απλώς σύμπτωμα ενός σοβαρότερου προβλήματος» (Καππάτου, 2008:1)

Σύμφωνα με την ψυχιατρική κοινότητα η εξάρτηση από το διαδίκτυο αναγνωρίζεται ως μία ψυχοσωματική διαταραχή που χαρακτηρίζεται από:

- « *Ανάπτυξη ανοχής, καθώς εκδηλώνεται ή ανάγκη για ολοένα αυξανόμενης χρονικής διάρκειας σύνδεση με το internet προς επίτευξη της επιθυμητής ευχαρίστησης και ικανοποίησης. συμπτώματα στέρησης, κυρίως τρόμο, ανησυχία και κακοκεφιά*
- *Συναισθηματικές διαταραχές, όπως κατάθλιψη και ευερεθιστότητα,*
- *Διακοπή των κοινωνικών σχέσεων, πού μπορεί να εκδηλώνεται με εξασθένηση ή ολική εξαφάνιση είτε σε ποιότητα είτε σε ποσότητα.*

- Η εισδοχή σε ένα τυπικό κοινωνικό ρόλο, τη δημιουργία μιας εικόνας του εαυτού μας και μιας σειράς από δημόσιες συμπεριφορές δηλαδή ενός τρόπου ζωής που ανταποκρίνονται σε αυτό το κοινωνικό ρόλο. Τότε εμφανίζεται μια προσωπικότητα που έχει κατασκευαστεί γύρω από τον υπολογιστή, μια εικόνα του εαυτού μας που υπολογίζει αυτή την προσωπικότητα

Γι' αυτό χρήζει **ειδικής θεραπείας**, όπως ή εξάρτηση από το αλκοόλ ή τα ναρκωτικά» (Καππάτου, 2008:1).

«Για να τεθεί η διάγνωση της εξάρτησης ενός ατόμου από μια ψυχοτρόπο ουσία θα πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον τρία από τα παρακάτω κριτήρια και μερικά από τα συμπτώματα της διαταραχής αυτής να υφίστανται για τουλάχιστον ένα μήνα ή να επανεμφανίζονται για μεγάλο χρονικό διάστημα» (Λιάππας,1991:18).

- «Χρήση της ουσίας και στην προκείμενη περίπτωση χρήση του υπολογιστή σε μεγάλες χρονικές περιόδους παρά την αντίθεση πρόθεση του χρήστη.
- Ανεπιτυχείς προσπάθειες ελέγχου ή διακοπής της χρήσης της ουσίας από μέρους του χρήστη.
- Μεγάλη δαπάνη του χρόνου του χρήστη σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την απόκτηση της «ουσίας» δηλαδή τη χρήση του υπολογιστή.
- Συχνές καταστάσεις μέθης από χρήση της ουσίας ή εμφάνιση στερητικών συμπτωμάτων, που παρεμποδίζουν το άτομο να ανταποκριθεί κανονικά στον εργασιακό, οικογενειακό ή κοινωνικό του ρόλο.
- Συνεχής χρήση των υπολογιστών , παρά τη διαπίστωση των προβλημάτων που προκαλεί η χρήση τους στον κοινωνικό, ψυχολογικό ή σωματικό τομέα.
- Εκσεσημασμένη ανάπτυξη ανοχής στην ουσία και ανάγκη για χρήση συνεχώς μεγαλύτερων ποσοτήτων της ουσίας, ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα, ή ελαττωμένο αποτέλεσμα με τη συνεχή χρήση των ίδιων ποσοτήτων της ουσίας.
- Ανάπτυξη χαρακτηριστικών στερητικών συμπτωμάτων στην περίπτωση απότομης μείωσης η διακοπής της χρήσης της ουσίας.

- Συχνή χρήση των υπολογιστών με σκοπό την αποφυγή ή την ανακούφιση των στερεητικών συμπτωμάτων.

Τα δυο τελευταία κριτήρια δε θεωρούνται απαραίτητα στην περίπτωση χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών οι οποίες δεν προκαλούν σωματική εξάρτηση» (Λιάππας, 1991:18).

«Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι η εξάρτηση από ουσία είναι μια ψυχολογική ή και σωματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την επιτακτική ανάγκη για εκσεσημασμένη λήψη της ουσίας σε συνεχή ή περιοδική βάση, με σκοπό να βιώσει ο χρήστης τα αποτελέσματα της δράσης της ουσίας ή να αποφύγει τη δυσφορική κατάσταση που προκαλεί η στέρησή της. Εξάρτηση είναι δυνατόν να αναπτυχθεί σε περισσότερες από μια ουσίες. Μία ψυχοτρόπος ουσία μπορεί να προκαλέσει ψυχολογική εξάρτηση, σωματική εξάρτηση ή και τα δύο» (Λιάππας, 1991:19).

Ψυχολογική εξάρτηση

«Ονομάζεται η κατάσταση που συνοδεύει όλες σχεδόν τις περιπτώσεις εξάρτησης και κατά την οποία η προοπτική λήψης της ουσίας προκαλεί ένα συναίσθημα ευχαρίστησης. Έτσι γίνεται ισχυρότερο το κίνητρο για την επανάληψη της χρήσης, με σκοπό την ένταση της ευχαρίστησης ή την αποφυγή της δυσφορίας από την πιθανή στέρηση της ουσίας. Ο όρος αυτός είναι πολύ υποκειμενικός και δύσκολα ποσοτικοποιείται» (Καππάτου, 2008:1).

Σωματική εξάρτηση

Είναι μια κατάσταση του οργανισμού που εκφράζεται με την παρουσία σωματικών ψυχοπαθολογικών συμπτωμάτων στις περιπτώσεις που το ποσό της καταχρώμενης ουσίας μειώνεται απότομα σε σημαντικό βαθμό. Τα εμφανιζόμενα συμπτώματα είναι χαρακτηριστικά για κάθε κατηγορία ουσίας και φαίνεται ότι νευροχημικοί μηχανισμοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην έκλυσή τους. Η σωματική και η ψυχολογική εξάρτηση είναι συχνά αλληλοκαλυπτόμενες (Καππάτου, 2008:1)

1.2 Συμπτώματα εθισμού από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή

Σωματικά:

«Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουμε τα συμπτώματα που εμφανίζονται στα άτομα που παρουσιάζουν εξάρτηση διακρίνονται σε σωματικά και ψυχικά. Τα

σωματικά συμπτώματα εθισμού περιλαμβάνουν το σύνδρομο καρπιαίου σωλήνα, ξηρότητα των ματιών, εξασθένηση και θόλωση της όρασης, δυσκολία εστίασης σε μακρινές αποστάσεις. Επίσης παρουσιάζονται ημικρανίες, πόνοι στην πλάτη, ακατάστατη διατροφή και παράληψη γευμάτων. Γενική αδιαφορία και παραμέληση της προσωπικής υγιεινής, διαταραχές στον ύπνο και αντιστροφή του ωραρίου και φωτοεπιληψία.» (Παναγιωτακόπουλος, 2008:488).

Ψυχολογικά:

«Τα ψυχολογικά συμπτώματα εμφανίζονται ως αίσθηση ευεξίας ή ευφορίας μπροστά στο κομπιούτερ, αδυναμία να σταματήσει η δραστηριότητα , επιθυμία για όλο και περισσότερο χρόνο στο κομπιούτερ , ψέματα στους εργοδότες και στην οικογένεια, Προβλήματα με το σχολείο η τη δουλειά. Επίσης υπάρχει μειωμένη φυσική δραστηριότητα και περιορισμένες κοινωνικές επαφές. Οι εθισμένοι στο internet εμφανίζουν συμπτώματα όταν είναι και εκτός δικτύου, τα οποία είναι οι ζαλάδες και οι κινήσεις πληκτρολόγησης χωρίς να είναι μπροστά στον υπολογιστή. Επίσης, πολλοί έχουν ιστορικό κατάθλιψης, κατάχρησης αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών και ψυχικών διαταραχών, ενώ, όπως όλοι οι εθισμένοι, αρνούνται να παραδεχτούν το πρόβλημα τους ισχυριζόμενοι πως δεν είναι δυνατό να έχουν εθιστεί από μια μηχανή» (Παναγιωτακόπουλος, 2008: 488-490).

1.3 Διαγνωστικά κριτήρια

Σήμερα οι περισσότεροι ερευνητές στο τομέα των εξαρτήσεων προτείνουν ότι η διαταραχή εξάρτησης από το διαδίκτυο, μια ψυχοφυσιολογική διαταραχή που εμπεριέχει την ανοχή, συμπτώματα απομόνωσης, τις συναισθηματικές διαταραχές και την διακοπή των κοινωνικών σχέσεων.

Όπως προαναφέρθηκε τα διαγνωστικά κριτήρια είναι τα ίδια με εκείνα των άλλων εξαρτήσεων.

❏ «ανοχή , όπως ορίζεται με οποιαδήποτε από τα παρακάτω δύο:

- 1) ανάγκη για έντονα αυξημένες ποσότητες της ουσίας για να επιτευχθεί τοξίκωση ή επιθυμητό αποτέλεσμα . Στους υπολογιστές θα μπορούσε να οριστεί ως ανάγκη για συνεχή αφιέρωση όλο και περισσότερου χρόνου στο διαδίκτυο.
- 2) έντονα ελαττωμένο αποτέλεσμα με συνεχή χρήση της ίδιας ποσότητας της ουσίας και στην περίπτωση μας στη χρήση του διαδικτύου.

■ στερητικό σύνδρομο, όπως εκδηλώνεται με οποιοδήποτε από τα παρακάτω δυο :

1) χαρακτηριστικό στερητικό σύνδρομο για την ουσία που στην περίπτωσή μας είναι οι υπολογιστές.

2) η ίδια (ή κάποια με στενή σχέση με αυτήν) ουσία λαμβάνεται για να ανακουφισθούν ή να αποφευχθούν στερητικά συμπτώματα στην περίπτωσή μας θα μπορούσαν να ήταν οποιοδήποτε ηλεκτρονικό παιχνίδι κινητό, τηλεόραση κτλ.

■ η ουσία συχνά λαμβάνεται σε μεγαλύτερες ποσότητες ή για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα απ' ό,τι το άτομο είχε σκοπό στην περίπτωσή μας η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή!

■ υπάρχουν επίμονη επιθυμία ή αποτυχημένες προσπάθειες του ατόμου να ελαττώσει ή να ελέγξει τη χρήση της ουσίας δηλαδή του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

■ ξοδεύεται πολύς χρόνος, σε δραστηριότητες απαραίτητες για να βρει την ουσία (π.χ. επισκέπτεται πολλαπλούς γιατρούς ή οδηγεί μακρινές αποστάσεις,) χρησιμοποιώντας την ουσία (π.χ. το ένα τσιγάρο μετά το άλλο) ή για να συνέλθει από τα αποτελέσματά της. Στην περίπτωση μας γίνεται αναζήτηση για internet καφέ, υπολογιστές φίλων, άλλα ηλεκτρονικά παιχνίδια.

■ σημαντικές κοινωνικές, επαγγελματικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες εγκαταλείπονται ή μειώνονται λόγω της χρήσης της ουσίας δηλαδή την υπερβολική χρήση των υπολογιστών.

■ η χρήση της ουσίας συνεχίζεται παρά τη γνώση ότι έχει ένα επίμονο ή υποτροπιάζον σωματικό ή ψυχολογικό πρόβλημα που είναι πιθανό να έχει προκληθεί ή να παροξύνεται από την ουσία» (Μάνος, 2006: 508).

1.3.1 Ανοχή

Ανοχή σημαίνει ότι με την επαναληπτική χρήση του υπολογιστή χρειάζονται όλο και περισσότερες ώρες για να προκληθούν οι αρχικές εμπειρίες ευχαρίστησης. Η ανοχή δεν αναπτύσσεται ομοιόμορφα για όλα τα είδη των χρήσεων του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Έτσι ένα άτομο που έχει αναπτύξει υψηλή ανοχή δεν καταλαβαίνει πότε έχει φτάσει στα όρια της σωματικής και ψυχολογικής του εξάντλησης (Τζάφφη,χχ).

1.3.2 Στερητικό σύνδρομο

«Ψυχολογικά συμπτώματα άγχους: ανησυχία, ψυχική υπερδιέγερση, έλλειψη προσοχής, ευερεθιστότητα και αϋπνία.

Σωματικά συμπτώματα άγχους: ταχυπαλμία, τρέμουλο, εφίδρωση, ναυτία, κράμπες στο στομάχι και απώλεια όρεξης και βάρους.

Συνεχή συμπτώματα αυξημένης αισθητηριακής ευαισθησίας- οι ήχοι φαίνονται πιο δυνατοί, το φως πιο έντονο. Μπορεί να έχουμε πόνους μυϊκούς σπασμούς σε όλο το σώμα.

Το άτομο νιώθει αστάθεια και μπορεί να υπάρχουν ανωμαλίες στη γεύση και την όσφρηση.

Μπορεί να υπάρξουν και άλλα συμπτώματα, όπως «ψευδοστέρηση» - το άτομο νιώθει άγχος και αγωνία για τη διαδικασία της στέρησης, πριν ακόμα υπάρξει οποιαδήποτε πραγματική μείωση των δόσεων. Μετά τη διακοπή, είναι πιθανό να αναπτυχθεί πανικός, φοβία και κατάθλιψη, ακόμα κι αν το άτομο δεν έχει προηγούμενο ιστορικό τέτοιων συμπτωμάτων» (Shapiro 2004:88).

Σύμφωνα με την κ. Μαλλιώρα, «αυτό που δεν έχει τονιστεί είναι μια σειρά «στερητικών συμπτωμάτων», που παρατηρούνται στον χρήστη (γιατί έτσι αποκαλείται συμπτωματικά ο παίζων, ή διαβάζων ή περιπλανώμενος πελάτης) του κομπιούτερ. Αναφέρομαι στη νευρικότητα, αδυναμία συγκέντρωσης, εμμονή, διάσπαση της προσοχής, ευκολία κόπωσης που παρατηρούνται, μεταξύ άλλων, όταν ένα άτομο νεαρής ηλικίας επιθυμεί αλλά ενδεχομένως στερείται, λόγω αντικειμενικών συνθηκών, της δυνατότητας να «παίξει» με τον κομπιούτερ. Αντίστοιχα, είναι γνωστά τα φαινόμενα της απόλυτης προσήλωσης, απομόνωσης, απώλειας της ικανότητας επαφής με το περιβάλλον (κατά το δη λεγόμενο είναι στον κόσμο του), ικανοποίησης, απώλειας του αισθήματος της κούρασης, που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια πολύωρης συνήθως ενασχόλησης με τη «μαγική» οθόνη και την κατ' επιλογήν εικόνα της» (Νέτα, 2008:1).

«Το ότι η υπερβολική χρήση κομπιούτερ συσχετίζεται με έναν αριθμό προβλημάτων που αντιπροσωπεύουν το σύνδρομο της εξάρτησης επιβεβαιώθηκε και από έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 223 παιδιά, ηλικίας 13-18 ετών στην Ισπανία (Universidad Nacional de Educacion a Distancia, Algeciras and Universidad de Malaga), με ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιείται από τη διεθνή επιστημονική

κοινότητα για τη διάγνωση της εξάρτησης από ψυχοδραστικές ουσίες ή για την παθολογική χαρτοπαιξία» (Νέτα, 2008:1).

Η κ. Μαλλιώρα Επίκουρη Καθηγήτρια Ψυχιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών αναφέρεται και σε έρευνα που έγινε σε 323 παιδιά ηλικίας 11-14 ετών για να μελετηθούν και πάλι συμπεριφορές εξάρτησης λόγω χρήσης κομπιούτερ μέσω των κριτηρίων με τα οποία ελέγχεται η εξάρτηση από ναρκωτικά ή η παθολογική χαρτοπαιξία στη Γερμανία (Interdisziplinäre Suchtforschungsgruppe Berlin, Institut für Medizinische Psychologie, Charite--Universitätsmedizin Berlin). Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής έδειξαν ότι το 9,3% των παιδιών πληρούσαν τα κριτήρια εξάρτησης, και αυτά τα παιδιά παρουσίαζαν δυσκολία συγκέντρωσης στα σχολικά μαθήματα» (Νέτα,2008:1).

1.4. Συνδυασμός παραγόντων και αιτίες που οδηγούν στον εθισμό

Είναι γεγονός ότι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και η χρήση του διαδικτύου παίζουν πλέον σημαντικό ρόλο στη καθημερινή, κοινωνική συναλλαγή. Ο τρόπος με τον οποίο είναι οργανωμένη η σύγχρονη οικογένεια, η εργασία και η κοινωνία γενικότερα, φαίνεται να αποτελεί σημαντικό παράγοντα κατάχρησης των υπολογιστών. Οι κοινωνικές πιέσεις που ασκούνται διαμέσου των κοινωνικών προβλημάτων, όπως η οικονομία, η υγεία, η παιδεία, το περιβάλλον, η ανεργία, τα αδιέξοδα των νέων ανθρώπων, το λιγότερο που μπορούν να κάνουν είναι να οδηγήσουν ένα αριθμό ατόμων στη κατάχρηση των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Δεν είναι τυχαίο ότι οι απόψεις των ειδικών κατατάσσουν τη κατάχρηση των ηλεκτρονικών υπολογιστών ως κοινωνικό φαινόμενο ολοένα αυξανόμενο, αφού η κατάχρηση αυτή προκαλεί εξάρτηση, η οποία έχει σωματικές και ψυχολογικές συνέπειες για τους χρήστες (Τσαρούχας, 2000).

«Σε ότι αφορά τους παράγοντες που οδηγούν στον εθισμό του εφήβου στο Διαδίκτυο, η κ. Θεοτοκά ξεκαθαρίζει αρχικά ότι η εξάρτηση μπορεί να είναι το αποτέλεσμα άλλων ψυχικών διαταραχών, όπως κατάθλιψη, αγχώδεις διαταραχές, διαταραχές προσωπικότητας και κοινωνική φοβία, μεταξύ άλλων.

Εξάλλου, το θέμα της «συνοσηρότητας», της ταυτόχρονης ύπαρξης δηλαδή άλλων διαταραχών που έχουν ως αποτέλεσμα τη συγκεκριμένη εξάρτηση είναι ζήτημα που εξετάζεται και στη Μονάδα Εφηβικής Υγείας, όπως μας εξηγεί η κ. Τσίτσικα: «Βλέπουμε ότι μπορεί να υπάρχει κατάθλιψη, υπέρ - κινητικότητα και

διάσπαση προσοχής ή και αυτιστική συμπεριφορά». Μάλιστα, τονίζει η επιστημονική υπεύθυνος της Μ.Ε.Υ., σε κάποιες από τις περιπτώσεις αυτές μπορεί να χρειαστεί και φαρμακοθεραπεία προκειμένου να αντιμετωπιστούν παράλληλα οι δύο διαταραχές.

Από τις περιπτώσεις των παιδιών με τα οποία έχει μέχρι σήμερα ασχοληθεί η Μ.Ε.Υ., το ένα τρίτο ανταποκρίθηκε πολύ θετικά, ειδικά όταν η εξάρτηση βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο. Όπως αναλύει η κ. Τσίτσικα, κατά τη διάρκεια της θεραπείας δε διακόπτεται η χρήση, αλλά ο έφηβος μαθαίνει να θέτει όρια στη χρήση και να αρχίσει και πάλι την ενασχόληση με άλλες δραστηριότητες. Η παρακολούθηση κάθε περίπτωσης γίνεται από τετραμελή ομάδα στην οποία συμμετέχουν παιδίατρος, παιδοψυχίατρος, παιδοψυχολόγος και οικογενειακός σύμβουλος.

Όπως με κάθε μορφής διαταραχή, δεν λείπουν τα ακραία περιστατικά, όπου ο έφηβος δεν παραμελεί απλά το περιβάλλον του, αλλά τον ίδιο του τον εαυτό, διακυβεύοντας ακόμη και τη σωματική του υγεία. Έτσι, εκτός από περιπτώσεις παιδιών που είχαν χαθεί για ολόκληρα 24ωρα σε Ίντερνετ καφέ και που εκδήλωσαν βίαιες συμπεριφορές, η Μονάδα Εφηβικής Υγείας βρέθηκε μπροστά σε παιδιά που παραμελούσαν την προσωπική τους υγιεινή, τη διατροφή τους, παραμελούσαν τον εαυτό τους σε τέτοιο σημείο που δεν άλλαζαν καν ρούχα για μέρες» (Αθανάσινας Παναγιώτης,2008:1)

1.4.1. Δυνατότητα πρόσβασης στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές

«Ζούμε σε ένα κόσμο προσανατολισμένο πολύ στα μέσα ενημέρωσης για παράδειγμα τα μουσικά video και τα παιχνίδια στους υπολογιστές χρησιμοποιούν μια δυναμική προσέγγιση που προσελκύει τους εφήβους .Ειδικά το διαδίκτυο παρέχει καινούριες πρωτόγνωρες ευκαιρίες για να προσεγγίσει τους νέους σε σχέση με παλιούς παραδοσιακούς τρόπους εκπαίδευσης» (Monti, Colby και O' Leary, 2004: 297). Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας παρέχει άμεσα, δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο σε όσους επιθυμούν να το χρησιμοποιήσουν όχι μόνο σε οργανωμένους χώρους internet καφέ ή κατ' οίκον πρόσβαση αλλά ακόμα και σε κινητά τηλέφωνα τρίτης γενιάς τα οποία είναι εξοπλισμένα με τη λειτουργία του διαδικτύου (Τσαρούχας, 2000).

«Η πληροφορία στο διαδίκτυο μπορεί να παρουσιαστεί σε ένα μη επικριτικό, ευχάριστο περιβάλλον μέσα από διάφορα κουίζ, ερωτηματολόγια, διαδραστικά παιχνίδια και μέσα από συζήτηση με συνομήλικους (chat)» (Monti, Colby και O' Leary, 2004: 297).

«Το διαδίκτυο λοιπόν προσφέρει ένα περιβάλλον που μπορεί να είναι ελκυστικό γραφιστικά, ανώνυμο αφού εξασφαλίζει την ανωνυμία του χρήστη, μη επικριτικό που μπορεί να προσφέρει υποστήριξη , να υπάρχει προσβασιμότητα όλες τις ώρες της ημέρας και ο χρήστης μπορεί να το χρησιμοποιήσει με τους ρυθμούς που ο ίδιος επιθυμεί γι αυτό είναι ένα εξαιρετικά ισχυρό εργαλείο για να προσεγγίσει τους εφήβους» (Monti, Colby και O' Leary, 2004: 298).

1.4.2. Νομιμότητα στην χρήση των υπολογιστών

Η χρήση του internet είναι μια εξέλιξη της τεχνολογίας τόσο ουσιαστική για την ανθρωπότητα που έφερε τόσα πολλά θετικά στην τεχνολογία και την γνώση αλλά και αρκετά αρνητικά. Αρχικά ήταν ένα δίκτυο έρευνας το οποίο αναδύθηκε σε ένα μεγάλο βαθμό κέρδος για τις επιχειρήσεις, οι ιδιοκτήτες των εμπορικών Παγκόσμιου Ιστού (Web) sites συγκέντρωσαν πολλά από τις προσπάθειές τους στην αναζήτηση εσόδων μοντέλων που θα τους επιτρέψουν να επωφεληθούν από τις συναλλαγές στο Internet. Αυτή η εμπορευματοποίηση του Διαδικτύου έχει δημιουργήσει προκλήσεις για το δίκαιο σε τουλάχιστον δύο τρόπους (Maureen 1998).

Πρώτον, η έρευνα για το κέρδος που δημιουργούν έσοδα έχει αμφισβητήσει τις τελωνειακές ή "netiquette" ουσιαστικά αποφάνθηκε ότι το Internet όταν ήταν αφιερωμένο στην έρευνα. Το ερώτημα για το αν ο νόμος είναι εκείνα τα τελωνεία θα πρέπει να αποτελούν τον κανόνα δικαίου σε εμπορικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, το web χτίστηκε με σκοπό την εξαγωγή υπερκειμένου δυνατότητες, η σύνδεση ήταν τόσο αποδεκτή και ενθαρρυνόταν, όταν το Internet ήταν ένα ερευνητικό δίκτυο. Ωστόσο, για την εμπορική του Διαδικτύου, σε ορισμένα site οι ιδιοκτήτες υποστήριξαν ότι πριν από τη σύνδεση της ιστοσελίδας, θα πρέπει να ζητείται άδεια από την ιστοσελίδα στην οποία επιθυμεί να γίνει η σύνδεση. Η νομική απάντηση στο ερώτημα αυτό, μπορεί να είναι χρήσιμη, ενημέρωσε με την αναφορά στη netiquette, το οποίο θα ερμηνευθεί υπό το πρίσμα των νομικών αρχών, οι οποίες είχαν συναφθεί πριν από την έναρξη του Διαδικτύου. Αυτή είναι μια πτυχή η οποία θα προστατέψει ανήλικα παιδιά από site με επικίνδυνο περιεχόμενο και παράνομες χρήσεις του διαδικτύου (Maureen 1998).

Η δεύτερη πρόκληση για το δίκαιο που διαθέτει ένα παρόμοιο πλαίσιο αναφοράς για την καλή συμπεριφορά στο Διαδίκτυο. Επειδή έχουν προκύψει νέες τεχνολογίες που επιτρέπουν ακόμη μεγαλύτερη χειραγώγηση των στοιχείων από αυτό

που αναμενόταν, οι ιδιοκτήτες έχουν προσπαθήσει να περιορίσει τη χρήση των τεχνολογιών αυτών από άλλους. Το θέμα για το δίκαιο, στο πλαίσιο αυτό, είναι το πώς να αντιμετωπίσει αυτή τη νέα συμπεριφορά, χωρίς καμία καθοδήγηση από την καλή συμπεριφορά στο Διαδίκτυο και σύμφωνα με νομικές αρχές που έχουν σχεδιαστεί για το φυσικό κόσμο και όχι στον κυβερνοχώρο. Πρόκειται ενδεχομένως για κάποιο χρονικό διάστημα πριν από το δίκαιο που είναι ενιαίο, προσφέροντας συνεπή και προβλέψιμη λύση. Επίσης, ισχυρίζεται ότι η νομοθεσία επιτρέπει τη διαμόρφωση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, ιδιαίτερα αν μια συγκεκριμένη χρήση ενός πλαισίου μπερδεύει τους καταναλωτές ως προς την πηγή των πληροφοριών. Τέλος, το ζήτημα της σχέσης μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού δικαίου είναι πιθανόν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση για τη μορφή του Διαδικτύου, ανεξάρτητα από το αν η συγκεκριμένη συμπεριφορά του είναι hyperlinking, χάραξη, ή κάποιες τεχνολογίες που δεν έχουν ακόμη αναπτυχθεί (Maureen 1998).

1.4.3. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Τα παιδιά με την καθημερινή θέση στην εικόνα της τηλεόρασης, διαμορφώνουν ένα οπτικό λεξιλόγιο πολύ πριν διαμορφώσουν ένα γλωσσικό. Ο φανταστικός και εύκολος κόσμος που προβάλλει η τηλεόραση, γίνεται όλο και περισσότερο ελκυστικός και φαίνεται πιο πραγματικός από τον κόσμο στον οποίο ζουν. «Στατιστικές για την τηλεθέαση, σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε παιδιά στην Αμερική δείχνουν ότι:

- παιδιά ηλικίας 2-17, βλέπουν τηλεόραση κατά μέσο όρο σχεδόν 25 ώρες την εβδομάδα ή 3 ½ ώρες την ημέρα. Σχεδόν μία στις πέντε παρακολουθήσουν πάνω από 35 ώρες τηλεόραση κάθε εβδομάδα (Gentile & Walsh, 2002).
- Είκοσι τοις εκατό των 2 - έως 7 ετών, το 46% των 8 - 12 ετών, και το 56% των 13 - μέχρι 17 ετών έχουν τηλεοράσεις στα υπνοδωμάτια (Gentile & Walsh, 2002).
- Τα παιδιά περνούν περισσότερο χρόνο παρακολουθώντας τηλεόραση από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα εκτός από τον ύπνο.
- Η τηλεοραση έχει αντίκτυπο στην ανάγνωση ,στην γραφή και σε άλλα προσόντα του παιδιού(Reinking, 1990).

- Οι περισσότεροι γονείς περνούν σε ουσιαστική συζήτηση με τα παιδιά 38.5 λεπτά την εβδομάδα (Gavin 2008).
- Το μέσο παιδί βλέπει περισσότερα από 20.000 διαφημίσεις ανά έτος
- Το 98 τοις εκατό του συνόλου των αμερικανικών νοικοκυριών έχει τουλάχιστον μία τηλεόραση (Gavin 2008).
- Το μέσο παιδί θα έχει σήμερα παρακολουθήσει περίπου 7 έως 10 έτη (Gavin 2008).

Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η καταγιστική τροφοδότηση του ανθρώπινου νου με οπτικό υλικό, το οποίο δεν έχει τη δυνατότητα να αξιολογήσει, εθίζει τον άνθρωπο στη διαδικασία της εύκολης ανάγνωσης και αποφυγής του γραπτού λόγου. Είναι ασύγκριτα ευκολότερο για ένα παιδί να παρακολουθήσει ένα βίντεο κλιπ ή ένα ριάλιτι στην τηλεόραση από το να διαβάσει ένα άρθρο στην εφημερίδα ή ένα βιβλίο (Τσαρούχας 2000).

Η τηλεόραση είναι γεμάτη από διαφημίσεις, προγράμματα που απεικονίζουν επικίνδυνες συμπεριφορές όπως το σεξ, την κατάχρηση ουσιών κα. Και συχνά, δεν υπάρχει συζήτηση για τις συνέπειες των οινοπνευματωδών ποτών, των ναρκωτικών, το κάπνισμα τσιγάρων και των προγαμιαίων σχέσεων (Gavin 2008). Τα M.M.E. και ιδιαίτερα η διαφήμιση, που εκτός από την ενημέρωση του κοινού για την ύπαρξη ενός προϊόντος, στοχεύει στην αύξηση των πωλήσεων φαίνεται να συμβάλλουν ουσιαστικά στην αύξηση χρήσης της τηλεόρασης με τους εξής τρόπους:

- Είτε με την δημιουργία «προτύπων» τα οποία «υιοθετούνται» από τους νέους εμφανίζοντας μιμητική συμπεριφορά
- Είτε να «επιβεβαιώνει» υπάρχουσες συμπεριφορές που διέπουν τη νεανική κουλτούρα (Τσαρούχας 2000).

Για παράδειγμα, μελέτες έχουν δείξει ότι οι έφηβοι που παρακολουθούν εκπομπές στην τηλεόραση με σεξουαλικό περιεχόμενο είναι πιο πιθανό να κινήσουν συνουσία ή την συμμετοχή σε άλλες σεξουαλικές δραστηριότητες νωρίτερα από συμμαθητές οι οποίοι δεν παρακολουθούν τηλεόραση με σεξουαλικό περιεχόμενο (Gavin 2008).

Επίσης, διαφημίσεις με αλκοόλ στην τηλεόραση έχουν όντως αυξηθεί τα τελευταία χρόνια και περισσότερα παιδιά ανήλικοι είναι εκτεθειμένοι σε αυτά από ποτέ. Μια πρόσφατη μελέτη από το Κέντρο για το Οινόπνευμα και Μάρκετινγκ Νέων

(CAMY) διαπίστωσε ότι το οινόπνευμα από διαφημίσεις στην τηλεόραση αυξήθηκε κατά 30% από το 2001 έως το 2006, λόγω κατανάλωσης των νέων από αυτό. Και παρόλο που έχουν απαγορευτεί οι διαφημίσεις τσιγάρων στην τηλεόραση, παιδιά και έφηβοι μπορούν να εξακολουθούν να βλέπουν το κάπνισμα σε προγράμματα και ταινίες στην τηλεόραση. Αυτού του είδους η «τοποθέτηση προϊόντων» καθιστά συμπεριφορές όπως το κάπνισμα και την κατανάλωση οινοπνεύματος να φαίνεται αποδεκτό. Στην πραγματικότητα, τα παιδιά που βλέπουν 5 ή περισσότερες ώρες τηλεόραση την ημέρα είναι πολύ πιο πιθανό να αρχίσουν το κάπνισμα τσιγάρων από εκείνα που παρακολουθούν λιγότερο από τη συνιστώμενη 2 ώρες την ημέρα (Gavin 2008).

Παρόλα αυτά, «Σύμφωνα με την Kaiser Family Foundation (KFF), φυσικά, η τηλεόραση, με μέτρο, μπορεί να αποβεί και σε καλό.

Οι θετικές επιπτώσεις:

- Η επαφή με διαφορετικές πολιτιστικές εμπειρίες
- Ευαισθητοποίηση των τωρινών γεγονότων ή ειδήσεων
- Εκπομπές ποιότητας μπορεί να διδάξουν σημαντικές αξίες και διδάγματα» (Gavin 2008:1).

«Αλλά παρά τα πλεονεκτήματά της, η υπερβολική χρήση της τηλεόρασης μπορεί να αποβεί εις βάρος των παιδιών, όπως είδαμε και παραπάνω.

Οι αρνητικές επιπτώσεις :

- Η βία ή επιθετικότητα. Παιδιά που βλέπουν βίαιες πράξεις είναι πιθανότερο να παρουσιάζουν επιθετική συμπεριφορά, αλλά και ο φόβος ότι ο κόσμος είναι τρομακτικός και ότι κάτι κακό θα συμβεί σε αυτά.
- Παχυσαρκία. Τα παιδιά που δαπανούν σταθερά πάνω από 4 ώρες την ημέρα μπροστά στην τηλεόραση είναι πιθανότερο να είναι υπέρβαροι.
- Κακή ακαδημαϊκές επιδόσεις
- Προωθεί παθητικότητα / έλλειψη δημιουργικότητας
- TV χαρακτήρες συχνά απεικονίζουν ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, όπως το κάπνισμα και το αλκοόλ, και επίσης να ενισχύσει το φύλο του ρόλου και των φυλετικών στερεοτύπων» (Gavin 2008:1).

Η Αμερικανική Ακαδημία Παιδιατρικής προτείνει κατευθυντήριες γραμμές γιατί όπως είναι φυσικό δεν μπορούμε να απαγορέψουμε ένα παιδί να μην

παρακολουθεί εκπομπές στην τηλεόραση, ούτε την απαγόρευση διαφημίσεων. «Για αυτό τον λόγο συνιστά συνολικό τηλεοπτικό χρόνο, ο οποίος δεν πρέπει να περιορίζεται σε περισσότερες από 1 σε 2 ώρες την ημέρα. Επίσης, προτείνει την καθοδήγηση των γονέων στα παιδιά, οι οποίοι θα πρέπει να καθορίσουν υγιείς συνήθειες, όπως να παρακολουθούν προγράμματα τα οποία πρέπει να είναι προσανατολισμένα προς την ηλικία του παιδιού, μη βίαια χαρακτήρα και θα πρέπει να ενισχύσει τη γλώσσα και κοινωνικές δεξιότητες» (Gentile & Walsh, 2002:1).

1.5. Τρόπος ζωής των νέων σήμερα

Ο τρόπος ζωής των εφήβων σήμερα διαφέρει σημαντικά από τους εφήβους προηγούμενων δεκαετιών. Η διασκέδαση τους και η καθημερινότητα τους βασίζεται στην νέα τεχνολογία και την χρήση υπολογιστών.

Είναι γεγονός πως τα τελευταία ιδιαίτερα χρόνια αντιμετωπίζουμε μια δυσάρεστη πραγματικότητα. Ολοένα και μεγαλύτερο τμήμα της ελληνικής κοινωνίας εμφανίζει σημάδια απολιτικοποίησης και αποφυγής ενασχόλησης με υποθέσεις που αφορούν στο σύνολο της κοινωνίας και όχι στον καθένα ατομικά. Ο σύγχρονος τρόπος ζωής δυστυχώς εγκλωβίζει τον καθημερινό μέσο πολίτη στα προβλήματα του στενού του περίγυρου μη δίνοντάς του την ευχέρεια, τη δυνατότητα και την πολυτέλεια να ασχοληθεί με πράγματα και υποθέσεις που αφορούν όλους. Έχουμε κάνει τη ζωή μας τόσο πολύπλοκη ώστε να αγωνιζόμαστε για την επιβίωση και να λησμονούμε την ευδαιμονία. Τα προβλήματα που ο σύγχρονος πολίτης αντιμετωπίζει είναι πολλά (Λάγαρης 2006).

Το ζήτημα της επαγγελματικής αποκατάστασης και της εξασφάλισης ενός ικανοποιητικού επιπέδου ζωής είναι ίσως το πρώτο και το πιο σοβαρό ζήτημα το οποία καλείται να αντιμετωπίσει ο οποιοσδήποτε φεύγει από την ασφάλεια και τη σιγουριά της οικογένειας, που ευτυχώς στην Ελλάδα εξακολουθεί και παραμένει ο ισχυρότερος κοινωνικός ιστός. Οι σπουδές και ο σωστός επαγγελματικός προσανατολισμός είναι γεγονός πως απορροφούν το μεγαλύτερο μέρος της προσοχής και της ενέργειας των νέων προκειμένου να κάνουν την καλύτερη δυνατή επιλογή. Αν σε αυτή την πραγματικότητα προσθέσει κανείς και τα ερεθίσματα που προσφέρει στους νέους η κοινωνία μας φαίνεται να δικαιολογείται γιατί το κομμάτι του πληθυσμού που εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό αποστροφής προς τα κοινά είναι δυστυχώς οι νέοι (Λάγαρης 2006).

Η επιβολή λανθασμένων προτύπων και ενός συγκεκριμένου lifestyle, αποπροσανατολίζουν το πιο ζωντανό, το πιο δημιουργικό και το πιο ελπιδοφόρο κομμάτι της κοινωνίας μας υποβαθμίζοντας σίγουρα τις ικανότητές και τις δυνατότητές τους. Σύμφωνα με κάποιες πρόσφατες σχετικά δημοσκοπήσεις οι νέοι αποστρέφονται κόμματα και πολιτικούς και φαίνεται να δείχνουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στο στρατό και στην εκκλησία. Οι νέοι σήμερα ανήκουν σε μια γενιά που έχει μπροστά της μεγάλα και σύγχρονα προβλήματα, πολύ διαφορετικά από αυτά που είχε να αντιμετωπίσει η προηγούμενη. Μια γενιά με τα δικά της βιώματα και τις δικές της ανάγκες που αναζητά τους δικούς της στόχους, τα δικά της οράματα (Λάγαρης 2006).

Η νέα γενιά σήμερα είναι η γενιά της αισιοδοξίας, της ελπίδας και της αναγέννησης σε μια εποχή των μεγάλων αντιφάσεων αλλά και των μεγάλων προκλήσεων. Από τη μια είναι τα «καλομαθημένα παιδιά» της κοινωνίας της αφθονίας και του καταναλωτισμού καθώς η άνοδος του βιοτικού επιπέδου είναι αδιαμφισβήτητη. Από την άλλη πλευρά, ο σύγχρονος τρόπος ζωής επιβάλλει τον ανταγωνισμό, την κοινωνική απομόνωση και τελικά την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής. Από τη μία θεωρούμε πως έχουν εδραιωθεί θεμελιώδη πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα για τον πολίτη της σύγχρονης Ευρώπης και από την άλλη αντικρίζουμε καθημερινά την κρίση των θεσμών πολιτικής και κοινωνικής συμμετοχής των νέων ανθρώπων (Λάγαρης 2006).

Οι νέοι πρέπει να παρεμβαίνουν μέσα στο σχολείο για να επιδιώκουν καλύτερες συνθήκες και βελτίωση των υποδομών. Πρέπει να ενισχυθεί ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων θεωρώντας ότι ο εκφυλισμός των θεσμών πολιτικής συμμετοχής των μαθητών αναστέλλει κάθε δυνατότητα μαζικής παρέμβασης στο σχολείο. Τα μαθητικά συμβούλια, πρέπει να είναι έκφραση δημοκρατικής συμμετοχής και επιτέλους πρέπει να αναλάβουν το πραγματικό τους ρόλο. Οι νέοι πρέπει να παρεμβαίνουν στην εκπαιδευτική διαδικασία θεωρώντας ότι αυτή πρέπει να είναι χαρά γνώσης αντί για συνεχόμενο μαρτύριο και πολλές φορές εξεταστικό κάτεργο. Να διεκδικούν ένα καλύτερο εκπαιδευτικό σύστημα που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους, στις ανάγκες της κοινωνίας και θα έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο. Η ελεύθερη πρόσβαση στη γνώση και οι ίσες ευκαιρίες που πρέπει να παρέχει το εκπαιδευτικό σύστημα είναι για τους νέους θεμελιώδες δικαίωμα σε μία εποχή που η γνώση είναι δύναμη, σε μια κοινωνία που

αποκαλείται κοινωνία της γνώσης (Λάγαρης 2006).

Οι νέοι σήμερα έχουν οικολογικό ενδιαφέρον περισσότερο από κάθε άλλη γενιά. Πρέπει να παίρνουν πρωτοβουλίες μέσα στο σχολείο αλλά και έξω απ' αυτό βελτιώνοντας άμεσα το περιβάλλον της γειτονιάς. Κυρίαρχα όμως, αυτό που πετυχαίνουν είναι να διαμορφώνουν οι ίδιοι μέσα τους οικολογική συνείδηση και πολύ περισσότερο να αλλάξουν κατά κάποιον τρόπο την περιβαλλοντική κουλτούρα των συμμαθητών τους, των συνομηθικών τους. Οι οικολογικές πρωτοβουλίες ευαισθητοποιούν την κοινωνία και δίνουν το μήνυμα της πολιτικής και κοινωνικής συμμετοχής (Λάγαρης 2006).

Οι νέοι διεκδικούν συμμετοχή στον πολιτισμό. Για τους νέους ο πολιτισμός είναι η απάντηση απέναντι στη σύγχρονη εποχή της σύγχυσης, της μιζέριας και της κοινωνικής απομόνωσης. Πρέπει να βοηθηθούν να συγκροτούν πολιτιστικές ομάδες με παρόμοια ενδιαφέροντα και ανησυχίες όπως θεατρικές ομάδες, ομάδες φίλων του κινηματογράφου, μουσικά σχήματα, ομάδες που ενδιαφέρονται για το βιβλίο ή ομάδες εθελοντών που παίρνουν πρωτοβουλίες για την πολιτιστική αναβάθμιση της περιοχής τους (Λάγαρης 2006).

Μια από τις πτυχές της δραστηριοποίησης των νέων είναι σίγουρα η εμπλοκή τους και στις υποθέσεις που αφορούν στα θέματα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Και είναι λογικό το ενδιαφέρον τους για τα κοινά να μπορεί να αναπτυχθεί στους χώρους και στις γειτονιές που μεγαλώνουν, που πηγαίνουν σχολείου που απολαμβάνουν τις υπηρεσίες που μπορεί η συγκεκριμένη τοπική κοινωνία να τους προσφέρει. Οι πρωταρχικές τους ανάγκες εκεί διαπιστώνονται και εκεί πρέπει να αντιμετωπίζονται. Η ανάγκη για σωστά και ανθρώπινα σχολεία, για αθλητικές εγκαταστάσεις, για χώρους πρασίνου, για πολιτιστικές και άλλες ψυχαγωγικές εκδηλώσεις εμφανίζονται εκεί που ο νέος μεγαλώνει, εκεί που ο νέος πάει σχολείο και αργότερα εκεί που ο νέος θα πάρει το πρώτο του μεροκάματο (Λάγαρης 2006).

1.6. Το πρόβλημα της κατάχρησης των υπολογιστών σήμερα

«Στη σημερινή εποχή που οι νέες Τεχνολογίες εισβάλλουν στην ανθρώπινη καθημερινότητα, προσελκύοντας ολοένα και περισσότερους ανθρώπους στη χρήση τους, η επίδρασή τους δεν θα πρέπει να θεωρείται αμελητέα. Στα πλαίσια αυτού του προβληματισμού, σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 2200 έφηβων μαθητών 12-18 ετών,

των τεσσάρων Θεσσαλικών πόλεων, εκπονήθηκε από τον Σιώμο έρευνα στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου της Θεσσαλίας (2008).

«Από τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει ότι ο εθισμός στο διαδίκτυο εντοπίζεται στο 8.2% των εφήβων χρηστών του διαδικτύου, με χαμηλότερο ποσοστό στη Λάρισα 5.9% και υψηλότερο στο Βόλο 11.7%, που είναι σημαντικά υψηλότερα από το 1% που παρατηρήθηκε σε αντίστοιχη έρευνα στον εφηβικό πληθυσμό των Αθηνών, γεγονός που δείχνει πως η επαρχία αντιμετωπίζει σοβαρότερο πρόβλημα. Συγκεκριμένα στον εφηβικό πληθυσμό που αποτελεί και τον πληθυσμό στόχο της παρούσας έρευνας, τα δεδομένα των επιδημιολογικών ερευνών της τελευταίας πενταετίας στις διάφορες χώρες, δείχνουν τον επιπολασμό του εθισμού στο διαδίκτυο μεταξύ των χρηστών να κυμαίνεται από 1.1% στη Βόρειο Κύπρο (Bayraktar 2007) μέχρι 7.5% στην Ταϊβάν (Ko et al 2007). Η επικράτηση του εθισμού εντοπίζεται επίσης στο 1.98% των εφήβων της Νορβηγίας (Johansson και Göttestam 2004), στο 5.4% της Ιταλίας (Pallanti et al 2006), στο 1.6% στη Ν. Κορέα (Kim et al 2006) και δύο έρευνες στην Κίνα δίνουν επιπολασμό 2.4% (Gao et al 2007) και 5.52% (Deng et al 2007)» (Σιώμος και συν. 2008:1)

«Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να σημειωθεί πως σε μία χώρα όπως η Ελλάδα με πολύ χαμηλή διείσδυση του διαδικτύου, το ποσοστό του εθισμού των εφήβων στο 8.2% μεταξύ των χρηστών κρίνεται ως πολύ υψηλό λόγω του ότι είναι χαμηλή η διείσδυση του διαδικτύου και υπάρχει ένα τέτοιο ποσοστό, αν ήταν δηλαδή μεγαλύτερη το ποσοστό θα ήταν ακόμα πιο μεγάλο. Ο επιπολασμός του εθισμού των εφήβων στο διαδίκτυο στην Ελλάδα έχει μεγάλη σημασία αν συγκριθεί με το 1.98% του αντίστοιχου εφηβικού μαθητικού πληθυσμού της Νορβηγίας όπου χρησιμοποιήθηκε το ίδιο διαγνωστικό εργαλείο. Σε μία χώρα επομένως όπως η Νορβηγία, με το υψηλότερο ποσοστό χρηστών διαδικτύου (88%) στον κόσμο, το χαμηλό ποσοστό των εθισμένων εφήβων στο διαδίκτυο μπορεί να εξηγηθεί μόνο μέσα από ένα πολύ συντονισμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης ψηφιακού αλφαριθμητισμού. Αντίθετα σε χώρες όπως η Ν. Κορέα και η Κίνα η ξαφνική και γρήγορη διείσδυση των νέων τεχνολογιών, δημιούργησε προβλήματα. Χαρακτηριστικά στη Ν. Κορέα αναφέρθηκαν δέκα θάνατοι εφήβων από καρδιοαναπνευστικά αίτια σε internet καφέ και το 2.1% των παιδιών 6-19 ετών χαρακτηρίζονται ότι πληρούν τα κριτήρια για εθισμό στο διαδίκτυο (Choi 2007). Ο εθισμός στο διαδίκτυο αποτελεί σήμερα ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα δημόσιας υγείας για την Ν. Κορέα, όπου οι εθισμένοι σε ποσοστό 80% χρειάζονται θεραπεία και ίσως 20 έως 24% νοσηλεία

(Ahn 2007). Στην Κίνα επίσης, σύμφωνα με τον Ταο Ραν διευθυντή για την αντιμετώπιση των εθισμών στο κεντρικό στρατιωτικό νοσοκομείο του Πεκίνου, ο εθισμός στο διαδίκτυο αφορά το 13.7% των κινέζων εφήβων (10 εκατομμύρια περίπου) και ξεκίνησε η εφαρμογή μέτρων αντιμετώπισης του φαινομένου με περιορισμό της χρήσης των ηλεκτρονικών παιχνιδιών σε τρεις ώρες την ημέρα (Block 2008). Μεταξύ των δύο παραπάνω ακραίων (θετικού και αρνητικού) παραδειγμάτων άλλων χωρών πάνω στο θέμα του εθισμού των εφήβων στο διαδίκτυο, ποια μπορεί να είναι η κατάσταση για την Ελλάδα; Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα της κλίμακας Κ.Ε.ΕΦ.Υ και του CRABI στους εφηβικούς πληθυσμούς της Ελλάδας και της Ν. Κορέας παρατηρείται στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των κατηγοριών των χρηστών των Η/Υ σε Ελλάδα και Ν.Κορέα ($z=2.472$ $p<.01$). Η στατιστικά σημαντική διαφορά δεν εντοπίζεται στο ποσοστό των χρηστών που κάνουν υπερβολική ή ήπια χρήση Η/Υ, αλλά αφορά τους μέτριους χρήστες, όπου το ποσοστό των εφήβων στη Ν. Κορέα σαφώς υπερσχύει έναντι των Ελλήνων ($\chi^2 = 16.03$ $p<.001$). Αυτά τα στοιχεία είναι ιδιαίτερα σημαντικά λόγω του ότι το ποσοστό των εφήβων στην Ελλάδα που δεν κάνουν χρήση Η/Υ, είναι διπλάσιο συγκρινόμενο με τη Ν. Κορέα (24.1% έναντι 12.3% αντίστοιχα), γεγονός που δείχνει τον αυξημένο κίνδυνο για προβληματική χρήση των Η/Υ που διατρέχουν οι Έλληνες έφηβοι τα επόμενα έτη της εξάπλωσης των Η/Υ και του διαδικτύου. Ενώ σε χώρες, όπως η Ν.Κορέα, όπου η διείσδυση των νέων τεχνολογιών ήταν γρηγορότερη, διαφαίνεται μία λογική διαστρωμάτωση των κατηγοριών χρήσης, στην Ελλάδα υπάρχει έντονη η εικόνα χρηστών δύο ταχυτήτων, ενώ χαρακτηριστικό είναι και το εύρημα όπου άτομα εξοικειωμένα σε μικρότερη ηλικία με την χρήση Η/Υ σημειώνουν υψηλότερες τιμές στους δείκτες εξάρτησης από αυτούς»(Σιώμος και συν. 2008:1).

«Το φύλο διαφέρει σύμφωνα με τις έρευνες, αν και έχουν αποσαφηνιστεί εφαρμογές που συνδέονται ειδικά με το ένα φύλο (οι άνδρες προτιμούν πιο ειδικές εφαρμογές, ενώ οι γυναίκες προτιμούν πιο ευέλικτες, κοινωνικές εφαρμογές). Στο ίδιο περίπου συμπέρασμα καταλήγει και η παρούσα έρευνα του Σιώμου όπου η χρήση Η/Υ μεταξύ των δύο φύλων εμφανίζει υπεροχή υπέρ των αγοριών, ενώ παρατηρείται ότι τα αγόρια χρησιμοποιούν το διαδίκτυο στατιστικά σημαντικά συγκρινόμενα με τα κορίτσια για παιχνίδια και αγορές, ενώ τα κορίτσια για πληροφορίες σχετικές με το σχολείο. Διαπιστώνεται επίσης, ότι οι μαθητές λυκείου χρησιμοποιούν στατιστικά σημαντικά περισσότερο το διαδίκτυο για να στέλνουν ηλεκτρονικά μηνύματα, να συμμετέχουν σε ομάδες ειδήσεων, να αναζητούν

πληροφορίες για προϊόντα και υπηρεσίες, να αναζητούν νέες βάσεις δεδομένων και να διαβάζουν ηλεκτρονικές εφημερίδες και περιοδικά. Αντίθετα οι μαθητές γυμνασίου χρησιμοποιούν στατιστικά σημαντικά περισσότερο το διαδίκτυο αναζητώντας πληροφορίες για το σχολείο, γεγονός που δείχνει πως οι μεγαλύτεροι σε ηλικία έφηβοι είναι πιο εξοικειωμένοι με περισσότερο διαδραστικές δραστηριότητες του διαδικτύου.» (Σιώμος και συν. 2008:1).

«Το μέρος όπου γίνεται η σύνδεση με το διαδίκτυο φαίνεται πως διαφέρει μεταξύ των δύο φύλων, με τα αγόρια στην παρούσα έρευνα να συνδέονται στο διαδίκτυο στατιστικά σημαντικά περισσότερο κυρίως σε internet καφέ και αθλητικούς ομίλους, ενώ τα κορίτσια στο σχολείο. Επίσης οι μαθητές λυκείου συνδέονται στο διαδίκτυο στατιστικά σημαντικά περισσότερο από το σπίτι και το internet καφέ, ενώ οι μαθητές γυμνασίου από το σχολείο και από αθλητικούς ομίλους. Το εύρημα αυτό καθώς και το γεγονός ότι το 61.7% των εθισμένων εφήβων της έρευνας επισκέπτεται internet καφέ έρχεται σε αντιστοίχιση με το φαινόμενο του εθισμού σε internet καφέ των αγοριών που για πρώτη φορά αναφέρθηκε σε έρευνα εφήβων στην Ταϊβάν (Wu 2007). Ενώ στις ασιατικές χώρες τα internet καφέ χρησιμοποιούνται πάρα πολύ, εντούτοις στις Η.Π.Α. δεν είναι πολύ δημοφιλή, κυρίως λόγω του ότι η σύνδεση σε διαδικτυακά παιχνίδια και εικονικό σεξ γίνεται από το σπίτι του χρήστη (Block 2007). Φαίνεται επομένως ότι το φαινόμενο των internet καφέ, ευδοκμεί σε χώρες είτε με χαμηλή διείσδυση του διαδικτύου όπως η Ελλάδα, είτε σε χώρες ασιατικές όπως η Ταϊβάν, η Ν. Κορέα και η Κίνα. Τα αίτια αυτού του φαινομένου με την υπάρχουσα βιβλιογραφία δεν μπορούν να εξηγηθούν επαρκώς και νέες έρευνες χρειάζονται για να εξηγήσουν την αρνητική επίδραση των internet καφέ στους εφήβους.» (Σιώμος και συν. 2008:1).

«Το προφίλ του εθισμένου έφηβου χρήστη στους Η/Υ και το Διαδίκτυο στην παρούσα έρευνα αφορά κυρίως αγόρια στο 75% των περιπτώσεων, μαθητές λυκείου, που καπνίζουν, πίνουν αλκοόλ, επισκέπτονται internet καφέ και εννέα στους δέκα έχουν υπολογιστή στο σπίτι. Στο 46.3% του δείγματος αναφέρουν συμπτώματα στους οφθαλμούς και στο 52.2% αναφέρουν συμπτώματα από το μυοσκελετικό σύστημα. Ο εθισμός στο διαδίκτυο, εμφανίζει θετική συσχέτιση με τη λήψη αλκοόλ, το κάπνισμα, την ανορεξία, τη βουλιμία, τον αυτοκτονικό ιδεασμό, τις σκέψεις θανάτου, τις ενοχλητικές σκέψεις για σεξουαλικά θέματα και τη μείωση του σεξουαλικού ενδιαφέροντος των εφήβων, στατιστικά σημαντική. Ειδικότερα ο σοβαρός αυτοκτονικός ιδεασμός των εφήβων παρατηρείται σε ποσοστό 2.4% του συνόλου του

μαθητικού πληθυσμού, ενώ μεταξύ των εθισμένων του διαδικτύου το ποσοστό ανέρχεται στο 10.2%. Ο αυτοκτονικός ιδεασμός, οι σκέψεις θανάτου μεταξύ των εφήβων και η συσχέτιση τους με τον εθισμό στο διαδίκτυο, εξηγεί σε ένα βαθμό τη συμπεριφορά των εφήβων να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, ως μέσο ενημέρωσης για τον τρόπο που αυτοκτονεί κάποιος και προβολής των αποπειρών αυτοκτονίας τους, ένα φαινόμενο, που εξαπλώνεται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια, γεγονός που επισημαίνεται και σε άλλες έρευνες (Dobson 1999, Alao et al.1999, Prior 2004, Alao et al 2006).»(Σιώμος και συν. 2008:1).

«Δεν υπάρχει αμφιβολία πως ο εθισμός στο διαδίκτυο αποτελεί ένα παθολογικό φαινόμενο με επιπτώσεις κοινωνικές, επαγγελματικές και ψυχολογικές και η διεθνής ψυχιατρική κοινότητα θα πρέπει να εξετάσει σοβαρά την ένταξή της διαταραχής στα διεθνή Ψυχιατρικά ταξινομικά συστήματα.

Ο Σιώμος τον Μάρτιο του 2008 παρουσίασε τα πορίσματα της έρευνάς του καθώς και προτάσεις αντιμετώπισης του φαινομένου στην Μόνιμη Επιτροπή Έρευνας και Τεχνολογίας της Βουλής, με Πρόεδρο τον κ. Αδρακτά, που εξετάζει το θέμα του εθισμού των Ελλήνων εφήβων στο διαδίκτυο, με σκοπό την κατάθεση ειδικού νομοσχεδίου.

Στο Ιπποκράτειο Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης και την Παιδοψυχιατρική Κλινική με Διευθυντή τον κ. Κ. Χριστιανόπουλο, ξεκινά από 18-9-2008 η λειτουργία του πρώτου ψυχιατρικού ιατρείου παιδιών και εφήβων για την αντιμετώπιση του εθισμού στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και το διαδίκτυο. Το ειδικό ιατρείο δημιουργήθηκε για να καλύψει το κενό σε εξειδικευμένες υπηρεσίες ψυχικής υγείας που υπάρχει στην Ελλάδα και στελεχώνεται από διεπιστημονική ομάδα επαγγελματιών ψυχικής υγείας διαφορετικών ειδικοτήτων με επιστημονικά υπεύθυνο τον κ. Κ. Χριστιανόπουλο και με υπεύθυνο σχεδιασμού και οργάνωσης του ιατρείου τον κ. Σιώμο». (Σιώμος και συν. 2008:1).

Σύμφωνα με έρευνες οι οποίες δημοσιεύονται στο περιοδικό Spiegel (2007) το δίκτυο έχει παρασύρει 1,8 εκατ. παιδιά και νέους σε όλο τον κόσμο. Η διείσδυση του διαδικτύου στην Ελλάδα δεν ξεπερνά τη διείσδυση που έχει στην Αμερική ή σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, αλλά οι υπολογιστές που αγοράζονται και συνδέονται με το διαδίκτυο αυξάνουν με αρκετά γρήγορο ρυθμό (Spiegel, 2007 Θόδωρας, 1)2007

Κίνδυνοι υπάρχουν στο διαδίκτυο για τους χρήστες όλων των ηλικιών και οι κίνδυνοι αυτοί θα πολλαπλασιάζονται καθώς το διαδίκτυο θα πλησιάζει όλο και περισσότερο σε πολυπλοκότητα και ποικιλία τον φυσικό κόσμο – ναρκωτικά,

εγκληματίες, ρατσιστικές και τρομοκρατικές οργανώσεις, κ.λπ. Άρα, όπως κάθε μέρα στο σπίτι, στο δρόμο και στο σχολείο, οι γονείς και οι παιδαγωγοί πρέπει να είναι συνεχώς σε επιφυλακή και να χρησιμοποιούν όλα εκείνα τα προγράμματα-φίλτρα που προστατεύουν – σε κάποιο βαθμό – από περιεχόμενο ακατάλληλο για ανήλικους.

Όσο για τον κίνδυνο της εξάρτησης από το διαδίκτυο, αυτός υπάρχει γιατί πέρα από το γεγονός ότι το διαδίκτυο προσφέρει τεράστιες δυνατότητες για μάθηση, διεύρυνση πνευματικών οριζόντων, ψυχαγωγία, γνωριμία με άλλους ανθρώπους, άλλες γλώσσες, πολιτισμούς, κουλτούρες ήθη και έθιμα, η πολύωρη ενασχόληση με αυτόν μπορεί να αποβεί αρνητική για τον χρήστη εάν αυτός δεν προσέξει. Κίνδυνος τόσο από συμπτώματα εξάρτησης όσο και από θέμα υγείας (Spiegel, 2007 Θόδωρας,1)2007

Η μεγάλη διαφορά του διαδικτύου από τη τηλεόραση είναι ότι θέτει το μυαλό σε εγρήγορση, σε σκέψη και σε προβληματισμό σε αντίθεση με τη παθητικότητα που καλλιεργεί η μικρή οθόνη. Θα ήταν ορθότερη μια προσπάθεια ισορροπίας μεταξύ των διαφόρων δραστηριοτήτων και ενασχολήσεων του παιδιού: όπως, για παράδειγμα, η υπερβολική και αποκλειστική προσήλωση στα μαθήματα μπορεί να προκαλέσει μείωση άλλων εξίσου σημαντικών πλευρών της προσωπικότητας του παιδιού. Πλευρές όπως ανάπτυξη της κοινωνικότητας, άσκηση του σώματος, δημιουργική απασχόληση, ενασχόληση με τη φύση – έτσι και η υπέρμετρη απασχόληση με το διαδίκτυο, στερεί από το παιδί την ολοκληρωμένη ανάπτυξη, κάτι όμως που σπάνια επιτυγχάνεται (Spiegel 2007 Θόδωρας 13,2007).

«Υπάρχει σοβαρός κίνδυνος μιας κοινωνικής διάκρισης που θα βασίζεται στις δυνατότητες πρόσβασης στην τεχνολογία και στην πληροφόρηση. (<http://147.52.130.151/eacfiles/EFHMERIDA%20MAKEDONIA.doc>). Το πρόβλημα όμως δεν είναι η εξέλιξη και η αναγκαιότητα χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του διαδικτύου αλλά η υπέρμετρη χρήση που κάνουν τα παιδιά και οι νέοι του σήμερα. Οι ασχολίες τους μειώνονται για να εξασφαλίσουν περισσότερο χρόνο στο διαδίκτυο. Απομακρύνονται από την άμεση επαφή και την επικοινωνία και επικοινωνούν μέσω του διαδικτύου βρισκόμενοι στον προσωπικό τους χώρο ή σε internet café μπροστά από μια οθόνη που τα εξασφαλίζει όλα.

Με αυτόν τον τρόπο εξελίσσονται οι νέοι στη σημερινή εποχή και χρόνο με το χρόνο το φαινόμενο αυτό αυξάνεται καθώς αυξάνονται και βελτιστοποιούνται οι λειτουργίες και οι χρήσεις του διαδικτύου και του ηλεκτρονικού υπολογιστή.» (Spiegel 2007 Θόδωρας 1, 2007)

«Σύμφωνα με στοιχεία της Μονάδας Εφηβικής Υγείας της Β' Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ήδη 4 ανήλικοι παρακολουθούνται (νοσοκομείο «Αγλαΐα Κυριακού»), με συμπτώματα εξάρτησης από το internet. Πρόκειται για τα πρώτα άτομα που λαμβάνουν ψυχολογική στήριξη στην Ελλάδα, ώστε να απεξαρτηθούν από τη μανία τους για το Διαδίκτυο» (Παπαϊωάννου, 2007:1).

«Είναι ένα νέο είδος εθισμού, όπως το κάπνισμα και το αλκοόλ», εξηγεί ο επιστημονικός συνεργάτης της Μονάδας Εφηβικής Υγείας, κ. Γιώργος Κορμάς. Όπως διευκρινίζει ο ίδιος, οι γονείς ήταν αυτοί που ήλθαν σε επαφή με τη μονάδα, ζητώντας τη βοήθεια των ειδικών. Τα συγκεκριμένα παιδιά εμφάνιζαν συμπτώματα, όπως διαταραχές ύπνου, σχολική αποτυχία, διαταραχές φιλικών και οικογενειακών σχέσεων, απεριόριστες ώρες ενασχόλησης με τον υπολογιστή και έντονη ανησυχία, θλίψη και θυμό, όταν βρίσκονταν μακριά του, ακόμη και παραμέληση προσωπικής υγιεινής» (Παπαϊωάννου, 2007:1).

«Την ίδια στιγμή, έρευνα της Μονάδας Εφηβικής Υγείας σε αγόρια και κορίτσια 15-16 ετών, στην Αττική, αποδεικνύει πως το 18,2% των παιδιών σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα παρουσιάζουν περιοδικά ή συχνά προβλήματα σχετικά με την κατάχρηση του Διαδικτύου, βρίσκονται δηλαδή σε μια κατάσταση πριν από τον εθισμό»(Παπαϊωάννου,2007:1).

«Ο κ. Κορμάς σχολιάζει ότι «Το ποσοστό είναι υψηλό και ανησυχητικό». Στην ίδια έρευνα αποδεικνύεται πως περισσότεροι από τους μισούς εφήβους -το 53,4%- χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από έναν χρόνο. Το 26% μάλιστα αναφέρουν καθημερινή χρήση, ενώ το 8% «κολλούν» μπροστά στην οθόνη για περισσότερες από 20 ώρες την εβδομάδα» (Φώσκολος 2008: 1).

«Τα αγόρια χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο πολύ περισσότερο από τα κορίτσια, κάτι το οποίο φαίνεται και στη δική μας έρευνα της πτυχιακής εργασίας μας, ενώ ο πιο συχνός λόγος χρήσης είναι τα διάφορα παιχνίδια (55,2%)»(Φώσκολος 2008: 1).

Αξίζει να σημειωθεί πως το 4,2% των εφήβων που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν δεχτεί απειλές μέσω του Διαδικτύου, ενώ παρατηρήθηκαν θετικές συσχετίσεις μεταξύ της χρήσης του Ιντερνετ και της παραβατικότητας, καθώς και της ανάπτυξης δυσλειτουργικών σχέσεων με τους συνομηλίκους τους. «Στην Ελλάδα επικρατεί, δυστυχώς, ψηφιακός αναλφαβητισμός στους γονείς, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να προστατεύσουν τα παιδιά τους» (Παπαϊωάννου, 2007:1).

«Σύμφωνα με τα εξαιρετικά ανησυχητικά ευρήματα σχετικής έρευνας που πραγματοποίησε η Μονάδα Εφηβικής Υγείας της Β Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, στα πρόθυρα του εθισμού στο Internet βρίσκεται σχεδόν ένας στους πέντε εφήβους στην Ελλάδα,».

Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 529 εφήβων (252 αγοριών και 277 κοριτσιών) ηλικίας από 15 έως 16 ετών στην Αττική, προκύπτει ότι το 18,2% των ερωτηθέντων παρουσιάζουν περιοδικά ή συχνά προβλήματα σχετικά με την κατάχρηση του διαδικτύου. Στην ουσία, όπως επισημαίνουν και οι ερευνητές, βρίσκονται ένα στάδιο πριν από τον εθισμό. Παρά το γεγονός ότι το ποσοστό των εφήβων που βρίσκονται σε «κατάσταση εθισμού» κινείται ακόμη σε μηδενική βάση στην Ελλάδα, εύλογη ανησυχία προκαλεί το γεγονός ότι τέσσερις ανήλικοι παρακολουθούνται από ειδικούς με συμπτώματα εξάρτησης στο Internet» (Φώσκολος 2008: 1).

«Η έρευνα παρουσιάζει με τον πλέον εύγλωττο τρόπο την μεγάλη δυναμική και την διαρκώς αυξανόμενη διείσδυση του μέσου στις νεαρές ηλικίες. Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο αντιπροσωπευτικό δείγμα των εφήβων στην Αττική, προκύπτει ότι το 8% χρησιμοποιούν το Internet περισσότερες από 20 ώρες την εβδομάδα, ενώ το 26% το αναφέρουν καθημερινή χρήση. Η χρήση του Internet ξεκινά πλέον από ιδιαίτερα νεαρές ηλικίες, καθώς το 53,4% ανέφεραν ότι το χρησιμοποιούν περισσότερο από ένα χρόνο» (Παπαϊωάννου, 2007:1).

«Τα online παιχνίδια αποτελούν τον σημαντικότερο πόλο έλξης στο Internet για το 55,2% των ερωτηθέντων. Οι έφηβοι είναι από τις πλέον ευάλωτες ηλικιακές ομάδες στο Internet, καθώς το 4,2% παραδέχθηκαν ότι έχουν δεχθεί απειλές κατά τη διάρκεια των online δραστηριοτήτων τους» (Παπαϊωάννου, 2007:1).

«Όσον αφορά στα ποιοτικά ευρήματα της έρευνας, οι ερευνητές καταλήγουν ότι η χρήση του Internet είναι δημοφιλής στους Έλληνες εφήβους και ενδέχεται να οδηγήσει σε ψυχοκοινωνικά προβλήματα όταν υπάρχει υπερβολή. Στο πλαίσιο αυτό, διαπίστωσαν θετικές συσχετίσεις μεταξύ της χρήσης του διαδικτύου, της παραβατικότητας, της ανάπτυξης δυσλειτουργικών σχέσεων με συνομηλίκους και της διάσπασης της προσοχής » (Παπαϊωάννου, 2007:1).

«Έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε εφήβους στην Αγγλία, ηλικίας 12-16 ετών, έδειξε ότι 1 στα 5 παιδιά ήταν εξαρτημένα από τα παιχνίδια στον κομπιούτερ (Psychology Division, Nottingham Trent University, United Kingdom), ενώ η

παθολογική εξάρτηση από τον κομπιούτερ αποδεικνύεται από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε πολλές χώρες του κόσμου.

Η έρευνα στην Αγγλία έδειξε ότι τα αγόρια παίζουν παιχνίδια στον κομπιούτερ πολύ πιο συχνά απ' ό,τι τα κορίτσια και εμφανίζονται πιο συχνά ως «εξαρτημένα», ενώ όσο πιο νωρίς αρχίζουν τα παιδιά να παίζουν παιχνίδια στον κομπιούτερ τόσο περισσότερες πιθανότητες έχουν να εμφανίσουν συμπτώματα «εξάρτησης».

Τα παραπάνω επισημαίνει η επίκουρος καθηγήτρια Ψυχιατρικής Μένη Μαλλιώρα, αντιπρόεδρος Ευρωπαϊκού Κέντρου για την Πρόληψη και τον Έλεγχο των Νόσων, σχολιάζοντας ότι «δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο κομπιούτερ μπήκε στη ζωή μας τα τελευταία χρόνια, για συγκεκριμένους λόγους. Γιατί ουδείς αρνείται ότι το μέσο αυτό πράγματι εξυπηρετεί τη μάθηση, την επικοινωνία, την ταχύτητα διάχυσης της πληροφορίας και συνακόλουθα της γνώσης, το ηλεκτρονικό εμπόριο, τον ανταγωνισμό και άλλες σημαντικές λειτουργίες που διαφημίστηκαν από την πρώτη εμφάνισή του. Όπως, όμως, συμβαίνει με κάθε νέο και καινοτόμο προϊόν, δεν αρκεί να προβάλλονται τα θετικά μόνο χαρακτηριστικά του, αλλά επιβάλλεται να επισημαίνονται και οι πιθανές αρνητικές παρενέργειές του.

Η κυριότερη από αυτές άπτεται του γεγονότος ότι ο σύγχρονος αυτός «υπολογιστής» αποβλέπει όχι μόνο στην εξυπηρέτηση των ενηλίκων αλλά στοχεύει, σε μεγάλο βαθμό, και στον δελεασμό της ευρείας ομάδας των ατόμων νεαρής - παιδικής και εφηβικής- ηλικίας, που χρησιμοποιούν τον κομπιούτερ για δραστηριότητες οι οποίες αναδεικνύουν ακριβώς τις αρνητικές παρενέργειές του με τα πρόδηλα συμπτώματα της "κομπιουτεροεξάρτησης"» (Νέτα,2008:1).

«Οι έφηβοι επισκέπτονται το διαδίκτυο για ποικίλους λόγους όπως για ηλεκτρονικό ταχυδρομείο το 83% , για ενημέρωση το 68% ,για παιχνίδια το 51% για chat το 40% και σύμφωνα με έρευνα στον Καναδά πάνω από το 50% των ενηλίκων του πληθυσμού έχει πρόσβαση στο internet γενικά αλλά για τους εφήβους το ποσοστό είναι 90% .Παρόμοια στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής τα κορίτσια από 12-15 ετών είναι συνεχώς η αυξανόμενη ομάδα της χρήσης του διαδικτύου (το 1996 το ποσοστό ήταν 54% ενώ το 1999 το ποσοστό ανέβηκε στο 87%)» (Monti, Colby και O' Leary, 2004: 299)

1.7 Μονάδες απεξάρτησης από το διαδίκτυο στην Ελλάδα

Στο Ιπποκράτειο Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης και την Παιδοψυχιατρική Κλινική με Διευθυντή τον κ. Χριστιανόπουλο Κρίτων, ξεκινά από 18-9-2008 η λειτουργία του πρώτου Ψυχιατρικού Ιατρείου Παιδιών και Εφήβων για την αντιμετώπιση του εθισμού στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές και το Διαδίκτυο. Το ειδικό ιατρείο δημιουργήθηκε για να καλύψει το κενό σε εξειδικευμένες υπηρεσίες ψυχικής υγείας που υπάρχει στην Ελλάδα και στελεχώνεται από διεπιστημονική ομάδα επαγγελματιών ψυχικής υγείας διαφορετικών ειδικοτήτων με επιστημονικά υπεύθυνο τον κ. Χριστιανόπουλο και με υπεύθυνο σχεδιασμού και οργάνωσης του ιατρείου τον κ. Σιώμο Κωνσταντίνο.

Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.)

Στη χώρα μας, πέρα από την αναζήτηση βοήθειας σε ιδιώτες ψυχολόγους και ψυχιάτρους, οι έφηβοι μέχρι 18 χρονών και οι γονείς τους μπορούν, επίσης, να ζητήσουν βοήθεια στη της Β΄ Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών του Νοσοκομείου Παίδων «Π. & Α. Κυριακού»

Κ.Ε.Θ.Ε.Α Πλεύση

Το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ) είναι αυτοδιοικούμενος, μη κυβερνητικός, μη κερδοσκοπικός οργανισμός που δραστηριοποιείται στην αντιμετώπιση της τοξικοεξάρτησης. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Υγείας & Πρόνοιας (Ν.1729/87), και εποπτεύεται από εκλεγμένο Διοικητικό Συμβούλιο.

Το ΚΕΘΕΑ ξεκίνησε το 1983 με την ίδρυση της ΙΘΑΚΗΣ, της πρώτης θεραπευτικής κοινότητας στην Ελλάδα. Από τότε έχει αναπτύξει ευρύ δίκτυο υπηρεσιών, το οποίο περιλαμβάνει συμβουλευτικά κέντρα, θεραπευτικές κοινότητες (διαμονής και ημερήσιας ανοικτής παρακολούθησης), κέντρα κοινωνικής επανένταξης, κέντρα οικογενειακής υποστήριξης, προγράμματα υποστήριξης κρατούμενων χρηστών, προγράμματα προσέγγισης χρηστών στο δρόμο, προγράμματα πρόληψης, εκπαίδευσης, έρευνας κ.ά. Σήμερα το ΚΕΘΕΑ διαθέτει υπηρεσίες σε όλη την Ελλάδα.

Το ΚΕΘΕΑ ΠΛΕΥΣΗ στοχεύει στο να βοηθήσει τους νέους ανθρώπους, που βρίσκονται στην αρχή της εμπλοκής τους με τη χρήση ουσιών, να την σταματήσουν, να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της ηλικίας τους και να ζήσουν - οι ίδιοι και οι οικογένειές τους - μια ζωή πιο δημιουργική. Αυτό γίνεται μέσα από συστηματική δουλειά με όλα τα μέλη της οικογένειας (που επιθυμούν να συμμετέχουν). Το

ΚΕΘΕΑ ΠΛΕΥΣΗ άρχισε να λειτουργεί το Μάιο του 1996 μέσα στους κόλπους του Δικτύου Υπηρεσιών ΣΤΡΟΦΗ. Η ΣΤΡΟΦΗ, που λειτουργεί από το 1988, ήταν τότε το μοναδικό πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ (Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων) που απευθυνόταν σε εφήβους χρήστες ουσιών και τις οικογένειές τους. Το ΚΕΘΕΑ ΠΛΕΥΣΗ ξεκίνησε ως μία ακόμα από τις Μονάδες του ΚΕΘΕΑ ΣΤΡΟΦΗ και από το 2001 αποτελεί ένα ακόμα από τα ολοκληρωμένα προγράμματα του ΚΕΘΕΑ*

Ονομάστηκε τότε Κέντρο Δευτερογενούς Πρόληψης, καθώς στόχος ήταν (και είναι) να προσεγγίσει εφήβους που βρίσκονταν στα πρώτα στάδια της χρήσης και της κατάχρησης ουσιών και να προλάβει τη μεγαλύτερη και σοβαρότερη εμπλοκή τους με τη χρήση.

Το Κέντρο Δευτερογενούς Πρόληψης ξεκίνησε σε πιλοτική βάση, εντάχθηκε στην πρωτοβουλία Youthstart της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χρηματοδοτήθηκε εν μέρει από αυτή μέχρι το 1999, οπότε και συνέχισε τη λειτουργία του ενταγμένο πλέον στον προϋπολογισμό του ΚΕΘΕΑ. Από τότε μέχρι σήμερα το ΚΕΘΕΑ ΠΛΕΥΣΗ απευθύνεται σε εφήβους και νεαρούς ενήλικες (έως 21 ετών), οι οποίοι κάνουν πειραματική, περιστασιακή ή και πιο συστηματική χρήση ψυχοτρόπων ουσιών, όσο και στις οικογένειές τους (γονείς και αδέρφια). Αναγνωρίζοντας την αυξανόμενη εμπλοκή των νέων με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών (για παράδειγμα κάνναβης, χαπιών κλπ.) παρεμβαίνει έγκαιρα, προκειμένου να αποτρέψει την περαιτέρω εμπλοκή τους με τη χρήση ή και την εξάρτηση. Επίσης Η Μονάδα απευθύνεται και σε οικογένειες με παιδιά στην εφηβεία (13-14ετών) τα οποία είναι εθισμένα στο διαδίκτυο και κυρίως στα Videogames(πρόκειται για νέα υπηρεσία που λειτουργεί πιλοτικά από το Σεπτέμβριο του 2008)

Οι υπηρεσίες παρέχονται σε ένα περιβάλλον μη εντατικής εξωτερικής φροντίδας, που λειτουργεί με βάση το θεωρητικό και πρακτικό υπόβαθρο της συστημικής και οικογενειακής θεραπείας καθώς και κάποιες από τις αρχές των Θεραπευτικών Κοινοτήτων, όπως αυτές προσαρμόστηκαν για εφηβικούς πληθυσμούς στην Ελλάδα.

Οι στόχοι της παρέμβασης συνοψίζονται:

- Ενίσχυση των θετικών δραστηριοτήτων του εφήβου(εκπαίδευση, φίλιες, χόμπυ, επάγγελμα)
- Ενίσχυση των δεξιοτήτων επικοινωνίας του εφήβου με σημαντικούς άλλους.

- Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του εφήβου. Διερεύνηση και αντιμετώπιση ψυχικών διαταραχών που συνυπάρχουν με τον εθισμό ή την συμπεριφορά κατάχρησης
- Ενίσχυση των γονικών δεξιοτήτων (συνεπείς τακτικές πειθαρχίας, γονεικός έλεγχος, δεξιότητες διαπραγμάτευσης)
- Αποκατάσταση της εσωτερικής ιεραρχίας της οικογένειας, ενίσχυση της γονεικής συμμαχίας.
- Διαμόρφωση σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ γονιών-παιδιών.

Το μοντέλο θεραπείας που εφαρμόζεται ενσωματώνει στοιχεία από τη θεωρία των οικογενειακών συστημάτων(ιδιαίτερα δομικές- στρατηγικές προσεγγίσεις και θεωρίες της επικοινωνίας) και από τη γνωστική- συμπεριφοριστική θεραπεία.

Τέλος στόχος της Μονάδας είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση γονέων που έχουν παιδιά στην εφηβεία για την εξάρτηση από το Διαδίκτυο (Ανδρουλάκη:1-4)2007

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

«Οι υπολογιστές και οι έφηβοι»

2.Εισαγωγή

Στο 2^ο κεφάλαιο, αρχικά θα γίνει αναφορά στην ιστορική αναδρομή των υπολογιστών, στην εξελιξή τους σε σύγχρονους υπολογιστές, από την αρχαιότητα έως σήμερα την νέα γενιά υπολογιστών. Στην συνέχεια, θα αναφερθούμε στην νεανική εγκληματικότητα, στους ψυχολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες και τέλος θα γίνει μια μικρή αναφορά στην νεανική παραβατικότητα και συγκεκριμένα στο διαδίκτυο, η οποία αποτελεί μία νέα μορφή εγκλήματος.

2.1 Ιστορική αναδρομή του προβλήματος και η έκτασή του

Οι υπολογιστές είναι η επανάσταση της εποχής μας, είναι το εργαλείο που μας ανοίγει τις πύλες στη γνώση, την ενημέρωση, την επιστήμη, την ψυχαγωγία και μας οδηγεί σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Στις προηγούμενες γενιές τα παιδιά μεγάλωναν με παιχνίδια που τώρα έχουν μπει στα μουσεία. Οι βόλοι, οι σβούρες, οι ξύλινες κατασκευές και το παιχνίδι στις αλάνες μάθαιναν με ένα άμεσο τρόπο στα παιδιά νόμους, αξίες ακόμα και φαινόμενα της φύσης. Βοηθούσαν στην ανάπτυξη της φαντασίας, την δημιουργικότητα, την εφευρετικότητα. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να γίνεται και σήμερα ή μπορεί και να γίνεται αλλά πολύ περιορισμένα από τα κλασσικά ή από νέα παιχνίδια. Ένα μεγάλο πλήθος παιδιών και εφήβων χειρίζονται με εντυπωσιακό τρόπο τους υπολογιστές και το παιχνίδι από τις αλάνες έχει μεταφερθεί στο κλειστό διαμέρισμα και στην οθόνη του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του 20ου αιώνα είναι αναμφισβήτητα η εμφάνιση και η τεράστια ανάπτυξη των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Σήμερα υπάρχουν εκατομμύρια υπολογιστές σε όλο τον κόσμο παρόλο που δεν έχουν περάσει ούτε 50 χρόνια από την ημέρα που βγήκε στο εμπόριο ο πρώτος ηλεκτρονικός υπολογιστής (1951). Από την ημέρα αυτή έχει αναπτυχθεί μια τεράστια βιομηχανία υπολογιστών, η οποία μπορεί πλέον να συναγωνισθεί αυτή των αυτοκινήτων. Οι επιπτώσεις αυτού του φαινομένου στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό τομέα είναι σημαντικές και αποτελούν αντικείμενο πολλών ερευνών στις μέρες μας.

Η ιστορία των υπολογιστικών μηχανών μπορεί να χωριστεί σε τρεις μεγάλες περιόδους: αυτή των μηχανικών κατασκευών, αυτή των αυτόματων υπολογιστικών

μηχανών και αυτή των ηλεκτρονικών υπολογιστών εγγεγραμμένου προγράμματος. Οι δύο πρώτες περιόδους αποτελούν κατά κάποιο τρόπο την «προϊστορία», ενώ η τρίτη αναφέρεται στην εξέλιξη των υπολογιστών όπως τους γνωρίζουμε σήμερα (Εγγλέζος, 2006).

2.1.1. Υπολογιστές στην Αρχαιότητα

Βαβυλώνα, 2200 π.Χ.

Γύρω στο 2200 π.Χ. οι αρχαίοι Βαβυλώνιοι είχαν αναπτύξει πολύ το εμπόριο και χρειάζονταν κάτι να τους βοηθά στους υπολογισμούς τους. Υπάρχει ένα ρητό που λέει «Η ανάγκη είναι η μητέρα της δημιουργίας». Αυτή η ανάγκη τους οδήγησε στο να δημιουργήσουν τον πρώτο υπολογιστή, που δεν ήταν άλλος από το γνωστό αριθμητήριο που χρησιμοποιούσαν όλα (σχεδόν) τα παιδιά στην πρώτη τάξη του σχολείου. Το επίσημο όνομά του είναι Άβακας. Τον άβακα τον βελτίωσαν αρκετά οι Κινέζοι αρκετά χρόνια αργότερα και του έδωσαν τη μορφή που έχει σήμερα. Αναφέρουμε, επίσης, ότι αρκετά σχολεία σε φτωχές χώρες του κόσμου χρησιμοποιούν τον άβακα όχι μόνο στις πρώτες τάξεις του δημοτικού, αλλά και σε μεγαλύτερες (Wikipedia, 2008).

Το Κόσκινο του Ερατοσθένη, 130 π.Χ.

Ο αρχαίος Έλληνας Ερατοσθένης, μεγάλος μαθηματικός, ανακάλυψε μια μέθοδο για να υπολογίζει τους πρώτους αριθμούς. Το «κόσκινο» του ήταν μια σπουδαία ανακάλυψη για την εποχή του και ένα από τα μεγάλα επιτεύγματα του σημαντικού αυτού προσώπου (Wikipedia, 2008).

Ο Υπολογιστής των Αντικυθήρων, 80 μ.Χ.

Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν αναπτύξει τεράστιο πολιτισμό και, φυσικά, ενδιαφέρθηκαν για τις επιστήμες όπως Μαθηματικά, Αστρονομία κ.α. Οι πληροφορίες που έχουμε για την αρχαία ελληνική τεχνολογία είναι κυρίως γραπτές. Οι μόνοι μηχανισμοί (ή θραύσματά τους) που έχουν μέχρι στιγμής ανακαλυφθεί είναι ο Μηχανισμός των Αντικυθήρων και ο Βυζαντινός μηχανισμός.

Ο Μηχανισμός των Αντικυθήρων είναι συσκευή αστρονομικών υπολογισμών που χαρακτηρίζεται παγκόσμια ως ο «Αρχαιότερος Υπολογιστής». Κατασκευάστηκε γύρω στο 87 π.Χ. στη Ρόδο και διέθετε 32 οδοντωτά γρανάζια. Κατά τη μεταφορά του στη Ρώμη το πλοίο που τον μετέφερε βυθίστηκε κοντά στα Αντικύθηρα και ανακαλύφθηκε γύρω στα 1900 από ομάδα σφουγγαράδων. Οι διαστάσεις του είναι 16 x 32 x 9 cm (ίδιες με αυτές ενός σύγχρονου φορητού υπολογιστή). Αποτελούνταν από ένα κέλυφος με ενδεικτικούς πίνακες στην εξωτερική του όψη και ένα πολυσύνθετο

μηχανισμό 32 τροχών στο εσωτερικό του. Ο πίνακας έδειχνε την ετήσια κίνηση του ήλιου στο ζωδιακό κύκλο καθώς και τις ανατολές και τις δύσεις των λαμπρών άστρων και αστερισμών κατά τη διάρκεια του έτους ([Wikipedia, 2008](#)).

2.1.2. Υπολογιστές στην περίοδο της Αναγέννησης

Τα «Κόκκαλα του Νέπιερ», 1610 μ.Χ.

Ο γνωστός από τη δημιουργία των Νεπερίων λογαρίθμων Σκότος μαθηματικός Τζον Νέπιερ βασίστηκε σε ένα αρχαίο Ινδικό σύστημα υπολογισμών και δημιούργησε ένα αβάκιο με ράβδους, που έμεινε στην Ιστορία με την ονομασία «Κόκκαλα του Νέπιερ», επειδή οι ράβδοι του ήταν κοκκάλινες. Με τα «κόκκαλα» αυτά ήταν δυνατός ο σχετικά εύκολος υπολογισμός γινομένων αλλά και πηλίκων. Η μέθοδος αυτή ήταν αρκετά δημοφιλής και την χρησιμοποιούσαν μέχρι και τον 20ο αιώνα σε πολλές χώρες, ειδικά στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στα «κόκκαλα του Νέπιερ» έγιναν, με την πάροδο του χρόνου, αρκετές βελτιώσεις, ώστε να έχουν καλύτερη αναγνωσιμότητα και να μπορούν να χρησιμοποιούνται και για άλλους υπολογισμούς, όπως π.χ. για τον υπολογισμό της τετραγωνικής ρίζας ενός αριθμού.

Η μηχανή του Pascal, 1645

«Ο Γάλλος μαθηματικός Μπλίζ Πασκάλ (Blaise Pascal) κατασκεύασε το 1645 την πρώτη αληθινή αριθμομηχανή, η οποία εμπονομάστηκε Πασκαλίνα (Pascaline). Με τη μηχανή αυτή μπορούσε κάποιος να κάνει (σχετικά) εύκολα μαθηματικούς υπολογισμούς. Η μηχανή του Pascal είχε τροχαλίες, τις οποίες, όταν περιέστρεφε ο χρήστης εμφάνιζαν τα αποτελέσματα. Η μηχανή είχε μικρές διαστάσεις και μπορούσε εύκολα να χωρέσει σε ένα μικρό τραπέζι. Ο αρχικός «υπολογιστής» είχε πέντε γρανάζια (με αποτέλεσμα να μπορεί να κάνει υπολογισμούς με σχετικά μικρούς αριθμούς), αλλά κατασκευάστηκε και σε παραλλαγές με έξι και οκτώ γρανάζια.

Η μηχανή εκτελούσε δύο πράξεις, πρόσθεση και αφαίρεση. Στο επάνω μέρος υπήρχε μια σειρά από οδοντωτούς τροχούς (γρανάζια), που το καθένα περιείχε τους αριθμούς από 0 έως 9. Ο πρώτος τροχός συμβόλιζε τις μονάδες, ο δεύτερος τις δεκάδες, ο τρίτος τις εκατοντάδες, κ.ο.κ.» ([Wikipedia, 2008](#)).

2.1.3. Υπολογιστές τον 19^ο αιώνα

Η Αναλυτική Μηχανή του Μπάμπατζ, 1822

Ο 19ος αιώνας ήταν ο Αιώνας του Ατμού, μια και είχαν δημιουργηθεί πάρα πολλές μηχανές που εργαζόνταν ‘αυτόματα’ με ατμό. Ο Βρετανός μαθηματικός Τσαρλς Μπάμπατζ σχεδίασε μια αυτόματη μηχανή, που θα εργαζόταν με ατμό και θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την εκτέλεση υπολογισμών. Οι ιδέες του ήταν πολύ πρωτοποριακές, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η πραγματοποίησή τους λόγω των περιορισμών της τεχνολογίας της εποχής. Έτσι, η Αναλυτική Μηχανή του Babbage έμεινε μόνο στη θεωρία και δεν κατασκευάστηκε ποτέ, παρά τις προσπάθειες του δημιουργού της (Wikipedia, 2008).

Άντα Λάβλεις, η πρώτη αναλύτρια/προγραμματίστρια

«Η μηχανή του Μπάμπατζ ήταν πολύ πρωτοποριακή για την εποχή της, γι’ αυτό και δεν κατάφερε να την δημιουργήσει όπως την ήθελε. Τα σχέδιά του, όμως, δεν πήγαν χαμένα, μια και η Άντα Λάβλεις τα κατέγραψε και τα επεξεργάστηκε, κάνοντάς την να μείνει στην ιστορία ως η πρώτη προγραμματίστρια / αναλύτρια υπολογιστών στην ιστορία. Προς τιμή της, μια από τις σύγχρονες γλώσσες προγραμματισμού πήρε το όνομά της» (Wikipedia, 2008).

Η μηχανή του Χόλεριθ, 1890

Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής συγκέντρωναν πάρα πολλούς ανθρώπους που πήγαιναν εκεί για να βρουν μια καλύτερη ζωή. Στα τέλη του 19ου αιώνα η Κυβέρνηση των Η.Π.Α. αποφάσισε να κάνει μια απογραφή του πληθυσμού της χώρας. Οι υπεύθυνοι ήθελαν να μάθουν πόσους κατοίκους έχει η χώρα τους. Όμως, επειδή η χώρα ήταν πολύ μεγάλη, η διαδικασία απογραφής ήταν τεράστια και ιδιαίτερα χρονοβόρα. Γι’ αυτό έκαναν ένα διαγωνισμό για τη δημιουργία μιας μηχανής που θα διευκόλυνε την επεξεργασία και καταγραφή των στοιχείων που θα συγκεντρώνονταν από την απογραφή (Wikipedia, 2008).

Ο Χέρμαν Χόλεριθ κατασκεύασε για το διαγωνισμό μια μηχανή, με την οποία η Κυβέρνηση των Η.Π.Α. κατάφερε να ολοκληρώσει την απογραφή μέσα σε δύο χρόνια, χρόνο ρεκόρ για τα δεδομένα της εποχής. Η μηχανή αυτή ονομάστηκε

(Ταξινομέας Απογραφής) και ήταν η απαρχή για τη δημιουργία της μεγαλύτερης (ως πριν λίγα χρόνια) εταιρείας υπολογιστών στον κόσμο ([Wikipedia, 2008](#)).

2.1.4. Σύγχρονοι (ηλεκτρονικοί) υπολογιστές

1η Γενιά Υπολογιστών (1946- 1956)

Το 1946, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες χρειάζονταν μια συσκευή η οποία να βοηθά τους στρατιωτικούς στους υπολογισμούς για να βρίσκουν τα όπλα τους το στόχο με μεγαλύτερη ακρίβεια.

Για πρώτη φορά δημιουργήθηκε ένα τεράστιο μηχάνημα που αντί για μηχανικά μέρη χρησιμοποιούσε ηλεκτρονικές λυχνίες, κατασκευασμένες από τον Λι Ντε Φορέ. Ο πρώτος ηλεκτρονικός υπολογιστής εμπονομάστηκε ENIAC.

Ο ENIAC ήταν τεράστιος σε μέγεθος (καταλάμβανε έναν ολόκληρο όροφο), και έπρεπε να τον ελέγχουν συνεχώς ειδικοί επιστήμονες. Συχνά, επίσης, καίγονταν οι λυχνίες του και έπρεπε να τις αντικαθιστούν. Ακόμα και ο πιο ταπεινός σημερινός υπολογιστής είναι χιλιάδες φορές καλύτερος από τον ENIAC ως προς τις δυνατότητες. Ήταν, όμως, η πρώτη σοβαρή προσπάθεια δημιουργίας υπολογιστικής μηχανής ([Wikipedia, 2008](#)).

2η Γενιά Υπολογιστών (1956- 1963)

Την περίοδο αυτή οι λυχνίες αντικαθίστανται από τρανζίστορς. Οι ηλεκτρονικές αυτές κατασκευές (κρυσταλλοτρίοδοι, όπως τις ονομάζουν οι ηλεκτρονικοί), επιτρέπουν τη δημιουργία μικρότερων και ταχύτερων υπολογιστών. Το 1956 στο Ίδρυμα Τεχνολογίας της Μασαχουσέτης (M.I.T.) κατασκευάστηκε ο πρώτος Ηλεκτρονικός Υπολογιστής που λειτουργούσε με τρανζίστορς.

Τα τρανζίστορς χρησιμοποιήθηκαν (και χρησιμοποιούνται ακόμη) σε πάρα πολλές συσκευές. Επέτρεψαν τη δημιουργία ραδιοφώνων αρκετά μικρών ώστε να μπορούν οι άνθρωποι να τα κουβαλούν μαζί τους (φορητά ραδιόφωνα), γι' αυτό και πολλές φορές, ακόμη και σήμερα, τα φορητά ραδιόφωνα αποκαλούνται «τρανζίστορ» ([Wikipedia, 2008](#)).

3η Γενιά (1964- 1971)

Το 1958, ο Jack Kilby της εταιρείας Texas Instruments, κατάφερε να δημιουργήσει κάτι που θα άλλαζε τον κόσμο των ηλεκτρονικών για πάντα. Κατασκεύασε το πρώτο Ολοκληρωμένο Κύκλωμα συνδυάζοντας τρανζίστορς, πυκνωτές, αντιστάτες και άλλα ηλεκτρονικά εξαρτήματα όλα τοποθετημένα στο ίδιο

κομμάτι από πυρίτιο. Το δημιούργημα του Kilby επέτρεψε στους επιστήμονες να κατασκευάσουν υπολογιστές τόσο μικρούς ώστε να μπορούμε ακόμη και να τους μεταφέρουμε. Χρησιμοποιείται, επίσης, σε μια πληθώρα άλλων εφαρμογών, όπως τηλεπικοινωνίες, πολυμέσα, ακόμη και παιχνίδια. (Wikipedia, 2008).

4η Γενιά (1971 - σήμερα)

Οι υπολογιστές που έχουμε σήμερα ανήκουν στην 4η Γενιά. Ο κάθε ένας από αυτούς είναι εφοδιασμένος με Επεξεργαστή (CPU), έχει τη δική του Μνήμη, μονάδα αποθήκευσης πληροφοριών, οθόνη, και κάποιο είδος μέσου για να δίνουμε πληροφορίες στον υπολογιστή (πληκτρολόγιο, πενάκι, ποντίκι κλπ). Σύμφωνα με το νόμο του Moore, κάθε 18 περίπου μήνες, η ισχύς των παραγόμενων υπολογιστών διπλασιάζεται. Έτσι, γίνεται αντιληπτό γιατί ένας υπολογιστής που αγοράζεται σήμερα είναι (περίπου) δύο φορές ταχύτερος από έναν υπολογιστή της ίδιας «κατηγορίας» που αγοράστηκε πριν ενάμιση χρόνο (Wikipedia, 2008).

2.2. Παράνομες και κοινωνικά μη αποδεκτές πρακτικές χρήσεων του ηλεκτρονικού υπολογιστή σε ανήλικους.

«Όταν θέλουμε να μιλήσουμε για εφήβους καταλήγουμε συχνά να μιλάμε για εγκληματικότητα. Εγκληματίας είναι αυτός που δεν καταφέρνει να ζήσει σύμφωνα με τους κανόνες ηθικής και τους νόμους που απαιτούν από τους ανθρώπους να μην κλέβουν και να μην επιτίθενται στους άλλους. Στη διάρκεια της εφηβείας συμβαίνουν πολλά καινούρια πράγματα. Ξάφνου η παρέα, οι φίλοι, η ομάδα αποκτούν μεγάλη σημασία» (Ντόλτο, 1993:105).

Σε συσχέτιση με τα παραπάνω θα αναφερθούμε στην εγκληματικότητα εκτενέστερα παρακάτω. Ο όρος εγκληματικότητα έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει την εγκληματική συμπεριφορά, αλλά και της παραβατικότητας των ανηλίκων. Είναι ένας όρος που αναφέρεται σε νομικά πρόσωπα που διαπράττουν εγκλήματα κατά του νόμου. Τα περισσότερα από τα αδικήματα που διαπράττονται είναι από τους άνδρες (Stevenson & Goodman 2001). Η κορυφή ηλικίας εμφάνισης στους άνδρες εγκληματική συμπεριφορά είναι κατά τη διάρκεια της εφηβείας (Rutter & Giller 1983, Pulkkinen 1988). Εγκληματική συμπεριφορά μπορεί να χωριστεί σε μη βίαιη και βίαια υποτροπής (Räsänen *et al.* 1999α).

Αντικοινωνική συμπεριφορά ορίζεται ως παραβίαση των χρόνιων κοινωνικών κανόνων και νόμων, και μπορεί να έχει τόσο βίαιες και μη βίαιες εκδηλώσεις (Wakschlag *et al.* 2002). Στον 19^ο αιώνα άρχισαν να περιγράφονται οι αντικοινωνικές

συμπεριφορές στην ιατρική (Tardiff 2000). Στη συνέχεια ο όρος "ψυχοπαθής" χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει ένα πρόσωπο που διαπράττει εγκλήματα και θεωρείται ότι έχει κληρονομικό ελάττωμα, ενώ αργότερα, όταν οι κοινωνικοί παράγοντες που υπήρχαν υποψίες ότι προκαλούν την εγκληματικότητα, άρχισαν να χρησιμοποιούν την λέξη "sociopath" (Tardiff 2000). Το 1950 οι Glueck και Glueck κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι και οι δύο κληρονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες σχετίζονται με την αντικοινωνική συμπεριφορά.

Όταν επέρχεται ως σοβαρή, χρόνια και διάχυτη, η αντικοινωνική συμπεριφορά μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια διανοητική διαταραχή (Wakschlag *et al.* 2002). Σε εφήβους, σοβαρή είναι η αντικοινωνική συμπεριφορά διαγνωσθεί ως διαταραχή συμπεριφοράς, ενώ στους ενήλικες η διάγνωση είναι αντικοινωνική διαταραχή της προσωπικότητας (Wakschlag *et al.* 2002). Αν και η αντικοινωνική συμπεριφορά ενηλίκων στην πραγματικότητα προέρχεται σχεδόν από την παιδική ηλικία, αλλά παρ' όλα αυτά τα περισσότερα παιδιά με αντικοινωνική συμπεριφορά δεν γίνονται αντικοινωνικοί ενήλικες (Robins 1978).

Τους έφηβους τους πολιορκούν επιθυμίες και υλικές ανάγκες μέσα σε μια δελεαστική κοινωνία που τους προκαλεί με αποτέλεσμα αυτό να δημιουργεί μια σύγχυση. Όταν αναφερόμαστε στην εφηβική εγκληματικότητα για να την διαφοροποιήσουμε από την εγκληματικότητα των ενηλίκων δίνουμε έμφαση σε όλους αυτούς τους παράγοντες περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και οικογενειακούς που παίζουν ρόλο ώστε ένας έφηβος να κάνει μια μη αποδεκτή πράξη. (Μαυρόγιαννης, 1999)

Στους ενήλικες δεν δικαιολογούμε μια πράξη διότι θεωρούμε ότι μπορούν να κρίνουν, ενώ ένας έφηβος έχει ανάγκη την υποστήριξη και συμβουλευτική της οικογένειας του. Επίσης, ως τα 18 του χρόνια, ένας άνθρωπος βρίσκεται υπό την προστασία ενηλίκων και δεν έχει την πλήρη ευθύνη των πράξεων του. Ένας έφηβος δεν είναι ακόμα σε θέση να κρίνει και να αποφασίσει μόνος του για σημαντικές αποφάσεις και ειδικά αν μεγαλώνει σε ένα μη υποστηρικτικό και προβληματικό περιβάλλον (Μαυρόγιαννης, 1999).

«Η νεανική εγκληματικότητα δεν οφείλεται μόνο στην αριθμητική της αύξηση και στην εξάπλωσή της αλλά και στην σοβαρότητα των αδικημάτων που διαπράττονται. Έστω και αν εξακολουθεί να είναι κυρίως ένα αστικό φαινόμενο, η εγκληματικότητα των νέων αντίθετα από ότι συχνά πιστεύουμε, δεν περιορίζεται στις

πυκνοκατοικημένες ζώνες των μεγαλουπόλεων όπου επικρατούν κακές συνθήκες διαβίωσης» (Ρέιμον Ριβιέ 1989:71).

Η εγκληματικότητα των έφηβων είναι και ψυχολογικό και κοινωνικό πρόβλημα. Τα περιστατικά είναι περισσότερα σε κοινωνικά ανοργάνωτες, οικονομικά αποστερημένες περιοχές, όπως τα γκέτο στις μεγάλες πόλεις. Είναι φυσικά φανερό ότι η εγκληματικότητα συναντά στις ζώνες αυτές ευνοϊκότερες συνθήκες για ν' αναπτυχθεί και οι συμμορίες πολλαπλασιάζονται εκεί με ταχύτερο ρυθμό σε όλα ωστόσο τα στρώματα του πληθυσμού παρατηρούνται ανάλογα φαινόμενα. Ένα άλλο χαρακτηριστικό της εποχής είναι ότι οι νέοι που στρέφονται προς την εγκληματικότητα στρατολογούνται όλο και περισσότερο μεταξύ των νεότερων ηλικιών ο αριθμός συλλήψεων των εφήβων κάτω των 16 ετών αυξάνει με σταθερό ρυθμό σύμφωνα με τον Ρέιμον Ριβιέ (1989).

Η δραστηριότητες των συμμοριών έχουν γίνει με τον καιρό πολύ επικίνδυνες και εγκληματικές απ' ότι παλιότερα δεν είναι πια μόνο οι κλοπές αυτοκινήτων των αυτοκινήτων και οι διαρρήξεις που έχουν γίνει καθημερινό φαινόμενο αλλά και οι ένοπλες επιθέσεις, φόνοι και η εγκατάλειψη του σπιτιού. Η νεανική εγκληματικότητα είναι ένα απ' τα φανερότερα συμπτώματα της ανισορροπίας και της έντονης δυσφορίας από την οποία υποφέρει η σημερινή κοινωνία επειδή δεν μπόρεσε να προσφέρει στα μέλη της ανθρώπινες συνθήκες ζωής (Ρέιμον Ριβιέ, 1989).

2.3 Οι κοινωνικοί παράγοντες της νεανικής εγκληματικότητας.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, θεωρείται ότι η αυξημένη εγκληματικότητα είναι προϊόν των μεγαλουπόλεων κυρίως. Στις μικρές πόλεις και χωριά δεν υπάρχουν συμμορίες ανηλίκων που θα έκαναν οργανωμένες εγκληματικές ενέργειες. Τούτο συμβαίνει διότι στις περισσότερες μικρές πόλεις και χωριά με κάποιες εξαιρέσεις βέβαια, ομάδες συνομηλίκων βρίσκονται μονάχα με την ευκαιρία κάποιας γιορτής ή μιας κοινωνικής εκδήλωσης της πόλης τους ή του χωριού.

Τα παραπτώματα που διαπράττουν διαλύονται γρήγορα επειδή ακριβώς δεν υπάρχει μια σταθερή υποδομή και οργάνωση όπως π.χ. αναρχικών στις μεγάλες πόλεις, δηλαδή οι εγκληματικές ενέργειες που μπορεί να αναπτυχθούν σε τέτοιες περιοχές δεν είναι μόνιμες αλλά παροδικές. Σημαντική επιρροή στην δημιουργία ομάδων ανηλίκων με τέτοιες ενέργειες έχουν οι μεταβολές που επέφερε στη ζωή το περιβάλλον της σύγχρονης αστικής ζωής και οι ραγδαίες μεταβολές που επηρεάζουν την ανάπτυξη της εφηβικής προσωπικότητας και χαρακτήρα. Οι έφηβοι εγκληματίες

τείνουν να είναι πιο οργισμένοι και προκλητικοί, μνησικάκοι προς την εξουσία και χωρίς αυτοέλεγχο. (Ρέιμον Ριβιέ, 1989)

Η κακή προσαρμογή των γονιών στις πόλεις και η καθημερινή πίεση τους κάνει να αδυνατούν να αναθρέψουν τα παιδιά τους σωστά και να αντεπεξέλθουν στα γονικά τους καθήκοντα όπως αρμόζει. «Το σοβαρότερο είναι ότι ο καθένας τρέχει πίσω από τις υποθέσεις του, πιεσμένος, καταδιωγμένος απ' το χρόνο, μέσα σε ένα ασταμάτητο πήγαινε έλα που έχει αποξενώσει τον άνθρωπο από τους γύρω του αλλά και από τον ίδιο του τον εαυτό» (Ρέιμον Ριβιέ, 1989:73).

Οι μεγάλες οικιστικές μονάδες στεγάζουν εκατοντάδες νοικοκυριά τα οποία δεν έχουν καμία επαφή μεταξύ τους και η μόνη τους επικοινωνία αν υπάρξει, είναι ένας απόμακρος και γρήγορος χαιρετισμός (Ρέιμον Ριβιέ, 1989).

«Είναι φανερό ότι το γενικό κλίμα ανησυχίας και έντασης είναι ιδιαίτερα βλαβερό για τους νέους, γι' αυτούς που τόσο ανάγκη έχουν από ένα σταθερό πλαίσιο, ένα σωστά δομημένο οικογενειακό περιβάλλον ικανό να παρέχει ασφάλεια, σταθερά πρότυπα και αξίες. Το κλίμα της έντασης είναι φυσικό να ενισχύει το άγχος και την ανασφάλεια των νέων και να οξύνει την βιαιότητα της εξέγερσης τους, αφού όπως είναι γνωστό η ανησυχία συνδέεται άμεσα με την επιθετικότητα» (Ρέιμον Ριβιέ, 1989:78).

2.3.1 Οι ψυχολογικοί παράγοντες της νεανικής εγκληματικότητας.

«Σε κάποιο βαθμό οι φυσικές και οι ψυχικές ανακατατάξεις που επέρχονται στην εφηβεία, θέτοντας υπό αμφισβήτηση το ίδιο το άτομο του εφήβου, τις σχέσεις με τον άλλο αλλά και τις σχέσεις του με τον εαυτό του, αποτελούν παράγοντες ανασφάλειας, άγχους και υποτίμησης» (Ρέιμον Ριβιέ, 1989:80).

«Οι προηγούμενες εμπειρίες κάνουν τους νέους εξαιρετικά εύθραυστους, με αποτέλεσμα να πλησιάζουν αυτή την περίοδο μια κατάσταση ελάχιστης αντίστασης και να βιώνουν καταστροφικά μια φάση που, για τους φυσιολογικούς εφήβους είναι απλά δύσκολη. Η ήβη λειτουργεί ως καταλύτης, όλες οι ελλείψεις της προσωπικότητας που οφείλονται σε κληρονομικούς παράγοντες και στερήσεις στην ανατροφή βγαίνουν στην επιφάνεια. Είναι οι περίοδος που θα εκδηλωθούν οι νευρώσεις, οι ψυχώσεις και η εγκληματικότητα σε όσους έχουν κάποια προδιάθεση» (Ρέιμον Ριβιέ, 1989:80).

Ένα παιδί πέρα από αγάπη και αποδοχή της οικογένειας του χρειάζεται και πρότυπα, που θα είναι σταθερά και αρμονικά, με τα οποία θα μπορέσει να ταυτιστεί.

Εννιά στις δέκα φορές, οι έφηβοι ανεξαρτήτως φύλου που ρέπουν προς την εγκληματικότητα δεν είχαν τέτοια πρότυπα στην παιδική τους ηλικία, δεν έζησαν με φυσιολογικό τρόπο την οιδιπόδεια κατάσταση, να τοποθετηθούν σωστά σε σχέση με τους γονείς τους, οι οποίοι τους πρόσφεραν αντιφατικές, ασταθείς ή πολύ ανησυχητικές εικόνες του εαυτού τους. Ένας από τους παράγοντες που συχνά επικαλούνται οι μελέτες που αναφέρονται στην νεανική εγκληματικότητα, είναι η απουσία του πατέρα και ιδιαίτερα η ψυχολογική του απουσία, που οφείλεται σε μια αδύναμη ή και αναιμική προσωπικότητα (Ρέιμον Ριβιέ, 1989).

Εκτός από περιβαλλοντικούς παράγοντες κινδύνου, οι γενετικοί παράγοντες έχουν επίσης συνδεθεί με την εγκληματικότητα (Lyons *et al.* 1995). Οι βιο-ψυχοκοινωνικοί παράγοντες κινδύνου που έχουν παρατηρηθεί σε προδιαθέτουν στην εγκληματική συμπεριφορά (Tardiff 2000). McCord (1979) βρήκε έξι μεταβλητές που περιγράφουν την οικογενειακή ατμόσφαιρα κατά την παιδική ηλικία – αυτοπεποίθηση μητέρας, αποκλίνουσα συμπεριφορά πατέρα, γονική επιθετικότητα, μητρική στοργή, η γονική σύγκρουση, την εποπτεία, έχουν σημαντικό αντίκτυπο για την εγκληματικότητα στους άνδρες. Στη μελέτη από Kolvin *et al.* (1988a), διάφορα είδη παιδικής στέρησης της οικογένειας - κακή φυσική / οικιακή φροντίδα, τη χαμηλή ποιότητα μητρικής στοργής, η κοινωνική εξάρτηση, ο υπερπληθυσμός, η οικογενειακή αναστάτωση και γονική ασθένεια - όλα ατά σχετίζονται με αυξημένο κίνδυνο εγκληματικότητας αργότερα. Η στέρηση της παιδικής ηλικίας προκαλεί υψηλότερο ποσοστό υποτροπής (Kolvin *et al.* 1988b). Σε σύγκριση με τη σχιζοφρένεια, η εγκληματικότητα είναι ένα φαινόμενο πολύ πιο εκτεταμένο. Πολλά πρώτα ανοίγματα έχουν συνδεθεί με την εγκληματικότητα. Μελέτες της παραβατικότητας των ανηλίκων που συνήθως διεκδικεί το οικογενειακό περιβάλλον να είναι πιο σημαντικά από γενετικούς παράγοντες, ενώ σε ενήλικες η αντικοινωνική συμπεριφορά ή η εγκληματικότητα γενετικών παραγόντων υπάρχουν υπόνοιες ότι είναι πιο σημαντικές. (Lyons *et al.* 1995).

Οι πατέρες των εφήβων εγκληματιών χαρακτηρίζονται από ανεξάρτητους παρατηρητές σκληροί, αδιάφοροι και έτοιμοι να γελοιοποιήσουν τα παιδιά τους. Σπάνια χαρακτηρίζονται ζεστοί και τρυφεροί. Με τη σειρά τους τα παιδιά και ιδιαίτερα τα αγόρια, έχουν πολύ λίγους στενούς δεσμούς με τους πατέρες τους και τους θεωρούν τελείως απαράδεκτα πρότυπα συμπεριφοράς. Οι μητέρες των εφήβων αυτών χαρακτηρίζονται απρόσεκτες και ανεπαρκείς στην φροντίδα των παιδιών και περισσότερες εχθρικές και αδιάφορες παρά τρυφερές και υπεύθυνες. Έτσι αυτό που

χαρακτηρίζει την σχέση των εφήβων αυτών συχνά με τους γονείς τους είναι η αμοιβαία εχθρότητα, έλλειψη οικογενειακής συνοχής και γονεϊκή απόρριψη, αδιαφορία, διαφωνία ή απάθεια (Κόγκερ, 1981).

2.3.2 Ορισμός ηλεκτρονικού εγκλήματος

Ο όρος «ηλεκτρονικό έγκλημα» ή «ηλεκτρονική εγκληματικότητα» αποτελεί μια ευρεία έννοια στην οποία εμπίπτουν όλες εκείνες οι αξιόποινες πράξεις που τελούνται με τη χρήση ενός συστήματος ηλεκτρονικής επεξεργασίας δεδομένων. Ο όρος αυτός διακρίνεται σε στενή και σε ευρεία έννοια. Η εν στενή έννοια ηλεκτρονική εγκληματικότητα αναφέρεται στις αξιόποινες πράξεις όπως είναι η ηλεκτρονική απάτη, η χωρίς άδεια απόκτηση δεδομένων, η παραποίηση δεδομένων και η δολιοφθορά, δηλαδή εγκλήματα όπου ο ηλεκτρονικός υπολογιστής αποτελεί κύριο μέσο τέλεσης των εγκλημάτων. Αντίθετα η εν ευρεία έννοια εγκληματικότητα μέσω Η/Υ περιλαμβάνει όλα εκείνα τα αδικήματα για την τέλεση των οποίων ο ηλεκτρονικός υπολογιστής χρησιμοποιείται ως βοηθητικό μέσο (Κορμάς, 2008).

2.3.3 Παραβατικότητα στο διαδίκτυο

Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, η ανάπτυξη της πληροφορικής καθώς και το διαδίκτυο έχουν επιφέρει πρωτόγνωρες αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία, στις εργασιακές σχέσεις, στις συναλλαγές και σε κάθε έκφανση της καθημερινότητας και της ανθρώπινης επαφής. Μαζί όμως με τις αλλαγές αυτές που διευκολύνουν, προάγουν και βοηθούν στην καλύτερευση της ποιότητας ζωής και στην τάχιστα εξυπηρέτηση των αναγκών που δημιουργεί η σύγχρονη κοινωνία, οι νέες τεχνολογίες και το internet διευκόλυναν και δημιούργησαν ιδανικές συνθήκες για την καλλιέργεια και ανάπτυξη νέων μορφών εγκληματικότητας που συνοψίζονται στον όρο ηλεκτρονικό έγκλημα (Κορμάς, 2008).

2.3.4 Η νεανική παραβατικότητα στο διαδίκτυο.

Έφηβοι εκβιάζουν και εκβιάζονται διοχετεύουν φωτογραφίες και video συμμαθητών τους με προσβλητικό και παράνομο περιεχόμενο, εντάσσονται σε ρατσιστικές και άλλες παράνομες οργανώσεις, μπαίνουν σε σελίδες πορνό, διαδικτυακά καζίνο, σε παράνομα στοιχήματα αλλά και σε νόμιμα στοιχήματα στα οποία δεν υπάρχει έλεγχος από τους γονείς. Δυστυχώς τα παιδιά είναι απροστάτευτα από τους κινδύνους. Τα internet café βρίσκονται τα περισσότερα δίπλα στα σχολεία

χωρίς να υπάρχει κανένας περιορισμός στην ηλικία την θεματολογία των ιστοσελίδων αλλά και το χρόνο που παραμένουν τα παιδιά στα internet (Κορμάς, 2008).

2.4 Επίλογος

Συνοψίζοντας όλα όσα αναφέρθηκαν στο 2^ο κεφάλαιο μπορεί να σημειωθεί ότι οι υπολογιστές και το διαδίκτυο αποτελούν επανάσταση στην εποχή μας και η εγκληματικότητα των εφήβων είναι ένα σοβαρό κοινωνικό και ψυχολογικό πρόβλημα. Η εφηβεία είναι μια σημαντική περίοδος στην ζωή του ατόμου για αυτό τον λόγο ο έφηβος χρειάζεται να μεγαλώνει σε ένα συμβουλευτικό και υποστηρικτικό περιβάλλον, τόσο από το οικογενειακό , το οποίο είναι θεμελιακής σημασίας για την εσωτερίκευση αντιλήψεων της πραγματικότητας και αξιών, για την ανάπτυξη δεξιοτήτων και για τη δημιουργία μιας πρώτης εικόνας και αντίληψης του εαυτού, αλλά όσο και από το σχολικό περιβάλλον και το κοινωνικό περίγυρο του εφήβου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

«Μέσα κοινωνικοποίησης των εφήβων»

3.1 Εισαγωγή

Στο 3^ο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά σε θεωρίες και απόψεις που έχουν αναπτυχθεί για την εφηβεία και το πώς αυτή επηρεάζει την ζωή των παιδιών καθώς ανακαλύπτουν πλευρές του εαυτού τους και της προσωπικότητάς τους. Επίσης θα αναφερθούμε στην επιρροή της οικογένειας ως σύστημα στην ανάπτυξη του εφήβου και στην κοινωνικοποίηση του.

Στην συνέχεια θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε περαιτέρω τον τρόπο που επηρεάζει την ζωή του εφήβου ο κοινωνικός περίγυρος του, οι θεσμοί και τα μέσα κοινωνικοποίησης. Στον κοινωνικό περίγυρο περιλαμβάνονται οι συνομήλικοι, η οικογένεια, το σχολείο και ο κοινωνικοποιητικός ρόλος του, ως ουσιαστικοί συντελεστές στην ζωή και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των εφήβων. Τέλος γίνεται μια σύντομη αναφορά στην εκκλησία και τον ρόλο της.

3.2. Εφηβεία

3.2.1. Τι είναι εφηβεία

«Η εφηβεία είναι ένα κοινωνικοψυχολογικό φαινόμενο ανάπτυξης που έχει ως βιολογική ρίζα και έναρξη την ήβη. Όντας ενδιάμεσο στάδιο της παιδικής και της ενήλικης περιόδου ζωής, τα όριά της είναι δυσδιάκριτα (Miller 1983). Παραμένει απροσδιόριστο και συχνά είναι πεδίο συζητήσεων, το οποίο αποτελεί το αποκλειστικό γνώρισμα της εφηβείας. Στη διάρκεια της συμβαίνουν μείζονες ψυχικές ανακατατάξεις, σε μια προσπάθεια προσαρμογής, ελέγχου και εξισορρόπησης των εσωτερικών μεταβολών του εφήβου. Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από μια προσπάθεια αποκατάστασης της διαταραγμένης ψυχικής ισορροπίας της παιδικής ηλικίας, στις απαιτήσεις μιας ιδιαίτερα δυναμικής και ρευστής κατάστασης, της εφηβείας, η οποία λειτουργεί ως ενδιάμεσο στάδιο για τη μετάβαση από την παιδικότητα στην ενήλικη, ώριμη προσωπικότητα. Η αναστάτωση που συμβαίνει στην εφηβεία φαίνεται ότι είναι κυρίως εσωτερική, η οποία σε φυσιολογικές περιπτώσεις δεν παίρνει διαστάσεις πέρα από την αίσθηση μιζέριας, την αυτο-υποτίμηση και το ευμετάβλητο συναίσθημα» (Rutter et al. 1976: 205).

«Γείνουμε να πιστεύουμε ότι οι έφηβοι ανήκουν σε ένα διαφορετικό είδος ανθρώπου από τους ενήλικους να τους θεωρούμε μια ξεχωριστή ομάδα ανθρώπων που βρίσκεται σε κρίση. Αυτό είναι αποτέλεσμα της έμφασης που δίνουμε στις διαφορές και στις ασυνέχειες ανάμεσα στα παιδιά και στους εφήβους, ξεχνώντας και απορρίπτοντας τις τόσες σημαντικές ομοιότητες ανάμεσα στους έφηβους και στους ενήλικους. Η ρίψη του βάρους στις διαφορές μόνο είναι πιθανό να μας οδηγήσει σε «στερεότυπα και υπέρ-γενικεύσεις σχετικά με τα ποια είναι τελικά τα χαρακτηριστικά του σταδίου αυτού που είναι ένα κάπως αυθαίρετα, ορισμένο στάδιο ανάπτυξης» (Χέρμπερτ 1999: 21).

«Για τη μελέτη της εφηβείας πρέπει να λάβουμε υπόψη μας διαφοροποιήσεις που αρχίζουν στο τελευταίο στάδιο της λανθάνουσας περιόδου - αυτό που πολλοί συγγραφείς αποκαλούν προεφηβεία - χωρίς όμως να επιδιώκουμε τον ορισμό μιας τεχνικής κατάταξης σε φάσεις. Η ανάπτυξη, έτσι κι αλλιώς, διαδραματίζεται σε ροή, παρά τις διαθέσιμες ταξινομήσεις των μελετητών. Ακόμα θα πρέπει να τονιστεί ότι αναφερόμαστε σε γνώσεις που αφορούν στην εφηβεία της σύγχρονης νεολαίας του δυτικού κόσμου. Γιατί ενώ τα ψυχοδυναμικά φαινόμενα της ανάπτυξης μπορεί να είναι κοινά και παγκόσμια, κάθε κοινωνία και κάθε ιστορικός χρόνος καθορίζει τις δικές της παραμέτρους όσον αφορά στην εφηβεία. Τα σύμβολα και πρότυπα επίσης παράμετροι και οι σχέσεις με τα σημαντικά αντικείμενα του περιβάλλοντος, που καθορίζουν την ανάπτυξη του εφήβου, διαφέρουν. Ενώ οι εσωτερικές διαδικασίες δε μεταβάλλονται, οι εξωτερικές παράμετροι και οι σχέσεις με τα σημαντικά αντικείμενα του περιβάλλοντος, που καθορίζουν την ανάπτυξη του εφήβου, διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους» (Αναστασόπουλος Δ.1998: 31-32).

Η εφηβεία αποτελεί πραγματικά μια ξεχωριστή αναπτυξιακή φάση λόγω των ταχύτατων βιοσωματικών αλλαγών και των νέων εξελίξεων τόσο στις νοητικές ικανότητες των εφήβων όσο και στη σεξουαλικότητά τους. «Η φάση αυτή όμως δεν είναι εφήμερη ή ασυνεχής. Ανάμεσα στην ανάπτυξη, που έχει συντελεστεί στο παρελθόν, και στην ανάπτυξη, που θα λάβει χώρα στο μέλλον, υπάρχουν πολλοί συνδετικοί κρίκοι. Σε μεγάλο βαθμό, η εφηβεία είναι απλώς ένας δρόμος που ενώνει την παιδική ηλικία με τη ζωή του ενήλικου και όπου οδεύοντας ο έφηβος θα προσλάβει τελικά, παρά τις λοξοδρομήσεις και τα αδιέξοδα, μια γνώριμη,

αναγνωρίσιμη μορφή» (Χέρμπερτ 1999:23).

Ο Ρειμον-Ρεβιέ (1989) αναφέρει ότι ορισμένοι επιστήμονες, χωρίς να αναφέρει συγκεκριμένα ονόματα, υποστηρίζουν ότι η εφηβεία εξαρτάται και από άλλους παράγοντες, όπως το περιβάλλον, το κλίμα, ο πολιτισμός, κ.τ.λ., και ότι δεν υπάρχει ενιαίο κριτήριο - στο δικό μας κοινωνικό και πολιτισμικό σύστημα τουλάχιστον - που να σηματοδοτεί το τέλος της. Η έννοια της εφηβείας είναι πολύ περισσότερο διαφορούμενη απ' ό,τι φαίνεται στην αρχή, και αυτό γιατί αντανακλά τη στάση της κοινωνίας απέναντι στα νεαρά της μέλη, καθώς και τις σοβαρές επιπτώσεις που έχει πάνω τους (Ρειμον-Ρεβιέ,1989).

«Ο όρος «εφηβεία» ουσιαστικά αναφέρεται στην ψυχολογική ανάπτυξη του ατόμου η οποία σχετίζεται –εν μέρει με τις βιοσωματικές αναπτυξιακές διαδικασίες, με αυτό δηλαδή που ορίζουμε ως «ήβη». Με άλλα λόγια, η εφηβεία έχει την αρχή της στη βιολογία και το τέλος της στον πολιτισμό – στο σημείο εκείνο που το κορίτσι και το αγόρι έχουν αποκτήσει έναν ικανοποιητικό βαθμό ψυχολογικής ανεξαρτησίας από τους γονείς τους. Έτσι εξηγείται η έλλειψη ακρίβειας στον ορισμό και στα χρονικά όρια της εφηβείας. Δεν υπάρχει κανένα ευδιάκριτο «τέρμα». Ακόμη και το σημείο έναρξης της εφηβείας – η ήβη καθαυτή - είναι μια «κινητή εορτή» που ποικίλλει ανάλογα με τους περιβαλλοντικούς – κλιματολογικούς θα έλεγε κανείς – και κληρονομικούς παράγοντες και που υπόκειται, όσον αφορά την έγκαιρη έναρξη ή την καθυστέρησή, της σε πολλές εξωτερικές επιδράσεις» (Χέρμπερτ 1999: 23).

«Ο πιο σημαντικός αναπτυξιακός στόχος της εφηβείας, όπως υποστηρίζουν πολλοί σύγχρονοι ψυχολόγοι, είναι η ανάγκη του ατόμου να διαμορφώσει οριστικά την ταυτότητά του, να γίνει δηλαδή ένα μοναδικό - ξεχωριστό και ώριμο άτομο. Η ανάπτυξη της ταυτότητας του εγώ αναφέρεται στον πυρήνα του χαρακτήρα ή της προσωπικότητάς του και θεωρείται ουσιαστική προϋπόθεση για να μπορέσει το άτομο στη συνέχεια, να διαμορφώσει ουσιαστικές και σε βάθος διαπροσωπικές σχέσεις. Αρχίζει με το έντονο ενδιαφέρον του εφήβου να βρει και να ανακαλύψει τη φύση του εαυτού του, και τελειώνει όταν πλέον έχει διαμορφώσει την έννοια του εαυτού ως ένα ενιαίο σύνολο και την προσωπική του ταυτότητα. Αυτός ο αναπτυξιακός στόχος - η σταδιακή διαμόρφωση της ατομικότητας - ολοκληρώνεται συνήθως (όσο βέβαια επιτρέπεται να μιλάμε για ολοκλήρωση τέτοιων πολύπλοκων διαδικασιών) στις ηλικίες μεταξύ 18 και 22 ετών» (Χέρμπερτ, 1999: 24).

Με αυτόν τον τρόπο ο έφηβος διαμορφώνει αυτό που ονομάζουμε

αυτοεπίγνωση -μια συνειδητή εικόνα του εαυτού του- στο κέντρο της οποίας βρίσκεται μια αναπαράσταση του σώματός του: πώς αυτό είναι στην πραγματικότητα και πώς το βλέπουν οι άλλοι. Οι ραγδαίες αναπτυξιακές αλλαγές κάνουν την εφηβεία να ξεχωρίζει από την παιδική ηλικία. Αυτές οι σωματικές και νοητικές αλλαγές μεταμορφώνουν το παιδί σε έφηβο (Χέρμπερτ,1999).

3.2.2. Η Ψυχολογία του παιδιού

Οι όροι «παιδική ηλικία» και «ωριμότητα» δεν είναι αρκετά ξεκάθαροι. Τα παιδιά, από τη μια εξαρτώνται απόλυτα από τους γονείς τους σε όλα: αγάπη, παροχή κάθε είδους φροντίδας και καθοδήγησης συναισθηματική και υλική. Οι ενήλικοι, από την άλλη πλευρά, πρέπει να είναι ανεξάρτητοι και να μπορούν να φροντίζουν μόνοι τους τον εαυτό τους περισσότερο από τους εφήβους. Ανάμεσα λοιπόν στην ανωριμότητα της παιδικής ηλικίας και στην αναμενόμενη ωριμότητα του ενήλικου υπάρχουν τα έξι ή επτά χρόνια στα οποία αναφερόμαστε με τον όρο «εφηβεία» (Χέρμπερτ 1999). «Το ότι υπάρχει – και αυτό είναι αναπόφευκτο - ένα στάδιο μετάβασης από την «ανευθυνότητα» στην «υπευθυνότητα» έχει αναγνωριστεί από τον καιρό του Αριστοτέλη» (Χέρμπερτ 1999: 20).

«Οι αναπτυξιακοί στόχοι της εφηβείας περιλαμβάνουν την απόκτηση της ικανότητας να μετακινείται κανείς από τη συγκεκριμένη σκέψη σε πιο αφηρημένη, την ανάπτυξη της ταυτότητας, τη διαφοροποίηση από την οικογένεια και την αυτονομηση. Αυτή η διαδικασία συχνά απαιτεί τον άγωνα του εφήβου με ανταγωνιστικές πηγές επιρροής όπως τα εξωτερικά όρια των γονιών και τις απαιτήσεις για ταύτιση με τις ομάδες των συνομήλικων. Η ανάγκη για αυτονομία και η ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης μέσω αυτής της διαδικασίας γίνεται όλο και πιο σημαντική για τον έφηβο» (Monti, Colby και O' Leary, 2004: 236)

«Έχει βρεθεί ότι οι έφηβοι διαφοροποιούνται σημαντικά ως προς την ικανότητά τους να συνδέσουν στα γεγονότα, το αίτιο και το αποτέλεσμα καθώς επίσης και τη σχέση μεταξύ της παραβίασης ενός κανόνα και το να αρνηθούν ένα προνόμιο στο μέλλον» (Monti, Colby και O' Leary, 2004: 236)

Η «είσοδος» των εφήβων στην ενήλικη ζωή γίνεται με αργά βήματα, με διάφορα μικρά περιστατικά τα οποία δηλώνουν στο σύνολο τους, με τρόπο έμμεσο, ότι η παιδική ηλικία έχει πια τελειώσει. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εκδήλωση συχνών διαφωνιών μεταξύ γονέων και παιδιού) σχετικά με τη φάση στην οποία το

παιδί βρίσκεται και συνεπώς, σχετικά με τις υποχρεώσεις που έχει και με τα δικαιώματα και τα προνόμια που μπορεί να απολαμβάνει. Έτσι, δημιουργείται μεγάλη σύγχυση στις σχέσεις γονέων-παιδιού, και γνωρίζουμε ότι όπου υπάρχει σύγχυση συνήθως υπάρχει και αντιπαράθεση και διαφωνίες (Χέρμπερτ,1999).

3.2.3.Ανακάλυψη της προσωπικότητας

«Η ταυτότητα είναι μια λειτουργική έννοια που αναφέρεται στις ψυχικές δυνάμεις οι οποίες κρατούν την προσωπικότητα μας ενωμένη σε μια συγκεκριμένη στιγμή και μακροπρόθεσμα. Μπορεί να έχουμε αρκετούς ρόλους να παίξουμε ακόμα και κατά τη διάρκεια μιας ημέρας, αλλά παραμένουμε το ίδιο άτομο» (Ρέιμερ Ζ,1994: 36).

Οι έφηβοι αναπτύσσουν ορισμένα αισθήματα και στάσεις απέναντι στο σώμα τους, τα οποία συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση της έννοιας της *προσωπικής ταυτότητας*. Αυτές οι υποκειμενικές εντυπώσεις που έχει το άτομο για το σώμα του ονομάζονται «εικόνα του σωματικού εαυτού» (Χέρμπερτ, 1999:24).

Η εικόνα του σωματικού εαυτού στην κοινωνία μας είναι προφανής σε μεγάλο βαθμό, πολύς χρόνος και προσπάθειες αφιερώνονται για την αλλαγή της εξωτερικής εμφάνισης του ατόμου. «Με τα ρούχα, τις βαφές και τα ξανθυντικά, τα καλλυντικά, τα τατουάζ, ακόμη και τις πλαστικές εγχειρήσεις, οι άνθρωποι προσπαθούν να αλλάξουν την εμφάνισή τους και να μοιάσουν με την ιδανική εικόνα του εαυτού που έχουν στο νου τους. Σε ορισμένες κοινωνίες, η ανάγκη για αλλαγή της εξωτερικής εμφάνισης εκφράζεται και με σωματικούς ακρωτηριασμούς. Ακόμη, με την πάροδο του χρόνου ή κάτω από τη δραστική επίδραση ενός άλλου πολιτισμού, τα μέλη μιας κοινωνίας, μπορεί να αναθεωρήσουν την καθιερωμένη ιδανική εικόνα του σωματικού εαυτού» (Χέρμπερτ 1999: 31).

Παλαιότερα οι στάσεις των ατόμων απέναντι στο σωματικό εαυτό και οι αλλαγές που υφίσταται η εικόνα του σωματικού εαυτού προσέλκυαν σχετικά μικρό ενδιαφέρον, διότι δεν ήταν τόσο εντυπωσιακές όσο αυτές που εκδήλωσαν άτομα με διαταραχές. Μολονότι οι ψυχολόγοι που ασχολήθηκαν με την προσωπικότητα διατύπωσαν πολύπλοκες θεωρίες για τον τρόπο που το άτομο οργανώνει την αντίληψή του για τη συμπεριφορά των άλλων, εντούτοις, δεν κατάφεραν να κάνουν το ίδιο και για τις αντιλήψεις που έχει το άτομο για το σώμα του και για το πώς αυτές επηρεάζουν τη συμπεριφορά του (Χέρμπερτ, 1999).

Εικόνα σώματος

«Η αναπαράσταση που έχουμε εσωτερικεύσει για το σώμα μας είναι μείγμα από τα όσα αντιλαμβανόμαστε αισθητηριακά - πραγματικό σώμα - όσα φανταζόμαστε με βάση τα ερεθίσματα που δεχόμαστε και όσα φαντασιώνουμε γι' αυτό (φαντασιωσικό σώμα), (Winnicott D., 1965, 1972). Ο σωματικός εαυτός είναι ένας συνδυασμός ψυχικής εμπειρίας των σωματικών αισθήσεων, της σωματικής λειτουργίας και της εικόνας σώματος. Στην πραγματικότητα ποτέ δεν είμαστε σε θέση να έχουμε αντικειμενικά συνολική αντίληψη και γνώση του σώματός μας» (Krueger 1990: 258).

Η πρώτη εικόνα σώματος σχηματίζεται μέσα από το βλέμμα της μητέρας, μέσα από την εικόνα που εκείνη σχηματίζει για το μωρό της, η οποία δομείται μέσα από τις αλληλοδιάδοχες προβλητικές και ενδοβλητικές ταυτίσεις, μέσα από τη λειτουργία της μητρικής ρέμβης (*reverie*), (Bion, 1962). Ενώ αυτή η διαδικασία ξεκινά στην πρώιμη φάση της βρεφικής ηλικίας, η γνωστική αντίληψη ξεχωριστής ύπαρξης και σωματικού εαυτού μπορεί φυσιολογικά να υπάρξει από τους πρώτους δεκαοκτώ μήνες (Mahler & Furer, 1968' Piaget, 1945).

Η εικόνα σώματος απαρτιώνεται ως μέρος της εικόνας εαυτού. Τα πρώτα σύμβολα πηγάζουν από το σώμα και «το Εγώ είναι πρώτα υ:· όλα σωματικό Εγώ», όπως διατύπωσε ο Freud (1923). Το σώμα και αναπαράστασή του είναι δυναμικές καταστάσεις που υφίστανται αναπτυξιακές αλλαγές και σταδιακή ωρίμανση, ανάλογη του ψυχολογικού' εαυτού (Torras De Bea 1987). Ιδιαίτερο ρόλο σε αυτό παίζει η έντα~ των γεννητικών οργάνων -και στην εφηβεία του σεξουαλικού σώματος- σε αυτή την εικόνα (Lanfel & Laufer, 1984, p. 64). Οι μεταβολές που προκαλούνται στο σώμα των εφήβων με την έναρξη της ήβης αποσταθεροποιούν και κάνουν ασαφή τα όρια, τις δυνατότητες και λειτουργίες, τον έλεγχο και τη συνολική εικόνα σώματος. Η ψυχική' παλινδρόμηση φέρνει κοντύτερα τον έφηβο προς το σωματικό και το σώμα επενδύεται έντονα ναρκισσιστικά.

Οι έφηβοι αρχικά νιώθουν ότι δεν ορίζουν το σώμα τους, η κίνησή τους γίνεται αδέξια. Το σώμα είναι πλέον ικανό για καταστροφικότητα και η αναδυόμενη σεξουαλικότητα αναζητά έκφραση και ταυτότητα πάνω του. Αναζητώντας την αποκατάσταση μιας νέας και σαφούς εικόνας σώματος, ο έφηβος αθλείται, πειραματίζεται σεξουαλικά: διερευνά το δικό του σώμα και των ομοίων του συνομηλίκων. Το σώμα τελικά γίνεται θέατρο εκτόνωσης συναισθημάτων μέσα από

την κίνηση, τη δράση, το χορό, την εκδραμάτιση των συναισθημάτων που νιώθει ότι δεν είναι σε θέση να βιώσει και να επεξεργαστεί νοητικά» (Αναστασόπουλος 1998: 49-50).

Η ψυχική παλινδρόμηση φέρνει στην επιφάνεια πρωτοσυμβολικές, σωματικές εκφράσεις συναισθημάτων' παροδικές υποχονδριακές ή σωματομετατροπικές εκδηλώσεις είναι συχνές. Η ανάγκη βίωσης και ελέγχου του σώματος, με τη ναρκισσιστική ικανοποίηση που εμπεριέχει, μπορεί να οδηγήσει σε χρησιμοποίηση του σώματος για την έκφραση ψυχοπαθολογικών συγκρούσεων (παρορμητική βία στα αγόρια, ανορεξία και αχαλίνωτη ερωτική συμπεριφορά ή επιδειξιμανιακές τάσεις στα κορίτσια).

Συνολικά η εικόνα που έχουν για το σώμα τους οι κοπέλες είναι πολύ χειρότερη από αυτή των αγοριών και εστιάζεται κυρίως στο πάχος (Koff E. et al. 1990' Ranste-Von & Wright M., 1989)» (Αναστασόπουλος 1998: 50).

Η ΕΚΔΡΑΜΑΤΙΣΗ

«Ένα από τα χαρακτηριστικά της εφηβείας είναι η έκφραση μέσα από τη δράση και η έντονη συναισθηματική επένδυση σε αυτή. Οι έφηβοι με τη δράση επιδιώκουν να εκτονώσουν ψυχικές εντάσεις, να εκφράσουν συναισθήματα ή να διακινήσουν επιθυμίες που δυσκολεύονται να λεκτικοποιήσουν. Η σωματική δραστηριότητα προσφέρεται γι' αυτό το σκοπό αφού είναι πλησιέστερη σ' ένα πρωτοσυμβολικό επίπεδο ανάπτυξης .

Η εκδραμάτιση (acting out) είναι μια άμυνα που τοποθετεί την πράξη και δράση εκεί που η σκέψη και το συναίσθημα δεν επαρκούν για να αντιμετωπίσουν την ψυχική πίεση και τον ψυχικό πόνο. Μπορεί να πάρει τη μορφή οργανωμένης και σκόπιμης δράσης, που σχετίζεται με ασυνείδητες ενορμήσεις, μνήμες και συναισθήματα που συνδέονται μεταξύ τους, με στόχο την ύφεση της συναισθηματικής έντασης (Rexford E., 1978' Bellak L., 1965' Josselyn J., 1965).» (Αναστασόπουλος 1998:51).

ΤΟ ΙΔΕΩΔΕΣ ΤΟΥ ΕΓΩ

«Το Ιδεώδες του Εγώ, το οποίο προέρχεται από τη φαντασίωση παντοδυναμίας του Ιδανικού Εγώ της βρεφικής ηλικίας, περιέχει τις προσδοκίες (φαντασιωσικές και

μη) των εσωτερικευμένων αντικειμένων προς το Εγώ. Σχηματίζεται από τις πρώιμες ταυτίσεις με τα εξιδανικευμένα γονεϊκά αντικείμενα (S. Freud, 1914). Είτε το αντιμετωπίσει κανείς σαν τμήμα του Υπερεγώ, ή του Εγώ, είτε σαν ανεξάρτητη δομή, στην πρώτη φάση της ηλικίας μοιάζει να συνδέεται περισσότερο με το Υπερεγώ και να επηρεάζεται από αυτό.

Ο συνδυασμός ναρκισσισμού, Ιδεώδους του Εγώ και εκπλήρωσης των φαντασιωσικών επιταγών οδηγεί στην έντονου συναισθήματος ντροπής στην εφηβεία (Anastasopoulos, 1997) ενώ η χαλαρότητα που παρατηρείται στη λειτουργία του Υπερεγώ καθιστά τις ενοχές ηπιότερες. Όμως σε εφήβους με τιμωρητικό, σκληρό Υπερεγώ, μπορεί τα πράγματα να οδηγήσουν σε συναίσθημα καταδίωξης για τις ανεπίτρεπτες επιθυμίες και φαντασιώσεις. Σε τέτοιες περιπτώσεις, για να αμυνθεί ο εαυτός του εφήβου, είτε γίνεται ο ίδιος διώκτης και καταστροφέας με μια στροφή στον αντιδραστικό σχηματισμό (reaction formation), (π.χ., παραπτωματικότητα), είτε μπορεί να καταλήξει στον ασκητικό έφηβο, αρνητή κάθε ενστικτικής ικανοποίησης» (Αναστασόπουλος Δ. 1998:51-52).

ΤΟ ΥΠΕΡΕΓΩ

«Το Υπερεγώ σχηματίζεται στις πρώτες φάσεις της ψυχικής συγκρότησης (Spitz R., 1958' Klein M., 1929) από την ενδοβολή απαγορεύσεων και την ενδοβολή του Υπερεγώ των γονέων (Freud S., 1933) ή αλλιώς από την ενδοβολή καλών και κακών αντικειμένων, όπως αυτά βιώνονται από το παιδί. Ανάλογα με την ποιότητα των σχέσεων με αυτά, μπορεί να πάρει διωκτικό –σαδιστικό χαρακτήρα ή να είναι βοηθητικό, στην υπηρεσία της εξισορρόπησης των ενορμήσεων και της πραγματικότητας (Klein M., 1929).

Μερικές φορές ο εαυτός του εφήβου είναι σε αδυναμία να αντιμετωπίσει την ενοχή, μετατρέπει την πίεση του Υπερεγώ στο αντίστροφό της, επιδεικνύοντας μια εξωτερικά πρωκτική συμπεριφορά με τάσεις σαδισμού, κατοχής, πρόκλησης ή αναισχυντίας, που δίνουν την εντύπωση απουσίας ηθικών φραγμών.» (Αναστασόπουλος Δ. Εφηβεία, 1998:52-53).

Ο εφηβικός εγωκεντρισμός έχει τις ρίζες του στις τεράστιες σωματικές αλλαγές που συμβαίνουν στην ήβη και στην προσπάθεια του εφήβου να διαμορφώσει μια ταυτότητα. Μερικές φορές όμως ο έφηβος παρουσιάζει έντονες μεταπτώσεις (Χέρμπερτ 1999:).

«Όταν υπάρχει μεγάλη ασυμφωνία ανάμεσα στην ιδέα που έχει ο έφηβος για τον εαυτό του («εγώ, όπως είμαι») και στην ιδέα που έχει για τον ιδανικό εαυτό του («εγώ, όπως θα ήθελα να είμαι»), είναι πιθανό να του δημιουργηθεί άγχος και υπερευαίσθησία. Ο έφηβος πληγώνεται όταν οι άλλοι το βγάζουν παρατσούκλια και τον φωνάζουν «χοντροπαλά» ή «πατάτα»! το πώς οι άλλοι τον αντιμετωπίζουν και τι σκέφτονται γι' αυτόν (φαίνεται από τα παρατσούκλια που του δίνουν) έχει μεγάλη σημασία για τον τρόπο που ο ίδιος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του, δηλαδή για την εικόνα του εαυτού του» (Χέρμπερτ 1999: 34).

«Η αντίληψη των εφήβων για το πώς τους βλέπει μια συγκεκριμένη ομάδα ατόμων ή ένα συγκεκριμένο και σπουδαίο γι' αυτούς πρόσωπο, αποτελεί ένα σημαντικότατο συστατικό της προσωπικής τους ταυτότητας. Η αντίληψη αυτή περιέχει στοιχεία και για το πώς θέλουν οι έφηβοι να τους βλέπουν οι άλλοι. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι οι έφηβοι έχουν τόσες ταυτότητες όσες είναι και οι ομάδες ή τα σημαντικά γι' αυτούς άτομα, εφόσον βέβαια πιστεύουν ότι κάθε ομάδα ή κάθε άτομο τους βλέπει διαφορετικά» (Χέρμπερτ, 1999: 35).

«Επομένως, το πώς οι έφηβοι βλέπουν τον εαυτό τους εξαρτάται όχι μόνο από το πώς τους βλέπουν οι άλλοι αλλά και από το πώς οι ίδιοι νομίζουν ότι τους βλέπουν οι άλλοι, πράγμα το οποίο ασφαλώς μπορεί να διαφέρει από τον τρόπο που πραγματικά τους βλέπουν οι άλλοι. Ειδικότερα, τα παιδιά ενσωματώνουν στην ιδέα που έχουν για τον εαυτό τους την ιδέα που νομίζουν ότι έχουν σχηματίσει γι' αυτά οι γονείς τους και τέτοιου είδους ιδέες έχουν επιπτώσεις μακροπρόθεσμα στη συμπεριφορά των παιδιών . Αν ο γιος σας ή η κόρη σας πιστεύει πως η γνώμη σας είναι αρνητική ή έστω αυστηρή (ακόμα κι αν δεν συμβαίνει πράγματι αυτό), θα αισθάνεται ανασφάλεια και θα έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση. Η ρήση «εάν οι άνθρωποι πιστεύουν πως κάποια πράγματα είναι αληθινά, τότε αυτά είναι αληθινά τουλάχιστον ως προς τις επιπτώσεις τους» ισχύει και με το παραπάνω στην ευαίσθητη περιοχή της αντίληψης που έχει το άτομο για τον εαυτό του. Τα νεαρά άτομα που έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση παρουσιάζουν συνήθως κάποιες δυσκολίες στην προσαρμογή τους» (Χέρμπερτ 1999: 35).

3.3 Οικογένεια

Σύμφωνα με τον Παρούτσα «η οικογένεια προτού φτάσει στη σημερινή της μορφή, στην πυρηνική, πέρασε από πολλά στάδια, όπως είχαμε την μητριαρχική οικογένεια , την πατριαρχική, την μεγάλη - εκτεταμένη οικογένεια, ώσπου εξαιτίας

της βιομηχανικής επανάστασης κατάληξε στην πυρηνική οικογένεια, η οποία αποτελείται από τους δύο γονείς και τα παιδιά» (Παρούτσας χ.χ.). Εδώ πρέπει να προσθέσουμε και την «μονογονεϊκή οικογένεια», η οποία προσδιορίζεται όταν στην οικογένεια υπάρχει μόνο ένας γονέας (χήρα/ος, ανύπαντρη μητέρα/πατέρας, διαζευγμένη μητέρα/πατέρας, σε διάσταση).

Σύμφωνα με τον Παρούτσα (χ.χ.: 1) «γονείς ονομάζουμε τον άντρα και τη γυναίκα που έφεραν στον κόσμο ένα παιδί (βιολογικοί γονείς) και προσπαθούν με τον καλύτερο τρόπο να το διαπαιδαγωγήσουν και να του δώσουν τα κατάλληλα εφόδια για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής».

Κάποιες βασικές λειτουργικές αρχές που επιτελεί η οικογένεια είναι οι εξής:

α) Αναπαραγωγή

β) Διαμόρφωση κατάλληλων περιβαλλοντικών όρων για τη διαβίωση των νέων και την ανάπτυξή τους

γ) Μετάδοση του πολιτισμού, παροχή των αναγκαίων μορφωτικών αγαθών, κατάλληλη συμπεριφορά για να μπορούν οι νέοι να συναναστρέφονται με τον κοινωνικό τους περίγυρο και εκμάθηση της γλώσσας (Παρούτσας χ.χ.).

Συγκεκριμένα, η ταξινόμηση καλύπτει μια σειρά από λειτουργίες που γίνονται προοδευτικά λιγότερες και διαφοροποιούνται καθώς η κοινωνία μετατρέπεται από αγροτική, γεωργική και παραδοσιακή σε αστική, βιομηχανική και σύγχρονη.

Αναπαραγωγική λειτουργία: «η ρύθμιση της αναπαραγωγής αποτελεί βασική λειτουργία της οικογένειας. Αυτό επιτρέπει την εξασφάλιση της βιολογικής αναπαραγωγής της κοινωνίας αλλά και συνέχειας των συγγενικών δεσμών. Οι σύγχρονες κοινωνίες διαχωρίζουν την αναπαραγωγική λειτουργία από τις σεξουαλικές σχέσεις. Για άλλες κοινωνίες η ρύθμιση των σεξουαλικών σχέσεων συνδέεται με την αναπαραγωγή». (Socialpsychology, 2007:1).

Οικονομικές λειτουργίες: «στις προβιομηχανικές κοινωνίες η οικογένεια αποτελούσε βασική παραγωγική μονάδα. Σήμερα η οικογένεια δεν αποτελεί βασική μονάδα παραγωγής. Αντίθετα η παραγωγή γίνεται εκτός οικογένειας και τα μέλη της συμμετέχουν ως άτομα. Ο ρόλος της οικογένειας σήμερα είναι καταναλωτικός: η οικονομία παράγει υλικά και η οικογένεια καταναλώνει. Υπάρχει βέβαια και η άποψη πως η οικογένεια παράγει υπηρεσίες αυτές της οικιακής εργασίας των γυναικών ζήτημα που έχει απασχολήσει έντονα τη φεμινιστική σκέψη». (Socialpsychology,2007:1).

Εκπαιδευτικές λειτουργίες: «πρόκειται για λειτουργίες απαραίτητες για την εξασφάλιση της πολιτισμικής αναπαραγωγής της κοινωνίας. Τέτοιες λειτουργίες αποτελούν η μετάδοση γνώσης και η κοινωνικοποίηση. Στις παραδοσιακές κοινωνίες η εκπαίδευση και η κοινωνικοποίηση δε διαχωρίζονται. Σήμερα η εκπαίδευση αποτελεί ευθύνη άλλων θεσμών ενώ η κοινωνικοποίηση αν και περιλαμβάνεται στη λειτουργία άλλων φορέων, παραμένει μια από τις βασικές λειτουργίες της οικογένειας». (Socialpsychology,2007:1).

Ψυχολογικές λειτουργίες: «Στον προηγούμενο τύπο οικογένειας η κληρονομιά και τα κοινά αγαθά που παράγει μια οικογένεια ενώνουν τα μέλη (χωρίς αυτό να αρνείται την ύπαρξη συναισθηματικών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη). Σήμερα είναι οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στα μέλη. Επομένως η αναζήτηση λειτουργιών της οικογένειας στο ψυχολογικό επίπεδο έχει νόημα». (Socialpsychology,2007:1).

«Θεμελιακής σημασίας πρωτογενής ομάδα κοινωνικοποίησης είναι η οικογένεια με κύριους υπεύθυνους κοινωνικοποίησης τους γονείς. Η κοινωνικοποίηση στην οικογένεια αρχίζει με τις φροντίδες των γονιών για το παιδί και συντελείται στο πλαίσιο ποικίλων καταστάσεων που εγείρονται σε αυτή. Θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε τρία ήδη τέτοιων καταστάσεων. Το πρώτο αφορά στον τρόπο με τον οποίο οι γονείς χειρίζονται και ικανοποιούν τις ανάγκες του παιδιού, και πιο συγκεκριμένα, τις ανάγκες τροφής και περιποίησης του σώματος που επεκτείνονται σταδιακά στην ψυχική και κοινωνική περιοχή. Το δεύτερο συνίσταται σε όλες τις σκόπιμες και κατά κάποιο τρόπο συστηματικές προσπάθειες των γονιών να διδάξουν τα παιδιά ορισμένες δεξιότητες, όπως να χειρίζονται πράγματα και να χρησιμοποιούν τη γλώσσα, και να τα εξοικειώνουν με ορισμένες αντιλήψεις, αξίες και κανόνες. Το τρίτο είδος καταστάσεων συνίσταται σε δραστηριότητες και σχέσεις των μελών της οικογένειας που εμφανίζονται κατά τις καθημερινές διαδικασίες της ζωής της οικογένειας και που δεν έχουν αναγκαστικά ως «στόχο» το παιδί.

Όλες αυτές οι καταστάσεις εμπλέκουν κοινωνικές σχέσεις, επικοινωνία και αλληλενέργεια μεταξύ παιδιού και γονιών ή και των άλλων μελών της οικογένειας. Οι σχέσεις και οι δραστηριότητες των γονιών στην οικογένεια που απευθύνονται είτε κατευθείαν στα παιδιά είτε σε άλλα πρόσωπα και πράγματα συνιστούν το γενικό πλαίσιο στο οποίο συντελείται η κοινωνικοποίηση. Μέσω αυτών των σχέσεων και δραστηριοτήτων αρχίζει να διαμορφώνεται σταδιακά η αντίληψη του παιδιού για τον εαυτό του, για την ταυτότητά του, να αναπτύσσονται νοήματα, στάσεις και διαθέσεις

απέναντι σε πρόσωπα και πράγματα, να διαμορφώνονται πρότυπα και κανόνες συμπεριφοράς» (Μιχαλακόπουλος 1996: 137-138).

3.3.1 Ο ρόλος της οικογένειας στην κοινωνικοποίηση του ανηλίκου

«Ο πρώτος παράγοντας κοινωνικοποίησης του ατόμου είναι η μητέρα, όχι μόνο γιατί αυτή είναι που του εξασφαλίζει την υλική και οργανική επιβίωση, αλλά κυρίως γιατί αυτή είναι η πρώτη που του μαθαίνει την έννοια της περιοδικότητας, του ρυθμού, άρα και της πειθαρχίας, καθορίζοντας τις ώρες των γευμάτων, της καθαριότητας, κ.λπ.

Η ομαλή εξέλιξη του παιδικού ψυχισμού απαιτεί τη στοργή και μια ικανοποιητική συναισθηματική επαφή με τη μητέρα. Αλλά η σχέση μητέρας και παιδιού είναι μια σχέση εσωστρεφής, κλειστή στον εαυτό της. Για να μιλήσουμε για πρώτα βήματα προς την κοινωνικοποίηση, πρέπει το παιδί να φτάσει σ' ένα τέτοιο σημείο ωριμότητας και εμπειρίας ώστε να καταφέρει να εντάξει την κλειστή σχέση του με τη μητέρα σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο που την ξεπερνά. Επομένως η διαδικασία της κοινωνικοποίησης αρχίζει από την στιγμή που η σχέση στην οποία μετέχει το παιδί γίνει τριαδική. Η ύπαρξη του τρίτου μπορεί να συνίσταται στην υλική παρουσία ενός ή περισσότερων προσώπων» (Ιντζεσίλογλου 1983: 202).

Η λεκτική επικοινωνία των μελών της οικογένειας παρουσιάζεται ως αποφασιστικής σημασίας παράγοντας όχι μόνο για την ομαλή ψυχική εξέλιξη του παιδιού, αλλά και για την εν γένει κοινωνική και επαγγελματική του ένταξη. Η ποιότητα λεκτικής έκφρασης δεν αποτελεί μόνο ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας, αλλά είναι σημαντικό για τις ψυχικές λειτουργίες και φυσικά για τη διαδικασία της μάθησης. (Ιντζεσίλογλου 1983: 202).

Παρά τις σημαντικές μεταβολές που η οικογένεια γνώρισε με το πέρασμα από διάφορα κοινωνικά σχήματα, εξακολουθεί να θεωρείται η συμβολή της στην κοινωνικοποίηση ιδιαίτερα σημαντική. Όπως παλαιότερα έτσι και σήμερα η οικογένεια αναγνωρίζεται ως ο θεσμός όπου εκτυλίσσονται τα αρχικά και σημαντικότερα συμβάντα της κοινωνικοποίησης.

Στο πλαίσιο της οικογένειας και σε μια διαρκή σχέση αλληλεπίδρασης με τα άτομα που συγκροτούν το οικογενειακό περιβάλλον, το παιδί θα διαμορφώσει μια αντίληψη του κοινωνικά αποδεκτού ή μη αποδεκτού, θα αφομοιώσει δηλαδή τις πρώτες αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς, θα ταυτιστεί με πρόσωπα αυτού του

περιβάλλοντος, θα αποκτήσει την ικανότητα για σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων και θα συγκροτήσει τελικά την προσωπικότητά του.

Ένα τμήμα της γνώσης που το παιδί αποκτά στο πλαίσιο της οικογένειας αποτελεί προϊόν μεθοδευμένης και συνειδητής προσπάθειας των γονέων, ενώ ένα άλλο, ίσως το μεγαλύτερο, το αποκτά μόνο του και περισσότερο αθόρυβα. Το είδος, η ποιότητα αυτής της γνώσης προσδιορίζεται από μια σειρά παραγόντων που επηρεάζουν αποφασιστικά την πορεία της κοινωνικοποίησης. Τέτοιοι παράγοντες είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, το είδος της απασχόλησής τους, το εισόδημα της οικογένειας κ.λπ. Πρόκειται στην προκειμένη περίπτωση για παράγοντες που συνδέονται άμεσα με τις κοινωνικές θέσεις των γονιών και το κοινωνικό στρώμα στο οποίο ανήκει η οικογένεια.

«Σύμφωνα με τον Kohn, οι αξίες, η ιδεολογία και τα πρότυπα συμπεριφοράς του παιδιού, καθώς και άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, επηρεάζονται σαφώς από την κοινωνική θέση της οικογένειας στην οποία κοινωνικοποιείται και ειδικότερα από τη θέση που αυτή κατέχει στο ιεραρχημένο σύστημα κοινωνικής στρωμάτωσης. Στοιχείο προσδιορισμού αυτής της θέσης της οικογένειας δεν αποτελεί μόνο το επάγγελμα των γονέων, αλλά κυρίως η κατανομή της δύναμης, των προνομίων και φυσικά του κύρους που είναι συνδεδεμένα με το επάγγελμα. Η κατοχή μιας θέσης στα κατώτερα επίπεδα της κοινωνικής ιεραρχίας περιορίζει τη δυνατότητα αυτοδιάθεσης και αυτοπροσδιορισμού, δηλαδή τη δυνατότητα να αποφασίζει κανείς για τον εαυτό του και τα πράγματα που τον αφορούν. Η απουσία αυτής της δυνατότητας οδηγεί στην προσαρμογή και την άκριτη αποδοχή της αυθεντίας και της εξουσίας» (Νόβα, Καλτσούνη 1996: 89-109).

Συμπερασματικά, η οικογένεια αποτελεί την πρώτη ομάδα στην οποία συμμετέχει το παιδί και γι' αυτό είναι θεμελιακής σημασίας για την εσωτερίκευση αντιλήψεων της πραγματικότητας και αξιών, για την ανάπτυξη δεξιοτήτων και για τη δημιουργία μιας πρώτης εικόνας και αντίληψης του εαυτού, μιας ταυτότητας. Η δράση αυτή της οικογένειας δεν προσδιορίζεται αυτόνομα μέσα σε αυτή, αλλά σε συνάρτηση με τα πολιτιστικά γνωρίσματα και τις προσδοκίες της ευρύτερης κοινωνίας. (Μιχαλακόπουλος 1996: 143).

Παρόλο όμως ότι η κοινωνικοποίηση ακολουθεί τα γενικά κοινωνικά πρότυπα, παρατηρούνται διαφοροποιήσεις, οι οποίες οφείλονται σε ειδικά χαρακτηριστικά κάθε οικογένειας που σχετίζονται με προσωπικά χαρακτηριστικά των γονιών και με την κοινωνική θέση κάθε οικογένειας. Με όποιο όμως τρόπο κι αν

διεξάγονται οι κοινωνικοποιητικές διαδικασίες, ο κόσμος της οικογένειας είναι για το παιδί ένας κόσμος πλήρης, ολοκληρωμένος, αυτονόητος και αναπόφευκτος, και ως τέτοιος εσωτερικεύεται και συνιστά το υπόβαθρο για την παραπέρα κοινωνικοποίησή του. Στην παραπέρα κοινωνικοποίησή του το παιδί εισάγεται σε «υπο-κόσμους της πραγματικότητας», σε πιο εξειδικευμένες πλευρές και διαστάσεις της» (Μιχαλακόπουλος 1996: 143).

3.3.2 Ο ρόλος της οικογένειας στη διαπαιδαγώγηση του ανηλίκου

Η οικογένεια και ο ρόλος που αυτή διαδραματίζει στη ζωή του παιδιού έχει αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής έρευνας και μελέτης τόσο των ανθρωπολόγων και των κοινωνιολόγων, όσο και των ψυχολόγων και των παιδαγωγών. Όλες οι σύγχρονες ψυχολογικές θεωρίες υποστηρίζουν ότι η οικογένεια κατέχει μορφοποιό δύναμη και ότι το οικογενειακό περιβάλλον αποτελεί τον σπουδαιότερο καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου. Η μορφοποιός αυτή δύναμη – εκτός από το κοινωνικό περιβάλλον - φαίνεται ότι βασίζεται στο γεγονός ότι το άτομο παραμένει υπό την άμεση και αποκλειστική σχεδόν επίδραση της οικογένειας για μεγάλο χρονικό διάστημα – περίπου το ¼ της συνολικής διάρκειας της ζωής του – και μάλιστα στα πρώτα στάδια της ατομικής ζωής κατά την οποία ο ψυχικός μηχανισμός είναι εύπλαστος. Πρέπει επιπλέον να τονιστεί ότι οι ισχυροί συναισθηματικοί δεσμοί που δημιουργούνται μέσα στην οικογένεια έχουν ως αποτέλεσμα οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών της να έχουν ένταση και διάρκεια. (psychologia 2008: 1).

Το παιδί κατά την πρώτη φάση της παιδικής του ηλικίας διαμορφώνει στα πλαίσια της οικογένειας τη βάση της προσωπικότητάς του. Εκεί αποκτά τις εμπειρίες που θα επηρεάσουν τη σχέση με τον άψυχο και έμψυχο κόσμο που το περιβάλλει. Στην οικογένεια θα αντιγράψει στάσεις απέναντι σε πρόσωπα και πράγματα, θα μάθει μορφές αντίδρασης σε καταστάσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπο και, κατ' επέκταση, θα αποκτήσει την ικανότητα σωστής εκτίμησης του εαυτού του. Επίσης, στο πλαίσιο της οικογένειας θα μεταδοθούν στο παιδί κοινωνικοί κανόνες και αξίες, καθώς και πρότυπα συμπεριφοράς που θα το βοηθήσουν στον κοινωνικό του προσανατολισμό και θα το προφυλάξουν σε μεγάλο βαθμό από ανορθολογικές κοινωνικές συγκρούσεις. Σ' αυτή τη διαδικασία μάθησης στα πλαίσια της οικογένειας αποκτά το παιδί πρότυπα συμπεριφοράς που είναι κύριο προϊόν αντιγραφής αντίστοιχων συμπεριφορών των γονέων του (psychologia,2008:1).

Συγκεκριμένα, κατά τη γέννηση, το νεογνό έχει ήδη έτοιμους τους ψυχοφυσιολογικούς μηχανισμούς που θα το βοηθήσουν στην προσαρμογή του στο εξωμήτριο περιβάλλον. Τις επόμενες δύο ως οκτώ εβδομάδες οι μηχανισμοί αυτοί θα λειτουργήσουν κυρίως ως εξισορροπιστικοί και θα προφυλάξουν το νεογνό από τις διεγέρσεις του περιβάλλοντος. Η ψυχολογική αφαίρεση των μηχανισμών αυτών θα αρχίσει να δημιουργεί το εγώ του ατόμου (psychologia, χ.χ).

Σύμφωνα με τον Freud, στην θεωρία του για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, από τη γέννηση ως και τους 18 μήνες περίπου (στοματικό στάδιο), η στοματική περιοχή (τα χείλη, η γλώσσα, ο στοματικός βλεννογόνο), αποτελεί την ερωτογενή ζώνη του παιδιού επειδή το στόμα προεξάρχει ως η κατ' εξοχήν περιοχή εισόδου της ικανοποίησης ή έκφρασης της δυσαρέσκειας (δάγκωμα, κ.τ.λ.). (Pervin, 2001). Στο στάδιο αυτό, το μητρικό στήθος ή το υποκατάστατο του, αποτελούν το πρώτο αντικείμενο της σεξουαλικής επιθυμίας. Ο θηλασμός ισχυροποιεί το δέσιμο βρέφους και μητέρας. Το βρέφος εξαρτάται ψυχοσυναισθηματικά από τη μητέρα και η μητέρα αποτελεί το πρώτο αντικείμενο αγάπης, αλλά του θέτει και τις πρώτες απαγορεύσεις. Το βρέφος, για να έχει μια ομαλή ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη, χρειάζεται μια μητέρα που θα του προσφέρει αισθήματα αγάπης και στοργής, που θα έχει μια σταθερή συμπεριφορά απέναντί του και θα του προσφέρει την ισορροπία, την ασφάλεια και τη συναισθηματική κάλυψη που αυτό χρειάζεται (Pervin 2001).

Από τους 18 μήνες περίπου ως και τα 3 με 4 έτη του παιδιού (πρωκτικό στάδιο), το παιδί αρχίζει και ελέγχει τους σφιγκτήρες ούρησης και αφόδευσης. Επίσης, αναπτύσσεται και τελειοποιείται ο λόγος του και επικοινωνεί λεκτικά με το περιβάλλον του, ενώ και το μυϊκό του σύστημα βελτιώνεται συνεχώς. Στο στάδιο αυτό αναπτύσσονται η επιθετικότητα, η αμφιθυμία, το πείσμα, η οργή (Pervin, 2001). Οι γονείς θέτουν τις πρώτες απαγορεύσεις και τα πρώτα «πρέπει». Συνοπτικά θα λέγαμε ότι κατά το πρωκτικό στάδιο σκιαγραφούνται οι πρώτες και πολύ καθοριστικές ηθικό-κοινωνικές εγγραφές του αυριανού ενήλικα.

Από τα 3 χρόνια του παιδιού ως τα 6 περίπου χρόνια (φαλλικό στάδιο), το παιδί αρχίζει και διαμορφώνει την ταυτότητα του φύλου του και διαπιστώνει τις διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Στο στάδιο αυτό, φαίνεται πια καθαρά ότι τα ενδιαφέροντα και τα αντικείμενα, τα παιχνίδια και οι σχέσεις του με τους γονείς και τους συνομηλίκους, λαμβάνουν ένα διαφορετικό προσανατολισμό ανάλογα με το φύλο του παιδιού. Οι διαφορές των φύλων, η τεκνοποιία, ο τοκετός ακόμη και οι

σεξουαλικές σχέσεις των γονέων αποτελούν ζητήματα που βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη. Το αγόρι αισθάνεται δυνατό που έχει πέος και το κορίτσι μειονεκτικά γιατί δεν έχει. Ο τρόπος με τον οποίο βιώνει το παιδί το φύλο του έχει τεράστια σημασία στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Η ταυτότητα του φύλου γίνεται πια πιο συγκροτημένη και κατασταλαγμένη, οι ανατομικές διαφορές δημιουργούν με τη σειρά τους ψυχικές διαφοροποιήσεις αλλά και ταυτίσεις (Pervin, 2001).

Την περίοδο αυτή ο πατέρας και η μητέρα καλούνται να βρίσκονται δίπλα στα παιδιά τους και να ισχυροποιούν τους ρόλους τους. Πιο συγκεκριμένα, το κορίτσι πρέπει να ταυτιστεί με τη μητέρα και το αγόρι με τον πατέρα. Οι ταυτίσεις με τον ομόφυλο γονιό, είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τον ψυχοσεξουαλικό προσανατολισμό του ατόμου (psychologia,2008:1).

Την περίοδο από τα 6 μέχρι τα 11 χρόνια του παιδιού (λανθάνουσα περίοδος), το παιδί πηγαίνει στο σχολείο και δραστηριοποιείται κοινωνικά. Η κοινωνία παίζει σημαντικό ρόλο την περίοδο αυτή, αφού τα «όχι» και τα «πρέπει» της, μπορεί να επιβραδύνουν τη σεξουαλική κοινωνική ωρίμανση του παιδιού και να του δημιουργήσουν ταμπού και προκαταλήψεις. Από την άλλη, αν η κοινωνία προβάλλει ανοιχτά ερεθίσματα, τότε, μειώνεται η λανθάνουσα σεξουαλική περίοδος του παιδιού και αυτό αφυπνίζεται. Στο στάδιο αυτό, τα παιδιά δημιουργούν ομόφυλες σχέσεις και εξιδανικεύουν το φύλο τους. Γίνονται συζητήσεις σεξουαλικού περιεχομένου και κατά το τέλος του σταδίου αυτού, ο αυνανισμός γίνεται για την αναζήτηση της συνειδητοποιημένης ηδονής (psychologia,2008:1).

Η εφηβεία, είναι η περίοδος ανάμεσα στην παιδική και ενήλικη ζωή. Η εφηβεία μπορεί να διαιρεθεί σε τρεις υποπεριόδους: την *πρώτη εφηβεία*, έντεκα ως δεκατέσσερα, που περιλαμβάνει και την προεφηβεία, τη *μέση εφηβεία*, δεκατέσσερα ως δεκαέξι και την *όψιμη εφηβεία*, δεκαέξι μέχρι τη λύση της εφηβείας, που μπορεί να μη συμβεί ποτέ (psychologia,2008:1).

Η εφηβεία θεωρείται η κατεξοχήν ηλικία της σεξουαλικής αφύπνισης, διεκδίκησης και ωρίμανσης του σεξουαλικού ρόλου του ατόμου. Πρόκειται για μια φάση που χαρακτηρίζεται από μεγάλες ορμονικές, βιολογικές, σωματικές και συναισθηματικές αλλαγές. Το σώμα του εφήβου αφυπνίζεται βιολογικά και σεξουαλικά και οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν την ψυχολογική και συναισθηματική του κατάσταση. Βασικό χαρακτηριστικό της εφηβείας, είναι η αναζωπύρωση της σεξουαλικότητας. Είναι η περίοδος της ζωής, όπου το παιδί ύστερα από μια σχετικά

ήρεμη φάση, γύρω στα έντεκα του χρόνια αρχίζει ενεργά να απομακρύνεται από την οικογένεια (psychologia,2008:1).

Η εφηβεία τελειώνει, όταν το άτομο: 1) πετυχαίνει την ψυχολογική ανεξαρτησία από τους γονείς του, που του επιτρέπει να γυρίσει κοντά τους σε μια νέα σχέση βασισμένη στην ισότητα και τον αμοιβαίο σεβασμό, 2) εγκαθιστά μια προσωπική ταυτότητα, που περιλαμβάνει και ένα σύστημα ηθικών αξιών και αφοσίωση στην εργασία, 3) αναπτύσσει την ικανότητα για διάρκεια στον διαπροσωπικό τομέα, που του επιτρέπει να δημιουργήσει σημαντικές και αμοιβαίες τόσο μη σεξουαλικές, όσο και σεξουαλικές σχέσεις, όπου μπορεί να δίνει και να παίρνει εξίσου (psychologia,2008:1).

Η προσπάθεια απομάκρυνσης από τους γονείς δημιουργεί αισθήματα ανασφάλειας, που με τη σειρά τους γεννούν φόβους, εκνευρισμό και ανταγωνιστικότητα, χαρακτηριστικά όλα των έφηβων παιδιών. Ο έφηβος μέσα από συγκρούσεις κυρίως με το γονεϊκό περιβάλλον, προσπαθεί να ισχυροποιήσει το δικό του Εγώ. Αμφισβητεί, αντιδρά και αναζητά καινούριους στόχους. Ο πιο σημαντικός στόχος της είναι η διαμόρφωση της ταυτότητας του ατόμου, η ωρίμανση και η ανεξαρτητοποίηση του, ώστε να μπορέσει στην συνέχεια να διαμορφώσει το άτομο ουσιαστικές και βαθιές διαπροσωπικές σχέσεις. Ο ρόλος των γονιών είναι ιδιαίτερα δύσκολος στην περίοδο αυτή, γιατί θα πρέπει να συνδυάζει τη σταθερότητα εξάσκησης ελέγχου και περιορισμών με την κατανόηση απέναντι στην αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά του εφήβου, που προσπαθεί ν' απομακρυνθεί, οπότε τους ανταγωνίζεται και τους μειώνει, αλλά και έμμεσα ζητά την προστασία και την αγάπη τους (psychologia,2008:1).

Το νεογέννητο βρέφος έχει όλα τα απαραίτητα εργαλεία για την επιβίωση του στο καινούργιο περιβάλλον, ένα από τα οποία είναι η δυνατότητα του να αντιγράφει και να αποθηκεύει τα συναισθήματα του, που δημιουργούνται από τις επαφές του με τον εξωτερικό κόσμο, και τα σχήματα συμπεριφοράς που τα συνοδεύουν. Οι πρώτες επαφές του αφορούν κυρίως τη σχέση του με την μητέρα οι οποία σημαίνει παροχή τροφής και περιποίηση που κάνουν εφικτή την επιβίωση του (το πρωταρχικό ένστικτο επιβίωσης). Έτσι σύντομα το παιδί μαθαίνει ότι η ζεστή αγκαλιά της μητέρας ταυτίζεται με την ασφάλεια του και οδηγούμενος από το ένστικτο του, την αναζητά για να βεβαιωθεί ότι δεν είναι μόνος και δεν απειλείται άμεσα ή έμμεσα η ύπαρξη του. Αυτό το σχήμα συμπεριφοράς είναι από τα πρώτα που αναπτύσσει ο άνθρωπος και παραμένει στο ρόλο ενός ισχυρού παράγοντα που τον επηρεάζει κατά τη διάρκεια

της υπόλοιπης ζωής του. Συνεπώς μέχρι να αποκτήσει την ανεξαρτησία του (στάδιο εφηβείας) το άτομο έχει την ανάγκη γονικής παρουσίας σαν μια εγγύηση και ασφάλεια της επιτυχίας στη ζωή του. Έτσι εξηγείται η τάση των παιδιών να αναζητούν την προσοχή των γονέων τους, η οποία εμφανίζεται έντονα όταν οι τελευταίοι είναι απασχολημένοι και ενίοτε παίρνει πολύ περίεργες μορφές π.χ. αισθανόμενο την έλλειψη προσοχής το παιδί εμφανίζει μια διαταραχή συμπεριφοράς (τικ, τραυλισμό, αταξία) και αναγκάζει τους γονείς να το προσέχουν με έμμεσο τρόπο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι απελπίζοντας να προσελκύσουν την προσοχή των γονιών τους με θετικό τρόπο (χάδι, ενθάρρυνση, έπαινος) τα παιδιά καταφεύγουν στην προσέλευση της αρνητικής προσοχής (τιμωρία), υποσυνείδητα οδηγούμενη από το ισχυρό συναίσθημα ανασφάλειας. Το παιδί απαιτεί την προσοχή των γονέων όταν αισθάνεται ανασφάλεια, μόλις διαπιστώσει ότι δεν «κινδυνεύει» κυριολεκτικά τους γυρνάει την πλάτη του και ασχολείται με τα παιχνίδια του. Οι γονείς του όμως, έχοντας επενδύσει την προσοχή τους σε κάποια ακατάλληλη, για τον εαυτό τους, στιγμή ασυνείδητα θεωρούν ότι το παιδί είναι υποχρεωμένο να ασχοληθεί μαζί τους, περιμένοντας ουσιαστικά την ανταμοιβή τους και όταν δεν την λαμβάνουν, προσπαθούν με τη σειρά τους να αποσπάσουν την προσοχή του παιδιού από τα παιχνίδια του, άθελα τους γίνονται ενοχλητικοί και αντιμετωπίζουν τον θυμό του (psychologia,2008:1).

Στο επόμενο στάδιο της ζωής του το παιδί αντιλαμβάνεται ότι ο κόσμος γύρω του δεν αποτελείται από τον εαυτό του και την μητέρα του αλλά υπάρχουν και άλλα μέλη της οικογένειας και η μητέρα, που την θεωρούσε προσωπικό αντικείμενο, μοιράζει την στοργή και την φροντίδα της σ' αυτός. Έχοντας το πρωτόγονο ένστικτο επιβίωσης και την αναφερόμενη παραπάνω ανασφάλεια ύπαρξης χωρίς τη μητρική στοργή, διακατέχεται από συναίσθημα ζήλιας και ανταγωνισμού με τους υπόλοιπους και προσπαθεί να τους διώξει εξασφαλίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο την ασφάλεια της ύπαρξης του. Η γνώση αυτού του φαινομένου μας επιτρέπει να κατανοήσουμε την εχθρική στάση και συμπεριφορά απέναντι σε πλησιέστερους συγγενείς (ανάλογα με τον βαθμό φροντίδας που αποσπά κανείς, δέχεται και την οργή του παιδιού). Έτσι είναι εύκολα να καταλάβουμε την καταστρεπτική συμπεριφορά του παιδιού απέναντι στα μικρότερα αδέλφια και την άρνηση του στις προσπάθειες του πατέρα να το πλησιάζει (psychologia,2008:1).

Η νοητική ανάπτυξη του παιδιού προϋποθέτει την αντιγραφή της συμπεριφοράς (ή των σχημάτων συμπεριφοράς) των ανθρώπων του περιβάλλοντος του μέσω των μηχανισμών μίμησης και ταύτισης. Δηλαδή αντιγράφοντας την συμπεριφορά της μητέρας και των υπόλοιπων μελών της οικογένειας το παιδί ταυτίζεται μαζί τους επιτυγχάνοντας τη μέγιστη ταύτιση με τα μέλη της οικογένειας του ίδιου φύλου. Παρατηρώντας τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, με μεγάλη απογοήτευση διαπιστώνει ότι στην οικογένεια δεν υπάρχει απόλυτη ιδιοκτησία ενός αλλά τη στοργή και την φροντίδα μοιράζονται όλοι. Η διαπίστωση αυτή τον φέρνει στην σύγκρουση με τον εαυτό του. Από τη μια πλευρά υποκινούμενος από το πρωταρχικό ένστικτο επιβίωσης απαιτεί την αποκλειστική προσοχή των υπόλοιπων από την άλλη, αντιγράφοντας την συμπεριφορά τους, προσπαθεί να δαμάσει τον εαυτό του και να μοιραστεί την ίδια προσοχή με τα άλλα μέλη της οικογένειας. Έτσι αρχίζει η κοινωνική εκμάθηση του παιδιού, που ουσιαστικά σημαίνει τον περιορισμό του εγωιστικού του «εγώ» και της αρχής της άμεσης ικανοποίησης (psychologia, 2008:1).

Ωστόσο, οι κοινωνικοί – παιδαγωγικοί ρόλοι των μελών της οικογένειας (του πατέρα, της μητέρας, των αδελφών, άλλων συνοικούντων με την οικογένεια προσώπων), ιδιαίτερα δε των γονέων, κατά περιόδους διαφοροποιούνται ανάλογα με την παιδευτική λειτουργία που επιτελεί ο καθένας μέσα στην οικογενειακή ομάδα σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Η λειτουργία αυτή προσδιορίζεται πάντοτε με βάση την ηλικία και το φύλο του υποκειμένου της αγωγής, δηλαδή του παιδιού. Έτσι, εξετάζοντας κανείς τη διαφοροποίηση των λειτουργιών της οικογένειας και αντίστοιχα των γονεϊκών ρόλων, μπορεί να διακρίνει τις παρακάτω παιδευτικές διαδικασίες, οι οποίες τελούνται στο επίπεδο των κοινωνικών μαθήσεων του παιδιού και έχουν ως κύριο στόχο την κοινωνική ανάπτυξη: (pnoh-lesvos,2008:1).

A) «Παιδευτικές ενέργειες» και «μορφωτικές επιδράσεις» που ασκούνται από τους γονείς (πατέρα – μητέρα) στο παιδί, κυρίως στα πρώτα στάδια της ζωής του. Οι παραπάνω έχουν ως απώτερο βασικό στόχο την ικανοποίηση βασικών βιολογικών αναγκών (τροφή, ύπνος, αφόδευση, σεξουαλικότητα, κ.λπ.). Η οικογενειακή αγωγή στη φάση αυτή περιορίζεται, κυρίως, στο βιολογικό τομέα (λειτουργία βασικής ενημερώσεως, πρώτης διδασκαλίας και καθοδηγήσεως του παιδιού)». (pnoh-lesvos,2008:1).

B) «Παιδευτικές προσπάθειες των γονέων» που αποσκοπούν στην κοινωνικοποίηση του παιδιού, δηλαδή στην εκμάθηση από μέρους του των τρόπων

συμπεριφοράς, καθώς και μηχανισμών επικοινωνίας με το περιβάλλον, τους οποίους υιοθετεί και προβάλλει το κοινωνικό σύνολο ως πρότυπα ζωής. Στα πλαίσια αυτής της διδακτικής προσπάθειας τις περισσότερες φορές οι γονείς προβάλλουν τους εαυτούς τους ως παράδειγμα προς μίμηση, ως ιδανικά πρότυπα ζωής και συμπεριφοράς». (pnoh-lesvos,2008:1).

Γ) «Παιδαγωγικές ενέργειες και φροντίδες των γονέων» που αποβλέπουν στην πλήρη ενεργοποίηση των νοητικών ικανοτήτων του παιδιού, οι οποίες συνθέτουν το πνευματικό του αποθεματικό. Οι ενέργειες αυτές (κυρίως διδακτική λειτουργία) είναι συνήθως προσανατολισμένες στο γνωστικό τομέα και έχουν ως βασικό σκοπό την πνευματική ανάπτυξη του παιδιού». (pnoh-lesvos,2008:1).

Δ) «Ιδιαίτερες προσπάθειες της οικογένειας που κατατείνουν στην κανονική συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού», στην ομαλή κοινωνική του προσαρμογή και γενικότερα στη διατήρηση της ψυχικής του υγείας. Στο επίπεδο αυτό, τόσο οι διαδικασίες όσο και οι αλληλεπιδράσεις συντελούνται με έναν τελείως διαφορετικό τρόπο. Εδώ, τα μέλη της οικογένειας διαδραματίζουν ρόλους λιγότερο τυπικούς και περισσότερο ευαίσθητους και συναισθηματικά έντονους. Έτσι, στα πλαίσια των παραπάνω επιδιώξεων, ένα από τα μέλη τη οικογένειας, συνήθως η μητέρα, ενδέχεται να είναι το πρόσωπο που δίνει αγάπη και στοργή στην οικογένεια – στοιχεία απαραίτητα για τη διατήρηση αυτής της συναισθηματικής ισορροπίας του παιδιού –, ενώ κάποιος άλλος, ο πατέρας είναι εκείνος που τιμωρεί και, κατ' επέκταση, «τροποποιεί τη συμπεριφορά» του παιδιού. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα λέγαμε ότι, ο ένας μπορεί να εκπροσωπεί το συντηρητικό πνεύμα, την «ηθική της οικογένειας» και την παράδοση, ενώ ο άλλος να ενσαρκώνει την τόλμη, τις νεωτεριστικές και επαναστατικές τάσεις της ζωής». (pnoh-lesvos,2008:1).

Ο Daniel Goleman (1998), αναφέρει ότι «η οικογενειακή ζωή είναι το πρώτο σχολείο της συναισθηματικής μάθησης» και αναλύει λεπτομερέστερα την επιστημονική έρευνα που αποτέλεσε τη βάση για την καλύτερη κατανόηση αυτού του τομέα. Συγκεκριμένα, ο ίδιος αναφέρει πως «σ' αυτό το οικείο και πολύ προσωπικό χωνευτήρι μαθαίνουμε τι αισθανόμαστε για τον εαυτό μας και πώς οι άλλοι θα αντιδράσουν στα συναισθήματά μας, μαθαίνουμε πώς να σκεφτόμαστε για τα συναισθήματα αυτά και τι επιλογές έχουμε να αντιδράσουμε, πώς να κατανοήσουμε και να εκφράσουμε τις ελπίδες και τους φόβους μας. Αυτό το συναισθηματικό σχολείο λειτουργεί όχι μόνο μέσα από αυτά που οι γονείς λένε ή κάνουν άμεσα, αλλά επίσης με το προσωπικό τους παράδειγμα όταν χειρίζονται τα συναισθήματά τους

τόσο ως άτομο, όσο και ως ζευγάρι. Κάποιοι γονείς είναι προσκείμενοι δάσκαλοι του συναισθήματος, ενώ κάποιοι άλλοι όχι». (Goleman, 1998)

Σύμφωνα με τον Goleman (1998), οι περισσότεροι γονείς κατατάσσονται σε δύο ευρύτερες κατηγορίες: αυτούς που προσφέρουν στα παιδιά τους καθοδήγηση στον κόσμο των συναισθημάτων και εκείνους που δεν προσφέρουν. Οι τέσσερις πιο κοινοί τύποι γονέων που αδυνατούν να διδάξουν τη συναισθηματική νοημοσύνη στα παιδιά τους είναι οι εξής :

1. «Οι «αποστασιοποιημένοι» : «είναι οι γονείς που αποστασιοποιούνται και παραβλέπουν τη συναισθηματική κατάσταση του παιδιού τους. Αυτοί συνήθως αγνοούν ή θεωρούν ασήμαντα τα αρνητικά του συναισθήματα. Τα αποτελέσματα της αποστασιοποιημένης διαπαιδαγώγησης στα παιδιά είναι η αποδοχή των συναισθημάτων τους ως λάθος, ακατάλληλα, δίχως καμία ουσιαστική αξία. Μπορεί να καταλήξουν να πιστεύουν ότι από τη φύση τους κάτι δεν πάει καλά μόνο και μόνο επειδή νοιώθουν έτσι. Ωστόσο, είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στο χειρισμό των συναισθημάτων τους» (Goleman, 1998).

2. Οι «επικριτικοί – αποδοκιμαστικοί» : «είναι οι γονείς που επικρίνουν και αποδοκιμάζουν τη συναισθηματική έκφραση των αρνητικών συναισθημάτων του παιδιού. Αυτοί συνήθως το επιτιμούν ή και το τιμωρούν επειδή εκφράζει τα συναισθήματά του. Τα αποτελέσματα της επικριτικής – αποδοκιμαστικής διαπαιδαγώγησης είναι παρόμοια με τα αποτελέσματα της αποστασιοποιημένης διαπαιδαγώγησης» (Goleman, 1998).

3. Οι «επιτρεπτικοί – παραχωρητικοί»: «είναι οι γονείς που επιτρέπουν την έκφραση των αρνητικών συναισθημάτων του παιδιού τους, συμπάσχουν μαζί του, αλλά αδυνατούν να του προσφέρουν καθοδήγηση ή να θέσουν όρια στη συμπεριφορά του. Όπως είναι αναμενόμενο, τα αποτελέσματα της επιτρεπτικής – παραχωρητικής διαπαιδαγώγησης στα παιδιά είναι η αδυναμία τους να χειρίζονται τα συναισθήματά τους, η δυσκολία να συγκεντρωθούν, να κάνουν φίλους, να τα πάνε καλά με τους συνομηλίκους» (Goleman, 1998).

4. Οι «συναισθηματικοί μέντορες»: «είναι οι γονείς που έχουν μεγάλη επίγνωση των συναισθημάτων τόσο των δικών τους, όσο και των αγαπημένων τους προσώπων και αναγνωρίζουν ότι όλα τα συναισθήματα – ακόμη και αυτά που θεωρούμε αρνητικά, όπως η λύπη, ο θυμός και ο φόβος – μπορεί να αποδειχθούν χρήσιμα στη ζωή μας. Ο παραπάνω τρόπος διαπαιδαγώγησης έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά να μαθαίνουν να εμπιστεύονται και να χειρίζονται τα συναισθήματά τους,

αλλά και να λύνουν τα προβλήματά τους, αποκτώντας μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση, αναπτύσσοντας σημαντικές ικανότητες μάθησης και καλές σχέσεις με τους άλλους» (Goleman, 1998).

Βέβαια, η αντίθεση της νέας γενιάς στην παλιά εκτός του ότι είναι κάτι το φυσικό, αποτελεί παράλληλα την κινητήρια δύναμη που θα σπρώξει κάθε γενιά προς τα μπρος, με σκοπό το «ξεπέραςμα» της προηγούμενης. Όμως, η αντιθετική στάση των εξαρτημένων νέων δεν χαρακτηρίζεται από τη δημιουργική αντιπαράθεση, αλλά από την παθητική προσμονή εκπλήρωσης των τυχόν ιδανικών τους από το κοινωνικό σύστημα, το οποίο όμως είναι αποτέλεσμα των «ενηλίκων γονιών». Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, πολλοί από τους εξαρτημένους αυτούς νέους δε χαρακτηρίζονται από αντικοινωνική συμπεριφορά αλλά το αντίθετο, προσπαθούν και απαιτούν μεγαλύτερη κοινωνική προσφορά. Έτσι, η υπερβολική αυτή απαίτηση από τη μια και η αδυναμία κατανόησης των πραγματικών δυνατοτήτων της κοινωνίας από την άλλη, είναι αυτά που μεγεθύνουν τις απαιτήσεις τους σε ουτοπικά επίπεδα (Goleman, 1998).

Όμως, το ίδιο επίσημο μπορεί να αποβεί και μια υπερπροστατευτική συμπεριφορά, καθώς και ο υπέρμετρος έλεγχος. Τέτοιες πρακτικές εκφράζουν στην ουσία βαθύτερα συναισθήματα φόβου και ανασφάλειας των ίδιων των γονέων, τα οποία μεταλλάσσονται σε συναισθήματα και τρόπους συμπεριφοράς απέναντι στο παιδί εμποδίζοντάς το να αποκτήσει την απαραίτητη αυτονομία και αυθυπαρξία του. Επίσης, η δυνατότητα για κοινωνικές επαφές είναι σ' αυτά τα παιδιά εξαιρετικά περιορισμένη. Ωστόσο, η παντελής έλλειψη ενός πρότυπου ταύτισης θεωρείται για το παιδί ως περισσότερο επίσημο και από μία «μη σωστή» κοινωνικοποίηση στα πλαίσια της οικογένειας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με έρευνες που πραγματοποιήθηκαν σε παιδιά ιδρυμάτων έχουν αποδείξει πως ακόμα και όταν τα παιδιά αυτά αναπτύσσονται σωματικά κανονικά, παρουσιάζουν καθυστέρηση στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους ή έχουν δυσκολίες συναισθηματικής επαφής (Goleman, 1998).

3.4 Κοινωνικός περίγυρος του εφήβου

3.4.1. Θεσμοί και Μέσα Κοινωνικοποίησης

«Ως θεσμός ορίζεται το παγιωμένο εκείνο κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο ρυθμίζει την κοινωνικά προσανατολισμένη δράση, προσδίδοντάς της σταθερότητα

και διάρκεια και καθιστώντας την προβλέψιμη μέσω της τυποποίησης στην οποία την υποβάλλει. Ανάλογα με τη δομή μιας κοινωνίας ποικίλουν οι θεσμοί που συμμετέχουν στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των νέων μελών της. Αν η κοινωνικοποίηση γίνει δεκτή ως δια βίου διαδικασία, τότε μπορούν να υπαχθούν σ' αυτούς τους θεσμούς η οικογένεια, οι συνομήλικοι, το σχολείο, η απασχόληση, η θρησκεία, ο στρατός κλπ. Από τους θεσμούς αυτούς άλλοι έχουν ως πρωταρχικό τους έργο την κοινωνικοποίηση, ενώ για άλλους αυτό αποτελεί μια δευτερεύουσα λειτουργία. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν η οικογένεια και το σχολείο, ενώ στη δεύτερη η θρησκεία, ο στρατός, ο τομέας της απασχόλησης κλπ» (Καλτσούνη, 1996: 87-88).

3.4.2. Συνομήλικοι και οικογένεια

Στην εφηβεία τα παιδιά αρχίζουν να διαμορφώνουν τον ελεύθερο τους χρόνο έξω από την οικογένεια. Αυτός ο εξω-οικογενειακός προσανατολισμός συμβαδίζει με εντονότερες καταστάσεις και διακατέχεται από εντατικότερες αναζητήσεις στην φάση της εφηβικής ηλικίας. Ακόμα και όταν τα παιδιά περνούν το μεγαλύτερο μέρος του ελεύθερου τους χρόνο στο σπίτι, ασχολούνται με ενδιαφέροντα που έχουν να κάνουν με τις ατομικές τους επιλογές και τις προσωπικές πτυχές του χαρακτήρα τους. Η οικογένεια συχνά δεν γνωρίζει τις δραστηριότητες του παιδιού της και αυτό έχει αποτέλεσμα να μένει έξω από τις καθημερινές του συνήθειες. Στην εφηβική φάση του ατομικού κύκλου οικογενειακής ζωής οι νέοι δεν θεωρούν πλέον την οικογένεια ως μοναδική και ενδεχομένως την σημαντικότερη ομάδα που παρέχει στους κόλπους τις δυνατότητες διαμόρφωσης του ελεύθερου χρόνου. Έτσι μειώνεται αισθητά το γονεϊκό τρίπτυχο της ασφάλειας, της καθοδήγησης και της αποδοχής μέσω της σταδιακής συρρίκνωσης παθητικών αποδοχών και απολογητικών στάσεων των νέων, ενώ αυξάνονται οι ενεργητικές αφομοιώσεις και οι επικριτικές στάσεις στο οικογενειακό περιβάλλον (Κορώσης, 1997).

«Σε όλες τις ηλικιακές υποκατηγορίες των εφήβων παρατηρείται το φαινόμενο της βραχυπρόθεσμα ευκαιριακής ή προγραμματισμένα ηθελημένης εξόδου από το στενό περιβάλλον της κατοικίας, χωρίς να προηγείται απαραίτητα η άδεια ή η συναίνεση των γονέων. Αφ' ετέρου, η έξοδος ή βραχυπρόθεσμη απουσία των νέων είναι απόρροια μιας δηλωτικής σχετικής μείωσης των διαντιδράσεων μεταξύ γονέων και παιδιών που εδράζεται στον ανομοιογενή και διαφοροποιημένο καταμερισμό καθημερινών ασχολιών, υποχρεώσεων ή καθηκόντων και ευθυνών» (Κορώσης, 1997:

102-103). «Η νεανική υποκοουλτούρα, που ενσαρκώνεται από τις ομάδες ομηλίκων, έρχεται να μεταδώσει αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς, αλλά και να υποκαταστήσει εν μέρει τη γονεϊκή επιρροή και την διαπλαστική της ικανότητα» (Κορώσης, 1997: 102).

Η ταύτιση του εφήβου με έναν από τους ομοίους του που έχει τα ίδια προβλήματα, τις ίδιες αμφιβολίες, τις ίδιες αντιδράσεις, η δυνατότητα να βρει ο έφηβος στοιχεία του εαυτού του σε αυτόν και να μοιραστεί μαζί του αισθήματα που είναι πολύ βαριά για να αντέξει μόνος του παίζει σημαντικότερο ρόλο στην ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου. Η φιλία ανακαλύπτεται μονάχα στην εφηβεία. Οι έφηβοι εξαρτώνται περισσότερο από τις σχέσεις τους με τους συνομήλικους τους από ότι τα παιδιά διότι όσο μεγαλώνουν οι δεσμοί με την οικογένεια ολοένα και χαλαρώνουν (Κόνγκερ, 1981).

Συχνά οι σχέσεις με την οικογένεια φορτίζονται με συγκρουόμενα συναισθήματα όπως με το συναίσθημα της εξάρτησης με την ανεξαρτησία, η εχθρότητα είναι ανάμεικτη με την αγάπη και δημιουργούνται συγκρούσεις ανάμεσα στις οικογενειακές αξίες και την κοινωνική συμπεριφορά. Συνεπώς υπάρχουν πολλές πλευρές τις εσωτερικής ζωής και της εξωτερικής συμπεριφοράς που ο έφηβος δεν μπορεί να μοιραστεί με τους γονείς του. Οι άνθρωποι στην εφηβεία έχουν ανάγκη να περισσότερο από κάθε άλλη περίοδο της ζωής τους να μοιραστούν έντονα συναισθήματα, τις αμφιβολίες τους και τα όνειρά τους. Η εφηβεία είναι μια περίοδος έντονης κοινωνικότητας αλλά και μοναξιάς. Ο ρόλος της ομάδας συνομηλίκων είναι ιδιαίτερα σημαντικός στο να βοηθήσει το άτομο στον καθορισμό της ταυτότητας του διότι σε κανένα άλλο στάδιο δεν είναι τόσο ρευστή η αίσθηση της ταυτότητας (Κόνγκερ, 1981).

Η συμμετοχή ενός εφήβου σε μια ομάδα νέων της ίδιας ηλικίας είναι ένα γεγονός και μάλιστα απαραίτητο. Η αναγκαιότητα του εφήβου να βρίσκεται στο πλαίσιο μιας ομάδας ανταποκρίνεται σε ορισμένες παιδαγωγικές και κοινωνικές ανάγκες, αλλά έχει να κάνει επίσης και με προσωπικά ενδοψυχικά κίνητρα. Πράγματι οι ομάδες είναι ένας τρόπος συναλλαγής των διάφορων πληροφοριών που έχει ο καθένας στο πλαίσιο της δικής του οικογένειας, είναι ο τρόπος όπου πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες και όπου βιώνεται ο ελεύθερος χρόνος, όπως και τα προσωπικά ενδιαφέροντα που ο έφηβος μεταδίδει στους συνομηλίκους του. Αυτή προσχώρηση στην ομάδα οφείλεται επίσης σε κάποιες κοινωνικές ανάγκες, οι οποίες δίνουν την δυνατότητα στον έφηβο να νιώσει ενσωματωμένος στην κοινωνία,

και κυρίως σε μια συγκεκριμένη ηλικία, γεγονός που χαρακτηρίζει την κοινωνία μας (Μπρακονιέ και Μαρτσέλι, 1999).

Η ομάδα των συνομηλίκων είναι αναγκαία και απαραίτητη για τον έφηβο, τόσο για να αποστασιοποιηθεί από τους γονείς του όσο και για να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει καλύτερα τις κοινωνικές σχέσεις που είναι αναγκαίες στον μέλλοντα ενήλικα (Μπρακονιέ και Μαρτσέλι, 1999).

Ενώ η παιδική φιλία είναι μια απλή συντροφικότητα που στηρίζεται στις κοινές συνήθειες και ασχολίες και ιδιαίτερα στο παιχνίδι. Απ' τα 10-11 βλέπουμε τις παιδικές φιλίες να συρρικνώνονται και να γίνονται πιο εκλεκτικές να βαθαίνουν και να φορτίζονται με ένταση και πάθος. Για ένα έφηβο η προδοσία ενός φίλου μπορεί να είναι μια συγκλονιστική εμπειρία που θα τον πληγώσει με αποτέλεσμα αυτό να μην αποτελεί μόνο ένα πλήγμα στις απαιτήσεις του για αποκλειστικότητα και στην έντονη ανάγκη του για τρυφερότητα και αγάπη, αλλά αμφισβητεί το ίδιο το συναίσθημα της προσωπικής του αξίας, αίσθημα που δυναμώνει μέσα από την φιλία. Συχνά η διάλυση μιας φιλίας είναι και η αιτία φυγής εφήβων από το σπίτι τους. Στην βάση της νεανικής φιλίας υπάρχει πολύς ναρκισσισμός αφού η σχέση με τον σύντροφο είναι από πολλές απόψεις σχέση καθρέφτη (Ρεϊμον Ριβιέ, 1989).

3.4.3. Το σχολείο

Το σχολείο είναι ένας φορέας σημαντικός στην ζωή του εφήβου για την κοινωνικοποίηση του διότι ο έφηβος έχει την απαίτηση να τον προετοιμάζει για την επαγγελματική και προσωπική του εκπαίδευση, εφόσον το θεωρεί ότι είναι μια δυνατότητα ανάπτυξης για το σύνολο της ζωής του και της προσωπικότητάς του. Αν το σχολείο ήταν απλά για την εκπαίδευση και την απόκτηση γνώσεων, δεν ανταποκρίνεται στις γνώσεις των ίδιων των νέων. Επίσης ο χώρος και ο χρόνος μεταξύ του σπιτιού και του σχολείου, δηλαδή ο δρόμος για το λύκειο, είναι γεμάτος δραστηριότητες, συναντήσεις και συναλλαγές (Μπρακονιέ και Μαρτσέλι, 1999).

Η εκπαίδευση και η παραμονή στο σχολικό χώρο λοιπόν μπορούμε να κατανοήσουμε ότι ασκεί δυναμική επιρροή στους μαθητές οι οποίοι για 9 χρόνια περνούν κατά μέσο όρο 6 ώρες την ημέρα στο σχολείο. Με αποτέλεσμα τα παιδιά σε μια τόσο ευαίσθητη και δημιουργική φάση της ζωής τους δουλεύουν ομαδικά με άτομα της ίδιας ηλικίας είτε με την εκπαίδευση είτε με το παιχνίδι. Οι επιδράσεις που υφίστανται τα παιδιά δεν έχουν σχέση μόνο με σχολικές γνώσεις, τεχνικές και πνευματικά ενδιαφέροντα. Με αυτό τον τρόπο το σχολείο έφηβους ανεξάρτητα από

το φύλο τους εισάγει στις κοινωνικές και επαγγελματικές σχέσεις και σε διάφορους τύπους εξουσίας τους οποίους δεν θα γνώριζαν στην οικογένεια (Herbert, 1999).

Το σχολείο συμβάλλει στην προσωπική ανάπτυξη του εφήβου, κάτι που και εκείνος το περιμένει, επίσης τίθεται το ζήτημα του εκπαιδευτικού, ο οποίος βρίσκεται αντιμέτωπος με ένα άτομο σε πλήρη ανάπτυξη και κρίση. Αυτό εκδηλώνεται διότι ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει και άλλου ρόλους όπως του παιδαγωγού, του συμβούλου, εκείνου που ακούει τα μυστικά των εφήβων, λειτουργίες που θέτουν σε αμφισβήτηση τον εκπαιδευτικό και δυσκολεύουν την θέση του και την αποστασιοποίηση του (Μπρακονιέ και Μαρτσέλι, 1999).

Πολλές φορές οι δάσκαλοι ευρισκόμενοι στο σχολείο, αντιμετωπίζουν πλήθος προβλημάτων συμπεριφοράς, σχολικής ένταξης, διαφορετικότητα στις κοινωνικές τάξεις ή και στις εθνικότητες, αντιδράσεις μαθητών ή γονέων άλλοτε ήπιου και άλλοτε έντονου χαρακτήρα. Το σύγχρονο σχολείο, η αλματώδης ανάπτυξη της κοινωνίας σε βιοτικό και τεχνολογικό επίπεδο, οι απαιτήσεις, η ταχύτητα των γνώσεων, οι προκλήσεις που δέχονται οι μαθητές, οι υποχρεώσεις της οικογένειας απέναντι στο σύνολο, η αρρώστια της εποχής μας το άγχος, είναι στοιχεία που θα πρέπει να γνωρίζει ο σύγχρονος ενημερωμένος δάσκαλος και να πράττει ανάλογα με την παιδαγωγική του κατάρτιση. Η ανατροφή των παιδιών, οι αξίες που διαχέονται, τα κίνητρα που δίνει η οικογένεια, η κοινωνική τάξη, είναι μερικοί παράγοντες που επηρεάζουν όχι μόνο την σχολική επίδοση των μαθητών, αλλά όλο το profile τους, την μελλοντική τους αποκατάσταση, την τοποθέτησή τους απέναντι στην κοινωνία που τους περιμένει για να προσφέρουν (Παπαγεωργίου, 2007).

Το σχολείο και γενικότερα η εκπαίδευση θεωρείται ο σημαντικότερος μετά την οικογένεια θεσμός κοινωνικοποίησης. Η εκπαίδευση αναφέρεται σε μεγάλο βαθμό στην εκμάθηση συγκεκριμένων ρόλων που αντιστοιχούν σε ορισμένες θέσεις. Το σχολείο αποτελεί τη γέφυρα μεταξύ οικογένειας και κοινωνίας. Η είσοδος του παιδιού στο σχολείο αποτελεί ουσιαστικά το πρώτο βήμα του έξω από την οικογένεια και την πρώτη του προσπάθεια να αναλάβει ευθύνες και να αποφασίζει για πράγματα που το αφορούν. Παράλληλα, αποκτά ένα βαθμό ανεξαρτησίας από το οικογενειακό περιβάλλον αφού βρίσκεται για πολλές ώρες μακριά από αυτό και κυκλοφορεί χωρίς ουσιαστικά την άμεση επίβλεψη των γονιών του. Μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν είναι στο παιδί και πολύ σαφές ποιες μορφές συμπεριφοράς ορίζονται από την κοινωνία ως «κανονικές», ποιες επισύρουν την τιμωρία και ποιες επιβραβεύονται. Βέβαια, από την εμπειρία του στην οικογένεια γνωρίζει ότι υπάρχουν υποχρεώσεις και δικαιώματα,

ιεραρχημένες σχέσεις, έπαινοι και τιμωρίες, επιβολή της αυθεντίας κ.λπ. (Παπαγεωργίου, 2007).

3.4.4 Οι απόψεις των ειδικών για το σχολείο

Σύμφωνα με τον Parsons το σχολείο είναι η πρώτη ομάδα κοινωνικοποίησης στην εμπειρία του παιδιού, που θεσμοθετεί την ιεραρχική διαφοροποίηση πάνω σε μη βιολογικές βάσεις. Επιπλέον, κατατάσσει σε ιεραρχικές θέσεις που δεν είναι εκ των προτέρων δεδομένες, αλλά κατακτώνται. Και αυτές οι θέσεις «κερδίζονται» με διαφορετική ανταπόκριση στα καθήκοντα που επιβάλλει ο δάσκαλος ο οποίος δρα ως όργανο του σχολικού συστήματος της κοινότητας. Το σχολείο δεν επιτελεί μόνο κοινωνικοποιητικό έργο ενσταλάζοντας στους μαθητές την ικανότητα και ετοιμότητα για επιτυχή ανάληψη μελλοντικά ρόλων ενηλίκων, αλλά με τον τρόπο που αυτό λειτουργεί, κατανέμει και το εργατικό δυναμικό (Μιχαλακόπουλος 1996).

Ο Parsons παρατηρεί ότι υπάρχει μια ολοένα και πιο εμφανής σχέση μεταξύ κοινωνικού status ενός ατόμου και της σχολικής του επίδοσης. Κοινωνικό status και επίπεδο εκπαίδευσης συνδέονται αναμφίβολα με την κατακτηθείσα επαγγελματική θέση. Το σχολείο μ' αυτή την έννοια είναι ο διαμεσολαβητής για την: α) επίτευξη συναίνεσης μεταξύ ατόμου και κοινωνίας μέσω της αφομοίωσης κοινωνικών αξιών και προτύπων συμπεριφοράς και β) κατανομή των επαγγελματικών θέσεων. Η λειτουργία της κοινωνικοποίησης συντελείται στη σχολική τάξη με τη «χειραφέτηση» του παιδιού από την οικογένεια, η οποία αποτελεί τον άλλο σημαντικό φορέα κοινωνικοποίησης, με τη σταδιακή δηλαδή αποδέσμευση του από το σύστημα δομής και αξιών της οικογένειας και την εισαγωγή του στη δομή και το σύστημα αξιών της κοινωνίας των ενηλίκων. Η σχολική τάξη λειτουργεί έτσι που προετοιμάζει τους μαθητές για τη μετάβασή τους από την οικογένεια στην ευρύτερη κοινωνία (Μιχαλακόπουλος 1996).

Την κοινωνικοποίηση ο Parsons την ορίζει ως προς δύο συστατικά και συγκεκριμένα, α)ως διαδικασία κατά την οποία οι μαθητές αποδέχονται και αναπτύσσουν κατάλληλες διαθέσεις για να εκπληρώσουν τις βασικές αξίες της κοινωνίας, καθώς και διαθέσεις για την επιτέλεση του ειδικού ρόλου που θα αναλάβουν ως ενήλικες και β)ως διαδικασία απόκτησης σχετικών με μελλοντικούς ρόλους γνώσεων και δεξιοτήτων, καθώς και χαρακτηριστικών σχετικών με την ευθύνη του ρόλου τους, με την υποχρέωση τους δηλαδή να ανταποκρίνονται κατά τις

διαπροσωπικές σχέσεις στις προσδοκίες που χαρακτηρίζουν το ρόλο τους (Μιχαλακόπουλος 1996).

Ο Durkheim έχει συνδέσει την κοινωνικοποίηση στο σχολείο με τη διατήρηση και εξέλιξη της κοινωνίας και με την κοινωνική ένταξη των νέων μελών της. Το σχολείο είναι χώρος όπου η κοινωνία αναπαράγει τον εαυτό της στα νέα μέλη της. Τα παιδιά στο σχολείο έχουν να αποκτήσουν συλλογικές πεποιθήσεις και συμπεριφορές, να γίνουν «κοινωνικά όντα». Αυτό τους δίνει τη δυνατότητα να αναλάβουν τη θέση τους στην κοινωνία χωρίς να διακόψουν την πορεία της. Επειδή τα σχολεία είναι προϊόντα της κοινωνίας, αντανakλούν τη ζωή της. Οι κοινωνίες βέβαια διαφέρουν ως προς το ιδιαίτερο είδος «κοινωνικού όντος» που επιθυμούν να δημιουργήσουν και ως προς την έκταση κατά την οποία ενθαρρύνουν την ανάπτυξη του ατομικού και του κοινωνικού «εγώ», αλλά σε καμιά περίπτωση τα εκπαιδευτικά συστήματα και οι πρακτικές τους δεν μπορούν να απομονωθούν από την κοινωνία που είναι ο δημιουργός τους (Μιχαλακόπουλος 1996).

Το σχολείο μεταβιβάζει «κοινές» αξίες, κανόνες και πρότυπα συμπεριφοράς δηλαδή την «κοινή» πολιτισμική κληρονομιά, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και στην αναπαραγωγή του κοινωνικού συστήματος. Αυτό δε σημαίνει πως ο ρόλος της εκπαίδευσης είναι να προάγει την ομοιομορφία. Αντίθετα μια από τις πιο βασικές της αποστολές είναι η διαφοροποίηση. Η διαφοροποίηση είναι στοιχείο, που δεν απαντάται μόνο στη διαβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος αλλά και στο πλαίσιο της ίδιας βαθμίδας, αφού το σχολείο ταξινομεί τους μαθητές, ανάλογα με τις επιδόσεις τους, σε κατηγορίες (Μιχαλακόπουλος 1996).

Το σχολείο, εν ολίγοις, καλείται να καλύψει τα όποια κενά υπάρχουν στο κοινωνικοποιητικό έργο της οικογένειας στο πλαίσιο ενός «επανακοινωνικοποιητικού» ρόλου που του έχει ανατεθεί. Πρέπει να ετοιμάσει το παιδί, ανεξάρτητα από καταγωγή, για την ανάληψη κοινωνικών, αλλά κυρίως επαγγελματικών δραστηριοτήτων, κάνοντας πράξη αυτό που είναι γνωστό ως «ίσες ευκαιρίες για όλους» (Μιχαλακόπουλος 1996).

3.4.5. Ο κοινωνικοποιητικός ρόλος του σχολείου

Η κοινωνικοποίηση στο σχολείο και την τάξη συντελείται στο πλαίσιο ποικίλων σχέσεων και καταστάσεων, οι οποίες εγείρονται κατά κύριο λόγο σε συνάρτηση με τις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης, αλλά και σε συνάρτηση με

οργανωτικές ρυθμίσεις που αφορούν στη λειτουργία του σχολείου και της τάξης. Οι διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης συνιστούν τις εκφρασμένες επιδιώξεις του σχολείου για εισαγωγή των μαθητών σε γνώσεις και αντιλήψεις, αξίες και νοήματα που συνδέονται με την κουλτούρα και τη δομή της κοινωνίας. Αυτές τις επιδιώξεις δεν τις υπηρετούν μόνο μαθήματα που έχουν άμεση σχέση με ηθικές, πολιτικές, αξιολογικές και κανονιστικές διαστάσεις της κοινωνικής ζωής, αλλά και μαθήματα που αναφέρονται σε επιστημονική εμπειρική γνώση και στην εκμάθηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων. Αυτά τα τελευταία εμπεριέχουν αντιλήψεις και νοήματα για την «αλήθεια» και την πραγματικότητα του φυσικού και κοινωνικού κόσμου και έχουν σημασία, επομένως, για την ανάπτυξη αντίστοιχων στάσεων και διαθέσεων (Μιχαλακόπουλος 1996).

Η απευθείας διδασχά όμως δεν είναι ο μόνος τρόπος με τον οποίο συντελείται κοινωνικοποίηση στο σχολείο. Οι διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης διεξάγονται στο πλαίσιο δομημένων με ορισμένο τρόπο σχέσεων, επικοινωνίας και αλληλενέργειας. Αλλά και η όλη λειτουργία του σχολείου που χαρακτηρίζεται από ένα μεγάλο αριθμό προσώπων και από μια ποικιλία δραστηριοτήτων προϋποθέτει την ύπαρξη κάποιας δομής των σχέσεων και κάποιου συστήματος ρόλων και καθηκόντων. Όλα αυτά σημαίνουν ότι οι δραστηριότητες στο σχολείο και την τάξη δεν προσδιορίζονται από προσωπικές αυθόρμητες παρορμήσεις και ανάγκες, αλλά υπακούουν σε αρχές και κανόνες που διέπουν τη λειτουργία τους. Από αυτή την άποψη, το παιδί μαθαίνει να λειτουργεί και να δρα σε τυπικά κοινωνικά περιβάλλοντα, σε περιβάλλοντα δηλαδή που προσδιορίζονται από «απρόσωπους» κανόνες και από καταμερισμό εργασίας, αρμοδιότητες, ρόλους, κ.ο.κ. (Μιχαλακόπουλος 1996).

Κοινωνικοποιείται δηλαδή σε τρόπους συμμετοχής και δράσης σε κοινωνικά σύνολα, όπου τα προσωπικά χαρακτηριστικά προσαρμόζονται σε λειτουργικές ρυθμίσεις. Μια τέτοια προσαρμογή δεν αφορά μόνο την προετοιμασία των μαθητών για τη συμμετοχή τους σε σύνολα της ευρύτερης κοινωνίας, αλλά αφορά και άμεσα τη λειτουργία του σχολείου και της τάξης. Γι' αυτό ένα από τα πρώτα πράγματα που το σχολείο επιδιώκει να μάθουν τα παιδιά είναι τα χαρακτηριστικά του ρόλου του μαθητή και τις συμπεριφορές και στάσεις που ταιριάζουν σε αυτό το ρόλο (Μιχαλακόπουλος 1996).

Η κοινωνικοποίηση στο σχολείο και την τάξη είναι σταδιακή και αυτό το γνώρισμα συνδέεται με την πορεία της ψυχολογικής, διανοητικής και κοινωνικής

«ωριμότητας» των μαθητών. Στις πρώτες τάξεις αρχίζει η χειραφέτηση τους από τους πρωταρχικούς συναισθηματικούς δεσμούς με την οικογένεια, η διαδικασία «απογαλακτισμού» τους, και η εισαγωγή σε νοήματα, αξίες και κανόνες που έχουν σχέση με ένα ευρύτερο κοινωνικό φάσμα. Εισάγονται σε περιοχές εξειδικευμένης γνώσης, διευρύνουν τις κοινωνικές σχέσεις τους με νέα πρόσωπα, εξοικειώνονται με μέτρα και κριτήρια που χρησιμοποιεί η ευρύτερη κοινωνία για να αξιολογεί τα άτομα και αναλαμβάνουν ρόλους με ευρύτερη κοινωνική σημασία από αυτή που έχουν οι ρόλοι στην οικογένεια. Καθώς προχωρούν από τάξη σε τάξη μεταβάλλονται στον ένα ή τον άλλο βαθμό οι μέθοδοι και τα περιεχόμενα κοινωνικοποίησης και οι μαθητές εισάγονται σε νοήματα και αξίες που είναι πιο κοντά στην κοινωνική ζωή και πραγματικότητα (Μιχαλακόπουλος 1996).

Σταδιακά αναπτύσσεται η αίσθηση και η δυνατότητα αυτονομίας και η πρώτη χειραφέτηση από την οικογένεια διευρύνεται για να περιλάβει, από μερικές απόψεις, και χειραφέτηση από το σχολείο. Σε αυτό συντελεί και η δυνατότητα σχηματισμού δεσμών φιλίας, υπο-ομάδων στην τάξη και της λεγόμενης «μαθητικής υποκουλτούρας» που μπορεί σε κάποιο βαθμό να αντιστρατεύεται τους τυπικούς σκοπούς και τις τυπικές αξίες του σχολείου. Σε αυτή την περίπτωση, η ανάπτυξη αντιλήψεων, νοημάτων, αξιών και στάσεων δεν γίνεται ως εσωτερίκευση μιας απόλυτης και αυτονόητης πραγματικότητας, όπως συμβαίνει στις πρώτες τάξεις, αλλά περνά από προσωπικές και ομαδικές αναζητήσεις, από διάλογο, αντιθέσεις, επιλογές (Μιχαλακόπουλος 1996).

3.4.6 Σχολική τάξη και σχέσεις μεταξύ των συμμαθητών

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας σχολικής κοινωνικοποίησης είναι οι σχέσεις των μαθητών μεταξύ τους. Πρόκειται για σχέσεις οι οποίες επηρεάζονται άμεσα τόσο από τη σχολική ζωή όσο και από τις εμπειρίες του παιδιού εκτός σχολείου (παρέες ομηλικών). Ο παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά τις σχέσεις των μαθητών είναι ο ανταγωνισμός που επικρατεί μεταξύ τους και έχει ως σημείο αναφοράς την επίδοση. Ο ανταγωνισμός αυτός κινείται σε δύο άξονες: ο ένας είναι τα κριτήρια επίδοσης που θέτει το σχολείο και ο άλλος αναφέρεται στην κατάκτηση μιας θέσης μέσα στην ομάδα, πράγμα που προετοιμάζει το παιδί για τη μελλοντική ανάληψη θέσεων στην ευρύτερη κοινωνία. (Νόβα-Καλτσούνη X.,1996).

Η σχολική τάξη αποτελεί ένα περιβάλλον αλληλενέργειας. Τα άτομα σε αυτή αλληλενεργούν, ασκούν δηλαδή επιρροή το ένα στο άλλο και η δράση και η

συμπεριφορά καθενός μπορεί να θεωρείται ως συνάρτηση της δράσης και της συμπεριφοράς του άλλου. Οι δύο κύριοι πόλοι αυτής της αλληλενέργειας είναι ο εκπαιδευτικός, από τη μια μεριά, και οι μαθητές, από την άλλη. Υπάρχει όμως αλληλενέργεια και μεταξύ μαθητών. Η αλληλενέργεια αυτή δεν είναι αυθόρμητη, αλλά υπακούει στα θεσμικά χαρακτηριστικά της τάξης, στις προσδιορισμένες δηλαδή λειτουργίες της, στα προσδιορισμένα χαρακτηριστικά κάθε ρόλου και στα σχετικά πρότυπα προσδοκιών, δηλαδή στην κανονιστική διάσταση του συστήματος. Ταυτόχρονα όμως προσδιορίζεται και από την προσωπική διάσταση, από τις αντιλήψεις, τις ανάγκες και τους σκοπούς των ατόμων στο σύστημα. Η δράση έτσι και η συμπεριφορά των ατόμων στην τάξη μπορεί να θεωρείται ως αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο εκπαιδευτικός και μαθητής χειρίζονται κατά την αλληλενέργεια τα θεσμικά χαρακτηριστικά σε συνάρτηση με τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά. Η αλληλενεργητική αυτή κατάσταση αναφέρεται σε αυτό που ονομάζεται δυναμική της τάξης (Νόβα-Καλτσούνη 1996).

Από την άλλη πλευρά, ο ίδιος ο θεσμός της αξιολόγησης αναφορικά με την επίδοση και τη συμπεριφορά του μαθητή τροφοδοτεί τον ανταγωνισμό και επηρεάζει αποφασιστικά τις σχέσεις των μαθητών, αφού αυτοί χρησιμοποιούν τα ίδια κριτήρια με εκείνα των δασκάλων, στην προσπάθειά τους να συνάψουν φιλίες μέσα στο σχολείο. Οι μαθητές που συμπαθούνται λιγότερο από το δάσκαλο, νιώθουν να απορρίπτονται και να απομονώνονται πιο συχνά από τους συμμαθητές τους και πληγώνονται περισσότερο από τις αρνητικές αντιδράσεις τους. Αντίθετα, μαθητές που έχουν κερδίσει την αναγνώριση και τη συμπάθεια των δασκάλων έχουν πολύ θετική εμπειρία από τις σχέσεις με τους συμμαθητές τους (Νόβα-Καλτσούνη 1996).

Συμπερασματικά, το σχολείο και η σχολική τάξη στις σύγχρονες κοινωνίες αποτελούν σημαντικές ομάδες κοινωνικοποίησης, όπου κύριοι φορείς κοινωνικοποίησης είναι οι δάσκαλοι και σε κάποια έκταση οι μαθητές ο ένας για τον άλλο. Η σχολική κοινωνικοποίηση συντελείται στο πλαίσιο κοινωνικών σχέσεων και αλληλενέργειας που εγείρονται αναφορικά με τις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης, καθώς και με τις οργανωτικές λειτουργικές ρυθμίσεις της ζωής του σχολείου και της τάξης. Η κοινωνικοποίηση στο σχολείο και την τάξη εκφράζει με πιο σαφή και πιο εξειδικευμένο από την οικογένεια τρόπο το σύστημα αντιλήψεων, αξιών και νοημάτων που επικρατούν στην ευρύτερη κοινωνία. Ο ορισμός των χαρακτηριστικών του ρόλου του δασκάλου από την κοινωνία, ο προσανατολισμός του σχολείου προς την προετοιμασία των μαθητών για ένταξη στο σύστημα θέσεων

και ρόλων στην κοινωνία και ο έλεγχος που ασκεί η πολιτεία στην εκπαίδευση είναι μερικοί από τους τρόπους με τους οποίους η σχολική κοινωνικοποίηση προσδιορίζει την ανάπτυξη των παιδιών σύμφωνα με τα πρότυπα και τις αντιλήψεις που επικρατούν στην ευρύτερη κοινωνία (Νόβα-Καλτσούνη 1996).

3.4.7 Εκκλησία

«Η θρησκεία έχει εμφανιστεί κοινωνικο-ιστορικά συνυφασμένη με τον πολιτισμό. Η θρησκευτική ζωή είναι στενά συνδεδεμένη με την διαδικασία εμπολιτισμοποίησης του ανθρώπου που αποτελεί μια από τις σημαντικότερες, πολυδιάστατες εκφάνσεις της κοινωνικής συμπεριφοράς. Η θρησκευτικότητα προσλαμβάνει το χαρακτήρα της κοινωνικοπολιτισμικής ταυτότητας, με βάση την οποία ένα άτομο δηλώνει με σαφήνεια τον ενστερνισμό μιας συγκεκριμένης ομολογιακής πίστης, το σεβασμό στα σύμβολα της και ασπάζεται λιγότερο ή περισσότερο συνειδητά τις πεποιθήσεις που κατευθύνουν λειτουργικά την κοινωνικό θρησκευτική του συμπεριφορά. Από την οπτική γωνία της κοινωνικής συνοχής ο ρόλος της θρησκείας χαρακτηρίζεται ως ενοποιητικός, επειδή η συνύφανση της με τον πολιτισμό ισχυροποιεί την ομοιογένεια των ατόμων μελών μιας δεδομένης κοινωνίας και τα διαποτίζει συναισθηματικά ή και συγκινησιακά με συσφικτικούς δεσμούς σταθερότητας, αντίστασης και άμυνας» (Κορώσης, 1997:61).

3.5 Επίλογος

Συνοψίζοντας όλα όσα αναφέρθηκαν στο 3^ο κεφάλαιο μπορεί να σημειωθεί ότι η εφηβεία είναι μια πολύ σημαντική περίοδος για την εξέλιξη ενός ατόμου. Ένας έφηβος επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του. Αυτοί οι παράγοντες είναι κοινοί σε όλους τους εφήβους όπως η οικογένεια, η παρέα των συνομηλίκων, το σχολείο αλλά οι ίδιοι αυτοί παράγοντες διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με τις συνθήκες ανάπτυξης και το περιβάλλον που θα ανατραφεί ένας άνθρωπος από τα πρώτα χρόνια της ζωής του έως και την ενηλικίωση του. Μπορεί να υπάρχει λοιπόν μια κοινή θεωρία για όλα τα παραπάνω αλλά τίποτα δεν μένει στάσιμο από τόπο σε τόπο και με την πάροδο των χρόνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

«Κίνδυνοι που υπάρχουν με τη χρήση»

4.1.Κίνδυνοι που συνδέονται με τα σωματικά προβλήματα

Ως γνωστό, η εργασία με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή απαιτεί κινήσεις τυποποιημένες και επαναλαμβανόμενες. Όταν μάλιστα είναι καθημερινή και πολύωρη καταπονείται όλο το σώμα και κυρίως τα δάκτυλα και τα χέρια, ο λαιμός, η πλάτη, οι βραχίονες και τα πόδια (Retief 1985). Τα βασικότερα προβλήματα που έχουν σημειωθεί είναι τα εξής:

4.1.2. Το σύνδρομο του καρπιαίου σωλήνα (CTS – Carpal Tunnel Syndrome)

«Πρόκειται για τη συμπίεση του μέσου βραχιόνιου νεύρου, που διέρχεται από τα καρπιαία οστά της παλάμης (Sheehan 1990a, Sheehan 1990b, Trainor & Krasnewich 1998). Η τυποποιημένη, επαναλαμβανόμενη κίνηση των δακτύλων κατά τη χρήση του πληκτρολογίου ή του ποντικιού έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία φλεγμονών στα καρπιαία οστά και τη συμπίεση του μέσου βραχιόνιου νεύρου. Ο χρήστης πονά στα άνω άκρα, τα οποία επίσης μουδιάζουν ή κινούνται με δυσκολία. Στις περιπτώσεις αυτές απαιτείται ακινησία ή χαλαρή εργασία με τα άνω άκρα και χρήση νάρθηκα, ενώ σε σοβαρές περιπτώσεις χρειάζεται εγχείρηση (Kline & Hudson 1995). Η πρόληψη του συνδρόμου του καρπιαίου σωλήνα (Anderson 1995) μπορεί να γίνει με περιοδική διακοπή της επαναλαμβανόμενης, στερεότυπης και μονότονης κίνησης των δακτύλων, με περιοδικές ασκήσεις κίνησης των άνω άκρων ή τέλος, με σωστή θέση των άνω άκρων κατά τη χρήση του πληκτρολογίου» (Κυριακού, 2008:10).

4.1.3 Το σύνδρομο της οθόνης (Video Display Terminal Syndrome)

Η πολύωρη εργασία με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή καταπονεί τα μάτια και επιταχύνει την εξέλιξη οφθαλμικών προβλημάτων. Το πρόβλημα μεγαλώνει επικίνδυνα όταν το υποσύστημα αυτά είναι γνωστά ως *σύνδρομο της οθόνης*.

Πρόληψη μπορεί να γίνει εάν χρησιμοποιούμε μια καλή οθόνη και κάρτα γραφικών, αν περιορίσουμε τη χρονική διάρκεια της εργασίας με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και αν προσαρμόζουμε τα μάτια σε μακρινές αποστάσεις κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων της εργασίας.

Πρόσφατα, μια έρευνα στην Ιαπωνία με δείγμα περισσότερους από 5000 εργαζόμενους συνδέσε την ασθένεια του γλαυκώματος αλλά και της μυωπίας με την υπέρμετρη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών (Tatemichi et al. 2004).

4.1.4. Παθήσεις από την κακή στάση του σώματος

Κατά τη μακροχρόνια χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή έχουν ανιχνευτεί προβλήματα που σχετίζονται με την *κακή στάση του σώματος*, όπως: τενοντίτιδες, κακώσεις των νεύρων ή των αιμοφόρων αγγείων που διέρχονται από τον αυχένα, κακώσεις των νεύρων που διέρχονται από τους ώμους, κακώσεις των νεύρων που διέρχονται από τον αγκώνα (ωλενικό νεύρο) και, κυρίως, *πόννοι στην πλάτη* του χειριστή. (Holloway 1991, Trainor & Krasnewich 1998) Οι πόνοι στην πλάτη οφείλονται γενικά σε κακή στάση του σώματος επί μεγάλο χρονικό διάστημα (Παναγιωτακόπουλος 2002).

4.1.5. Η φωτοεπιληψία

Τα τελευταία χρόνια έχουν παρατηρηθεί φωτοεπιληπτικά φαινόμενα σε παιδιά τα οποία επί μακρό χρόνο ασχολούντο με λογισμικό ψυχαγωγίας (ηλεκτρονικά παιχνίδια). Κατά τη χρήση των παιχνιδιών αυτών διαπιστώθηκε πως εμφανίζονταν στην οθόνη του ηλεκτρονικού υπολογιστή ή της τηλεόρασης έντονες και συνεχείς εναλλαγές φωτός – εκλάμψεις (Harding 1998, Trenité et al. 1999, Zifkin & Trenité 2000). Συνεπώς, πρέπει να αποφεύγεται η πολύωρη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και ιδίως η χρήση ηλεκτρονικών παιχνιδιών από τα παιδιά, ιδιαίτερα μάλιστα, από όσα είναι επιρρεπή ή έχουν εμφανίσει επιληπτικές κρίσεις (Παναγιωτακόπουλος 2002).

4.1.6. Κίνδυνοι από τα υλικά κατασκευής

Το μέγεθος της απειλής από τα τοξικά υλικά (μόλυβδος, χρώμιο, υδράργυρος, κάδμιο, κοβάλτιο, αρσενικό αλλά και πλαστικά PVC ή επιβραδυντές καύσης) που εμπεριέχονται στο υλικό του ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν είναι επαρκώς προσδιορισμένο (Health & Safety Guidelines for Computer Use at MIT 1995b). Υπολογίζεται πως στα υλικά κατασκευής ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή «κρύβονται» περισσότερες από 1.000 χημικές ουσίες, αρκετές από τις οποίες είναι ιδιαίτερα τοξικές. Η τοξικότητα αυτή των στοιχείων ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή

είναι ενεργή ακόμα και όταν ο ηλεκτρονικός υπολογιστής είναι σε αχρηστία και σε μεγάλες συγκεντρώσεις μπορεί να προκαλέσει βλάβες, τουλάχιστον στον εγκέφαλο ή στο κεντρικό νευρικό σύστημα του ανθρώπου (Κυριακού, 2008:10).

4.2. Παρουσίαση του φαινομένου και αντιμετώπιση

«Για τα παιδιά, όπως και για τους ενηλίκους, το Διαδίκτυο είναι ένας τεράστιος χώρος ενημέρωσης και επιμόρφωσης, επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης (chat, e-mail κλπ.), αλλά και ψυχαγωγίας (με κυριότερο τέτοιο μέσο τα παιχνίδια που παίζονται online). Για το πρόβλημα της υπερβολικής ενασχόλησης ευθύνονται συνήθως τα παιχνίδια που παίζονται online (ο «παίκτης» χρειάζεται να είναι συνδεδεμένος στο Διαδίκτυο). Στα παιχνίδια αυτά -λέγονται M.M.O. (Massive Multiplayer Online) και συνήθως ανήκουν στην κατηγορία των R.P.G. (Role Playing Games), όπως τα δημοφιλή «World of Warcraft» και «Lineage»-, κάθε παίκτης επιλέγει ένα χαρακτήρα-ήρωα, που τον εξελίσσει όσο περισσότερο παίζει. Έτσι, το παιδί «αναγκάζεται» να παίζει όσο περισσότερο μπορεί, ώστε να φτάσει στα υψηλότερα επίπεδα που έχει επιλέξει και, παράλληλα, να βρίσκεται συνδεδεμένο στο Διαδίκτυο πολλές ώρες και κυρίως εκείνες που έχουν επιλέξει και οι υπόλοιποι παίκτες-χρήστες να βρίσκονται online (συνδεδεμένοι), για να παίξουν όλοι μαζί, συχνά ως «συμμορία», αντιμέτωποι με άλλους.» (Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) του Πανεπιστημίου Αθηνών του Νοσοκομείου Παιδών «Π. & Α. Κυριακού)

«Υπάρχουν κάποιες ενδείξεις που μπορούν να σας υποψιάσουν ότι το παιδί μπορεί να είναι ακόμη και εξαρτημένο από το Διαδίκτυο. Τέτοιες είναι: Ο υπερβολικός χρόνος ενασχόλησης με τον υπολογιστή. Η παραμέληση των υποχρεώσεων και των άλλων ασχολιών του. Η απότομη πτώση των σχολικών του επιδόσεων. Η απομόνωση. Ο περιορισμένος χρόνος που περνά με τους φίλους και την οικογένειά του. Η επιθετικότητα. Η αδιαφορία για πράγματα που παλιά το ευχαριστούσαν (κοινωνικές επιπτώσεις).

Σωματικά συμπτώματα, όπως πονοκέφαλοι, ξηροφθαλμία (παθολογικές επιπτώσεις) κ.ά.

Όταν το πρόβλημα γίνεται μόνιμο, θα παρατηρήσετε ότι το παιδί θα μιλά μόνο για το Διαδίκτυο, θα θέλει να περνά όλο και περισσότερο χρόνο στο Ίντερνετ, δεν θα μπορεί να ορίσει το χρόνο που θα παραμένει «δικτυωμένο», θα έχει άγχος, έμμονες σκέψεις ή ακόμη και όνειρα που θα αφορούν το Ίντερνετ κ.ά.(ψυχολογικές επιπτώσεις)»

(Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) του Πανεπιστημίου Αθηνών του Νοσοκομείου Παίδων «Π. & Α. Κυριακού»)

Το αποτέλεσμα είναι πολλές φορές πιθανόν το παιδί να παραμελήσει το σχολείο και τις άλλες του δραστηριότητες (π.χ. ξένες γλώσσες, αθλήματα κλπ.) ή και να τα σταματήσει τελείως, να απομονωθεί από την οικογένεια και τους φίλους, να κλέβει χρήματα από την οικογένεια για να παίζει στα internet café, να ζει κλεισμένο σε ένα δωμάτιο, να μην τρώει ή, αντίθετα, να παχύνει πάρα πολύ, να αδιαφορεί για την προσωπική του υγιεινή, να μην αλλάζει ρούχα για μέρες, να είναι επιθετικό, ενδεχομένως να μην κοιμάται για ολόκληρα 24ωρα κ.ά. (Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) του Πανεπιστημίου Αθηνών του Νοσοκομείου Παίδων «Π. & Α. Κυριακού»)

Το φαινόμενο είναι συχνότερο σε αγόρια στη μέση εφηβεία (15-17 ετών), που μπορεί να προέρχονται από δυσλειτουργικές οικογένειες και πολλές φορές έχουν προβλήματα, όπως κατάθλιψη, υπερκινητικότητα και διάσπαση προσοχής. Ωστόσο, οι ειδικοί δεν μπορούν να είναι πάντα σίγουροι για το αν τα ψυχικά προβλήματα προϋπάρχουν και προδιαθέτουν σε συμπεριφορές εθισμού ή αν εμφανίζονται μετά, ως αποτέλεσμα του «εθισμού». (Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) του Πανεπιστημίου Αθηνών του Νοσοκομείου Παίδων «Π. & Α. Κυριακού»)

Καθώς συχνά - τουλάχιστον στις μισές περιπτώσεις - οι έφηβοι αυτοί παρουσιάζουν και άλλα προβλήματα (π.χ. κατάθλιψη, διάσπαση προσοχής και υπερκινητικότητα κ.ά.), οι ειδικοί, ψυχολόγοι και παιδοψυχίατροι, φροντίζουν να αντιμετωπίσουν πρώτα αυτά και, αν το κρίνουν αναγκαίο, χορηγούν και φαρμακευτική αγωγή. Στη συνέχεια, με ψυχολογική υποστήριξη και εκπαίδευση παιδιών και γονέων, προσπαθούν να βοηθήσουν στο να ελεγχθεί και το πρόβλημα του «εθισμού». Όταν, όμως, το πρόβλημα έχει οργανωθεί πλήρως, συχνά ο έφηβος δεν αναγνωρίζει την εξάρτησή του, δεν συνεργάζεται, λέει ψέματα, εξαπατά γονείς και θεραπευτές και φέρεται σαν να είναι εξαρτημένος από ουσίες. Στη χώρα μας, πέρα από την αναζήτηση βοήθειας σε ιδιώτες ψυχολόγους και ψυχιάτρους, οι έφηβοι μέχρι 18 χρονών και οι γονείς τους μπορούν, επίσης, να ζητήσουν βοήθεια στη Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) της Β΄ Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών του Νοσοκομείου Παίδων «Π. & Α. Κυριακού» (Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) του Πανεπιστημίου Αθηνών του Νοσοκομείου Παίδων «Π. & Α. Κυριακού»)

4.3. Ρόλος γονέων και συμβουλές προς τους γονείς

«Η ποιοτική σχέση με τους γονείς, ο χρόνος που οι γονείς αφιερώνουν στα παιδιά και η ενασχόληση τους στο internet μαζί με τα παιδιά μπορούν να συμβάλλουν στην αποφυγή του φαινομένου. Η συναισθηματική κάλυψη των παιδιών, η καλή σχέση και η επικοινωνία όλων των μελών οδηγούν σε σωστή εφαρμογή ΟΡΙΩΝ μέσα στο σπίτι, τα οποία μπορούν να τηρούνται» (Μονάδα εφηβικής υγείας 2008:5).

«Σωστή χρήση και όρια στις πιο ευαίσθητες ηλικίες είναι σημαντικά. Το σημαντικότερο πράγμα που θα χρειαστεί να κάνουν οι γονείς προκειμένου να μπορέσουν να ελέγξουν αποτελεσματικά τη χρήση του Διαδικτύου από τα παιδιά τους, είναι να γνωρίσουν οι ίδιοι το μέσο. Προς το παρόν, όπως ανέλυσε η κ. Θεοτοκά, οι γονείς δε γνωρίζουν το μέσο και επιπλέον δε φαίνονται διατεθειμένοι να έλθουν σε επαφή με το Διαδίκτυο, ενώ ταυτόχρονα δεν ενδιαφέρονται για τις δραστηριότητες των παιδιών τους στο Ίντερνετ. Ταυτόχρονα, οι γονείς θα πρέπει κάποιες φορές να χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο μαζί με το παιδί, ώστε να του δίνουν τις απαραίτητες κατευθύνσεις, ενώ η εγκατάσταση κάποιων φίλτρων στον υπολογιστή μπορεί να αποτρέψει την εμφάνιση ακατάλληλων για το παιδί ιστοσελίδων. Επιπλέον, όπως τονίζει η κ. Τσίτσικα (παιδιάτρος και επιστημονική υπεύθυνη της Μονάδας Εφηβικής Υγείας Β' Παιδιατρικής κλινικής Πανεπιστημίου Αθηνών Νοσοκομείου Παίδων Π & Α Κυριακού), είναι απαραίτητο να έχουν τεθεί κάποιες βάσεις όταν το παιδί φτάνει στην εφηβεία, να υπάρχουν δηλαδή όρια. Για να υπάρξουν ωστόσο όρια θα πρέπει να οι γονείς να μπορούν να διαθέσουν τον απαραίτητο χρόνο, αφού είναι δύσκολο για ενοχικούς γονείς να θέσουν όρια. Σε πιο πρακτικό επίπεδο, ο υπολογιστής είναι καλό να βρίσκεται σε κοινόχρηστο χώρο και όχι στο δωμάτιο του παιδιού, ώστε να ελέγχεται διακριτικά η δραστηριότητα του παιδιού στο Ίντερνετ. Ενώ, τέλος, οι γονείς θα πρέπει να συζητούν για τις διαδικτυακές διαδρομές του παιδιού τους, ώστε να έχουν πάντοτε ενημέρωση για τις ιστοσελίδες που επισκέπτεται, τα άτομα με τα οποία συνομιλεί και τις πληροφορίες που ανταλλάσσει με άλλα άτομα. (Μονάδα εφηβικής υγείας 2008:5).

«Θα πρέπει λοιπόν όταν αφήσετε τα παιδιά να έχουν πρόσβαση σε έναν υπολογιστή:

- Να ασχολείστε και εσείς με τους υπολογιστές, αφού είναι ο μόνος τρόπος να επιβλέπετε τα παιδιά σας, να τα βοηθάτε να επιλέξουν με τι θα ασχοληθούν στο κομπιούτερ τους και να γνωρίζετε τι ακριβώς κάνουν.

- Να γνωρίζετε τι πραγματικά είναι το Ίντερνετ και να μάθετε να φιλτράρετε τις «πληροφορίες» του, ώστε να βοηθήσετε τα παιδιά σας να συνειδητοποιήσουν ότι όλα όσα βρίσκουν στις σελίδες του δεν είναι αληθινά, αγαθά και ασφαλή, και να μάθουν να ξεχωρίζουν τον πραγματικό από τον «εικονικό» κόσμο.
- Να μην τους απαγορεύετε εντελώς την πρόσβαση στο Διαδίκτυο από τον υπολογιστή του σπιτιού, επειδή, αν δεν μπορούν να το χρησιμοποιήσουν στο σπίτι, θα το κάνουν οπουδήποτε αλλού.
- Να μην αντιμετωπίζετε τον υπολογιστή ως ένα μέσο που θα σας βοηθήσει να κρατάτε τα παιδιά σας απασχολημένα για να μη σας ενοχλούν.
- Να τοποθετήσετε τον υπολογιστή σε ένα σημείο όπου θα μπορείτε, με διακριτικό τρόπο, να παρακολουθείτε τα παιδιά σας όταν τον χρησιμοποιούν, αλλά και να τους δίνετε την ευκαιρία να μοιράζονται μαζί σας ό,τι τα ενδιαφέρει, τα προβληματίζει.
- Να τους δώσετε να καταλάβουν ότι η χρήση του υπολογιστή πρέπει να γίνεται με μέτρο και να μην παραμελούν τις υπόλοιπες δραστηριότητες, το παιχνίδι, τους φίλους, την ξεκούραση και τα μαθήματά τους. Σύμφωνα με την Αμερικανική Παιδιατρική Εταιρεία, ο χρόνος που αφιερώνουν καθημερινά τα παιδιά σε καθιστικές δραστηριότητες (τηλεόραση, ηλεκτρονικός υπολογιστής) δεν πρέπει να ξεπερνά τις δύο ώρες (μάλιστα, κάποιοι πιο «σκληροπυρηνικοί» συστήνουν να περιοριστεί σε μία ώρα).
- Να μη χρησιμοποιείτε τον υπολογιστή και το Διαδίκτυο ως επιβράβευση ή ως τιμωρία.
- Αν παρατηρήσετε περίεργες συμπεριφορές ή υπερβολική χρήση από την πλευρά των παιδιών σας, αναζητήστε βοήθεια.

Αν θέλετε να γνωρίζετε σε ποιους διαδικτυακούς τόπους έχουν πρόσβαση τα παιδιά σας, χρησιμοποιήστε ένα πρόγραμμα φιλτραρίσματος περιεχομένου, με το οποίο θα μπορείτε να μπλοκάρτε την πρόσβασή τους σε ιστοσελίδες με ακατάλληλο περιεχόμενο, όπως βία, πορνό, τζόγος κ.ά. Με τη φράση-κλειδί «parental control» θα βρείτε πολλά τέτοια προγράμματα (κάποια από αυτά και δωρεάν), αν ψάξετε στο Διαδίκτυο ή απευθυνθείτε σε κάποιον πάροχο Ίντερνετ. Επιπλέον, τα ίδια τα Windows προσφέρουν δυνατότητα ελέγχου, όχι μόνο της πρόσβασης στο Διαδίκτυο, αλλά και της χρήσης του υπολογιστή (π.χ. για πόση ώρα μπορεί το παιδί να είναι στο κομπιούτερ κ.ά.). Προσέξτε όμως, γιατί τα προγράμματα αυτά μπορεί να είναι κατάλληλα για να «περιορίσετε» τα μικρότερα παιδιά, αλλά τα μεγαλύτερα είναι

πολύ πιθανό να μπορούν να επέμβουν στον υπολογιστή και να τα απενεργοποιήσουν»
(Αθανάσαινα 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

«Μεθοδολογία Έρευνας»

5.1. Μεθοδολογία έρευνας και ανάλυσης των ευρημάτων

Σκοπός της μελέτης:

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να διερευνήσουμε το κοινωνικό προφίλ των εφήβων ηλικίας 11-18 ετών που κάνουν χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή σε internet καφέ του Ηρακλείου και κατά πόσο είναι εξαρτημένοι.

5.2 Επιλογή δείγματος

Στην έρευνά μας επιλέχθηκε δείγμα διακοσίων (200) παιδιών, ηλικίας 11-18 ετών, το οποίο επιλέχθηκε τυχαία μέσα στον χώρο οργανωμένων internet café της πόλης Ηρακλείου. Πιο συγκεκριμένα επισκεπτόμασταν καθημερινά, επί δυο εβδομάδες, την ίδια ώρα, διαφορετικό internet café η κάθε μια από εμάς. Ως πεδία της έρευνας μας ορίστηκαν εννιά internet café της πόλης του Ηρακλείου και δεν επιχειρήθηκε ίση εκπροσώπηση των δυο φύλων αλλά ανεξαρτήτου αυτού.

5.3 Πεδίο μελέτης

Η έρευνα μας πραγματοποιήθηκε σε όλα τα internet καφέ στο κέντρο της πόλης του Ηρακλείου Κρήτης. Ο λόγος που επιλέχθηκαν τα Internet café ήταν διότι η πρόσβαση μας σε εκπαιδευτικά ιδρύματα ήταν αδύνατη για τυπικούς και γραφειοκρατικούς λόγους. Έτσι απευθυνθήκαμε μόνο στα ιντερνέτ καφέ ώστε μπορούμε να συμπληρώσουμε τα ερωτηματολόγια χωρίς να χρειάζεται να πάρουμε κάποια άδεια, πέρα από το ίδιο το κατάστημα.

5.4 Το Ερευνητικό εργαλείο

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας μας βασίστηκε κατά ένα μέρος στο ερωτηματολόγιο της Kimberly Young (2006) που δημιουργεί κατηγορίες εξάρτησης από το διαδίκτυο. Το ερωτηματολόγιο ήταν διαμορφωμένο σε τέσσερις τομείς. Ο πρώτος τομέας αφορούσε τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων, ο δεύτερος τον τρόπο χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών των εφήβων, ο τρίτος το κοινωνικό προφίλ των εφήβων και ο τέταρτος την εξάρτηση από τους υπολογιστές. Οι

περισσότερες ερωτήσεις ήταν κλειστού τύπου, ενώ χρησιμοποιήθηκαν κλίμακες Likert.

5.5 Το Ερωτηματολόγιο και οι κλίμακες

Στο ερωτηματολόγιό μας χρησιμοποιήθηκαν κυρίως κλειστές ερωτήσεις και κλίμακες Likert. Επίσης, σε ό,τι αφορά τον εθισμό στο διαδίκτυο και τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, μπορέσαμε να αξιοποιήσουμε το ερωτηματολόγιο της Young(2008) το οποίο αναφέρεται στον εθισμό στη χρήση του διαδικτύου και προσθέσαμε και κάποιες παραπάνω ερωτήσεις. Τα σκορ των ερωτήσεων των τομέων (δημογραφικά στοιχεία, τρόπος χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών των εφήβων, κοινωνικό προφίλ των εφήβων και εξάρτηση από τους υπολογιστές)προέκυπταν από την άθροιση των απαντήσεων των ερωτώμενων και – με τον τρόπο αυτό – προέκυπτε ένα τελικό αποτέλεσμα. Όσο υψηλότερο ήταν το αποτέλεσμα, τόσο περισσότερο αυξανόταν η συχνότητα εμφάνισης της κάθε συμπεριφοράς και άρα η επίδραση στον ερωτώμενο.

Με βάση το ερωτηματολόγιο της Young, δημιουργήσαμε κλίμακες οι οποίες χωρίζονταν σε τρεις κύριες κατηγορίες: 20-49, 50-79, 80-100 για κάθε περίπτωση. Απαραίτητο κρίνεται να σημειωθεί ότι οι κλίμακες έπαιρναν τιμές στις οποίες για λόγους καλύτερης παρουσίασης έγινε αναγωγή των αποτελεσμάτων σε κλίμακα 0-100.

Πιο συγκεκριμένα, στο υποθετικό ερώτημα που ερευνά αν τα άτομα που εθίζονται από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι άτομα με χαμηλή αυτοεκτίμηση, εσωστρεφή, μοναχικά, δηλαδή έχουν περιορισμένη κοινωνικότητα, οι κατηγορίες ορίστηκαν ως: κοινωνικά απομονωμένο άτομο (σκορ 20-49), άτομο με μέση κοινωνικότητα (σκορ 50-79), και άτομο με μεγάλη κοινωνικότητα (σκορ 80-100) .

Στο δεύτερο υποθετικό ερώτημα στο οποίο ερευνάται αν η πολύωρη χρήση του υπολογιστή μπορεί να είναι αιτία αλλαγής της συμπεριφοράς του παιδιού ή του εφήβου, οι κατηγορίες είχαν ως εξής: ασήμαντη αλλαγή της συμπεριφοράς (σκορ 20-49), μέτρια αλλαγή της συμπεριφοράς (σκορ 50-79) και σημαντική αλλαγή της συμπεριφοράς (σκορ 80-100).

Το τρίτο υποθετικό ερώτημα ερευνά το αν η εξάρτηση των παιδιών από τους υπολογιστές είναι αποτέλεσμα της παραμέλησης που εισπράττουν από τους γονείς, διαμορφώσαμε τις κατηγορίες ως ακολούθως: μη παραμέληση από τους γονείς (σκορ

20-49), ήπιας μορφής παραμέληση από τους γονείς (σκορ 50-79) και έντονη παραμέληση από τους γονείς (σκορ 80-100).

Στο τέταρτο υποθετικό ερώτημα, το οποίο ερευνά το αν η υπερβολική χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών επιδρά αρνητικά στη σχολική επίδοση, οι ονομασίες ορίζονταν ως: ασήμαντη επίδραση (σκορ 20-49), μέτρια επίδραση (σκορ 50-79) και μεγάλη επίδραση (σκορ 80-100).

Στη συνέχεια, το πέμπτο υποθετικό ερώτημα, το οποίο ερευνά αν η υπερβολική χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών περιορίζει τις κοινωνικές συναναστροφές των παιδιών, οι κατηγορίες είχαν ως εξής: μικρός περιορισμός των κοινωνικών συναναστροφών (σκορ 20-49), μέτριος περιορισμός των κοινωνικών συναναστροφών (σκορ 50-79) και μεγάλος περιορισμός των κοινωνικών συναναστροφών (σκορ 80-100).

Τέλος στο έκτο υποθετικό ερώτημα ερευνούμε αν η πολύωρη χρήση του υπολογιστή προκαλεί εξάρτηση στα παιδιά. Οι κατηγορίες που ορίστηκαν είχαν ως εξής: μη προβληματική χρήση (σκορ 20-49), περιστασιακά προβληματική χρήση (σκορ 50-79) και έντονα προβληματική χρήση (σκορ 80-100) το οποίο είναι βασισμένο στο ερωτηματολόγιο της Young.

5.6 Τεχνικές συλλογής στοιχείων

Στην επόμενη φάση αυτής της διερευνητικής μας έρευνας αποφασίστηκε ο τρόπος συλλογής πληροφοριών ο οποίος είναι το ανώνυμο ερωτηματολόγιο. Το ανώνυμο ερωτηματολόγιο επιλέχθηκε επειδή προσφέρει απαντήσεις με σαφήνεια σε συγκεκριμένες ερωτήσεις που δεν εξαρτώνται μόνο από την ατμόσφαιρα της συνέντευξης. Ακόμα είναι γρήγορο και περιορίζει τα ενδεχόμενα λάθη του συνεντευκτή καθώς είναι δομημένο, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η σημασία του ερωτηματολογίου ενώ παράλληλα περιορίζεται ο ρόλος του συνεντευκτή.

Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου κυμαινόταν μεταξύ 10 έως 20 λεπτά. Ο ρόλος μας ως υπεύθυνες για την διεξαγωγή της έρευνας ήταν να αναφέρουμε, κατά την διανομή των ερωτηματολογίων, το αντικείμενο και τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, την επιστημονική αναγκαιότητά της ώστε να πεισθούν οι ερωτώμενοι ότι θα συμβάλλουν με τις ακριβείς απαντήσεις τους στην διεξαγωγή επιστημονικών συμπερασμάτων. Παράλληλα, όταν χρειαζόταν, δίναμε περαιτέρω διευκρινήσεις όσον αφορά στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

5.7 Υποθέσεις έρευνας

- 1) Τα άτομα που εθίζονται από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι άτομα με περιορισμένη κοινωνικότητα (χαμηλή αυτοεκτίμηση, εσωστρεφή, μοναχικά).
- 2) Η εξάρτηση από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές μπορεί να είναι αιτία αλλαγής της συμπεριφοράς.
- 3) Η εξάρτηση των παιδιών από τους υπολογιστές είναι αποτέλεσμα της παραμέλησης που εισπράττουν από τους γονείς.
- 4) Η εξάρτηση των παιδιών από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές επιδρά αρνητικά στη σχολική τους επίδοση.
- 5) Η εξάρτηση των παιδιών από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές περιορίζει τις κοινωνικές συναναστροφές.
- 6) Η πολύωρη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή προκαλεί εξάρτηση.

5.8 Οι μέθοδοι ανάλυσης

Οι μέθοδοι ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκαν για την επεξεργασία των αποτελεσμάτων του ερευνητικού μέρους, είναι ονομαστικά: περιγραφικά στατιστικά (Μέσος Όρος, Σταθερή Απόκλιση, Μέγιστο, Ελάχιστο), έλεγχος υποθέσεων χ^2 – τεστ, και Ανάλυση Διακύμανσης.

5.9 Δυσκολίες κατά τη συλλογή πληροφοριών

Κατά τη διάρκεια της διανομής των ερωτηματολογίων στα παιδιά αντιμετωπίσαμε αρκετές δυσκολίες, όπως το συντονισμό των παιδιών για την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Υπήρχαν αρκετές αρνήσεις συμμετοχής σε αυτό κυρίως από τις μικρές ηλικίες. Πιθανοί λόγοι της άρνησής τους μπορεί να ήταν ο φόβος τους μήπως ανακαλυφθούν από τους γονείς τους με κάποιο τρόπο. Επίσης, πιθανολογούμε την περίπτωση να φοβόντουσαν να δώσουν προσωπικά τους στοιχεία σε πρόσωπα που δεν γνώριζαν.

Ωστόσο δεχτήκαμε αρνήσεις από δύο internet café όπου οι ιδιοκτήτες δεν μας επέτρεψαν την διανομή ερωτηματολογίων. Πιστεύουμε ότι αυτό οφείλεται στον φόβο τους μήπως επηρεαστούν τα παιδιά από την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, με αποτέλεσμα αυτό να επιδράσει αρνητικά στην επιχείρησή τους.

Η μικρή ηλικία κάποιων από τους ερωτώμενους καθιστούσε ακόμα πιο δύσκολη τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου καθώς κάποια παιδιά είχαν απορίες

για θέματα που εμείς κρίναμε ως δεδομένα όπως για παράδειγμα την έννοια κάποιων λέξεων. Η δυσκολία αντιμετωπίστηκε εύκολα με τη διευκρίνιση εννοιών. Παρόλα αυτά αρκετά παιδιά που συμμετείχαν μας ευχαρίστησαν και βρήκαν αρκετά ενδιαφέρον το θέμα της ερευνητικής μας μελέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

6.1 Αποτελέσματα Έρευνας

Πίνακας 1. Ηλικία των συμμετεχόντων

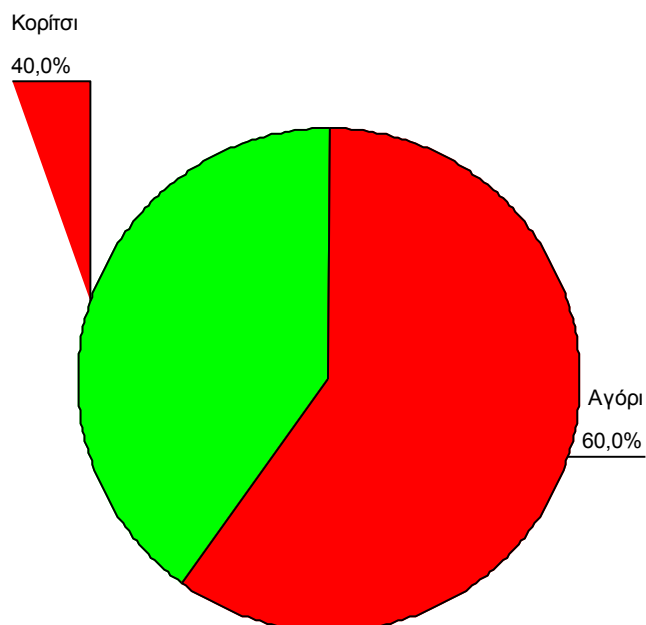
Ηλικία	Αριθμός συμμετεχόντων	Ποσοστό %
11	6	3
12	10	5
13	14	7
14	16	8
15	23	11,5
16	33	16,5
17	39	19,5
18	59	29,5
Σύνολο	200	100

Στο παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εφήβων βρίσκεται στις ηλικίες μεταξύ 16-18. Τα άτομα αυτών των ηλικιών αποτελούν, αθροιστικά, την πλειοψηφία του δείγματος της έρευνας (n= 131, 65,5% των συμμετεχόντων). Επίσης, είναι εμφανές ότι όσο προχωρούν οι ηλικίες των συμμετεχόντων τόσο αυξάνεται και ο αριθμός αυτών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν συναντήσαμε σημαντικό αριθμό μικρών ηλικιών στα internet καφέ καθώς επίσης τα περισσότερα από τα παιδιά αυτά αρνούσαν τη συμμετοχή στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

Πίνακας 2. Φύλο

ΦΥΛΟ	N	%
ΑΓΟΡΙΑ	120	60
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	80	40

Παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων είναι αγόρια με ποσοστό 60%.

Πίνακας 3. Κοινωνιολογικό προφίλ των γονέων των συμμετεχόντων

	ΠΑΤΕΡΑΣ		ΜΗΤΕΡΑ	
	n	%	n	%
Μορφωτικό επίπεδο				
Αναλφάβητος	5	2,5%	1	0,5%
Απ.δημοτικού	27	13,5%	25	12,5%
Απ.Γυμνασίου	41	20,5%	33	16,5%
Απ.λυκείου	50	25%	82	41%
Τεχ.εκπαίδευση	38	19%	25	12,5%
Πανεπιστημιακή εκπαίδευση	31	15,5%	29	14,5%
Μεταπτυχιακές σπουδές	8	4%	5	2,5%
Επάγγελμα				
Επιστήμονες	23	11,5%	23	11,5%
Εμπορικοί υπάλληλοι	52	26%	17	8,5%
Υπάλληλοι γραφείου	23	11,5%	29	14,5%
Εργατοτεχνίτες	57	28,5%	15	7,5%
Παροχή υπηρεσιών	28	14%	37	18,5%
Οικιακά	1	0,5%	72	36%
Άνεργοι – συνταξιούχοι	16	8%	7	3,5%
Μέση Ηλικία Γονέων	49,3		43,7	
Οικογενειακή κατάσταση				

Έγγαμοι	172	86%
Διαζευγμένοι	16	8%
Χήροι	9	4,5%
Ανύπαντροι	3	1,5%

Στον πίνακα αυτό παρατηρούμε τα εξής: Το 25% (n= 50) των πατέρων των παιδιών είναι απόφοιτοι λυκείου, ενώ ένα 13,5% (n= 27) απόφοιτοι δημοτικού. Το 28,5% (n= 57) είναι εργατοτεχνίτες αλλά με μικρή διαφορά παρατηρούμε ότι το 26% (n= 52) είναι εμπορικοί υπάλληλοι. Ένα 0,5% (n= 1) ασχολείται με τα οικιακά. Μέση ηλικία αντρών είναι τα 49,3 έτη. Η πλειοψηφία των μητέρων (41%, n= 82) είναι απόφοιτες λυκείου και ένα 5% (n= 1) μόνο αναλφάβητες. Το 36% (n= 72) ασχολούνται με οικιακά, μεγαλύτερο ποσοστό από αυτό των αντρών ενώ ένα 3,5% (n= 7) είναι άνεργες ή συνταξιούχοι. Μέση ηλικία γυναικών είναι τα 43,7 έτη. Τέλος εμφανίζεται ότι το 86% (n= 172) των γονιών είναι έγγαμοι, και ένα 8% (n= 16) διαζευγμένοι. Το υπόλοιπο ποσοστό είναι ανύπαντροι ή χήροι.

Στην ερώτηση «A12. Χρησιμοποιείς ηλεκτρονικό υπολογιστή; οι ερωτώμενοι απάντησαν ως εξής όπως φαίνεται και παρακάτω:

A12 Χρησιμοποιείς ηλ.υπολογιστή

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1 Ναι	187	93,5	93,5	93,5
2 Όχι	13	6,5	6,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «A13. Εάν ναι για ποιους λόγους το χρησιμοποιείς;» οι ερωτώμενοι απάντησαν ως εξής όπως φαίνεται και στους παρακάτω πίνακες

A13.1 Χρησιμοποιώ το διαδίκτυο για εκπαιδευτικούς λόγους

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Όχι	84	42,0	42,0	42,0
1 Ναι	116	58,0	58,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

A13.2 Χρησιμοποιώ το διαδίκτυο για παιχνίδια

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Όχι	41	20,5	20,5	20,5
1 Ναι	159	79,5	79,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

A13.3 Χρησιμοποιώ το διαδίκτυο για chatting

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	96	48,0	48,0	48,0
	1 Ναι	104	52,0	52,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

A13.4 Χρησιμοποιώ το διαδίκτυο για την ενημέρωσή μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	91	45,5	45,5	45,5
	1 Ναι	109	54,5	54,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

A13.5 Χρησιμοποιώ το διαδίκτυο για άλλους λόγους (οι οποίοι δεν είχαν ζητηθεί για διευκρίνηση)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	191	95,5	95,5	95,5
	1 Ναι	9	4,5	4,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Όπως παρατηρούμε, η συντριπτική πλειοψηφία των εφήβων χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για να παίζει παιχνίδια με ποσοστό 79,5% (n=159). Στη συνέχεια ακολουθεί ή εκπαίδευση με ποσοστό 58% (n=116), έπειτα η ενημέρωση με ποσοστό 54,5% (n=109) και τέλος το chat με ποσοστό 52% (n=104).

Στην ερώτηση «A14. Ποια είναι η αγαπημένη σου χρήση στον υπολογιστή» οι ερωτώμενοι απάντησαν:

A14.1 Τα παιχνίδια είναι από τις αγαπημένες μου ασχολίες στον ηλ.υπολογιστή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	66	33,0	33,0	33,0
	1 Ναι	134	67,0	67,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

A14.2 Το chatting είναι από τις αγαπημένες μου ασχολίες στον ηλ.υπολογιστή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	151	75,5	75,9	75,9
	1 Ναι	48	24,0	24,1	100,0
	Total	199	99,5	100,0	
Missing	System	1	,5		

Total	200	100,0		
-------	-----	-------	--	--

A14.3 Η χρήση πορνογραφικού υλικού είναι από τις αγαπημένες μου ασχολίες στον ηλ.υπολογιστή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	193	96,5	97,0	97,0
	1 Ναι	6	3,0	3,0	100,0
	Total	199	99,5	100,0	
Missing	System	1	,5		
Total		200	100,0		

A14.4 Το download είναι από τις αγαπημένες μου ασχολίες στον ηλ.υπολογιστή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	178	89,0	89,4	89,4
	1 Ναι	21	10,5	10,6	100,0
	Total	199	99,5	100,0	
Missing	System	1	,5		
Total		200	100,0		

A14.5 Η ενημέρωση είναι από τις αγαπημένες μου ασχολίες στον ηλ.υπολογιστή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	147	73,5	73,9	73,9
	1 Ναι	52	26,0	26,1	100,0
	Total	199	99,5	100,0	
Missing	System	1	,5		
Total		200	100,0		

Όπως παρατηρούμε από τους παραπάνω πίνακες, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων έχει ως αγαπημένη χρήση του ιντερνέτ τα παιχνίδια. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι ένα ποσοστό 3% δηλαδή 6 έφηβοι στους 200 παραδέχονται ότι πηγαίνουν σε πορνογραφικά sites. Το γεγονός αυτό μας δείχνει ότι δεν υπάρχει έλεγχος σε αυτά τα παιδιά για τα sites που μπαίνουν και η επίσκεψη στο ιντερνετ καφέ ενισχύει αυτή τη συμπεριφορά.

Στην ερώτηση «A15. Συνήθως πόση ώρα την ημέρα ασχολείσαι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή» οι ερωτώμενοι απάντησαν:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	0	2	1,0	1,0	1,0
	1 30 λεπτά	19	9,5	9,5	10,5
	2 1 ώρα	30	15,0	15,0	25,5
	3 1-2 ώρες	63	31,5	31,5	57,0
	4 2-3 ώρες	51	25,5	25,5	82,5
	5 3 ώρες και πάνω	35	17,5	17,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

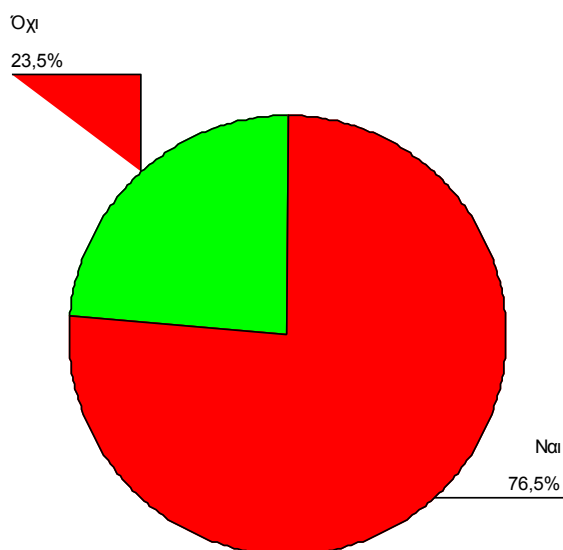
Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι οι ερωτώμενοι απάντησαν το μεγαλύτερο ποσοστό 31,5% (n=63) ότι ασχολούνται ημερησίως με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή 1-2 ώρες. Ενώ το 9,5% (n=19) χρησιμοποιεί τον ηλεκτρονικό υπολογιστή 30 λεπτά την ημέρα.

Στην ερώτηση «A16. Συνήθως πόσες μέρες την εβδομάδα ασχολείσαι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή;» οι ερωτώμενοι απάντησαν:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1	,5	,5
	1	9	4,5	5,0
	2	18	9,0	14,0
	3	30	15,0	29,0
	4	39	19,5	48,5
	5	40	20,0	68,5
	6	20	10,0	78,5
	7	43	21,5	100,0
	Total	200	100,0	

Στον πίνακα αυτό παρουσιάζεται πόσες μέρες της εβδομάδας, οι έφηβοι ασχολούνται με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Παρατηρούμε ότι το 21,5% (n= 43) των εφήβων ασχολείται καθημερινά με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, ενώ το 4,5% (n= 9) των εφήβων χρησιμοποιεί ηλεκτρονικό υπολογιστή μόνο μία μέρα την εβδομάδα. Στο δείγμα μας βλέπουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων χρησιμοποιεί τον υπολογιστή τουλάχιστον 3 φορές την εβδομάδα (n= 182, 91%).

Στην ερώτηση «A17. Γνωρίζουν οι γονείς σου ότι αυτή τη στιγμή βρίσκεσαι στο χώρο του Net-café» το 76,5% των ερωτώμενων απάντησαν ότι οι γονείς τους γνωρίζουν ότι βρίσκονται στο ίντερνετ καφέ ενώ το 23,5% απάντησε ότι οι γονείς τους δεν γνώριζαν ότι βρίσκονται στο ίντερνετ καφέ.

Στην ερώτηση «A18. Ποια είναι η βαθμολογία του τελευταίου τριμήνου/τετράμηνου σου» οι ερωτώμενοι απάντησαν:

A18 Βαθμολογία τελευταίου τριμήνου

	Frequenc	Percen	Valid	Cumulativ Percen
ΔΗΜΟΤΙΚΟ 7	3	1,5	1,5	1,5
8	2	1,0	1,0	2,5
9	5	2,5	2,5	5,0
10	9	4,5	4,5	9,5
11	9	4,5	4,5	14,0
12	8	4,0	4,0	18,0
13	10	5,0	5,0	23,0
14	18	9,0	9,0	32,0
15	26	13,0	13,0	45,0
16	21	10,5	10,5	55,5
17	29	14,5	14,5	70,0
18	30	15,0	15,0	85,0
19	25	12,5	12,5	97,5
20	5	2,5	2,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στον παραπάνω πίνακα οι βαθμολογίες 7 έως 10 αντιπροσωπεύουν μαθητές Δημοτικού. Η βαθμολογία των μαθητών με 7 αντιστοιχεί στο 1,5% των παιδιών (n=3) ενώ με βαθμολογία στο τρίμηνο 10 αντιστοιχεί στο 4,5% των παιδιών (n=9). Έπειτα οι βαθμολογίες 11-20 αντιπροσωπεύουν μαθητές γυμνασίου και λυκείου. Παρατηρούμε ότι ένα 2,5% (n=5) έχει βαθμολογία στο τρίμηνο 20 και ότι το 4,5% (n=9) έχει βαθμολογία στο τρίμηνο 11.

Τρόποι χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών των εφήβων

Στην ερώτηση «B.1 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή γενικά», το 0.5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 40%, ενώ το 20.5% «σχεδόν πάντα».

B1 Χρησιμοποιώ ηλ.υπολογιστή γενικά

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	1	,5	,5	,5
	1 Σπάνια	10	5,0	5,0	5,5
	2 Καμιά φορά	19	9,5	9,5	15,0
	3 Συχνά	49	24,5	24,5	39,5
	4 Πολυ συχνά	80	40,0	40,0	79,5
	5 Σχεδόν πάντα	41	20,5	20,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων απάντησε ότι πολύ συχνά ασχολείται με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή γενικά χωρίς συγκεκριμένο λόγο

Στην ερώτηση «B.2 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή μόνος μου», το 1.5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 21,5% «συχνά» το 31,5% «πολύ συχνά» το 31.5% «σχεδόν πάντα». Αθροιστικά παρατηρούμε ότι περίπου το 80% χρησιμοποιεί τον ηλεκτρονικό υπολογιστή χωρίς παρέμβαση του γονέα γεγονός που συνεπάγεται είτε έλλειψη γνώσης του ίδιου, είτε εποπτείας και έλεγχου.

Στην ερώτηση «B.3 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή με φίλους», το 3% των εφήβων απάντησε «ποτέ», το 30,5% απάντησε «καμιά φορά», «πολύ συχνά» το 19%, ενώ το 8% «σχεδόν πάντα». Παρατηρούμε ότι αν διαχωρίσουμε τις απαντήσεις σε δυο κατηγορίες, δηλαδή σε αυτούς που χρησιμοποιούν ηλεκτρονικό υπολογιστή με φίλους και σε αυτούς που συνήθως δεν το κάνουν, τα αποτελέσματα είναι σχεδόν ίσα.

B3 Χρησιμοποιώ υπολογιστή με φίλους

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	6	3,0	3,0	3,0
	1 Σπάνια	34	17,0	17,0	20,0
	2 Καμιά φορά	61	30,5	30,5	50,5

3 Συχνά	45	22,5	22,5	73,0
4 Πολυ συχνά	38	19,0	19,0	92,0
5 Σχεδόν πάντα	16	8,0	8,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**B.4** Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή με τους γονείς μου», το 48% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», ενώ το 3.5% «**σχεδόν πάντα**». Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων δεν χρησιμοποιεί ηλεκτρονικό υπολογιστή με τους γονείς του. Παρόλα αυτά, συγκριτικά με την ερώτηση B3. παρατηρούμε ότι οι έφηβοι προτιμούν να χρησιμοποιούν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές με τους φίλους τους από ότι με τους γονείς τους. (Πινάκας ερώτησης στο παράρτημα)

Στην ερώτηση «**B.5** Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή χωρίς τη βοήθεια κάποιου», το 9.5% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», ενώ το 36.5% «**σχεδόν πάντα**». (Πινάκας ερώτησης στο παράρτημα)

Στην ερώτηση «**B.6** Πηγαίνω σε οργανωμένους χώρους, ιντερνετ καφέ», το 15% (n= 30) των εφήβων απάντησε «**σχεδόν ποτέ**», ενώ το 14.5% (n= 29) «**σχεδόν πάντα**». Παρατηρούμε ότι το 15% απάντησε σχεδόν ποτέ ενώ ήδη βρίσκονταν στον χώρο αυτό. (Πινάκας ερώτησης στο παράρτημα)

Στην ερώτηση «**B.7** Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικούς υπολογιστές φίλων μου», το 14% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», ενώ το 4% «**σχεδόν πάντα**». Αν συνδέσουμε την ερώτηση αυτή με την ερώτηση B3, παρατηρούμε ότι ενώ τα παιδιά φαίνεται να χρησιμοποιούν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές με φίλους τους παρόλα αυτά είναι πολύ μικρό το ποσοστό το οποίο χρησιμοποιεί ηλεκτρονικό υπολογιστή φίλων του. (Πινάκας ερώτησης στο παράρτημα)

Στην ερώτηση «**B.8** Συζητώ για τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές με τους φίλους μου», το 10% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», «**πολύ συχνά**» το 12%, ενώ το 5.5% «**σχεδόν πάντα**».

B8 Συζητώ για τους υπολογιστές με φίλους μου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	20	10,0	10,0	10,0
1 Σπάνια	41	20,5	20,5	30,5

2 Καμιά φορά	44	22,0	22,0	52,5
3 Συχνά	60	30,0	30,0	82,5
4 Πολυ συχνά	24	12,0	12,0	94,5
5 Σχεδόν πάντα	11	5,5	5,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**B.9** Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές για να διασκεδάσω», το 4% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», «**πολύ συχνά**» το 32%, ενώ το 23.5% «**σχεδόν πάντα**». Παρατηρούμε ότι συγκριτικά με τις ερωτήσεις A13, A14 επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι οι έφηβοι επενδύουν πολύ την διασκέδασή τους στην ενασχόληση με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

B9 Παίζω υπολογιστές για να διασκεδάσω

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	8	4,0	4,0	4,0
1 Σπάνια	13	6,5	6,5	10,5
2 Καμιά φορά	29	14,5	14,5	25,0
3 Συχνά	39	19,5	19,5	44,5
4 Πολυ συχνά	64	32,0	32,0	76,5
5 Σχεδόν πάντα	47	23,5	23,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**B.10** Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές για να περάσω την ώρα μου», το 4.5% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», «**πολύ συχνά**» το 32%, ενώ το 14.5% «**σχεδόν πάντα**». (Πινάκας ερώτησης στο παράρτημα)

Στην ερώτηση «**B.11** Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές για να αποφύγω/κάνω άλλα πράγματα», το 26,5% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», «**πολύ συχνά**» το 9%, ενώ το 7,5% «**σχεδόν πάντα**». Στον πίνακα αυτό παρατηρούμε ότι περίπου το 50% των ερωτώμενων τείνουν να αποφεύγουν να κάνουν άλλα πράγματα.

B11 Παίζω υπολογιστές για να αποφύγω να κάνω άλλα πράγματα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	53	26,5	26,5	26,5
1 Σπάνια	53	26,5	26,5	53,0
2 Καμιά φορά	38	19,0	19,0	72,0
3 Συχνά	23	11,5	11,5	83,5
4 Πολυ συχνά	18	9,0	9,0	92,5
5 Σχεδόν πάντα	15	7,5	7,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**B.12** Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές γιατί μου αρέσει», το 2.5% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», ενώ το 33.5% «**σχεδόν πάντα**». (Πινάκας ερώτησης στο παράρτημα)

Στην ερώτηση «**B.13** Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές γιατί δεν έχω κάτι άλλο να κάνω», το 10.5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 13,5%, ενώ το 6% «σχεδόν πάντα». Στον πίνακα αυτό είναι εμφανές ότι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής πολλές φορές είναι το μέσο για να περάσουν τον ελεύθερο τον ελεύθερο χρόνο τους οι έφηβοι.

B13 Παίζω υπολογιστές γιατί δεν έχω κάτι άλλο να κάνω

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	21	10,5	10,5	10,5
1 Σπάνια	53	26,5	26,5	37,0
2 Καμιά φορά	54	27,0	27,0	64,0
3 Συχνά	33	16,5	16,5	80,5
4 Πολυ συχνά	27	13,5	13,5	94,0
5 Σχεδόν πάντα	12	6,0	6,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**B.14** Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή σπίτι μου», το 16.5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 36.5% «σχεδόν πάντα». Στον πίνακα αυτό οι κλίμακες «συχνά, πολύ συχνά, σχεδόν πάντα» είναι εκείνες που απαντήθηκαν με τα μεγαλύτερα ποσοστά. Όμως όπως φάνηκε και παραπάνω, η χρήση αυτή γίνεται κυρίως χωρίς την παρουσία γονέων και συχνά με παρουσία φίλων.

B14 Χρησιμοποιώ υπολογιστή σπίτι μου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	33	16,5	16,5	16,5
1 Σπάνια	11	5,5	5,5	22,0
2 Καμιά φορά	9	4,5	4,5	26,5
3 Συχνά	31	15,5	15,5	42,0
4 Πολυ συχνά	43	21,5	21,5	63,5
5 Σχεδόν πάντα	73	36,5	36,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

6.2 Κοινωνικό προφίλ των εφήβων

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΜΕ ΤΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ Γ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΤΕ	ΣΠΑΝΙΑ	ΚΑΜΜΙΑ ΦΟΡΑ	ΣΥΧΝΑ	ΠΟΛΥ ΣΥΧΝΑ	ΣΧΕΔΟΝ ΠΑΝΤΑ
Γ.1 Προσαρμόζομαι σε κάθε κοινωνικό περιβάλλον	3%	2,50%	8,50%	24,50%	29,50%	32%
Γ.2 Είμαι άνετος με όλες τις ηλικίες ανθρώπων	1,50%	5,50%	6,50%	30%	24%	32,50%
Γ.3 Συζητήσω εύκολα για οποιοδήποτε θέμα	3,50%	3,50%	17,50%	26%	29%	20,50%
Γ.4 Δυσκολεύομαι να προσεγγίσω άτομα που δεν γνωρίζω	9%	19%	29%	22%	14%	7%
Γ.5 Τα παιδιά της γειτονιάς, μου επιτρέπουν να συμμετ στην ομάδα τους	4%	3%	5,50%	17,50%	29%	41%
Γ.6 Έχω έντονη διαφωνία με τους συνομήλικους μου	8,50%	27,50%	37%	14%	10,50%	2%
Γ.7 Τα παιδιά λένε ότι δεν θα με έχουν φίλο πια	60,50%	22%	7,50%	6%	2%	2%
Γ.9 Περνάω βαρετά το χρόνο μου	17%	36%	34,50%	9,50%	3%	0%
Γ.10 Καβγαδίζω	12%	41%	29,50%	10,50%	5%	2%
Γ.11 Γενικά μου λένε τα μυστικά τους	2%	5%	10,50%	23,50%	39,50%	19,50%
Γ.12 Γενικά με εμπιστεύονται	2%	3%	7,50%	22,50%	37,50%	27,50%
Γ.13 Υπερασπίζομαι όσους βρίσκονται σε δύσκολη θέση	1,50%	4%	7%	26,50%	32%	29%
Γ.14 Εκπροσωπώ την τάξη μου	8,50%	13%	16,50%	27%	23%	12%
Γ.15 Οι φίλοι μου αποδέχονται τις απόψεις μου	2%	4%	12%	34%	3,50%	14,50%
Γ.16 Οι φίλοι μου αποδέχονται τον χαρακτήρα μου	3,50%	4%	5,50%	24,50%	30,50%	32%
Γ.17 Με πειράζουν – με κοροϊδεύουν	27%	36,50%	19,50%	8,50%	6%	2,50%
Γ.18 Οι φίλοι μου δεν συμφωνούν με αυτά που λέω ή κάνω	9%	36%	37%	13%	3,50%	1,50%
Γ.19 Έχω μελάδες με τους φίλους μου	30,50%	39%	22%	3%	4,50%	1%
Γ.20 Με μαλώνουν οι συμμαθητές μου	59,50%	23%	11,50%	4%	1,50%	0,50%
Γ.21 Με μαλώνουν οι γονείς μου	13%	26,50%	30,50%	17,50%	9%	3,50%
Γ.22 Με μαλώνει ο δάσκαλος ή η δασκάλα μου	35%	29%	20,50%	7%	3,55%	5%
Γ.23 Βοηθώ τους άλλους	4,50%	3,50%	11%	24%	33,50%	23,50%
Γ.24 Προσφέρω την βοήθειά μου ακόμα και για ασήμαντα πράγματα	5%	5,50%	17,50%	29%	23%	20%
Γ.25 Εργάζομαι καλά σε ομάδες	1,50%	4,50%	13%	23%	30,50%	27,50%
Γ.26 Όταν έχω πρόβλημα με άλλους, το συζητώ	5,50%	6,50%	25%	22,50%	22%	18,50%
Γ.27 Ακούω την γνώμη των άλλων	3,50%	8,50%	19%	19%	23,50%	26,50%
Γ.28 Με προβληματίζει η γνώμη των άλλων	4,50%	17%	26,50%	31%	14,50%	6,50%
Γ.29 Συνεργάζομαι εύκολα με άλλα παιδιά	1%	1,50%	11%	30,50%	34%	22%
Γ.30 Παίζω με άλλα παιδιά	2%	3%	6%	22%	36%	31%
Γ.31 Θυμώνω όταν μου χαλάνε τα παιχνίδια	7%	14%	14%	20%	17%	28%
Γ.32 Προσέχω παιδιά νεότερα από εμένα	11%	9,50%	18,50%	25%	20%	16%
Γ.33 Συμβιβάζομαι όταν μου εξηγήσουν	4%	3,50%	26%	29%	20%	17,50%
Γ.34 Αισθάνομαι καλά όταν βοηθώ τους άλλους	2%	2%	9,50%	16%	30%	40.5%
Γ.35 Νιώθω χαρούμενος όταν πετυχαίνω κάτι	2%	0,50%	3%	8%	15%	71,50%

Στην ερώτηση «Γ.1 Προσαρμόζομαι σε κάθε κοινωνικό περιβάλλον», το 3% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 32% «σχεδόν πάντα». Παρατηρούμε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά κυμαίνονται από «συχνά» και πάνω με αύξουσα πορεία αφού 43 έφηβοι απάντησαν «πολύ συχνά» και 73 «σχεδόν πάντα», γεγονός που μας δείχνει ότι οι περισσότεροι έφηβοι φαίνεται ότι θεωρούν τους εαυτούς τους ευπροσάρμοστους σε κάθε κοινωνικό περιβάλλον .

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	6	3,0	3,0	3,0
1 Σπάνια	5	2,5	2,5	5,5
2 Καμιά φορά	17	8,5	8,5	14,0
3 Συχνά	49	24,5	24,5	38,5
4 Πολύ συχνά	59	29,5	29,5	68,0
5 Σχεδόν πάντα	64	32,0	32,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.1 Προσαρμόζομαι σε κάθε κοινωνικό περιβάλλον»

Στην ερώτηση «Γ.2 Είμαι άνετος με όλες τις ηλικίες ανθρώπων (παιδιά, νέους, ενήλικες ή ηλικιωμένους)», το 1,5% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», ενώ το 32,5% «**σχεδόν πάντα**». Σε σχέση με την ερώτηση Γ1., και εδώ επιβεβαιώνεται από τις απαντήσεις ότι οι έφηβοι φαίνεται να μην αντιμετωπίζουν δυσκολίες στις σχέσεις τους με τις άλλες ηλικίες.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	3	1,5	1,5	1,5
1 Σπάνια	11	5,5	5,5	7,0
2 Καμιά φορά	13	6,5	6,5	13,5
3 Συχνά	60	30,0	30,0	43,5
4 Πολύ συχνά	48	24,0	24,0	67,5
5 Σχεδόν πάντα	65	32,5	32,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.2 Είμαι άνετος με όλες τις ηλικίες ανθρώπων (παιδιά, νέους, ενήλικες ή ηλικιωμένους)»

Στην ερώτηση «Γ.3 Συζητήσω εύκολα για οποιοδήποτε θέμα», το 3,5% των εφήβων απάντησε «**ποτέ**», «**πολύ συχνά**» το 29%, ενώ το 20,5% «**σχεδόν πάντα**».

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	7	3,5	3,5	3,5
1 Σπάνια	7	3,5	3,5	7,0
2 Καμιά φορά	35	17,5	17,5	24,5
3 Συχνά	52	26,0	26,0	50,5
4 Πολύ συχνά	58	29,0	29,0	79,5
5 Σχεδόν πάντα	41	20,5	20,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.3 Συζητήσω εύκολα για οποιοδήποτε θέμα»

Στην ερώτηση «Γ.4 Δυσκολεύομαι να προσεγγίσω άτομα που δεν γνωρίζω», το 9% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 14%, ενώ το 7% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.5 Τα παιδιά της γειτονιάς μου, μου επιτρέπουν να συμμετέχω στην ομάδα τους», το 4% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 41% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.6 Έχω έντονη διαφωνία με τους συνομήλικους μου», το 8,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 10,5%, ενώ το 2% «σχεδόν πάντα».

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	17	8,5	8,5	8,5
	1 Σπάνια	55	27,5	27,6	36,2
	2 Καμιά φορά	74	37,0	37,2	73,4
	3 Συχνά	28	14,0	14,1	87,4
	4 Πολύ συχνά	21	10,5	10,6	98,0
	5 Σχεδόν πάντα	4	2,0	2,0	100,0
	Total	199	99,5	100,0	
Missing	System	1	,5		
Total		200	100,0		

Ερώτηση «Γ.6 Έχω έντονη διαφωνία με τους συνομήλικους μου»

Στην ερώτηση «Γ.7 Τα παιδιά λένε ότι δεν θα με έχουν φίλο πια», το 60,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 2% «σχεδόν πάντα».

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	121	60,5	60,5	60,5
	1 Σπάνια	44	22,0	22,0	82,5
	2 Καμιά φορά	15	7,5	7,5	90,0
	3 Συχνά	12	6,0	6,0	96,0
	4 Πολύ συχνά	4	2,0	2,0	98,0
	5 Σχεδόν πάντα	4	2,0	2,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.7 Τα παιδιά λένε ότι δεν θα με έχουν φίλο πια»

Στην ερώτηση «Γ.9 Περνάω βαρετά το χρόνο μου», το 17% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «συχνά» το 9,5%, ενώ το 3% «σχεδόν πάντα».

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	34	17,0	17,0	17,0
	1 Σπάνια	72	36,0	36,0	53,0
	2 Καμιά φορά	69	34,5	34,5	87,5
	3 Συχνά	19	9,5	9,5	97,0
	4 Πολύ συχνά	6	3,0	3,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Στην Ερώτηση «Γ.9 Περνάω βαρετά το χρόνο μου»

Στην ερώτηση «Γ.10 Καβγαδίζω», το 12% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 5%, ενώ το 2% «σχεδόν πάντα». Στον πίνακα αυτό παρατηρούμε ότι τα παιδιά φαίνονται να μην επιδιώκουν τη σύγκρουση και αυτή η στάση ίσως να υποδηλώνει κάποια εσωστρέφεια.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	24	12,0	12,0	12,0
1 Σπάνια	82	41,0	41,0	53,0
2 Καμιά φορά	59	29,5	29,5	82,5
3 Συχνά	21	10,5	10,5	93,0
4 Πολύ συχνά	10	5,0	5,0	98,0
5 Σχεδόν πάντα	4	2,0	2,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

ΕΡΩΤΗΣΗ: «Γ.10 Καβγαδίζω»

Στην ερώτηση «Γ.11 Γενικά μου λένε τα μυστικά τους», το 2% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 39,5%, ενώ το 19,5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.12 Γενικά με εμπιστεύονται», το 2% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 37,5%, ενώ το 27,5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.13 Υπερασπίζομαι όσους βρίσκονται σε δύσκολη θέση», το 1.5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 32%, ενώ το 29% «σχεδόν πάντα».

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	3	1,5	1,5	1,5
1 Σπάνια	8	4,0	4,0	5,5
2 Καμιά φορά	14	7,0	7,0	12,5
3 Συχνά	53	26,5	26,5	39,0
4 Πολύ συχνά	64	32,0	32,0	71,0
5 Σχεδόν πάντα	58	29,0	29,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.13 Υπερασπίζομαι όσους βρίσκονται σε δύσκολη θέση»

Στην ερώτηση «Γ.14 Εκπροσωπώ την τάξη μου», το 8,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 23%, ενώ το 12% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.15 Οι φίλοι μου αποδέχονται τις απόψεις μου», το 2% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 33,5%, ενώ το 14,5% «σχεδόν πάντα».

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	4	2,0	2,0	2,0

1 Σπάνια	8	4,0	4,0	6,0
2 Καμιά φορά	24	12,0	12,0	18,0
3 Συχνά	68	34,0	34,0	52,0
4 Πολύ συχνά	67	33,5	33,5	85,5
5 Σχεδόν πάντα	29	14,5	14,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.15 Οι φίλοι μου αποδέχονται τις απόψεις μου»

Στην ερώτηση «Γ.16 Οι φίλοι μου αποδέχονται τον χαρακτήρα μου», το 3,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 32% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.17 Με πειράζουν – με κοροϊδεύουν», το 27% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 6%, ενώ το 2,5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.18 Οι φίλοι μου δεν συμφωνούν με αυτά που λέω ή κάνω», το 9% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 3,5% (n= 7) ενώ το 1,5% (n= 3) «σχεδόν πάντα». Στον πίνακα αυτό παρατηρούμε ότι οι έφηβοι φαίνονται να είναι αποδεκτοί σε μεγάλο βαθμό από τους συνομήλικούς τους γεγονός που επαληθεύεται και από τις ερωτήσεις Γ15,Γ16, Γ17

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	18	9,0	9,0	9,0
1 Σπάνια	72	36,0	36,0	45,0
2 Καμιά φορά	74	37,0	37,0	82,0
3 Συχνά	26	13,0	13,0	95,0
4 Πολύ συχνά	7	3,5	3,5	98,5
5 Σχεδόν πάντα	3	1,5	1,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.18 Οι φίλοι μου δεν συμφωνούν με αυτά που λέω ή κάνω»

Στην ερώτηση «Γ.19 Έχω μελάδες με τους φίλους μου», το 30,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 4,5%, ενώ το 1% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.20 Με μαλώνουν οι συμμαθητές μου», το 59,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 1,5%, ενώ το 0,5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.21 Με μαλώνουν οι γονείς μου», το 13% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 9%, ενώ το 3,5% «σχεδόν πάντα».

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	26	13,0	13,0	13,0
1 Σπάνια	53	26,5	26,5	39,5

2 Καμιά φορά	61	30,5	30,5	70,0
3 Συχνά	35	17,5	17,5	87,5
4 Πολύ συχνά	18	9,0	9,0	96,5
5 Σχεδόν πάντα	7	3,5	3,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.21 Με μαλώνουν οι γονείς μου»

Στην ερώτηση «Γ.22 Με μαλώνει ο δάσκαλος ή η δασκάλα μου», το 35% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.23 Βοηθώ τους άλλους», το 4,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 33,5%, ενώ το 23,5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.24 Προσφέρω την βοήθειά μου ακόμα και για ασήμαντα πράγματα», το 5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 23%, ενώ το 20% «σχεδόν πάντα».

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	10	5,0	5,0	5,0
1 Σπάνια	11	5,5	5,5	10,5
2 Καμιά φορά	35	17,5	17,5	28,0
3 Συχνά	58	29,0	29,0	57,0
4 Πολύ συχνά	46	23,0	23,0	80,0
5 Σχεδόν πάντα	40	20,0	20,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.24 Προσφέρω την βοήθειά μου ακόμα και για ασήμαντα πράγματα»

Στην ερώτηση «Γ.25 Εργάζομαι καλά σε ομάδες», το 1,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 30,5, ενώ το 27,5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.26 Όταν έχω πρόβλημα με άλλους, το συζητώ», το 5,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 22%, ενώ το 18,5% «σχεδόν πάντα».

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	11	5,5	5,5	5,5
1 Σπάνια	13	6,5	6,5	12,0
2 Καμιά φορά	50	25,0	25,0	37,0
3 Συχνά	45	22,5	22,5	59,5
4 Πολύ συχνά	44	22,0	22,0	81,5
5 Σχεδόν πάντα	37	18,5	18,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.26 Όταν έχω πρόβλημα με άλλους, το συζητώ»

Στην ερώτηση «Γ.27 Ακούω την γνώμη των άλλων», το 3,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 26,5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.28 Με προβληματίζει η γνώμη των άλλων», το 4,5% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 14,5%, ενώ το 6,5% «σχεδόν πάντα».

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	9	4,5	4,5	4,5
1 Σπάνια	34	17,0	17,0	21,5
2 Καμιά φορά	53	26,5	26,5	48,0
3 Συχνά	62	31,0	31,0	79,0
4 Πολύ συχνά	29	14,5	14,5	93,5
5 Σχεδόν πάντα	13	6,5	6,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.28 Με προβληματίζει η γνώμη των άλλων»

Στην ερώτηση «Γ.29 Συνεργάζομαι εύκολα με άλλα παιδιά», το 1% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 34%, ενώ το 22% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.30 Παίζω με άλλα παιδιά», το 2% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 36%, ενώ το 31% «σχεδόν πάντα».

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	4	2,0	2,0	2,0
1 Σπάνια	6	3,0	3,0	5,0
2 Καμιά φορά	12	6,0	6,0	11,0
3 Συχνά	44	22,0	22,0	33,0
4 Πολύ συχνά	72	36,0	36,0	69,0
5 Σχεδόν πάντα	62	31,0	31,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Ερώτηση «Γ.30 Παίζω με άλλα παιδιά»

Στην ερώτηση «Γ.31 Θυμώνω όταν μου χαλάνε τα παιχνίδια», το 7% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 28% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.32 Προσέχω παιδιά νεότερα από εμένα», το 11% των εφήβων απάντησε «ποτέ», «πολύ συχνά» το 20%, ενώ το 16% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.33 Συμβιβάζομαι όταν μου εξηγήσουν», το 4% των εφήβων απάντησε «ποτέ» «πολύ συχνά» το 20%, ενώ το 17,5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.34 Αισθάνομαι καλά όταν βοηθώ τους άλλους», το 2% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 40,5% «σχεδόν πάντα».

Στην ερώτηση «Γ.35 Νιώθω χαρούμενος όταν πετυχαίνω κάτι», το 2% των εφήβων απάντησε «ποτέ», ενώ το 71,5% «σχεδόν πάντα».

6.3 Εξάρτηση από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές

Στην ερώτηση «Δ.1 Πόσο συχνά διαπιστώνετε ότι ασχολείστε με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή περισσότερο από ότι σκοπεύατε;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 5,5% με σπάνια το 15% ενώ με πολύ συχνά το 22% και σχεδόν πάντα το 14,5%. Στον πίνακα αυτό παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι εμφανίζονται αθροιστικά σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50% να παρασύρονται από τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Δ1 Πόσο συχνά διαπιστώνεται ότι ασχολείστε με τον ηλ. υπολογιστή περισσότερο απ' ότι σκοπεύατε

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	11	5,5	5,5	5,5
1 Σπάνια	30	15,0	15,0	20,5
2 Καμιά φορά	37	18,5	18,5	39,0
3 Συχνά	48	24,0	24,0	63,0
4 Πολυ συχνά	45	22,5	22,5	85,5
5 Σχεδόν πάντα	29	14,5	14,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «Δ.2 Πόσο συχνά παραμελείτε τις σχολικές σας υποχρεώσεις για να ξοδέψετε περισσότερο χρόνο στον ηλεκτρονικό υπολογιστή;» οι ερωτώμενοι απάντησαν «ποτέ» το 19% (n= 38) ενώ «σχεδόν πάντα» το 9% (n= 18). Όπως παρατηρούμε από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, το άθροισμα των απαντήσεων «ποτέ», «σπάνια», «καμιά φορά» είναι 59,5% (n= 119). Φαίνεται, λοιπόν, ότι είναι μεγαλύτερο το ποσοστό των ερωτώμενων που δεν παραμελεί τις σχολικές του υποχρεώσεις για τον υπολογιστή σε σχέση με το άθροισμα των απαντήσεων «συχνά», «πολύ συχνά», «σχεδόν πάντα», που αφορά το 40,5% των ερωτώμενων (n= 81) που δηλώνουν ότι παραμελούν τις σχολικές τους υποχρεώσεις.

Στην ερώτηση «Δ.3 Πόσο συχνά παραμελείτε την εμφάνιση σας και την προσωπική σας υγιεινή για να ξοδέψετε περισσότερο χρόνο στον ηλεκτρονικό υπολογιστή;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 41% ενώ με σχεδόν πάντα το 3,5%

Στην ερώτηση «Δ.4 Πόσο συχνά προτιμάτε την ενασχόληση με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή από τη παρέα των φίλων σας;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 33 % ενώ με σχεδόν πάντα το 4,5%

Στην ερώτηση «Δ.5 Πόσο συχνά δημιουργείτε ερωτικές σχέσεις μέσω διαδικτύου;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 56,5%, με σπάνια το 17,5 ενώ με σχεδόν πάντα το 3,5%. Στον πίνακα αυτό παρατηρούμε ότι οι ερωτώμενοι φαίνονται να μην δημιουργούν συχνά ερωτικές σχέσεις μέσω διαδικτύου.

Δ5 Πόσο συχνά δημιουργείτε ερωτικές σχέσεις μέσω διαδικτιου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	113	56,5	56,5	56,5
1 Σπάνια	35	17,5	17,5	74,0
2 Καμιά φορά	24	12,0	12,0	86,0
3 Συχνά	13	6,5	6,5	92,5
4 Πολυ συχνά	8	4,0	4,0	96,5
5 Σχεδόν πάντα	7	3,5	3,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.6** Πόσο συχνά οι άλλοι στη ζωή σας παραπονιούνται σε εσάς για το χρονικό διάστημα που ξοδεύετε;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 26% ενώ με σχεδόν πάντα το 2,5%

Στην ερώτηση «**Δ.7** Πόσο συχνά δεν αποδίδετε στις σχολικές σας υποχρεώσεις λόγω του χρονικού διαστήματος που ξοδεύετε on-line;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 33% ενώ με σχεδόν πάντα το 6 %

Στην ερώτηση «**Δ.8** Πόσο συχνά ελέγχετε το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σας πριν από κάτι άλλο που πρέπει να κάνετε;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 36,5 % με σπάνια το 16,5% ενώ με σχεδόν πάντα το 9%. Όπως παρατηρούμε από τις απαντήσεις των ερωτώμενων το αθροιστικό σύνολο των απαντήσεων «ποτέ», «σπάνια», «καμιά φορά» είναι 68 % (n=136). Διαπιστώνουμε ότι είναι μεγαλύτερο το ποσοστό των ερωτώμενων που δεν ελέγχει το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο πριν από κάτι άλλο που πρέπει να κάνει . Σε σχέση με το αθροιστικό σύνολο των απαντήσεων «συχνά», «πολύ συχνά», «σχεδόν πάντα», όπου είναι το 32% (n=64) το οποίο ελέγχει το ηλεκτρονικό του ταχυδρομείο πριν από οποιαδήποτε άλλη ενέργεια.

Δ8 Πόσο συχνά ελέγχετε το ηλ.ταχυδρομείο σας πριν από κάτι άλλο που πρέπει να κάνετε

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	73	36,5	36,5	36,5
1 Σπάνια	33	16,5	16,5	53,0
2 Καμιά φορά	30	15,0	15,0	68,0

3 Συχνά	21	10,5	10,5	78,5
4 Πολυ συχνά	25	12,5	12,5	91,0
5 Σχεδόν πάντα	18	9,0	9,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.9** Πόσο συχνά δεν αποδίδουν οι γενικές δραστηριότητες που κάνετε καθημερινά λόγω του διαδικτύου;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 25,5% ενώ με σχεδόν πάντα το 5%

Στην ερώτηση «**Δ.10** Πόσο συχνά γίνεστε αμυντικοί ή μυστικοπαθείς όταν σας ρωτά κάποιος τι κάνετε on-line;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 32,5% ενώ με σχεδόν πάντα το 4,5%. Παρατηρούμε ότι εδώ το 42% και παραπάνω γίνονται μυστικοπαθείς σε κάποιες περιπτώσεις!

Δ10 Πόσο συχνά γίνεστε αμυντικοί ή μυστικοπαθείς όταν σας ρωτά κάποιος τι κάνετε στο διαδύκτιο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	65	32,5	32,5	32,5
1 Σπάνια	53	26,5	26,5	59,0
2 Καμιά φορά	31	15,5	15,5	74,5
3 Συχνά	30	15,0	15,0	89,5
4 Πολυ συχνά	12	6,0	6,0	95,5
5 Σχεδόν πάντα	9	4,5	4,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.11** Πόσο συχνά αποφεύγετε τις ενοχλητικές σκέψεις και τα προβλήματα που αφορούν στη ζωή σας με τις κατευναστικές σκέψεις του διαδικτύου;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 28 % ενώ με σχεδόν πάντα το 6,5%. Στον πίνακα αυτό αθροιστικά βλέπουμε ότι ένα ποσοστό 48% περίπου εμφανίζεται να «ξεχνιέται» και να «ξεφεύγει» από τα προβλήματα της καθημερινότητας αναζητώντας διαφυγή στο διαδίκτυο.

Δ11 Πόσο συχνά αποφεύγετε τις ενοχλητικές σκέψεις και τα προβλήματα που αφορούν στη ζωή σας με τις κατευναστικές σκέψεις του διαδικτύου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	56	28,0	28,0	28,0
1 Σπάνια	46	23,0	23,0	51,0
2 Καμιά φορά	35	17,5	17,5	68,5

3 Συχνά	28	14,0	14,0	82,5
4 Πολυ συχνά	22	11,0	11,0	93,5
5 Σχεδόν πάντα	13	6,5	6,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.12** Πόσο συχνά φοβάστε ότι η ζωή χωρίς το διαδίκτυο θα ήταν βαρετή, άδεια, δυστυχισμένη;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 36,5%, με σπάνια το 18,5 ενώ με σχεδόν πάντα το 10,5%. Στον πίνακα αυτό παρατηρούμε ότι περίπου ένα ποσοστό 30% φοβάται ότι η ζωή δεν θα ήταν και τόσο ενδιαφέρον χωρίς την ύπαρξη του διαδικτύου.

Δ12 Φοβάστε ότι η ζωή χωρίς το διαδίκτυο θα ήταν βαρετή άδεια δυστυχισμένη

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	73	36,5	36,5	36,5
1 Σπάνια	37	18,5	18,5	55,0
2 Καμιά φορά	23	11,5	11,5	66,5
3 Συχνά	27	13,5	13,5	80,0
4 Πολυ συχνά	19	9,5	9,5	89,5
5 Σχεδόν πάντα	21	10,5	10,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.13** Πόσο συχνά εξοργίζεστε ή χάνετε την ψυχραιμία σας όταν κάποιος σας ενοχλεί ενώ βρίσκεστε στο internet;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 27,5% με σπάνια το 16,5% ενώ με σχεδόν πάντα το 12%. Παρατηρούμε ότι αθροιστικά η πλειοψηφία φαίνεται να χάνει την ψυχραιμία τις έστω και κάποιες φορές.

Δ13 Πόσο συχνά εξοργίζεστε ή χάνετε την ψυχραιμία σας όταν κάποιος σας ενοχλεί ενώ βρίσκεστε στο διαδίκτυο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	55	27,5	27,5	27,5
1 Σπάνια	33	16,5	16,5	44,0
2 Καμιά φορά	34	17,0	17,0	61,0
3 Συχνά	25	12,5	12,5	73,5
4 Πολυ συχνά	29	14,5	14,5	88,0
5 Σχεδόν πάντα	24	12,0	12,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.14** Πόσο συχνά χάνετε τον ύπνο σας επειδή ξενυχτάτε στο internet;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 43% ,με σπάνια το 20,5% ενώ με σχεδόν πάντα το 3,5%

Στην ερώτηση «**Δ.15** Πόσο συχνά πιάνετε τον εαυτό σας να λέει «για λίγα λεπτά ακόμα»;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 17,5% ενώ με σπάνια το 15%. Στον πίνακα αυτό είναι

εμφανές ότι μεγάλο ποσοστό που αγγίζει το 60% έστω και καμιά φορά παρατείνει το χρόνο χρήσης του διαδικτύου από αυτόν που είχε ορίσει ή είχε η δυνατότητα να κάνει.

Δ15 Πόσο συχνά πιάνετε τον εαυτό σας να λέει για λίγα λεπτά ακόμα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	35	17,5	17,5	17,5
1 Σπάνια	35	17,5	17,5	35,0
2 Καμιά φορά	37	18,5	18,5	53,5
3 Συχνά	29	14,5	14,5	68,0
4 Πολυ συχνά	34	17,0	17,0	85,0
5 Σχεδόν πάντα	30	15,0	15,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.16** Πόσο συχνά προσπαθείτε να ελαττώσετε το χρονικό διάστημα που ξοδεύετε on-line και αποτυγχάνετε;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 29,5% ενώ με σχεδόν πάντα το 6,5%.

Στην ερώτηση «**Δ.17** Πόσο συχνά προσπαθείτε να κρύψετε πόση ώρα ήσασταν μέσα;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 37,5% με σπάνια το 16% ενώ με σχεδόν πάντα το 4%. Παρατηρείτε ότι οι περισσότεροι χρήστες προσπαθούν έστω και κάποιες φορές να κρύψουν το χρόνο που είναι μέσα στο διαδίκτυο.

Δ17 Πόσο συχνά προσπαθείτε να κρύψετε πόση ώρα ήσασταν μέσα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	75	37,5	37,5	37,5
1 Σπάνια	32	16,0	16,0	53,5
2 Καμιά φορά	42	21,0	21,0	74,5
3 Συχνά	24	12,0	12,0	86,5
4 Πολυ συχνά	19	9,5	9,5	96,0
5 Σχεδόν πάντα	8	4,0	4,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.18** Πόσο συχνά επιλέγετε να ξοδέψετε περισσότερο χρόνο on-line παρά τη συναναστροφή με άλλους;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 35,5 %, με σπάνια το 20%, ενώ με σχεδόν πάντα το 5,5%

Στην ερώτηση «**Δ.19** Πόσο συχνά αισθάνεστε καταθλιπτικοί, ευμετάβλητοι ή νευρικοί όταν δεν είστε μέσα στο internet, συναισθήματα που σταματούν να υπάρχουν όταν πάλι συνδεθείτε;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 46% με σπάνια το 13,5%, ενώ με σχεδόν πάντα το 3,5%

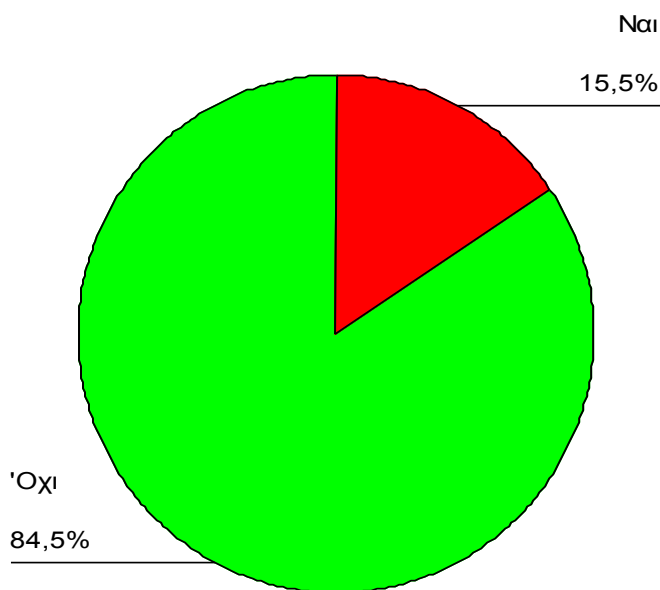
Δ19 Πόσο συχνά αισθάνεστε καταθλιπτικοί ευμετάβλητοι ή νευρικοί όταν δεν είστε στο διαδύκτιο, συναισθήματα που σταματούν όταν συνδεθείτε

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	92	46,0	46,0	46,0
	1 Σπάνια	27	13,5	13,5	59,5
	2 Καμιά φορά	23	11,5	11,5	71,0
	3 Συχνά	27	13,5	13,5	84,5
	4 Πολυ συχνά	24	12,0	12,0	96,5
	5 Σχεδόν πάντα	7	3,5	3,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.20** Πόσο συχνά παρουσιάζετε ένα διαφορετικό εαυτό από αυτόν που είστε στην πραγματικότητα, στις γνωριμίες σας μέσω chat;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 34% , με πολύ συχνά το 17% ,ενώ με σχεδόν πάντα το 2%. Στον πίνακα αυτό είναι εμφανές ότι οι περισσότεροι θα πουν κάποια ψέματα για τον εαυτό τους στις διάφορες γνωριμίες τους μέσω chat.

Στην ερώτηση «**Δ.21** Πόσο συχνά υιοθετείτε διαφορετικό χαρακτήρα από αυτόν που είστε στα παιχνίδια ρόλων που τυχόν παίζετε;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 34% με σπάνια το 14,5% , ενώ με πολύ συχνά το 15% και σχεδόν πάντα το 6,5%

Στην ερώτηση «**Δ.22** Θα επιθυμούσατε να έχετε ένα διαφορετικό χαρακτήρα από το δικό σας τον οποίο παρουσιάζετε στο διαδίκτυο αλλά δεν μπορείτε να υιοθετήσετε στην πραγματικότητα;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με θετική απάντηση το 15,5%, ενώ με αρνητική απάντηση το 84,5 %. Παρ όλο που σε προηγούμενη ερώτηση οι έφηβοι φάνηκαν να λένε κάποια ψέματα στις γνωριμίες τους στο chat εδώ βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό και μάλιστα με μεγάλη απόκλιση δεν παραδέχεται ότι θα επιθυμούσε ένα διαφορετικό χαρακτήρα από τον δικό του.

Στην ερώτηση «**Δ.23** Κατά πόσο ο χαρακτήρας που υιοθετείτε στο διαδίκτυο σας επηρεάζει στην πραγματική σας ζωή;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 47% ενώ με σχεδόν πάντα το 1,5%

Στην ερώτηση «**Δ.24** Πόσο χρόνο εβδομαδιαία περνάτε με τους γονείς σας;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με καθόλου το 1% ενώ με πάρα πολύ το 14%

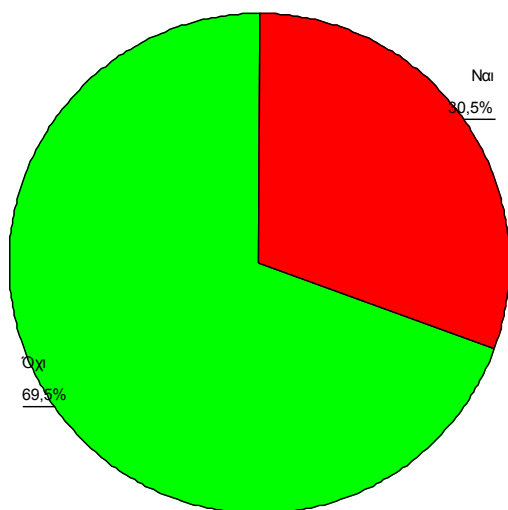
Στην ερώτηση «**Δ.25** Οι γονείς σας είναι ενήμεροι για τη χρήση που κάνετε στο διαδίκτυο;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 6,5% ενώ με σχεδόν πάντα το 28,5% Αθροιστικά διαπιστώνουμε ότι οι γονείς των εφήβων φαίνεται να είναι ενήμεροι για τη χρήση που κάνουν τα παιδιά στο διαδίκτυο.

Δ25 Οι γονείς σας είναι ενήμεροι για τη χρήση που κάνετε στο διαδίκτυο

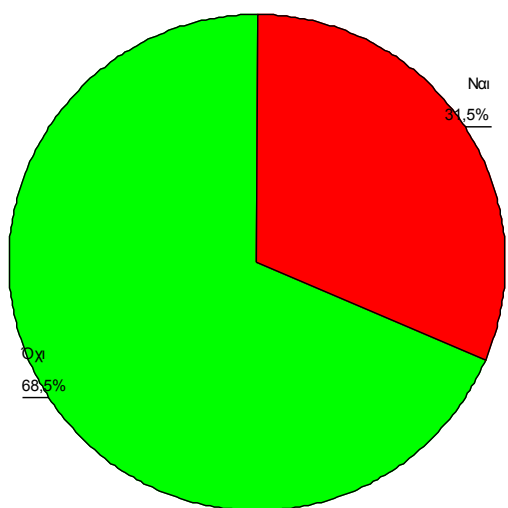
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	13	6,5	6,5	6,5
1 Σπάνια	10	5,0	5,0	11,5
2 Καμιά φορά	36	18,0	18,0	29,5
3 Συχνά	47	23,5	23,5	53,0
4 Πολυ συχνά	37	18,5	18,5	71,5
5 Σχεδόν πάντα	57	28,5	28,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Στην ερώτηση «**Δ.26** Είστε ικανοποιημένοι από το χρόνο που αφιερώνουν οι γονείς σας για εσάς;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με ποτέ το 3,5% ενώ με σχεδόν πάντα το 30%

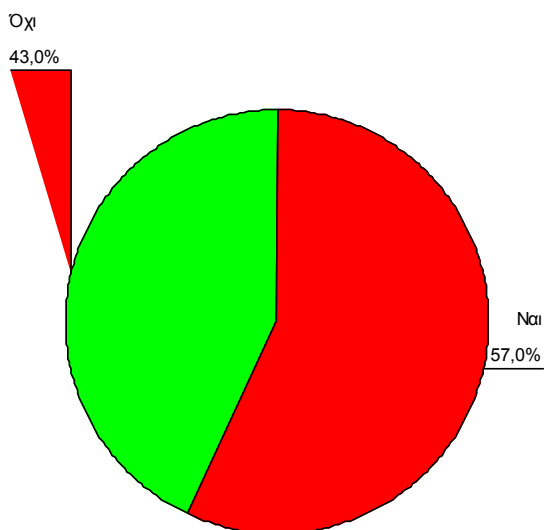
Στην ερώτηση «**Δ.27** Αν σας αφιέρωναν περισσότερο χρόνο θα μειωνόταν ο χρόνος χρήσης σας στον ηλεκτρονικό υπολογιστή;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με θετική απάντηση το 30,5 % ενώ με αρνητική απάντηση το 69,5%. Παρατηρούμε ότι τα περισσότερα παιδιά προτιμούν να ασχολούνται με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή από την παρέα των γονιών τους γεγονός αρκετά αξιοπερίεργο.

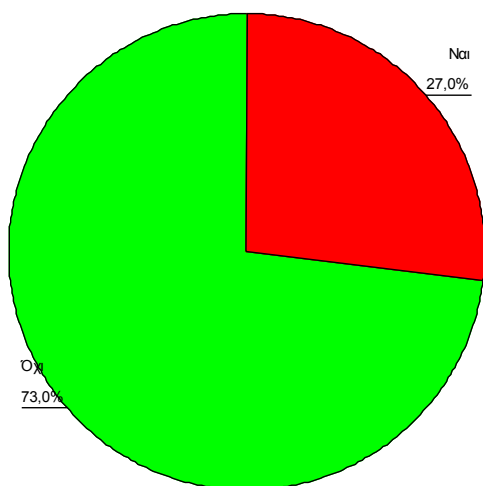
Στην ερώτηση «**Δ.28** Υπάρχει έλεγχος απ' τους γονείς σας για τα sites που μπαίνετε;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με θετική απάντηση το 31,5% ενώ με αρνητική απάντηση το 68,5%

Στην ερώτηση «**Δ.29** Ο υπολογιστής σας είναι σε εμφανές σημείο του σπιτιού σας έτσι ώστε να έχουν πρόσβαση οι γονείς;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με θετική απάντηση το 57% ενώ με αρνητική απάντηση το 43%

Στην ερώτηση «**Δ.30** Έχετε συλλάβει τον εαυτό σας να εκδηλώνει συμπεριφορές στην πραγματική σας ζωή τις οποίες εκδηλώνετε κατά κύριο λόγο στο διαδίκτυο;» οι ερωτώμενοι απάντησαν με θετική απάντηση το 27% ενώ με αρνητική απάντηση το 73%. Παρατηρούμε ότι μόνο το 27% δίνει θετική απάντηση ενώ στις ερωτήσεις Δ20,Δ21,Δ22, τα παιδιά φαίνονται να προσπαθούν να αλλάζουν χαρακτήρα στην διαδικτυακή τους επικοινωνία και στα παιχνίδια που παίζουν.

Στην ερώτηση «**Δ.31** Ποιες είναι οι αντιδράσεις σας όταν προσπαθείτε να μπειτε στο ιντερνέτ ή να ασχοληθείτε με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και δεν έχετε πρόσβαση;» οι ερωτώμενοι ένοιωθαν θυμό σε ποσοστό 56,5 % ,απογοήτευση το 88% και αδιαφορία το 46,5%.

Πίνακας με ρωτήσεις Δ31

<i>Οι αντιδράσεις των ερωτώμενων όταν προσπαθούν να μπουν στο internet ή να ασχοληθούν με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και δεν έχουν πρόσβαση</i>			
	Απαντήσεις	Αριθμός ερωτώμενων	ποσοστό %
Θυμός	Ναι	113	43,5
	Όχι	87	56,5
	Σύνολο	200	100
Απογοήτευση	Ναι	23	11,5
	Όχι	176	88
	Σύνολο	200	100
Αδιαφορία	Ναι	93	46,5
	Όχι	106	53
	Σύνολο	200	100

Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό περίπου 60% των εφήβων αισθάνεται θυμό όταν αδυνατεί να έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο. Ένα μικρότερο ποσοστό 11,5% απογοητεύεται και ένα μεγάλο ποσοστό 53% παραδέχεται ότι δεν μένει αδιάφορο όταν δεν έχει πρόσβαση στον ηλεκτρονικό υπολογιστή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

«Κοινωνικό προφίλ των εφήβων»

7.1. Κοινωνικό προφίλ των περιστασιακά και μέσων εξαρτημένων εφήβων

Φύλο

	Φύλο		Total
	Αγόρι	Κορίτσι	
Υ6ΔΚ Μη προβληματικός	89	70	159
Μέσος προβληματικός	31	10	41
Προβληματικός χρήστης	0	0	0
Total	120	80	200

Στον παραπάνω πίνακα παρουσιάζεται το φύλο των μη προβληματικών και των μέσων προβληματικών. Παρατηρούμε ότι το φύλο αυτών που είναι περισσότερο εξαρτημένοι είναι τα αγόρια σύνολο 120. Επίσης παρατηρούμε ότι δεν υπάρχουν στην έρευνα μας άτομα που δηλώνουν προβληματική χρήση.

Ηλικία (κατηγοριοποιημένη)

	ηλικία (κατηγοριοποιημένη)		Total
	10 έως 15	16 έως 18	
Μη προβληματικός	54	105	159
Μέσος προβληματικός	15	26	41
Total	69	131	200

Εδώ παρουσιάζεται η ηλικία των μη προβληματικών και των μέσων προβληματικών ατόμων όπως προέκυψαν από το δείγμα. Παρατηρούμε ότι στις ηλικίες 10-15 οι μη προβληματικοί χρήστες κατέχουν την πλειοψηφία (54/69). Επίσης, στις ηλικίες 16-18, η πλειοψηφία των εφήβων αντιστοιχεί στους μη προβληματικούς 105/131.

Οικογενειακή κατάσταση γονέων

	Οικογενειακή κατάσταση γονιών				Total
	Έγγαμος	Άγαμος	Διαζευγμένος	Σε διάσταση	
Μη προβληματικός	139	11	7	2	159
Μέσος προβληματικός	33	5	2	1	41
Total	172	16	9	3	200

Από τον πίνακα αυτό προκύπτει ότι οι μη προβληματικοί είναι περισσότεροι όταν οι γονείς είναι έγγαμοι. Επίσης, το ίδιο παρατηρούμε και στους μέσους προβληματικούς.

Εκπαίδευση μητέρας

Εκπαίδευση Μητέρας	Μη προβληματικοί	Μέσοι προβληματικοί	TOTAL
Αναλφάβητοι	1	0	1
Απ. Δημοτικού	19	6	25
Απ Γυμνασίου	22	11	33
Απ Λυκείου	70	12	82
Τεχνολογική Εκπαίδευση	21	4	25
Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση	22	7	29
Μεταπτυχιακές σπουδές	4	1	5
TOTAL	159	41	200

Παρατηρούμε ότι στους περισσότερους μη προβληματικούς χρήστες η μητέρα είναι απόφοιτη λυκείου όπως και στους μέσους προβληματικούς.

Εκπαίδευση πατέρα

Εκπαίδευση Πατέρα	Μη προβληματικοί	Μέσοι Προβληματικοί	TOTAL
Αναλφάβητοι	4	1	5
Απ. Δημοτικού	20	7	27
Απ Γυμνασίου	31	10	41
Απ Λυκείου	42	8	50

Τεχνολογική Εκπαίδευση	34	4	38
Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση	24	7	31
Μεταπτυχιακές σπουδές	4	4	8
TOTAL	159	41	200

Παρατηρούμε ότι στους περισσότερους μη προβληματικούς χρήστες ο πατέρας είναι απόφοιτος λυκείου ενώ στους μέσους προβληματικούς χρήστες είναι απόφοιτος Γυμνασίου.

Εργασία μητέρας

Εργασία Μητέρας	Μη προβληματικοί	Μέσοι Προβληματικοί	TOTAL
Επιστήμονες, στελέχη επιχ, καλλιτέχνες, κ.α.	17	6	23
Επιχειρηματίες, έμποροι, εμπορικοί υπάλληλοι	15	2	17
Υπάλληλοι γραφείου	24	5	29
Εργάτες, τεχνίτες, εργατοτεχνίτες	11	4	15
Παροχή υπηρεσιών	32	5	37
Οικιακά	55	17	72
Άνεργοι, συνταξιούχοι	5	2	7
TOTAL	159	41	200

Παρατηρούμε στους περισσότερους εφήβους και στις δυο κατηγορίες ότι η εργασία είναι οικιακά. Στη συνέχεια το μικρότερο ποσοστό στον πίνακά μας είναι οι άνεργοι και οι συνταξιούχοι. Επίσης ένας αρκετά μεγάλος αριθμός ασχολείται με την παροχή υπηρεσιών.

Εργασία πατέρα

Εργασία Πατέρα	Μη προβληματικοί	Μέσοι Προβληματικοί	TOTAL
Επιστήμονες, στελέχη επιχ, καλλιτέχνες, κ.α.	15	8	23

Επιχειρηματίες, έμποροι, εμπορικοί υπάλληλοι	43	9	52
Υπάλληλοι γραφείου	20	3	23
Εργάτες, τεχνίτες, εργατοτεχνίτες	47	10	57
Παροχή υπηρεσιών	20	8	28
Οικιακά	1	0	1
Άνεργοι, συνταξιούχοι	13	3	16
TOTAL	159	41	200

Εδώ βλέπουμε ότι στους περισσότερους εφήβους και στις 2 κατηγορίες ότι η εργασία του πατέρα είναι εργάτες και τεχνίτες (n=47), δεύτερο σε αριθμό έρχονται οι επιχειρηματίες, έμποροι, εμπορικοί υπάλληλοι (n=43), τρίτο σημαντικό αποτέλεσμα στα επαγγέλματα είναι οι υπάλληλοι γραφείου και παροχή υπηρεσιών (n=40). Και με μικρότερο αριθμό είναι αυτοί που ασχολούνται με τα οικιακά (n=1).

Αριθμός αδερφών

	Αριθμός αδελφών										Total
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Μη προβληματικοί	13	51	57	26	9	0	1	1	0	1	159
Μέσοι Προβληματικοί	6	11	18	3	2	1	0	0	0	0	41
TOTAL	19	62	75	29	11	1	1	1	0	1	200

Στον παραπάνω πίνακα παρουσιάζεται ο αριθμός των αδελφών των μη προβληματικών και των μέσων προβληματικών εφήβων. Παρατηρούμε στους περισσότερους εφήβους και των 2 κατηγοριών έχουν 2 αδέρφια.

7.2. Κοινωνικό προφίλ των εφήβων

Στον πίνακα 1. της έρευνας μας, όσον αφορά τα Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων παρουσιάζονται ο αριθμός των αγοριών της έρευνας τα οποία είναι το 60% και τα κορίτσια το 40%. Παρατηρούμε ότι τα αγόρια υπερέχουν σε σχέση με τα κορίτσια στην χρήση του υπολογιστή. Στη συνέχεια αυτό που αξίζει να σημειωθεί στον πίνακα 2 είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό

συμμετοχόντων που παρουσιάζονται είναι 18 ετών με ποσοστό 29,5 %. Ενώ το 3% των ερωτώμενων της ερευνάς μας είναι ηλικίας 11 ετών και αποτελεί το μικρότερο ποσοστό των ερωτώμενων.

Το κοινωνιολογικό προφίλ των γονέων των συμμετοχόντων ως προς το φύλο έχουν τις εξής διαφορές. Το 25% των πατέρων των παιδιών είναι απόφοιτοι λυκείου ενώ ένα 2,5% αναλφάβητοι. Το 28,5% είναι εργατοτεχνίτες αλλά με μικρή διαφορά παρατηρούμε ότι το 26% είναι εμπορικοί υπάλληλοι. Μέση ηλικία αντρών είναι 49,3 %. Οι μητέρες το 41% είναι απόφοιτες λυκείου και ένα 5% μόνο αναλφάβητες. Το 36% ασχολούνται με οικιακά, μεγαλύτερο ποσοστό από αυτό των αντρών ενώ ένα 3,5% είναι άνεργες ή συνταξιούχες. Μέση ηλικία γυναικών 43,7 %. Τα επαγγέλματα που παρουσίασαν και στα δύο φύλα μεγαλύτερο ποσοστό ήταν εργατοτεχνίτες, παροχή υπηρεσιών και οικιακά. Τέλος εμφανίζεται ότι το 86% των γονιών είναι έγγαμοι, και ένα 8% μόνο διαζευγμένοι. Το υπόλοιπο ποσοστό είναι ανύπαντροι ή χήροι.

Στην ανάλυση της έρευνας μας όπως προκύπτει από τα δεδομένα αρκετοί έφηβοι χρησιμοποιούν παρέα με τους φίλους τους, τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Αυτό μας παρουσιάζει ότι ένα μέρος των εφήβων δεν απομονώνονται για να χρησιμοποιήσει μόνος του τον υπολογιστή αλλά είναι ένας τρόπος να περάσουν το χρόνο τους διασκεδάζοντας παρέα με τους συνομήλικους τους. Φαίνεται ότι οι περισσότεροι επισκέπτονται κοινόχρηστους χώρους internet cafe για την χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή. Αποτελεί συχνό φαινόμενο αρκετοί από τους ερωτώμενου να χρησιμοποιήσουν τον υπολογιστή διότι δεν έχουν με κάτι άλλο να ασχοληθούν. Πολύ συχνά οι έφηβοι δεν προσεγγίζουν άτομα που δεν γνωρίζουν, αυτό όμως μπορεί να οφείλεται από το οικογενειακό τους περιβάλλον για λόγους προστασίας από κινδύνους ενώ σε αντιδιαστολή με το παραπάνω οι έφηβοι συμμετέχουν στην ομάδα της γειτονιάς και σπάνια αντιμετωπίζουν τον αποκλεισμό από τις παρέες συνομηλίκων. Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν εμπλέκονται σε καβγάδες ή διαφωνίες με τους γύρω τους από καμιά ως σπάνια. Αυτή η πρόταση ίσως να μπει στο κεφάλαιο συμπερασμάτων που θα κάνετε συζήτηση για τα αποτελέσματα της έρευνας και τη σύνδεσή τους με τη βιβλιογραφία που καλύψατε.

Θα θέλαμε αναφέρουμε επίσης ότι το 32% των εφήβων είναι αποδεχτό από τον περίγυρό του ενώ μονάχα ένα 3,5% δεν είναι αποδεχτό. Αυτό μας υποδηλώνει ότι οι έφηβοι σε μεγάλο ποσοστό εκδηλώνουν υγιής συμπεριφορές προς τους άλλους με αποτέλεσμα να γίνονται αποδεχτοί. Παρατηρείται ότι δεν εμπλέκονται σε μπελάδες

και το 35% απάντησε ότι δεν το μαλώνει ο δάσκαλος του. Τέλος το ότι εργάζονται σε ομάδες το 58% πολύ συχνά και σχεδόν πάντα, καταλαβαίνουμε ότι δεν δυσκολεύονται στις συνεργασίες με άλλους ανθρώπους αλλά ούτε στις επαφές με τους γύρω τους.

7.3 Υποθέσεις έρευνας

1) Τα άτομα που εθίζονται από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι άτομα με περιορισμένη κοινωνικότητα (χαμηλή αυτοεκτίμηση, εσωστρεφή, μοναχικά).

Πίνακας 1

	Πολύ κοινωνικότητα	Μέση κοινωνικότητα	Total
Μη προβληματικός	56	102	158
Μέσος προβληματικός	13	28	41
Total	69	130	199

Chi-Square Tests

Πίνακας 2

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,201(b)	1	,654		
Continuity Correction(a)	,070	1	,792		
Likelihood Ratio	,203	1	,653		
Fisher's Exact Test				,715	,400
Linear-by-Linear Association	,200	1	,655		
N of Valid Cases	199				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,22.

Στο πρώτο πινακάκι παρατηρούμε ότι στις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης – «μη προβληματικοί» και «μέσοι προβληματικοί» - τα ποσοστά στις διάφορες κατηγορίες της κοινωνικότητας – πολύ και μέση - είναι αρκετά κοντινά ($56/158=35,4\%$ και $13/41=31,7\%$ αντίστοιχα $102/158=64,6\%$ και $28/41=68,3\%$). (Εκτός από

τις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης υπάρχει και τρίτη υποκατηγορία «κοινωνικά απομονωμένου εφήβου», η οποία δεν εμφανίζεται στην έρευνα μας αφού δεν βρέθηκε τέτοιο άτομο) Ωστόσο για να είμαστε ακόμα πιο σίγουροι για το ότι κοινωνικότητα δεν επηρεάζει τον εθισμό στους Η/Υ προχωράμε σε έναν στατιστικό έλεγχο χ^2 της εξάρτησης με την κοινωνικότητα. Η μηδενική υπόθεση του ελέγχου μας είναι ότι οι υποκατηγορίες της εξάρτησης δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους όσον αφορά τις κατηγορίες της κοινωνικότητας.

Παρατηρούμε λοιπόν στο δεύτερο πινακάκι ότι το Asymp.Sig. του χ^2 είναι στην περίπτωση μας $0,654 > 0,05$ άρα η μηδενική μας υπόθεση δεν μπορεί να απορριφθεί. Οπότε αφού δεν μπορούμε να πούμε ότι τα ποσοστά στις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης – «μη προβληματικοί» και «μέσοι προβληματικοί»- διαφέρουν σε σχέση με τις κατηγορίες της κοινωνικότητας – πολύ και μέση - δεν μπορούμε να πούμε και ότι τα άτομα που εθίζονται από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι άτομα με περιορισμένη κοινωνικότητα άρα το συγκεκριμένο υποθετικό μας ερώτημα δεν επαληθεύεται.

2) Η εξάρτηση από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές μπορεί να είναι αιτία αλλαγής της συμπεριφοράς

Πίνακας 1

	Ασήμαντη αλλαγή	Μέτρια αλλαγή	Total
Μη προβληματικός	151	8	159
Μέσος προβληματικός	15	26	41
Total	166	34	200

Chi-Square Tests

Πίνακας 2

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	78,741(b)	1	,000		
Continuity Correction(a)	74,657	1	,000		
Likelihood Ratio	65,082	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000

Linear-by-Linear Association	78,347	1	,000		
N of Valid Cases	200				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,97.

Στο πρώτο πινακάκι παρατηρούμε ότι στις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης – «μη προβληματικοί» και «μέσοι προβληματικοί»- τα ποσοστά στις διάφορες κατηγορίες της αλλαγής της συμπεριφοράς –ασήμαντη, μέτρια - (151/159 =95% και 15/41=36,6% αντίστοιχα 8/159=5% και 26/41=63,4%) είναι αρκετά διαφορετικά. (Εκτός από τις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης υπάρχει και τρίτη υποκατηγορία «έντονης αλλαγής» η οποία δεν εμφανίζεται στην έρευνα μας αφού δεν βρέθηκε τέτοιο άτομο) Ωστόσο για να είμαστε ακόμα πιο σίγουροι για το ότι η αλλαγή της συμπεριφοράς επηρεάζεται από τον εθισμό στους Η/Υ προχωράμε σε έναν στατιστικό έλεγχο χ^2 της εξάρτησης με την αλλαγή της συμπεριφοράς. Η μηδενική υπόθεση του ελέγχου μας είναι ότι οι υποκατηγορίες της εξάρτησης δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους όσον αφορά τις κατηγορίες της αλλαγής της συμπεριφοράς.

Παρατηρούμε λοιπόν στο δεύτερο πινακάκι ότι το Asymp.Sig. του χ^2 είναι στην περίπτωση μας $0,000 < 0,05$ άρα η μηδενική μας υπόθεση απορρίπτεται.

Οπότε μπορούμε να πούμε ότι τα ποσοστά στις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης – «μη προβληματικοί» και «μέσοι προβληματικοί»- διαφέρουν σε σχέση με τις κατηγορίες της αλλαγής της συμπεριφοράς –έντονη και ήπια- κατά συνέπεια μπορούμε να πούμε και ότι τα άτομα που εθίζονται από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές παρουσιάζουν μεγαλύτερη αλλαγή συμπεριφοράς άρα το συγκεκριμένο υποθετικό μας ερώτημα επαληθεύεται.

3) Η εξάρτηση των παιδιών από τους υπολογιστές είναι αποτέλεσμα της παραμέλησης που εισπράττουν από τους γονείς.

Πίνακας 1

			Total
	Μη παραμέληση	Ήπιας μορφής παραμέληση	
Μη προβληματικός	95	64	159
Μέσος προβληματικός	25	16	41
Total	120	80	200

Chi-Square Tests

Πίνακας 2

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,020(b)	1	,886		
Continuity Correction(a)	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,020	1	,886		
Fisher's Exact Test				1,000	,517
Linear-by-Linear Association	,020	1	,887		
N of Valid Cases	200				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 16,40.

Στο πρώτο πινακάκι, παρατηρούμε ότι στις δύο υποκατηγορίες της χρήσης – «μη προβληματική» και «μέση προβληματική»- τα ποσοστά στις διάφορες κατηγορίες του επιπέδου παραμέλησης που εισπράττουν από τους γονείς –μη και ήπια- είναι σχεδόν ίδια ($95/159 = 59,7\%$ και $25/41 = 61\%$ αντίστοιχα $64/159 = 40,3\%$ και $16/41 = 39\%$). (Εκτός από τις δύο υποκατηγορίες της παραμέλησης υπάρχει και τρίτη υποκατηγορία «έντονης παραμέλησης», η οποία δεν εμφανίζεται στην έρευνα μας αφού δεν βρέθηκε τέτοιο άτομο) Ωστόσο για να είμαστε ακόμα πιο σίγουροι για το ότι η παραμέληση δεν επηρεάζεται από τη χρήση των Η/Υ προχωράμε σε έναν στατιστικό έλεγχο χ^2 της χρήσης με την παραμέληση. Η μηδενική υπόθεση του ελέγχου μας είναι ότι οι υποκατηγορίες του επιπέδου χρήσης δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους όσον αφορά τις κατηγορίες της παραμέλησης.

Παρατηρούμε λοιπόν στο δεύτερο πινακάκι ότι το Asymp.Sig. του χ^2 είναι στην περίπτωση μας $0,886 > 0,05$ άρα η μηδενική μας υπόθεση δεν μπορεί να απορριφθεί.

Οπότε αφού δεν μπορούμε να πούμε ότι τα ποσοστά στις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης – «μη προβληματική» και «μέση προβληματική»- διαφέρουν σε σχέση με τις κατηγορίες της παραμέλησης –μέση - ήπια δεν μπορούμε να πούμε και ότι η υπερβολική χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών είναι αποτέλεσμα της παραμέλησης που εισπράττουν από τους γονείς. Άρα το συγκεκριμένο υποθετικό μας ερώτημα δεν επαληθεύεται

4) Η εξάρτηση των παιδιών από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές επιδρά αρνητικά στη σχολική τους επίδοση.

Πίνακας 1

	Μικρή επίδραση	Μέτρια επίδραση	Μεγάλη επίδραση	Total
Μη προβληματικός	148	11		159
Μέσος προβληματικός	7	28	6	41
Total	155	39	6	200

Chi-Square Tests

Πίνακας 2

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	110,530(a)	2	,000
Likelihood Ratio	99,458	2	,000
Linear-by-Linear Association	106,597	1	,000
N of Valid Cases	200		

a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,23.

Στο πρώτο πινακάκι , παρατηρούμε ότι στις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης – «μη προβληματικοί» και «μέσοι προβληματικοί» - τα ποσοστά στις διάφορες κατηγορίες της επίδρασης στην σχολική επίδοση των παιδιών - μικρή, μέτρια, μεγάλη - είναι πολύ διαφορετικά ($148/159=93,1\%$ $7/41=17,1\%$ αντίστοιχα $11/159=6,9\%$ και $28/41=68,3\%$ και επιπλέον $0/159=0\%$ $6/41=14,6\%$). Ωστόσο για να είμαστε ακόμα πιο σίγουροι για το ότι υπάρχει επίδραση στην σχολική επίδοση από τον εθισμό στους Η/Υ προχωράμε σε έναν στατιστικό έλεγχο χ^2 της εξάρτησης με την επίδραση στην επίδοση των μαθημάτων. Η μηδενική υπόθεση του ελέγχου μας είναι ότι οι υποκατηγορίες της εξάρτησης δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους όσον αφορά τις κατηγορίες της επίδρασης στην επίδοση των μαθημάτων.

Παρατηρούμε λοιπόν στο δεύτερο πινακάκι ότι το Asymp.Sig. του χ^2 είναι στην περίπτωση μας $0,000 < 0,05$ άρα η μηδενική μας υπόθεση απορρίπτεται.

Οπότε μπορούμε να πούμε ότι τα ποσοστά στις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης – «μη προβληματικοί» και «μέσοι προβληματικοί»- διαφέρουν σε σχέση με τις

κατηγορίες της επίδρασης στην σχολική επίδοση –μικρή, μέτρια και μεγάλη -κατά συνέπεια μπορούμε να πούμε ότι η προβληματική χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών επηρεάζει την αρνητικά την σχολική επίδοση των εφήβων όπως φαίνεται κι απ' τα αρχικά ποσοστά. Άρα το συγκεκριμένο υποθετικό μας ερώτημα επαληθεύεται.

5) Η εξάρτηση των παιδιών από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές περιορίζει τις κοινωνικές συναναστροφές.

Πίνακας 1

				Total
	Ήπια Επίδιωξη κοινωνικών συναναστρ.	Μέση Επίδιωξη κοινωνικών συναναστροφών	Έντονη Επίδιωξη κοινωνικών συναναστρ.	
Μη προβληματικός	148	11		159
Μέσος προβληματικός	5	32	4	41
Total	153	43	4	200

Chi-Square Tests

Πίνακας 2

	Value	Df	Asymp. Sig. (2- sided)
Pearson Chi-Square	120,094(a)	2	,000
Likelihood Ratio	109,955	2	,000
Linear-by-Linear Association	115,867	1	,000
N of Valid Cases	200		

a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,82.

Στο πρώτο πινακάκι παρατηρούμε ότι στις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης – «μη προβληματικοί» και «μέσοι προβληματικοί»- τα ποσοστά στις διάφορες

κατηγορίες της επιδίωξης κοινωνικών συναναστροφών - ήπια, μέση, έντονη- διαφέρουν σημαντικά (148/159=93,1% και 5/41=12,2% αντίστοιχα 11/159=6,9% και 32/41=78% επιπλέον 0/41=0% και 4/41=9,8) Ωστόσο για να είμαστε ακόμα πιο σίγουροι για το ότι υπάρχει επίδραση στην επιδίωξη κοινωνικών συναναστροφών από τον εθισμό στους Η/Υ προχωράμε σε έναν στατιστικό έλεγχο χ^2 της εξάρτησης με την επιδίωξη κοινωνικών συναναστροφών. Η μηδενική υπόθεση του ελέγχου μας είναι ότι οι υποκατηγορίες της εξάρτησης δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους όσον αφορά τις κατηγορίες της επιδίωξης κοινωνικών συναναστροφών.

Παρατηρούμε λοιπόν στο δεύτερο πινακάκι ότι το Asymp.Sig. του χ^2 είναι στην περίπτωση μας $0,000 < 0,05$ άρα η μηδενική μας υπόθεση απορρίπτεται.

Οπότε μπορούμε να πούμε ότι τα ποσοστά στις δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης – «μη προβληματικοί» και «μέσοι προβληματικοί»- διαφέρουν σε σχέση με τις κατηγορίες του επιπέδου επιδίωξης των κοινωνικών συναναστροφών – ήπια, μέτρια, έντονη- κατά συνέπεια μπορούμε να πούμε και ότι τα άτομα που εθίζονται από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές παρουσιάζουν μεγαλύτερη επιδίωξη κοινωνικών συναναστροφών όπως φαίνεται από τα αρχικά ποσοστά, άρα το συγκεκριμένο υποθετικό μας ερώτημα όχι μόνο απορρίπτεται αλλά φαίνεται να ισχύει το ακριβώς αντίθετο.

6) Η πολύωρη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή προκαλεί εξάρτηση.

Πίνακας 1

Descriptives

Υ6Α

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Περιστασιακά προβληματικός	159	14,4780	9,19950	,72957	13,0370	15,9190	,00	35,00
Μέσος προβληματικός	41	21,4878	10,72642	1,67519	18,1021	24,8735	,00	35,00
Total	200	15,9150	9,91815	,70132	14,5320	17,2980	,00	35,00

Πίνακας 2
ANOVA

Y6A

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	94,177	1	94,177	14,144	,000
Within Groups	1318,418	198	6,659		
Total	1412,595	199			

Κατ' αρχήν υπολογίζουμε στο spss μια νέα μεταβλητή την εβδομαδιαία απασχόληση των ατόμων σε ώρες στον Η/Υ. Στον πρώτο πίνακα παρατηρούμε ότι το σύνολο των μη προβληματικών εφήβων (n= 159) ασχολούνται κατά μέσο όρο 14,47 ώρες εβδομαδιαίως με τον Η/Υ με τυπική απόκλιση 9,19 ώρες και μάλιστα ότι το 95% αυτών ασχολείται από 13,037 έως 15,919 ώρες εβδομαδιαίως (lower-upper Bound).

Τούτα φαίνεται να είναι αρκετά διαφοροποιημένα σε σχέση με τους μέσους προβληματικούς εφήβους (n= 41), που έχουν μέσο όρο 21,48 ώρες εβδομαδιαίως με τυπική απόκλιση 10,72 ώρες ενώ το 95% αυτών ασχολείται από 18,10 έως 24,87 ώρες (lower-upper Bound).

Ωστόσο για να σιγουρευτούμε θα κάνουμε ένα t-τέστ ισότητας μέσων με ONEWAY ANOVA (ανάλυση διακύμανσης) των ωρών που ασχολείται κάποιος εβδομαδιαίως με τους Η/Υ με το βαθμό εξάρτησης. Παρατηρούμε ότι το Sig=0<0,05 άρα η μηδενική υπόθεση, ότι ο μέσος όρος των ωρών που ασχολούνται εβδομαδιαίως με τους Η/Υ οι περιστασιακοί χρήστες δεν διαφέρει στατιστικά σημαντικά απ' τον μέσο όρο των μέσων προβληματικών, απορρίπτεται. Επομένως η αρχική υπόθεσή μας ότι η πολύωρη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή προκαλεί εξάρτηση φαίνεται να επαληθεύεται.

7.4. Ανάλυση ερευνητικών υποθέσεων

1^η ΥΠΟΘΕΣΗ:

«Τα άτομα που εθίζονται από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι άτομα με περιορισμένη κοινωνικότητα (χαμηλή αυτοεκτίμηση, εσωστρέφει, μοναχικά)».

Από τους 28 –μη προβληματικούς εφήβους και μέσους προβληματικούς εφήβους 21 είναι αγόρια και 7 κορίτσια. Σε αυτήν την υπόθεση βλέπουμε ότι και στις δύο κατηγορίες εφήβων - μη προβληματικών αλλά και μέσων προβληματικών - είναι

περισσότεροι σε αριθμό αυτοί που παρουσιάζουν μέση κοινωνικότητα. Οπότε αυτό που συμπεραίνουμε είναι ότι η κοινωνικότητα δεν επηρεάζεται από το αν οι έφηβοι έχουν εθιστεί από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Τέλος αυτό που θα περιμέναμε να βγει ως αποτέλεσμα είναι ότι οι μη προβληματικοί έφηβοι θα έπρεπε να ήταν περισσότερο κοινωνικοί από τους εξαρτημένους έφηβους, σε σχέση με το αποτέλεσμα των δεδομένων μας.

2^η ΥΠΟΘΕΣΗ:

«Η εξάρτηση από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές μπορεί να είναι αιτία αλλαγής της συμπεριφοράς.»

Όπως φαίνεται και από τον πίνακά μας παραπάνω στην ανάλυση της 2^{ης} υπόθεσης από τους 159 μη προβληματικούς, οι 8 παρουσιάζουν μέτρια αλλαγή στη συμπεριφορά τους, ενώ από τους 41 μέσους προβληματικούς εφήβους χρήστες, οι 26 παρουσιάζουν μέτρια αλλαγή. Για τους μέσους προβληματικούς το ποσοστό αλλαγής συμπεριφοράς είναι μεγάλο. Η 2^η υπόθεση εργασίας μας επαληθεύεται.

3^η ΥΠΟΘΕΣΗ:

«Η εξάρτηση των παιδιών από τους υπολογιστές είναι αποτέλεσμα της παραμέλησης που εισπράττουν από τους γονείς.»

Η 3^η υπόθεση εργασίας μας δεν επαληθεύεται. Στο δείγμα μας φαίνεται ότι και οι μη προβληματικοί και οι μέσοι προβληματικοί εμφανίζονται περισσότεροι στην μη παραμέληση και λιγότεροι στην ήπια μορφής παραμέληση. Αυτό είναι πιθανό να συμβαίνει για μια σειρά λόγων όπως οι παρακάτω:

A) Είτε γιατί οι γονείς δεν παραμελούν τα παιδιά.

B) Είτε τα παιδιά παραμελούνται από τους γονείς αλλά να μην το αντιλαμβάνονται και να μη τα επηρεάζει.

Γ) Είτε το αντιλαμβάνονται αλλά να μην θέλουν να το συζητήσουν επειδή φοβούνται μήπως αποκαλυφθεί η ταυτότητα τους με κάποιο τρόπο.

Δ) Είτε γιατί φοβούνται να το εκφράσουν για να προστατέψουν τον εαυτό τους.

4^η ΥΠΟΘΕΣΗ:

«Η εξάρτηση των παιδιών από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές επιδρά αρνητικά στη σχολική τους επίδοση.»

Η 4^η υπόθεση εργασίας μας επαληθεύεται διότι όπως παρουσιάζουμε και στον πίνακα της έρευνάς μας, από τους 159 μη προβληματικούς μόνο στους 11 έχει μέτρια επίδραση η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Αντίθετα, από τους 41 μέσους προβληματικούς οι 28 παρουσιάζουν μέτρια επίδραση αρκετά μεγάλος αριθμός, ακόμα σε 6 παρατηρούμε ότι υπάρχει μεγάλη επίδραση στην σχολική τους επίδοση και μόνο σε 7 υπάρχει μικρή επίδραση στην σχολική τους επίδοση.

5^η ΥΠΟΘΕΣΗ:

«Η εξάρτηση των παιδιών από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές περιορίζει τις κοινωνικές συναναστροφές.»

Η 5^η υπόθεση της έρευνάς μας δεν επαληθεύεται. Όπως φαίνεται και στο πίνακα της έρευνας μας (ο πίνακας της ανάλυσης της 5^{ης} υπόθεσης παραπάνω), από τους μη προβληματικούς ήπια παραμέληση παρουσιάζουν οι 148 ενώ μόνο 11 μέση παραμέληση. Ενώ από τους 41 μέσους προβληματικούς, οι 32 εμφανίζουν μέση παραμέληση, οι 5 ήπια παραμέληση και οι 4 έντονη παραμέληση.

Η υπόθεση μας δεν επαληθεύεται γιατί πιθανότατα:

- A) Τα παιδιά δεν κατανοούν τη σημασία της κοινωνικής συναναστροφής.
- B) Θεωρούν ότι η κοινωνικοποίηση έχει την ίδια σημασία ακόμα και αν οι κοινωνικές συναναστροφές γίνονται μέσω του υπολογιστή.
- Γ) Δεν απάντησαν με ειλικρίνεια οι ερωτώμενοι ή δεν κατανόησαν την ερώτησή του ερωτηματολογίου.

6^η ΥΠΟΘΕΣΗ:

«Η πολύωρη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή προκαλεί εξάρτηση.»

Η 6^η υπόθεση της έρευνάς μας δεν επαληθεύεται διότι το 95% των μέσων προβληματικών χρηστών σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο της Young φαίνεται να ασχολείται 3 ώρες συνολικά ημερησίως πράγμα που δεν αποδεικνύει εξάρτηση, αλλά αν αυτό αυξηθεί σε 4 ώρες ημερησίως πιθανόν να εμφανιστεί πρόβλημα εξάρτησης.

Η υπόθεση μας δεν επαληθεύεται γιατί πιθανότατα:

- A) Αυτό συμβαίνει είτε γιατί τα παιδιά έδωσαν ψευδή απαντήσεις.
- B) Η^ο δεν κατάλαβαν ότι τους επηρεάζει η χρήση των υπολογιστών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

«Συμπεράσματα»

8.1. Συμπεράσματα

Στο πρώτο μέρος, βλέποντας τα κοινωνικογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, σύμφωνα με τα παραπάνω στατιστικά αποτελέσματα, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εφήβων αποτελείται από αγόρια, το οποίο βρίσκεται στις ηλικίες μεταξύ 16-18. Τα άτομα αυτών των ηλικιών αποτελούν, αθροιστικά, την πλειοψηφία του δείγματος της έρευνας. Πιθανότατα, αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι τα αγόρια διαθέτουν περισσότερη ελευθερία από τους γονείς τους, σε αντίθεση με τα κορίτσια. Λόγω φύλου, οι γονείς συνήθως είναι πιο αυστηροί με τα κορίτσια, ενώ τα αγόρια βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση έχοντας τη δυνατότητα και την ελευθερία από τους γονείς τους να πραγματοποιήσουν μια έξοδο με τους φίλους τους κατά την διάρκεια της ημέρας. Βρίσκονται στην ηλικία που ξεκινούν να βγαίνουν με τις παρέες τους και να αναζητούν νέους τρόπους διασκέδασης, για παράδειγμα να συμμετέχουν σε ομαδικά παιχνίδια μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών σε ένα internet καφέ. Επιπρόσθετα, πιθανολογούμε ότι ένας λόγος που τα αγόρια αποτελούν αθροιστικά, την πλειοψηφία του δείγματος της έρευνας μας είναι ότι τα αγόρια ασχολούνται περισσότερο με ομαδικά παιχνίδια, υπολογιστές και γενικά ότι έχει σχέση με την τεχνολογία.

Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα της έρευνας μας παρατηρείται και από έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στην Ν.Κόρεα και Κίνα, όπου τα αγόρια προτιμούν πιο ειδικές εφαρμογές, ενώ τα κορίτσια προτιμούν πιο ευέλικτες, κοινωνικές εφαρμογές. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε εφήβους στην Αγγλία, ηλικίας 12-16 ετών, έδειξε ότι τα αγόρια είναι στον υπολογιστή πολύ πιο συχνά απ' ό,τι τα κορίτσια και εμφανίζονται πιο συχνά ως «εξαρτημένα», (Psychology Division, Nottingham Trent University, United Kingdom).

Στο ίδιο περίπου συμπέρασμα καταλήγει και η παρούσα έρευνα του Σιώμου όπου η χρήση Η/Υ μεταξύ των δύο φύλων εμφανίζει υπεροχή υπέρ των αγοριών, ενώ παρατηρείται ότι τα αγόρια χρησιμοποιούν το διαδίκτυο στατιστικά σημαντικά συγκρινόμενα με τα κορίτσια για παιχνίδια και αγορές, ενώ τα κορίτσια για πληροφορίες σχετικές με το σχολείο.

Επίσης, είναι εμφανές ότι όσο προχωράνε οι ηλικίες των συμμετεχόντων τόσο αυξάνεται και ο αριθμός αυτών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν συναντήσαμε σημαντικό αριθμό μικρών ηλικιών στα internet καφέ καθώς επίσης τα περισσότερα από τα παιδιά αυτά αρνούνταν τη συμμετοχή στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Αυτό μπορεί να συνέβη, διότι τα παιδιά μικρότερων ηλικιών φοβούνται περισσότερο μήπως ανακαλυφθούν με κάποιο τρόπο από τους γονείς τους ή να φοβούνται -λόγω της άγνοιάς τους για την έρευνά μας- ότι θα γίνουν ερωτήσεις σχετικά με τα προσωπικά τους δεδομένα με αποτέλεσμα να αρνούνται να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο για να προστατέψουν τον εαυτό τους. Επίσης, υπάρχει η περίπτωση τα παιδιά να μην μπορούσαν να αντιληφθούν για το τι ζητάμε. Επομένως, έχοντας περιορισμένο χρόνο στην διάθεση τους και σε συνδυασμό με την ανυπομονησία που τους κατέχει όταν πρόκειται να ασχοληθούν με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, να αδιαφορούσαν για το αντικείμενο της έρευνας μας.

Στην συνέχεια, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, γίνεται εμφανές ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εφήβων, στην ερώτηση για ποιούς λόγους χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, απάντησε ότι χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για να παίζει παιχνίδια, γεγονός που δείχνει την ιδιαίτερη προτίμηση που έχουν οι έφηβοι σε αυτά, κατέχοντας την υψηλότερη θέση σε ποσοστά. Σύμφωνα με τον Παπαϊωάννου (2007: 1) «τα online παιχνίδια αποτελούν τον σημαντικότερο πόλο έλξης στο Internet για το 55,2% των ερωτηθέντων της έρευνάς του».

Ακολουθεί η εκπαίδευση και ενημέρωση, λόγω του ότι βρίσκονται στην σχολική ηλικία και η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών είναι απαραίτητη. Επίσης, ο σύγχρονος τρόπος λειτουργίας του σχολείου είναι πολύ πιθανόν να προωθεί τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, με αποτέλεσμα τα παιδιά να έχουν ως δεύτερη επιλογή την εκπαίδευση και την ενημέρωση στους λόγους που χρησιμοποιούν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η «Έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε εφήβους στην Αγγλία, ηλικίας 12-16 ετών, έδειξε ότι 1 στα 5 παιδιά ήταν εξαρτημένα από τα παιχνίδια στον υπολογιστή (Psychology Division, Nottingham Trent University, United Kingdom), ενώ η παθολογική εξάρτηση από τον υπολογιστή αποδεικνύεται από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε πολλές χώρες του κόσμου.

Παράλληλα, παρατηρούμε ότι μια από τις αγαπημένες ασχολίες των ερωτώμενων στον ηλεκτρονικό υπολογιστή είναι το chatting, το οποίο κατέχει ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό. Στο ίδιο αποτέλεσμα, σχετικά με το σημαντικό ποσοστό του

chatting, παρατηρείται και στην έρευνα των Monti, Colby και O' Leary (2004), όπου βρέθηκε ότι «οι έφηβοι επισκέπτονται το διαδίκτυο για ποικίλους λόγους όπως για ηλεκτρονικό ταχυδρομείο το 83% , για ενημέρωση το 68% ,για παιχνίδια το 51% και για chat το 40% . Κάτι τέτοιο μπορεί να συμβαίνει επειδή οι έφηβοι προτιμούν να διευρύνουν την κοινωνικότητα τους και να δημιουργούν φιλίες μέσω των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Πιθανολογείται ότι μάλλον οι έφηβοι δεν έχουν κατανοήσει την έννοια της κοινωνικότητας και προτιμούν να διευρύνουν την κοινωνικότητα τους και να δημιουργούν φιλίες μέσω των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Με άλλα λόγια θεωρούν ότι κοινωνικοποιούνται μέσω των κοινωνικών συναναστροφών του υπολογιστή, για αυτό τον λόγο το chatting κατέχει ένα σημαντικό ποσοστό.

Τέλος όσον αφορά τις αγαπημένες χρήσεις των εφήβων στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, αξιοσημείωτο είναι να αναφερθούμε στο γεγονός ότι ένα ποσοστό 3% δηλαδή 6 έφηβοι στους 200 παραδέχονται ότι πηγαίνουν σε πορνογραφικά sites. Το γεγονός αυτό μας δείχνει ότι δεν υπάρχει έλεγχος σε αυτά τα παιδιά για τα sites που μπαίνουν και ενισχύει αυτή τη συμπεριφορά. Σύμφωνα με την εφημερίδα Spiegel, υπάρχουν κίνδυνοι στο διαδίκτυο για τους χρήστες όλων των ηλικιών και οι κίνδυνοι αυτοί θα πολλαπλασιάζονται καθώς το διαδίκτυο θα πλησιάζει όλο και περισσότερο σε πολυπλοκότητα και ποικιλία τον φυσικό κόσμο – ναρκωτικά, εγκληματίες, ρατσιστικές και τρομοκρατικές οργανώσεις, παράνομα sites κ.λπ. Άρα, όπως κάθε μέρα στο σπίτι, στο δρόμο και στο σχολείο, οι γονείς και οι παιδαγωγοί πρέπει να είναι συνεχώς σε επιφυλακή και να χρησιμοποιούν όλα εκείνα τα προγράμματα-φίλτρα που προστατεύουν – σε κάποιο βαθμό – από περιεχόμενο ακατάλληλο για ανήλικους.

Επίσης, σημαντικό είναι να αναφερθούμε στο γεγονός ότι οι γονείς των περισσότερων εφήβων είναι ενημερωμένοι όταν βρίσκονται στο χώρο του Net-café». Πιθανότατα, αυτό δείχνει οι γονείς να ενδιαφέρονται για το που βρίσκονται οι έφηβοι όταν απουσιάζουν από το σπίτι, όπως και επίσης είναι πολύ πιθανόν, οι ερωτώμενοι να μην έχουν απαντήσει με ειλικρίνεια λόγω του φόβου που τους κατέχει στην ιδέα μήπως ανακαλυφθούν από τους γονείς τους με κάποιο τρόπο.

Στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου της έρευνας μας, το οποίο αφορά τους τρόπους χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών από τους εφήβους, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων χρησιμοποιεί τον ηλεκτρονικό υπολογιστή χωρίς παρέμβαση του γονέα γεγονός που συνεπάγεται είτε

έλλειψη γνώσης του ίδιου, είτε εποπτείας και έλεγχου. Επίσης, σύμφωνα με τις απαντήσεις των παιδιών, αυτά προτιμούν να χρησιμοποιούν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές με τους φίλους τους από ό,τι με τους γονείς τους. Γίνεται εμφανές ότι ενώ τα παιδιά χρησιμοποιούν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές με φίλους τους, παρόλα αυτά είναι πολύ μικρό το ποσοστό το οποίο χρησιμοποιεί ηλεκτρονικό υπολογιστή φίλων του. Πιθανότατα, το συγκεκριμένο αποτέλεσμα να οφείλεται στο γεγονός ότι τα παιδιά δεν κατανόησαν σωστά την ερώτηση. Για τους ίδιους λόγους μπορεί να ισχύει, ότι οι ερωτώμενοι ενώ βρίσκονταν σε οργανωμένους χώρους internet καφέ, ένα μικρό αλλά σημαντικό ποσοστό απάντησε ότι ποτέ δεν βρίσκονται σε αυτούς τους χώρους. Γεγονός που ενισχύει την υποψία μας ότι τα αποτελέσματα είναι αναληθή, από το μέρος των εφήβων.

Στην συνέχεια, επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι οι έφηβοι επενδύουν πολύ την διασκέδασή τους στην ενασχόληση με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές - κάτι στο οποίο προαναφερθήκαμε – ενώ ένα πολύ σημαντικό ποσοστό των παιδιών, τείνουν να αποφεύγουν να κάνουν άλλα πράγματα, χρησιμοποιώντας τον υπολογιστή. Σύμφωνα με τα εξαιρετικά ανησυχητικά ευρήματα σχετικής έρευνας που πραγματοποίησε η Μονάδα Εφηβικής Υγείας της Β Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, στα πρόθυρα του εθισμού στο Internet βρίσκεται σχεδόν ένας στους πέντε εφήβους στην Ελλάδα.

Γίνεται αντιληπτό ότι οι ερωτώμενοι χρησιμοποιούν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, όχι μόνο για διασκέδαση αλλά αναζητούν μέσω αυτών τρόπους διαφυγής από τα προβλήματα που πιθανότατα τους απασχολούν την παρούσα χρονική περίοδο της ζωής τους, όπως για παράδειγμα προβλήματα στο σχολείο ή με τους συνομηλικούς τους. Είναι εμφανές ότι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής πολλές φορές χρησιμοποιείται ως το εργαλείο αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των εφήβων. «Η έρευνα παρουσιάζει με τον πλέον εύγλωττο τρόπο την μεγάλη δυναμική και την διαρκώς αυξανόμενη διείσδυση του μέσου στις νεαρές ηλικίες. Ο κ. Κορμάς σχολιάζει ότι σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε, αποδεικνύεται πως περισσότεροι από τους μισούς εφήβους -το 53,4%- χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από έναν χρόνο. Το 26% μάλιστα αναφέρουν καθημερινή χρήση, ενώ το 8% «κολλούν» μπροστά στην οθόνη για περισσότερες από 20 ώρες την εβδομάδα.

Στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου, αναφερόμαστε στο κοινωνικό προφίλ των εφήβων. Συμπερασματικά, -αν και δεν επαληθεύεται πουθενά με άλλες έρευνες

που έχουν πραγματοποιηθεί- σύμφωνα με τις απαντήσεις των παιδιών, γίνεται φανερό ότι οι ερωτώμενοι θεωρούν τους εαυτούς τους ευπροσάρμοστους σε κάθε κοινωνικό περιβάλλον και φαίνεται να μην αντιμετωπίζουν δυσκολίες στις σχέσεις τους με τις άλλες ηλικίες. Επίσης, παρατηρούμε ότι τα παιδιά φαίνονται να μην επιδιώκουν τη σύγκρουση με άλλα άτομα και να είναι αποδεκτοί σε μεγάλο βαθμό από τους ομότιμους τους. Πιθανότατα, αυτή η στάση να υποδηλώνει κάποια εσωστρέφεια.

Στο τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου διαφαίνονται, τα αποτελέσματα του επιπέδου εθισμού καθώς και τα προβλήματα που προκαλεί η υπερβολική διαδικτυακή χρήση. Αρχικά παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι εμφανίζονται σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50%, να παρασύρονται από τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Το γεγονός αυτό μας δείχνει ότι ο υπολογιστής και το διαδίκτυο κυρίως καθίστανται αρκετά ελκυστικά από τους εφήβους. Οι πιθανοί λόγοι που συμβαίνει αυτό ίσως οφείλονται στο ότι τα παιδιά έχουν εισάγει τα ηλεκτρονικά παιχνίδια στον ελεύθερο τους χρόνο όπως είδαμε και παραπάνω. Τα παιχνίδια αυτά είναι διαμορφωμένα έτσι ώστε να καθίστανται ελκυστικά από τα παιδιά και να μην μπορούν να σταματήσουν θέλοντας να πετύχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα σε αυτά. Ένας άλλος πιθανώς λόγος που «αναγκάζει» τα παιδιά να παραμένουν περισσότερο στον ηλεκτρονικό υπολογιστή απ' ότι είχαν προγραμματίσει είναι ίσως και οι συνομιλίες που κάνουν μέσω chat δημιουργώντας ένα κύκλο γνωριμιών θεωρώντας το και αντιμετωπίζοντας το ως φορέα κοινωνικοποίησης.

Στις απαντήσεις των ερωτώμενων για την παραμέληση των σχολικών τους υποχρεώσεων, είναι μεγαλύτερο το ποσοστό των ερωτώμενων που δεν παραμελεί τις σχολικές του υποχρεώσεις για τον υπολογιστή. Όμως υπάρχει και ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό, της τάξης του 40,5% το οποίο φαίνεται να παραμελεί τις σχολικές του υποχρεώσεις έστω και κάποιες φορές. Η συμπεριφορά αυτή συγχέεται με την παραπάνω συμπεριφορά που τα παιδιά φαίνονται να μην ελέγχουν τη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή για όμοιους λόγους. Η σχολική αποτυχία αποτελεί βασικό σύμπτωμα όπως αναφέρει και ο Κορμάς στην εργασία του Παπαιωάννου (2007:1). Επίσης και στην εργασία του Παναγιτακκόπουλου (2008:488-490) αναφέρονται τα προβλήματα με το σχολείο ή τη δουλειά για του ενηλίκους. Τέλος επισημαίνεται και με την έρευνα που έγινε στη Γερμανία (Interdisziplinäre Suchtforschungsgruppe Berlin, Institut für Medizinische Psychologie, Charité--Universitätsmedizin Berlin) όπου τα παιδιά τα οποία πληρούσαν τα κριτήρια εξάρτησης παρουσίαζαν δυσκολία συγκέντρωσης στα σχολικά μαθήματα.

Όσο αφορά την ερωτική ζωή των νέων αυτή φαίνεται να μην επηρεάζεται και τόσο από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές αφού οι ερωτώμενοι φαίνονται να μην δημιουργούν συχνά ερωτικές σχέσεις μέσω διαδικτύου το γεγονός αυτό πιθανών να οφείλεται στην μικρή ηλικία των ερωτώμενων αλλά και στην «*διακοπή των κοινωνικών σχέσεων*», πού μπορεί να εκδηλώνεται με εξασθένηση ή ολική εξαφάνιση είτε σε ποιότητα είτε σε ποσότητα.» το οποίο αποτελεί χαρακτηριστικό της εξάρτησης σύμφωνα με την ψυχιατρική κοινότητα που αναφερθήκαμε στην θεωρία. Επιπλέον σύμφωνα και με τους Μπρακονιέ και Μαρτσέλι (1999), το θέμα των ερωτικών σχέσεων έρχεται πέμπτο στο πλαίσιο των ανησυχιών των εφήβων.

Παρατηρώντας τις απαντήσεις των ερωτώμενων, διαπιστώνουμε ότι είναι μεγαλύτερο το ποσοστό των ερωτώμενων που δεν ελέγχει το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο πριν από κάτι άλλο που πρέπει να κάνει σε σχέση με το αθροιστικό σύνολο των ερωτώμενων το οποίο ελέγχει το ηλεκτρονικό του ταχυδρομείο πριν από οποιαδήποτε άλλη ενέργεια. Μεγάλο ποσοστό περίπου το 42% παραπάνω γίνονται μυστικοπαθείς σε κάποιες περιπτώσεις που ρωτούνται τι κάνουν όταν βρίσκονται στο διαδίκτυο παρατηρείται επίσης ότι οι περισσότεροι χρήστες προσπαθούν έστω και κάποιες φορές να κρύψουν το χρόνο που είναι μέσα στο διαδίκτυο. Η μυστικοπάθεια αυτή μπορεί να μην συγκεντρώνεται από την πλειοψηφία των απαντήσεων αλλά το ποσοστό που συγκεντρώνει είναι αρκετά μεγάλο και δείχνει πιθανών ύπαρξη συναισθημάτων ντροπής από τους εφήβους ως προς τη χρήση και ενοχής και φυσικά δεν ξεχνάμε την ηλικία της εφηβείας και το ότι η μυστικοπάθεια είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της. Η στάση αυτή των εφήβων υπάρχει λόγω του «συνδυασμού ναρκισσισμού, Ιδεώδους του Εγώ και εκπλήρωσης των φαντασιωσικών επιταγών ο οποίος οδηγεί σε έντονα συναισθήματα ντροπής στην εφηβεία (Anastasopoulos 1997) ενώ η χαλαρότητα που παρατηρείται στη λειτουργία του Υπερεγώ καθιστά τις ενοχές ηπιότερες». Έτσι η απροσωπία που προσφέρει το διαδίκτυο ενισχύει την εξωτερίκευση των αναγκών της εφηβείας στους χρήστες αλλά παράλληλα ενισχύει την μυστικοπάθεια που διατηρούν σε όσους τους ρωτούν για την χρήση που κάνουν σε αυτό.

Οι έφηβοι εμφανίζονται να «ξεχνιούνται» και να «ξεφεύγουν» από τα προβλήματα της καθημερινότητας τους αναζητώντας διαφυγή στο διαδίκτυο σε αρκετά μεγάλο ποσοστό 48%. Επίσης παρατηρούμε ότι περίπου ένα ποσοστό 30% φοβάται ότι η ζωή δεν θα ήταν και τόσο ενδιαφέρον χωρίς την ύπαρξη του διαδικτύου. Από τα ποσοστά αυτά παρατηρούμε ότι το διαδίκτυο έχει μεγάλη

σημασία στη ζωή των εφήβων χρησιμοποιείται πολλές φορές σαν αγχολυτικό και σαν μέσο διαφυγής από την πραγματικότητα ποσοστά αρκετά ανησυχητικά για την ψυχολογία των εφήβων. Το γεγονός αυτό δεν επιβεβαιώνεται πουθενά από το θεωρητικό τμήμα της εργασίας μας

Στις διάφορες γνωριμίες τους μέσω chat οι περισσότεροι θα πουν κάποια ψέματα για τον εαυτό τους. Το φαινόμενο αυτό είναι πολύ σημαντικό αφού οι έφηβοι με αυτή τη συμπεριφορά φαίνονται να έχουν κάποιες ανασφάλειες και να μην είναι ικανοποιημένοι με το «εγώ» τους. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από το τρίτο κεφάλαιο από τον Χέρμπερτ σχετικά με την ταυτότητα του εφήβου. Πέρα από αυτό όμως με την απόκρυψη των πραγματικών στοιχείων στην συνδιαλλαγή τους οι έφηβοι μπορούν κατ' αυτόν τον τρόπο να διαφυλάξουν και τον εαυτό τους και αυτό να λειτουργήσει σαν προστασία για αυτούς σε τυχόν παρενοχλήσεις που μπορεί να υφίστανται στο διαδίκτυο.

Όπως είπαμε και στη θεωρία με τις αναφορές μας στο 3^ο κεφάλαιο από τους Χέρμπερτ (1999), Αναστασόπουλο (1998), Ρειμον-Ρεβιέ (1989) αυτό είναι ένα από τα χαρακτηριστικά στην ψυχολογία του εφήβου δηλαδή η αναζήτηση ταυτότητας.

Παρ' όλο που σε προηγούμενη ερώτηση οι έφηβοι φάνηκαν να λένε κάποια ψέματα στις γνωριμίες τους στο chat βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό και μάλιστα με μεγάλη απόκλιση δεν παραδέχεται ότι θα επιθυμούσε ένα διαφορετικό χαρακτήρα από τον δικό του. Τα παιδιά φαίνονται να προσπαθούν να αλλάζουν χαρακτήρα στην διαδικτυακή τους επικοινωνία και στα παιχνίδια που παίζουν σύμφωνα με τις απαντήσεις τους στις ανάλογες ερωτήσεις. Η παραπάνω αντίθεση πιθανών να οφείλει την ύπαρξη της στις έντονες μεταπτώσεις που παρουσιάζει ο έφηβος στην προσπάθειά του να διαμορφώσει την ταυτότητά του σύμφωνα με τον Χέρμπερτ (1999:33-34)

Οι γονείς των εφήβων φαίνεται να είναι ενήμεροι για τη χρήση που κάνουν τα παιδιά στο διαδίκτυο γεγονός που δίνει τη δυνατότητα στους γονείς να μπορούν να τα ελέγχουν και να οριοθετούν τη χρήση των παιδιών τους. Παρατηρούμε ότι τα περισσότερα παιδιά προτιμούν να ασχολούνται με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή από την παρέα των γονιών τους γεγονός που δεν είναι καθόλου αξιοπερίεργο αφού είναι γνωστό και από τη θεωρία ότι οι έφηβοι δίνουν προτεραιότητα στην παρέα των συνομηλίκων η οποία υπάρχει πλέον και στο διαδίκτυο, στο σχολείο, κ.τ.λ. και όχι στη σχέση με τους γονείς. και ίσως υποδηλώνει ότι τα παιδιά δεν βρίσκουν πλέον τόσο ελκυστική την διασκέδαση τους με τους γονείς (Μπρακονιέ και Μαρτσέλι,

1999). Όσο αφορά στη συμπεριφορά των παιδιών όταν προσπαθούν να μπουν στο internet ή να ασχοληθούν με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και δεν έχουν πρόσβαση, παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό (περίπου 60%) των εφήβων αισθάνεται θυμό όταν αδυνατεί να έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο. Ένα μικρότερο ποσοστό (11,5%) απογοητεύεται και ένα μεγάλο ποσοστό (53%) παραδέχεται ότι δεν μένει αδιάφορο όταν δεν έχει πρόσβαση στον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η χρήση του υπολογιστή όχι μόνο επηρεάζει την ψυχολογία και τη ζωή των παιδιών αλλά πολλές φορές είναι αιτία τα παιδιά να φτάσουν ακόμα και σε θυμό και να χάσουν και την ψυχραιμία τους έστω και κάποιες φορές. Το γεγονός αυτό το αναφέρει και ο Παπαϊωάννου (2007).

Έτσι λοιπόν, ενώ οι απαντήσεις των ερωτηματολογίων φαίνεται να παρουσιάζουν μια ωραιοποιημένη κατάσταση, σε πολλές ερωτήσεις τα παιδιά φαίνονται να παρουσιάζουν - έστω και σε μικρό βαθμό - συμπτώματα εξάρτησης και εθισμού από το διαδίκτυο και τη χρήση του υπολογιστή.

8.2. Ανάγκες για μελλοντική έρευνα

Σαφώς οι ανάγκες για έρευνα διαφέρουν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Παρατηρώντας το γεγονός ότι η βιβλιογραφία μας όσον αφορά την εξάρτηση από τους υπολογιστές σε εφήβους ηλικίας 11 έως 18 ετών, ήταν περιορισμένη λόγω του ότι είναι ένα θέμα σύγχρονο και δεν έχει αναπτυχθεί ερευνητικά σε πολύ μεγάλο βαθμό από την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των αποτελεσμάτων της έρευνας μας δείχνουν μια ωραιοποιημένη κατάσταση όσον αφορά την εξάρτηση των παιδιών από τους υπολογιστές. Για αυτό τον λόγο θα προτείναμε στις επόμενες έρευνες που θα πραγματοποιηθούν, να ερευνηθούν το θέμα περισσότερο διεξοδικά και να απευθυνθούν όχι μόνο σε παιδιά αλλά και σε γονείς. Επίσης, για την καλύτερη διερεύνηση του θέματος και επαλήθευση των στοιχείων, θα ήταν χρήσιμο να υπήρχε συνεργασία με το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου, για παράδειγμα με τους καθηγητές των παιδιών, με σκοπό να επαληθευτούν οι απαντήσεις των ερωτώμενων από τους εκπαιδευτικούς. Σαφώς κάτι τέτοιο θα απαιτούσε πολύ περισσότερο χρόνο και η έρευνα θα πραγματοποιούταν σε μεγάλο χρονικό διάστημα.

8.3 Κοινωνική εργασία και εξάρτηση εφήβων από υπολογιστές

Η εξάρτηση από το διαδίκτυο και εν γένει από τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών υφίσταται ως υπαρκτό κοινωνικό φαινόμενο στις σύγχρονες βιομηχανικές ή μεταβιομηχανικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης ανά τον κόσμο. Το φαινόμενο αλόγιστης χρήσης του διαδικτύου από τους ενήλικες, όσο – και αυτό είναι το πιο ανησυχητικό – από εφήβους, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην ψυχική και κοινωνική λειτουργία τους. Όπως προαναφέρθηκε είναι μία νέα μορφή εξάρτησης η οποία περισσότερο απομονώνει τα άτομα. Το γεγονός αυτό συμβαίνει επειδή είναι τέτοια η φύση της συγκεκριμένης εξάρτησης όπου οι εξαρτώμενοι «χάνουν» την κοινωνική τους ζωή φίλους, παρέες, αθλητικές δραστηριότητες, πολλές φορές όπως αναφέρθηκε και στη θεωρία παραμελούν ακόμα και τις σχολικές τους υποχρεώσεις, την προσωπική τους υγιεινή, ακόμα και τη διατροφή τους βασικές ανάγκες δηλαδή για να παραμείνουν λίγα λεπτά ακόμα στον ηλεκτρονικό υπολογιστή.

Έτσι με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά που κάνουν υπερβολική χρήση βρίσκονται ουσιαστικά σε έναν «φαύλο κύκλο» αφού όσο αυξάνουν την χρήση τόσο απομονώνονται και όταν αποφασίσουν να επανέλθουν και να οριοθετήσουν τη χρήση δεν έχουν παρέες και όλα πρέπει να «χτιστούν» από την αρχή. «Η Κοινωνική Εργασία είναι ένα επάγγελμα ανθρωποκεντρικό. Το επίκεντρο της προσοχής της είναι ο άνθρωπος, όπως αυτός ζει και συμπεριφέρεται μέσα στο φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον. Πρωταρχικός της σκοπός, όπου και κατατείνει κάθε δραστηριότητά, είναι το «ευ ζείν» του ανθρώπου ως ατόμου, ως μέλους οργανωμένης ομάδας ή κοινότητας.»(Χ.Κατσορίδου,2002).

Σκοπός λοιπόν της Κοινωνικής Εργασίας είναι η ενίσχυση και η αποκατάσταση της λειτουργικής ικανότητας του ατόμου, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τις σχέσεις αλληλεπίδρασης του ίδιου με το σημαντικό, για αυτό, περιβάλλον. Όπως γράφει ο Μποέμ η Κοινωνική Εργασία «επιδιώκει να ενισχύσει τη λειτουργική ικανότητα των ατόμων, όπως αυτή διαμορφώνεται από την αλληλεπίδραση μεταξύ του ατόμου και του περιβάλλοντος» Η Κοινωνική Εργασία ως σύστημα παροχής υπηρεσιών, έχει σκοπό να βοηθήσει στην ενίσχυση ή στην αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ ατόμου περιβάλλοντος. Έτσι λοιπόν από τη σκοπιά της μπορεί να ασχοληθεί με αυτή τη νέα μορφή εξάρτησης και ασχολίας των παιδιών αφού τα ίδια χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ως μέσο επικοινωνίας έχοντας την ψευδαίσθηση

κοινωνικοποίησης μέσω αυτού, χωρίς να αντιλαμβάνονται πολλές φορές την επικινδυνότητα και τις παγίδες που κρύβει. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί λοιπόν μπορούν να λειτουργήσουν βοηθητικά ενθαρρύνοντας τα παιδιά που αντιμετωπίζουν την εξάρτηση από το διαδίκτυο να «βγουν έξω» και να περιορίσουν την χρήση του υπολογιστή θέτοντας όρια αναζητώντας πιο άμεσους τρόπους επικοινωνίας και περισσότερο ανθρώπινους έτσι ώστε να επανενταχθούν τα άτομα αυτά ξανά στο κοινωνικό σύνολο όπως αυτό υπάρχει έξω από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τα άτομα αυτά να ξαναβρούν την ισορροπία τους.

8.4 Προτάσεις Πτυχιακής

Ιδιαίτερη μέριμνα απαιτείται στο κομμάτι της ενημέρωσης όχι μόνο των εφήβων αλλά ιδιαίτερα των γονέων τους, οι οποίοι ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας χαρακτηρίζονται σε μεγάλο βαθμό από «ψηφιακό αναλφαβητισμό» αγνοώντας τις σοβαρές επιπτώσεις του προβλήματος. Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από «βουλιμική νοοτροπία» και υπερκαταναλωτισμό η αναζήτηση της μέγιστης απόδοσης, εύκολα και γρήγορα, είναι το ζητούμενο όλων μας το οποίο θα πρέπει να εφαρμόζουμε αλλά με ορθή κρίση και όχι με παθητικότητα στα μηνύματα και στις πληροφορίες που αντλούμε από το διαδίκτυο.

Ο θεσμός του σχολείου θα πρέπει να συμβάλει και εκείνος στην ενημέρωση των μαθητών για τη σωστή και ασφαλή χρήση του διαδικτύου. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι ενημερωμένοι για την σύγχρονη δικτυακή πραγματικότητα, τις δυνατότητες και τους κινδύνους που υπάρχουν. Καλό θα είναι οι εκπαιδευτικοί να επιβλέπουν τους μαθητές κατά την χρήση του διαδικτύου στο σχολικό εργαστήριο ή την σχολική τάξη εφόσον αυτοί υπάρχουν. Με τις ενέργειες και το παράδειγμά τους μπορούν να προωθήσουν στην πράξη τις πρακτικές καλής χρήσης του Internet και των διαδικτυακών υπηρεσιών γενικότερα. Τα παραπάνω προϋποθέτουν ότι υπάρχουν υπολογιστές σε όλα τα σχολεία και ότι υπάρχει λογισμικό ελέγχου σε κάθε τερματικό, προϋποθέσεις οι οποίες δυστυχώς δεν υφίστανται στην Ελλάδα.

«Δεν πρέπει να δαιμονοποιήσουμε το Διαδίκτυο, καθώς αποτελεί τμήμα της κουλτούρας των εφήβων. Απλώς χρειάζεται εκπαίδευση στη σωστή χρήση. Καλό είναι ο υπολογιστής να βγει από το παιδικό δωμάτιο, ώστε ο γονιός να έχει καλύτερο έλεγχο της χρήσης του» (Παπαϊωάννου 2007: 1). Οι γονείς θα πρέπει να επιβλέπουν τα παιδιά τους κατά την χρήση του διαδικτύου. Να δημιουργήσουν μια συμφωνία σε οικογενειακό επίπεδο για την χρήση του Internet. Να συνοδεύουν τα μικρότερα

παιδιά όταν συνδέονται στο Internet, ειδικά την πρώτη φορά. Να δημιουργήσουν τη δική τους λίστα με τις προτεινόμενες παιδικές σελίδες και να συμπεριλάβουν μηχανές αναζήτησης φιλικές στη χρήση τους για παιδιά. Να διδάξουν τα παιδιά τους να μην δίνουν ποτέ προσωπικά στοιχεία και πληροφορίες. Να ελέγχουν τα Αγαπημένα (bookmarks) και το Ιστορικό (History) του προγράμματος φυλλομετρητή ιστοσελίδων (browser) για να δουν ποιες σελίδες έχουν επισκεφτεί τα παιδιά τους.

Οι γονείς έχουν δικαίωμα να επιβλέπουν και να φιλτράρουν το περιεχόμενο του διαδικτύου ώστε να ελέγχουν ότι τα παιδιά τους δεν έχουν πρόσβαση σε περιεχόμενο που είναι επιβλαβές. Καλό θα ήταν να ενημερωθούν οι γονείς για λογισμικό το οποίο είναι διαθέσιμο για τον έλεγχο του περιεχομένου και να εξετάσουν την δυνατότητα εφαρμογής κάποιου στους υπολογιστές του σπιτιού. Όλα αυτά δύνανται να πραγματοποιηθούν με τη βοήθεια προγραμμάτων που μπορούν να οργανώσουν οι Δήμοι σε περιφερειακό επίπεδο, ώστε ακόμα και στα πιο απομακρυσμένα χωριά της περιφέρειας να υπάρχει σωστή ενημέρωση και επαγρύπνηση των γονέων οι οποίοι συνήθως είναι σε μεγαλύτερο βαθμό ηλεκτρονικά αναλφάβητοι.

Παρόλα αυτά όλοι καταλαβαίνουμε ότι ακόμη κι αν έχει το πρόγραμμα ένας ηλεκτρονικά αναλφάβητος γονέας, είναι δύσκολο να ελέγξει τι κάνει το παιδί στο δωμάτιό του. Ένα άλλο ζήτημα είναι πως θα πειστεί το παιδί να εγκαταστήσει τον υπολογιστή στο σαλόνι καθώς και το πως θα πείσεις τον/την σύζυγο για το ίδιο πράγμα (δεν είναι εύκολο, ειδικά όταν – π.χ. – έχεις επισκέψεις και το παιδί διάβασμα). Άλλη δυσκολία είναι όταν ο χώρος δεν το επιτρέπει ή το επιτρέπει μέσα στο δωμάτιο του παιδιού ή όταν το παιδί μάθει να «καθαρίζει» τα «Αγαπημένα» και τον «browser» Όσον αφορά το λογισμικό ελέγχου τίθεται θέμα νόμιμης των προγραμμάτων διανομής των δήμων. Όλα αυτά αποτελούν σημαντικές δυσκολίες οι οποίες ελπίζουμε να ληφθούν υπόψη των ειδικών για ένα καλύτερο μέλλον.

Παράρτημα

Παρουσίαση Ερωτηματολογίου της Kimberly Young σε μετάφραση:

Πώς μπορείτε να διαπιστώσετε κάνετε σωστή χρήση του διαδικτύου; Η διαπίστωση του εθισμού από το Διαδίκτυο μπορεί να διαγνωσθεί με το αξιόπιστο μέτρο της εθιστικής χρήσης του Διαδικτύου που αναπτύσσεται από τη Δρ Kimberly Young, το IAT είναι ένα ερωτηματολόγιο 20 βαθμών το οποίο μετρά το ήπιο, μέτριο, και αυστηρό επίπεδο του εθισμού Διαδικτύου.

Για να αξιολογήσει το επίπεδο εθισμού σας, απαντήστε στις ακόλουθες ερωτήσεις χρησιμοποιώντας αυτήν την κλίμακα:

1. Πόσο συχνά διαπιστώνετε ότι ασχολιέστε με τον υπολογιστή περισσότερο απ ότι σκοπεύατε;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

2. Πόσο συχνά παραμελείτε τις οικιακές μικροδουλειές για να ξοδεψετε περισσότερο χρόνο on-line;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

3. Πόσο συχνά προτιμάτε την ενασχόληση με το Διαδίκτυο από την παρέα με φίλους σας;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά

- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

4. Πόσο συχνά δημιουργείται ερωτικές σχέσεις μέσω διαδικτύου;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

5. Πόσο συχνά άλλοι στη ζωή σας παραπονιούνται σε σας για το χρονικό διάστημα που ξοδεύετε on-line;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

6. Πόσο συχνά δεν καταφέρνετε να αποδώσετε στην βαθμολογία σας ή στις σχολικές σας εργασίες λόγω του χρονικού διαστήματος που ξοδεύετε on-line;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

7. Πόσο συχνά ελέγχετε το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σας πριν από το κάτι άλλο που πρέπει να κάνετε;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά

- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

8. Πόσο συχνά η απόδοση εργασίας ή η παραγωγικότητά σας υποφέρει λόγω του Διαδικτύου;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

9. Πόσο συχνά γίνεστε αμυντικοί ή μυστικοπαθείς όταν σας ρωτά κάποιος τι κάνετε on-line;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

10. Πόσο συχνά αποφεύγετε τις ενοχλητικές σκέψεις που αφορούν στη ζωή σας με τις κατευναστικές σκέψεις του Διαδικτύου;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

11. Πόσο συχνά βρίσκεστε όταν θα πάτε on-line πάλι;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

12. Πόσο συχνά φοβάστε ότι η ζωή χωρίς το Διαδίκτυο θα ήταν βαρετή, άδεια, και δυστυχισμένη;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

13. Πόσο συχνά εξοργίζεστε και χάνεται την ψυχραιμία σας όταν κάποιος σας ενοχλεί ενώ βρίσκεστε on line;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

14. Πόσο συχνά χάνετε τον ύπνο σας επειδή ξενυχτάτε στο internet όλη τη νύχτα;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

15. Πόσο συχνά αισθάνεστε ανησυχημένοι με το Διαδίκτυο όταν off-line, ή για να όντας σε ανοικτή γραμμή;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

16. Πόσο συχνά πιάνετε τον εαυτό σας να λέει «λίγα λεπτά ακόμα»;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

17. Πόσο συχνά προσπαθείτε να ελαττώσετε το χρονικό διάστημα που ξοδεύετε on-line και αποτυγχάνετε;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα
- Δεν ισχύει

18. Πόσο συχνά προσπαθείτε να κρύψετε πόση ώρα ήσασταν στο διαδίκτυο;

- 1 = σπάνια
- 2 = περιστασιακά
- 3 = συχνά
- 4 = πολύ συχνά
- 5 = πάντα

Δεν ισχύει

19. Πόσο συχνά επιλέγετε να αφιερώσετε περισσότερο χρόνο on-line παρά την συναναστροφή με άλλους;

1 = σπάνια

2 = περιστασιακά

3 = συχνά

4 = πολύ συχνά

5 = πάντα

Δεν ισχύει

20. Πόσο συχνά αισθάνεστε καταθλιπτικοί, ευμετάβλητοι, ή νευρικοί όταν είστε σε μη απευθείας σύνδεση, όποιοι πηγαίνετε μακριά μόλις είστε πλάτη σε απευθείας σύνδεση;

1 = σπάνια

2 = περιστασιακά

3 = συχνά

4 = συχνά

5 = πάντα

Δεν ισχύει

Αφότου έχετε απαντήσει σε όλες τις ερωτήσεις, προσθέστε τους αριθμούς που επιλέξατε για κάθε απάντηση να λάβετε ένα τελικό αποτέλεσμα. Όσο υψηλότερο το αποτέλεσμα σας, τόσο μεγαλύτερο το επίπεδο εθισμού σας και τα προβλήματα που η χρήση Διαδικτύου σας προκαλεί. Εδώ υπάρχει μια γενική κλίμακα η οποία θα βοηθήσει να μετρήσει το αποτέλεσμα σας:

20 - 49 σημεία: Είστε μέσος χρήστης διαδικτύου. Μπορείτε να σερφάρετε λίγο παραπάνω κατά περιόδους, αλλά έχετε τον έλεγχο της χρήσης σας.

50 -79 δείχνουν: Τα προβλήματα είναι περιστασιακά ή συχνά λόγω της χρήσης του

διαδικτύου. Μόλις έχετε προσδιορίσει την κατηγορία που εγκαθιστά το συνολικό αποτέλεσμά σας, εξετάστε πίσω εκείνες τις ερωτήσεις για τις οποίες έχετε σημειωμένο 4 ή 5. Συνειδητοποιείτε ότι αυτό ήταν ένα σημαντικό πρόβλημα για σας; Παραδείγματος χάριν, εάν απαντήσατε σε 4 (συχνά) στην ερώτηση #2 σχετικά με την παραμέληση οικιακών μικροδουλειών σας, γνωρίζετε ακριβώς πόσο συχνά υπάρχουν οι βρώμικοι σωροί άπλυτων ρούχων σας επάνω στο πλυντήριο ή πόσο άδειο είναι το ψυγείο σας λόγω του Διαδικτύου. Πρέπει να εξετάσετε τον πλήρη αντίκτυπό του στη ζωή σας.

80 - 100 σημεία: Το διαδίκτυο προκαλεί σημαντικά προβλήματα στη ζωή σας. Πρέπει να αξιολογήσετε τα προβλήματα και να εξετάσετε τον αντίκτυπο που προκαλεί άμεσα η χρήση του Διαδικτύου σε εσάς

http://www.netaddiction.com/resources/internet_addiction_test.htm

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΜΗΜΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

*« Εξάρτηση από τους υπολογιστές στην εφηβική
ηλικία»*

*Σπουδάστριες: Γιαννουλάκη Αθηνά,
Τσοχανταρίδου Μήνα,
Χριστουλάκη Αμαλία*

A.E.I I I I

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2008

A1. Φύλο: 1. Αγόρι I__I

2. Κορίτσι I__I

A2. Ηλικία I__I

A3. Οικογενειακή κατάσταση γονιών:

1. Έγγαμος I__I

2. Άγαμος I__I

3. Διαζευγμένος I__I

4. Σε διάσταση I__I

A4. Αν οι γονείς σου είναι διαζευγμένοι ή σε διάσταση εσύ με ποιον περνάς το μεγαλύτερο μέρος της εβδομάδας;

1. Πατέρας I__I

2. Μητέρα I__I

3. Άλλον.....

A5. Ηλικία πατέρα I__I

A6. Ηλικία μητέρας I__I

A7. Εκπαίδευση γονιών:

Μητέρα:

1. Αναλφάβητος I__I

2. Απ. Δημοτικού I__I

3. Απ. Γυμνασίου I__I

4. Απ. Λυκείου I__I

5. Τεχ. Εκπαίδευση I__I

6. Πανεπιστημιακή Εκ. I__I

7. Μεταπτυχιακές Σπουδές I__I

Πατέρας:

1. Αναλφάβητος I__I

2. Απ. Δημοτικού I__I

3. Απ. Γυμνασίου I__I

4. Απ. Λυκείου I__I

5. Τεχ. Εκπαίδευση I__I

6. Πανεπιστημιακή Εκ. I__I

7. Μεταπτυχιακές Σπουδές I__I

A8. Εργασία μητέρας:.....

A9. Εργασία πατέρα:.....

A10. Αριθμός αδελφών: I__I

A11. Ποιο παιδί είσαι κατά σειρά στην οικογένεια I__I__I

A12. Χρησιμοποιείς ηλεκτρονικό υπολογιστή; 1. ΝΑΙ I__I 2. ΟΧΙ I__I

A13. Εάν ναι για ποιους λόγους τον χρησιμοποιείς;

1. ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΚΟΠΟ I__I

2. ΓΙΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ I__I

3. ΓΙΑ CHAT I__I

4. ΓΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ I__I

5. Άλλο.....

A14. Ποια είναι η αγαπημένη σου χρήση στον υπολογιστή;

A15. Συνήθως πόση ώρα την ημέρα ασχολείσαι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή;

30 ΛΕΠΤΑ	1 ΩΡΑ	1-2 ΩΡΕΣ	2-3 ΩΡΕΣ	3 ΩΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΝΩ

A16. Συνήθως πόσες μέρες την εβδομάδα ασχολείσαι με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή;

I__I

A17. Γνωρίζουν οι γονείς σου ότι αυτή τη στιγμή βρίσκεσαι στο χώρο του Net-café;

1. ΝΑΙ I__I 2. ΟΧΙ I__I

A18. Ποια είναι η βαθμολογία του τελευταίου τριμήνου/τετράμηνου σου; I ____ I

A19. Έχεις ηλεκτρονικό υπολογιστή σπίτι σου; 1.ΝΑΙ I__I 2.ΟΧΙ I__I

B. Παρακαλώ σημειώστε πόσο συχνά ασχολείστε με μία από τις παρακάτω δραστηριότητες

ΠΟΤΕ	ΣΠΑΝΙΑ	ΚΑΜΙΑ ΦΟΡΑ	ΣΥΧΝΑ	ΠΟΛΥ ΣΥΧΝΑ	ΣΧΕΔΟΝ ΠΑΝΤΑ
0	1	2	3	4	5

B.1 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή γενικά I__I

B.2 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή μόνος μου I__I

B.3 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή με φίλους I__I

B.4 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή με τους γονείς μου I__I

B.5 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή χωρίς τη βοήθεια κάποιου I__I

B.6 Πηγαίνω σε οργανωμένους χώρους, ιντερνετ καφε. I__I

B.7 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικούς υπολογιστές φίλων μου. I__I

B.8 Συζητώ για τα ηλεκτρονικούς υπολογιστές με τους φίλους μου I__I

B.9 Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές για να διασκεδάσω I__I

B.10 Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές για να περάσω την ώρα μου I__I

B.11 Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές για να αποφύγω / κάνω άλλα πράγματα I__I

B.12 Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές γιατί μου αρέσει I__I

B.13 Παίζω ηλεκτρονικούς υπολογιστές γιατί δεν έχω κάτι άλλο να κάνω I__I

B.14 Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικό υπολογιστή σπίτι μου. I__I

Γ.1 Προσαρμόζομαι σε κάθε κοινωνικό περιβάλλον I__I

Γ.2 Είμαι άνετος με όλες τις ηλικίες ανθρώπων (παιδιά, νέους, ενήλικες ή ηλικιωμένους) I__I

Γ.3 Συζητήσω εύκολα για οποιοδήποτε θέμα I__I

Γ.4 Δυσκολεύομαι να προσεγγίσω άτομα που δεν γνωρίζω I__I

Γ.5 Τα παιδιά της γειτονιάς μου, μου επιτρέπουν να συμμετέχω στην ομάδα τους I__I

Γ.6 Έχω έντονη διαφωνία με τους συνομήλικους μου. I__I

Γ.7 Τα παιδιά λένε ότι δεν θα με έχουν φίλο πια I__I

Γ.8 Με φωνάζουν με κάποιο κοροϊδευτικό παρατσούκλι 1.ΝΑΙ I__I 2.ΟΧΙ I__I

Γ.9 Περνάω βαρετά το χρόνο μου I__I

Γ.10 Καβγαδίζω I__I

Γ.11 Γενικά μου λένε τα μυστικά τους I__I

Γ.12 Γενικά με εμπιστεύονται I__I

Γ.13 Υπερασπίζομαι όσους βρίσκονται σε δύσκολη θέση I__I

Γ.14 Εκπροσωπώ την τάξη μου I__I

Γ.15 Οι φίλοι μου αποδέχονται τις απόψεις μου I__I

Γ.16 Οι φίλοι μου αποδέχονται τον χαρακτήρα μου I__I

Γ.17 Με πειράζουν – με κοροϊδεύουν I__I

Γ.18 Οι φίλοι μου δεν συμφωνούν με αυτά που λέω ή κάνω I__I

Γ.19 Έχω μελάδες με τους φίλους μου I__I

Γ.20 Με μαλώνουν οι συμμαθητές μου I__I

Γ.21 Με μαλώνουν οι γονείς μου I__I

Γ.22 Με μαλώνει ο δάσκαλος ή η δασκάλα μου I__I

Γ.23 Βοηθώ τους άλλους I__I

Γ.24 Προσφέρω την βοήθειά μου ακόμα και για ασήμαντα πράγματα I__I

Γ.25 Εργάζομαι καλά σε ομάδες I__I

Γ.26 Όταν έχω πρόβλημα με άλλους, το συζητώ I__I

Γ.27 Ακούω την γνώμη των άλλων I__I

ΠΟΤΕ	ΣΠΑΝΙΑ	ΚΑΜΙΑ ΦΟΡΑ	ΣΥΧΝΑ	ΠΟΛΥ ΣΥΧΝΑ	ΣΧΕΔΟΝ ΠΑΝΤΑ
0	1	2	3	4	5

Γ.28 Με προβληματίζει η γνώμη των άλλων I__I

Γ.29 Συνεργάζομαι εύκολα με άλλα παιδιά I__I

Γ.30 Παίζω με άλλα παιδιά I__I

Γ.31 Θυμώνω όταν μου χαλάνε τα παιχνίδια I__I

Γ.32 Προσέχω παιδιά νεότερα από εμένα I__I

Γ.33 Συμβιβάζομαι όταν μου εξηγήσουν I__I

Γ.34 Αισθάνομαι καλά όταν βοηθώ τους άλλους I__I

Γ.35 Νιώθω χαρούμενος όταν πετυχαίνω κάτι I__I

Δ.1 Πόσο συχνά διαπιστώνετε ότι ασχολείστε με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή περισσότερο από ότι σκοπεύατε; I__I

Δ.2 Πόσο συχνά παραμελείτε τις σχολικές σας υποχρεώσεις για να ξοδέψετε περισσότερο χρόνο στον ηλεκτρονικό υπολογιστή; I__I

Δ.3 Πόσο συχνά παραμελείτε την εμφάνιση σας και την προσωπική σας υγιεινή για να ξοδέψετε περισσότερο χρόνο στον ηλεκτρονικό υπολογιστή; I__I

Δ.4 Πόσο συχνά προτιμάτε την ενασχόληση με τον ηλ. υπολογιστή από τη παρέα των φίλων σας. I__I

Δ.5 Πόσο συχνά δημιουργείτε ερωτικές σχέσεις μέσω διαδικτύου; I__I

Δ.6 Πόσο συχνά οι άλλοι στη ζωή σας παραπονιούνται σε εσάς για το χρονικό διάστημα που ξοδεύετε On-Line. I__I

Δ.7 Πόσο συχνά δεν αποδίδετε στις σχολικές σας υποχρεώσεις λόγω του χρονικού διαστήματος που ξοδεύετε on-line; I__I

Δ.8 Πόσο συχνά ελέγχετε το ηλ. ταχυδρομείο σας πριν από κάτι άλλο που πρέπει να κάνετε; I__I

Δ.9 Πόσο συχνά δεν αποδίδουν οι γενικές δραστηριότητες που κάνετε καθημερινά λόγω του διαδικτύου; I__I

Δ.10 Πόσο συχνά γίνεστε αμυντικοί ή μυστικοπαθείς όταν σας ρωτά κάποιος τι κάνετε on-line; I__I

Δ.11 Πόσο συχνά αποφεύγετε τις ενοχλητικές σκέψεις και τα προβλήματά που αφορούν στη ζωή σας με τις κατευναστικές σκέψεις του Διαδικτύου; I__I

Δ.12 Πόσο συχνά φοβάστε ότι η ζωή χωρίς το Διαδίκτυο θα ήταν βαρετή, άδεια, δυστυχισμένη; I__I

Δ.13 Πόσο συχνά εξοργίζεστε ή χάνετε την ψυχραιμία σας όταν κάποιος σας ενοχλεί ενώ βρίσκεστε στο internet; I__I

Δ.14 Πόσο συχνά χάνετε τον ύπνο σας επειδή ξενυχτάτε στο internet; I__I

Δ.15 Πόσο συχνά πιάνετε τον εαυτό σας να λέει «για λίγα λεπτά ακόμα»; I__I

Δ.16 Πόσο συχνά προσπαθείτε να ελαττώσετε το χρονικό διάστημα που ξοδεύετε on-line και αποτυγχάνετε; I__I

Δ.17 Πόσο συχνά προσπαθείτε να κρύψετε πόση ώρα ήσασταν μέσα; I__I

Δ.18 Πόσο συχνά επιλέγετε να ξοδέψετε περισσότερο χρόνο on-line παρά τη συναναστροφή με άλλους; I__I

Δ.19 Πόσο συχνά αισθάνεστε καταθλιπτικοί, ευμετάβλητοι ή νευρικοί όταν δεν είστε μέσα στο internet,συναισθήματα που σταματούν να υπάρχουν όταν πάλι συνδεθείτε;I__I

Δ.20 Πόσο συχνά παρουσιάζετε ένα διαφορετικό εαυτό από αυτόν που είστε στην πραγματικότητα, στις γνωριμίες σας μέσω chat; I__I

Δ.21 Πόσο συχνά υιοθετείτε διαφορετικό χαρακτήρα από αυτόν που είστε στα παιχνίδια ρόλων που τυχών παίζετε; I__I

Δ.22 Θα επιθυμούσατε να έχετε ένα διαφορετικό χαρακτήρα από το δικό σας τον οποίο παρουσιάζετε στο διαδίκτυο αλλά δεν μπορείτε να υιοθετήσετε στην πραγματικότητα; 1.NAI I__I 2.OXI I__I

ΚΑΘΟΛΟΥ	ΣΧΕΛΟΝ ΚΑΘΟΛΟΥ	ΛΙΓΟ	ΑΡΚΕΤΑ	ΠΟΛΥ	ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ
0	1	2	3	4	5

Δ.23 Κατά πόσο ο χαρακτήρας που υιοθετείτε στο διαδίκτυο σας επηρεάζει στην πραγματική σας ζωή; I__I

Δ.24 Πόσο χρόνο εβδομαδιαία περνάτε με τους γονείς σας; I__I

Δ.25 Οι γονείς σας είναι ενήμεροι για τη χρήση που κάνετε στο διαδίκτυο; I__I

Δ.26 Είστε ικανοποιημένοι από το χρόνο που αφιερώνουν οι γονείς σας για εσάς; I__I

Δ.27 Αν σας αφιέρωναν περισσότερο χρόνο θα μειωνόταν ο χρόνος χρήσης σας στον ηλεκτρονικό υπολογιστή; 1.NAI I__I 2.OXI I__I

Δ.28 Υπάρχει έλεγχος απ' τους γονείς σας για τα sits που μπαίνετε; 1.NAI I__I 2.OXI I__I

Δ.29 Ο υπολογιστής σας είναι σε εμφανές σημείο του σπιτιού σας έτσι ώστε να έχουν πρόσβαση οι γονείς; 1.NAI I__I 2.OXI I__I

Δ.30 Έχετε συλλάβει τον εαυτό σας να εκδηλώνει συμπεριφορές στην πραγματική σας ζωή τις οποίες εκδηλώνετε κατά κύριο λόγο στο διαδίκτυο; 1.NAI I__I 2.OXI I__I

Δ.31 Ποιες είναι οι αντιδράσεις σας όταν προσπαθείτε να μπείτε στο ιντερνετ ή να ασχοληθείτε με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και δεν έχετε πρόσβαση;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ!!!

ΠΡΟΣΘΕΤΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ

Πίνακας 2.

A3 Οικογενειακή κατάσταση γονιών Statistics

A3 Οικογενειακή κατάσταση γονιών

N	Valid	200
	Missing	0
Mode		1

A3 Οικογενειακή κατάσταση γονιών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Έγγαμος	172	86,0	86,0	86,0
	2 Άγαμος	16	8,0	8,0	94,0
	3 Διαζευγμένος	9	4,5	4,5	98,5
	4 Σε διάσταση	3	1,5	1,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 2.

A4 Ατομο που περνάς το μεγαλύτερο μέρος της εβδομάδας

Statistics

A4 Ατομο που περνάς το μεγαλύτερο μέρος της εβδομάδας

N	Valid	23
	Missing	177
Mode		2

A4 Ατομο που περνάς το μεγαλύτερο μέρος της εβδομάδας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Πατέρας	2	1,0	8,7	8,7
	2 Μητέρα	20	10,0	87,0	95,7
	3 Άλλο	1	,5	4,3	100,0
	Total	23	11,5	100,0	
Missing	System	177	88,5		
Total		200	100,0		

Πίνακας 3.

A7.1 Εκπαίδευση μητέρας Statistics

A7.1 Εκπαίδευση μητέρας

N	Valid	200
	Missing	0
Mode		4

A7.1 Εκπαίδευση μητέρας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Αναλφάβητη	1	,5	,5	,5
	2 Απ.δημοτικού	25	12,5	12,5	13,0
	3 Απ.γυμνασίου	33	16,5	16,5	29,5
	4 Απ.λυκείου	82	41,0	41,0	70,5
	5 Τεχ.εκπαίδευση	25	12,5	12,5	83,0
	6 Πανεπιστημιακή εκπαίδευση	29	14,5	14,5	97,5
	7 Μεταπτυχιακές σπουδές	5	2,5	2,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 4.

**A7.2 Εκπαίδευση πατέρα
Statistics**

A7.2 Εκπαίδευση πατέρα

N	Valid	200
	Missing	0
Mode		4

A7.2 Εκπαίδευση πατέρα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Αναλφάβητος	5	2,5	2,5	2,5
	2 Απ.δημοτικού	27	13,5	13,5	16,0
	3 Απ.γυμνασίου	41	20,5	20,5	36,5
	4 Απ.λυκείου	50	25,0	25,0	61,5
	5 Τεχ.εκπαίδευση	38	19,0	19,0	80,5
	6 Πανεπιστημιακή εκπαίδευση	31	15,5	15,5	96,0
	7 Μεταπτυχιακές σπουδές	8	4,0	4,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 5.

A8 Εργασία μητέρας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1 Επιστήμονες, στελέχη επιχειρήσεων, καλλιτέχνες κ.α.	23	11,5	11,5	11,5
2 Επιχειρηματίες, έμποροι, εμπορικοί υπάλληλοι	17	8,5	8,5	20,0
3 Υπάλληλοι γραφείου	29	14,5	14,5	34,5
4 Εργάτες, τεχνίτες, εργατοτεχνίτες	15	7,5	7,5	42,0
5 Παροχή υπηρεσιών	37	18,5	18,5	60,5
6 Οικιακά	72	36,0	36,0	96,5
7 Άνεργοι, συνταξιούχοι	7	3,5	3,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 6.

A9 Εργασία πατέρα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1 Επιστήμονες, στελέχη επιχειρήσεων, καλλιτέχνες κ.α.	23	11,5	11,5	11,5
2 Επιχειρηματίες, έμποροι, εμπορικοί υπάλληλοι	52	26,0	26,0	37,5
3 Υπάλληλοι γραφείου	23	11,5	11,5	49,0
4 Εργάτες, τεχνίτες, εργατοτεχνίτες	57	28,5	28,5	77,5
5 Παροχή υπηρεσιών	28	14,0	14,0	91,5
6 Οικιακά	1	,5	,5	92,0
7 Άνεργοι, συνταξιούχοι	16	8,0	8,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 7.

A15 Πόσες ώρες την ημέρα ασχολείσαι με τον ηλ.υπολ.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	2	1,0	1,0	1,0
1 30 λεπτά	19	9,5	9,5	10,5
2 1 ώρα	30	15,0	15,0	25,5
3 1-2 ώρες	63	31,5	31,5	57,0
4 2-3 ώρες	51	25,5	25,5	82,5
5 3 ώρες και πάνω	35	17,5	17,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 8.

A16 Πόσες μέρες την εβδομάδα ασχολείσαι με τον ηλ.υπολ.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	1	,5	,5	,5
1	9	4,5	4,5	5,0
2	18	9,0	9,0	14,0
3	30	15,0	15,0	29,0
4	39	19,5	19,5	48,5
5	40	20,0	20,0	68,5
6	20	10,0	10,0	78,5
7	43	21,5	21,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 9.

B6 Πηγαίνω σε οργανομένους χώρους,νετ καφέ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	30	15,0	15,1	15,1
1 Σπάνια	32	16,0	16,1	31,2
2 Καμιά φορά	36	18,0	18,1	49,2
3 Συχνά	42	21,0	21,1	70,4
4 Πολυ συχνά	30	15,0	15,1	85,4
5 Σχεδόν πάντα	29	14,5	14,6	100,0
Total	199	99,5	100,0	
Missing System	1	,5		
Total	200	100,0		

Πίνακας 10.

B10 Παίζω υπολογιστές για να περάσω την ώρα μου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	9	4,5	4,5	4,5
1 Σπάνια	16	8,0	8,0	12,5
2 Καμιά φορά	37	18,5	18,5	31,0
3 Συχνά	45	22,5	22,5	53,5
4 Πολυ συχνά	64	32,0	32,0	85,5
5 Σχεδόν πάντα	29	14,5	14,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 11.

B11 Παίζω υπολογιστές για να αποφύγω να κάνω άλλα πράγματα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	53	26,5	26,5	26,5
1 Σπάνια	53	26,5	26,5	53,0
2 Καμιά φορά	38	19,0	19,0	72,0
3 Συχνά	23	11,5	11,5	83,5
4 Πολυ συχνά	18	9,0	9,0	92,5
5 Σχεδόν πάντα	15	7,5	7,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 12.

Γ1 Προσαρμόζομαι σε κάθε κοινωνικό περιβάλλον

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	6	3,0	3,0	3,0
1 Σπάνια	5	2,5	2,5	5,5
2 Καμιά φορά	17	8,5	8,5	14,0
3 Συχνά	49	24,5	24,5	38,5
4 Πολυ συχνά	59	29,5	29,5	68,0
5 Σχεδόν πάντα	64	32,0	32,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 13.

Γ4 Δυσκολεύομαι να προσεγγίσω άτομα που δεν γνωρίζω

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	18	9,0	9,0	9,0
1 Σπάνια	38	19,0	19,0	28,0
2 Καμιά φορά	58	29,0	29,0	57,0
3 Συχνά	44	22,0	22,0	79,0
4 Πολυ συχνά	28	14,0	14,0	93,0
5 Σχεδόν πάντα	14	7,0	7,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 14.

Γ5 Τα παιδιά της γειτονιάς μου επιτρέπουν να συμμετέχω στην ομάδα τους

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	8	4,0	4,0	4,0
1 Σπάνια	6	3,0	3,0	7,0
2 Καμιά φορά	11	5,5	5,5	12,5
3 Συχνά	35	17,5	17,5	30,0
4 Πολυ συχνά	58	29,0	29,0	59,0
5 Σχεδόν πάντα	82	41,0	41,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 15.
Γ6 Έχω έντονη διαφωνία με τους συνομιλήκους μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	17	8,5	8,5	8,5
	1 Σπάνια	55	27,5	27,6	36,2
	2 Καμιά φορά	74	37,0	37,2	73,4
	3 Συχνά	28	14,0	14,1	87,4
	4 Πολυ συχνά	21	10,5	10,6	98,0
	5 Σχεδόν πάντα	4	2,0	2,0	100,0
	Total	199	99,5	100,0	
Missing	System	1	,5		
Total		200	100,0		

Πίνακας 16.

Γ10 Καβγαδίζω

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	24	12,0	12,0	12,0
	1 Σπάνια	82	41,0	41,0	53,0
	2 Καμιά φορά	59	29,5	29,5	82,5
	3 Συχνά	21	10,5	10,5	93,0
	4 Πολυ συχνά	10	5,0	5,0	98,0
	5 Σχεδόν πάντα	4	2,0	2,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 17.

Γ14 Εκπροσωπώ την τάξη μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	17	8,5	8,5	8,5
	1 Σπάνια	26	13,0	13,0	21,5
	2 Καμιά φορά	33	16,5	16,5	38,0
	3 Συχνά	54	27,0	27,0	65,0
	4 Πολυ συχνά	46	23,0	23,0	88,0
	5 Σχεδόν πάντα	24	12,0	12,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 18.

Γ16 Οι φίλοι μου αποδέχονται το χαρακτήρα μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	7	3,5	3,5	3,5
	1 Σπάνια	8	4,0	4,0	7,5
	2 Καμιά φορά	11	5,5	5,5	13,0
	3 Συχνά	49	24,5	24,5	37,5
	4 Πολυ συχνά	61	30,5	30,5	68,0
	5 Σχεδόν πάντα	64	32,0	32,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 19.

Γ19 Έχω μπελάδες με τους φίλους μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	61	30,5	30,5	30,5
	1 Σπάνια	78	39,0	39,0	69,5
	2 Καμιά φορά	44	22,0	22,0	91,5
	3 Συχνά	6	3,0	3,0	94,5
	4 Πολυ συχνά	9	4,5	4,5	99,0
	5 Σχεδόν πάντα	2	1,0	1,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 20.

Γ21 Με μαλώνουν οι γονείς μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	26	13,0	13,0	13,0
	1 Σπάνια	53	26,5	26,5	39,5
	2 Καμιά φορά	61	30,5	30,5	70,0
	3 Συχνά	35	17,5	17,5	87,5
	4 Πολυ συχνά	18	9,0	9,0	96,5
	5 Σχεδόν πάντα	7	3,5	3,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 21.

Γ22 Με μαλώνουν οι δασκάλοι μου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	70	35,0	35,0	35,0
	1 Σπάνια	58	29,0	29,0	64,0
	2 Καμιά φορά	41	20,5	20,5	84,5
	3 Συχνά	14	7,0	7,0	91,5
	4 Πολυ συχνά	7	3,5	3,5	95,0
	5 Σχεδόν πάντα	10	5,0	5,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 22.

Γ25 Εργάζομαι καλά σε ομάδες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	3	1,5	1,5	1,5
	1 Σπάνια	9	4,5	4,5	6,0
	2 Καμιά φορά	26	13,0	13,0	19,0
	3 Συχνά	46	23,0	23,0	42,0
	4 Πολυ συχνά	61	30,5	30,5	72,5
	5 Σχεδόν πάντα	55	27,5	27,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 23.

Γ26 Όταν έχω πρόβλημα με άλλους το συζητώ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	11	5,5	5,5	5,5
1 Σπάνια	13	6,5	6,5	12,0
2 Καμιά φορά	50	25,0	25,0	37,0
3 Συχνά	45	22,5	22,5	59,5
4 Πολυ συχνά	44	22,0	22,0	81,5
5 Σχεδόν πάντα	37	18,5	18,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 24.

Γ29 Συνεργάζομαι εύκολα με άλλα παιδιά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	2	1,0	1,0	1,0
1 Σπάνια	3	1,5	1,5	2,5
2 Καμιά φορά	22	11,0	11,0	13,5
3 Συχνά	61	30,5	30,5	44,0
4 Πολυ συχνά	68	34,0	34,0	78,0
5 Σχεδόν πάντα	44	22,0	22,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 25.

Γ30 Παίζω με άλλα παιδιά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	4	2,0	2,0	2,0
1 Σπάνια	6	3,0	3,0	5,0
2 Καμιά φορά	12	6,0	6,0	11,0
3 Συχνά	44	22,0	22,0	33,0
4 Πολυ συχνά	72	36,0	36,0	69,0
5 Σχεδόν πάντα	62	31,0	31,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 26.

Γ35 Νιώθω χαρούμενος όταν πετυχαίνω κάτι

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	4	2,0	2,0	2,0
1 Σπάνια	1	,5	,5	2,5
2 Καμιά φορά	6	3,0	3,0	5,5
3 Συχνά	16	8,0	8,0	13,5
4 Πολυ συχνά	30	15,0	15,0	28,5
5 Σχεδόν πάντα	143	71,5	71,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 27

Δ1 Πόσο συχνά διαπιστώνεται ότι ασχολείστε με τον ηλ.υπολογιστή περισσότερο απότι σκοπεύατε

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	11	5,5	5,5	5,5
1 Σπάνια	30	15,0	15,0	20,5
2 Καμιά φορά	37	18,5	18,5	39,0
3 Συχνά	48	24,0	24,0	63,0
4 Πολυ συχνά	45	22,5	22,5	85,5
5 Σχεδόν πάντα	29	14,5	14,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 28

Δ2 Παραμελείτε τις σχολικές σας υποχρεώσεις για να ξοδέψετε περισσότερο χρόνο στον υπολογιστή

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	38	19,0	19,0	19,0
1 Σπάνια	48	24,0	24,0	43,0
2 Καμιά φορά	33	16,5	16,5	59,5
3 Συχνά	34	17,0	17,0	76,5
4 Πολυ συχνά	29	14,5	14,5	91,0
5 Σχεδόν πάντα	18	9,0	9,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 29

Δ3 Παραμελείτε την εμφάνιση σας & προσωπική υγιεινή για να ξοδέψετε περισσότερο χρόνο στον υπολογιστή

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	82	41,0	41,0	41,0
1 Σπάνια	58	29,0	29,0	70,0
2 Καμιά φορά	25	12,5	12,5	82,5
3 Συχνά	21	10,5	10,5	93,0
4 Πολυ συχνά	7	3,5	3,5	96,5
5 Σχεδόν πάντα	7	3,5	3,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 30

Δ4 Προτιμάτε την ενασχόληση με τον υπολογ. από την παρέα των φίλων σας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	66	33,0	33,0	33,0
1 Σπάνια	46	23,0	23,0	56,0
2 Καμιά φορά	33	16,5	16,5	72,5
3 Συχνά	28	14,0	14,0	86,5
4 Πολυ συχνά	18	9,0	9,0	95,5
5 Σχεδόν πάντα	9	4,5	4,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 31

Δ5 Πόσο συχνά δημιουργείτε ερωτικές σχέσεις μέσω διαδικτιου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	113	56,5	56,5	56,5
1 Σπάνια	35	17,5	17,5	74,0
2 Καμιά φορά	24	12,0	12,0	86,0
3 Συχνά	13	6,5	6,5	92,5
4 Πολυ συχνά	8	4,0	4,0	96,5
5 Σχεδόν πάντα	7	3,5	3,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 32

Δ6 Πόσο συχνά οι άλλοι στη ζωή σας παραπονιούνται σε εσάς για το χρονικό διάστημα που ξοδεύετε στο διαδύκτιο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	52	26,0	26,0	26,0
1 Σπάνια	67	33,5	33,5	59,5
2 Καμιά φορά	32	16,0	16,0	75,5
3 Συχνά	29	14,5	14,5	90,0
4 Πολυ συχνά	15	7,5	7,5	97,5
5 Σχεδόν πάντα	5	2,5	2,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 33

Δ7 Πόσο συχνά δεν αποδίδετε στις σχολικές σας υποχρεώσεις λόγω του χρ.διαστήματος που ξοδεύετε στο διαδύκτιο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	66	33,0	33,0	33,0
1 Σπάνια	50	25,0	25,0	58,0
2 Καμιά φορά	25	12,5	12,5	70,5
3 Συχνά	27	13,5	13,5	84,0
4 Πολυ συχνά	20	10,0	10,0	94,0
5 Σχεδόν πάντα	12	6,0	6,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 34

Δ8 Πόσο συχνά ελέγχετε το ηλ.ταχυδρομείο σας πριν από κάτι άλλο που πρέπει να κάνετε

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	73	36,5	36,5	36,5
1 Σπάνια	33	16,5	16,5	53,0
2 Καμιά φορά	30	15,0	15,0	68,0
3 Συχνά	21	10,5	10,5	78,5
4 Πολυ συχνά	25	12,5	12,5	91,0
5 Σχεδόν πάντα	18	9,0	9,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 35

Πόσο συχνά δεν αποδίδουν οι γενικές δραστηριότητες που κάνετε καθημερινά λόγω του διαδικτύου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	51	25,5	25,5	25,5
1 Σπάνια	54	27,0	27,0	52,5
2 Καμιά φορά	41	20,5	20,5	73,0
3 Συχνά	27	13,5	13,5	86,5
4 Πολυ συχνά	17	8,5	8,5	95,0
5 Σχεδόν πάντα	10	5,0	5,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 36

Δ10 Πόσο συχνά γίνεστε αμυντικοί ή μυστικοπαθείς όταν σας ρωτά κάποιος τι κάνετε στο διαδύκτιο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	65	32,5	32,5	32,5
1 Σπάνια	53	26,5	26,5	59,0
2 Καμιά φορά	31	15,5	15,5	74,5
3 Συχνά	30	15,0	15,0	89,5
4 Πολυ συχνά	12	6,0	6,0	95,5
5 Σχεδόν πάντα	9	4,5	4,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 37

Δ11 Πόσο συχνά αποφεύγετε τις ενοχλητικές σκέψεις και τα προβλήματα που αφορούν στη ζωή σας με τις κατευναστικές σκέψεις του διαδικτύου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	56	28,0	28,0	28,0
1 Σπάνια	46	23,0	23,0	51,0
2 Καμιά φορά	35	17,5	17,5	68,5
3 Συχνά	28	14,0	14,0	82,5
4 Πολυ συχνά	22	11,0	11,0	93,5
5 Σχεδόν πάντα	13	6,5	6,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 38

Δ12 Φοβάστε ότι η ζωή χωρίς το διαδύκτιο θα ήταν βαρετή άδεια δυστυχισμένη

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	73	36,5	36,5	36,5
1 Σπάνια	37	18,5	18,5	55,0
2 Καμιά φορά	23	11,5	11,5	66,5
3 Συχνά	27	13,5	13,5	80,0
4 Πολυ συχνά	19	9,5	9,5	89,5
5 Σχεδόν πάντα	21	10,5	10,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 39

Δ13 Πόσο συχνά εξοργίζεστε ή χάνετε την ψυχραιμία σας όταν κάποιος σας ενοχλεί ενώ βρίσκεστε στο διαδύκτιο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	55	27,5	27,5	27,5
1 Σπάνια	33	16,5	16,5	44,0
2 Καμιά φορά	34	17,0	17,0	61,0
3 Συχνά	25	12,5	12,5	73,5
4 Πολυ συχνά	29	14,5	14,5	88,0
5 Σχεδόν πάντα	24	12,0	12,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 40

Δ14 Πόσο συχνά χάνετε τον ύπνο σας επειδή ξενυχτάτε στο διαδύκτιο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	86	43,0	43,0	43,0
1 Σπάνια	41	20,5	20,5	63,5
2 Καμιά φορά	34	17,0	17,0	80,5
3 Συχνά	18	9,0	9,0	89,5
4 Πολυ συχνά	14	7,0	7,0	96,5
5 Σχεδόν πάντα	7	3,5	3,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 41

Δ15 Πόσο συχνά πιάνετε τον εαυτό σας να λείει για λίγα λεπτά ακόμα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	35	17,5	17,5	17,5
1 Σπάνια	35	17,5	17,5	35,0
2 Καμιά φορά	37	18,5	18,5	53,5
3 Συχνά	29	14,5	14,5	68,0
4 Πολυ συχνά	34	17,0	17,0	85,0
5 Σχεδόν πάντα	30	15,0	15,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 42

Δ16 Πόσο συχνά προσπαθείτε να ελαττώσετε το χρονικό διάστημα που ξοδεύετε στο διαδύκτιο και αποτυγχάνετε

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 Ποτέ	59	29,5	29,5	29,5
1 Σπάνια	49	24,5	24,5	54,0
2 Καμιά φορά	40	20,0	20,0	74,0
3 Συχνά	19	9,5	9,5	83,5
4 Πολυ συχνά	20	10,0	10,0	93,5
5 Σχεδόν πάντα	13	6,5	6,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 43

Δ17 Πόσο συχνά προσπαθείτε να κρύψετε πόση ώρα ήσασταν μέσα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	75	37,5	37,5	37,5
	1 Σπάνια	32	16,0	16,0	53,5
	2 Καμιά φορά	42	21,0	21,0	74,5
	3 Συχνά	24	12,0	12,0	86,5
	4 Πολυ συχνά	19	9,5	9,5	96,0
	5 Σχεδόν πάντα	8	4,0	4,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 44

Δ20 Πόσο συχνά παρουσιάζετε ένα διαφορετικό εαυτό από αυτόν που είστε στην πραγματικότητα στις γνωριμίες σας μέσω διαδικτύου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	68	34,0	34,0	34,0
	1 Σπάνια	40	20,0	20,0	54,0
	2 Καμιά φορά	27	13,5	13,5	67,5
	3 Συχνά	27	13,5	13,5	81,0
	4 Πολυ συχνά	34	17,0	17,0	98,0
	5 Σχεδόν πάντα	4	2,0	2,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 45

Δ22 Θα επιθυμούσατε να έχετε ένα διαφορετικό χαρακτήρα από το δικό σας τον οποίο παρουσιάζετε στο διαδύκτιο αλλά δεν μπορείτε να υιοθετήσετε στην πραγματικότητα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	1	,5	,5	,5
	1 Σπάνια	30	15,0	15,0	15,5
	2 Καμιά φορά	168	84,0	84,0	99,5
	3 Συχνά	1	,5	,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 46

Δ24 Πόσο χρόνο εβδομαδιαία περνάτε με τους γονείς σας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	2	1,0	1,0	1,0
	1 Σπάνια	11	5,5	5,5	6,5
	2 Καμιά φορά	43	21,5	21,5	28,0
	3 Συχνά	63	31,5	31,5	59,5
	4 Πολυ συχνά	53	26,5	26,5	86,0
	5 Σχεδόν πάντα	28	14,0	14,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 47

Δ25 Οι γονείς σας είναι ενήμεροι για τη χρήση που κάνετε στο διαδύκτιο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Ποτέ	13	6,5	6,5	6,5
	1 Σπάνια	10	5,0	5,0	11,5
	2 Καμιά φορά	36	18,0	18,0	29,5
	3 Συχνά	47	23,5	23,5	53,0
	4 Πολυ συχνά	37	18,5	18,5	71,5
	5 Σχεδόν πάντα	57	28,5	28,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 48

Δ27 Αν σας αφιέρωναν περισσότερο χρόνο θα μειωνώταν ο χρόνος χρήσης σας στον ηλ.υπολογιστή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Ναι	61	30,5	30,5	30,5
	2 Όχι	139	69,5	69,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 49

Δ30 Έχετε συλλάβει τον εαυτό σας να εκδηλώνει συμπεριφορές στην πραγματική σας ζωή τις οποίες εκδηλώνετε κατά κύριο λόγο στο διαδύκτιο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Ναι	54	27,0	27,0	27,0
	2 Όχι	146	73,0	73,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 50

Δ31.1 Αντδράτε με θυμό όταν δεν έχετε πρόσβαση σε ηλ.υπολογιστή και διαδύκτιο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	87	43,5	43,5	43,5
	1 Ναι	113	56,5	56,5	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Πίνακας 51

Δ31.2 Απογοητεύεστε όταν δεν έχετε πρόσβαση σε ηλ.υπολογιστή και διαδύκτιο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	176	88,0	88,4	88,4
	1 Ναι	23	11,5	11,6	100,0
	Total	199	99,5	100,0	
Missing	System	1	,5		
Total		200	100,0		

Πίνακας 52

Δ31.3 Είστε αδιάφοροι όταν δεν έχετε πρόσβαση σε ηλ.υπολογιστή και διαδίκτυο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 Όχι	106	53,0	53,3	53,3
	1 Ναι	93	46,5	46,7	100,0
	Total	199	99,5	100,0	
Missing	System	1	,5		
Total		200	100,0		

Βιβλιογραφία

- Κορώσης Κων.,(1997) «Εφηβοι και οικογένεια».Εκδόσεις: Gotenbeng, Αθήνα.
- Μπρακόνιε Αλ. Και Μαρτσέλι Ντ.,(2002) «Τα χίλια Πρόσωπα της Εφηβείας». Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα. Μετάφραση Λεωνίδα Σοφία.
- Conger J.,(1981) «Εφηβική Ηλικία». Εκδόσεις: Ψυχογιός, Αθήνα. Μετάφραση: Σόλμαν Μαρία.
- Ντολτό Φ., Ντόλτο- Τολπς Κ., (2007) «Εφηβοι προβλήματα και ανησυχίες».Εκδόσεις: Πατάκη (13^η έκδοση 2007), (1^η έκδοση 1993)Αθήνα.
- Herbert M., (1999) «Ψυχολογικά Προβλήματα εφηβικής ηλικίας». Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα 5^η έκδοση. Αθήνα.
- Herbert M., (1997) «Ψυχολογική φροντίδα του παιδιού και της οικογένειας του». Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
- Παναγιωτακόπουλος Π., (2008) « Οι ψυχικοί και σωματικοί κίνδυνοι για την υγεία», www.epyna.gr {πρόσβαση στις 9 Δεκεμβρίου 2007}
- Λιάππας Γιάννης Α.(1991) «Ναρκωτικά» Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα
- Francois De Singly, (1996) «Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας». Εκδόσεις: Σαββάλας. Μετάφραση: Γαλλικό Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα.
- Μπέρ Ρέιμον-Ριβιέ,(1989) «Η κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου» Εκδόσεις Καστανιώτη, Μετάφραση: Μαρία Ντε Κάστρο, Αθήνα
- Τσαρούχας Κ.,(2000) «Αλκοόλ ένας σκληρό Ναρκωτικό» 2^η έκδοση Εκδόσεις: Άγκυρα. Αθήνα.
- Μάνος Νίκος,(1988) «Βασικά στοιχεία κλινικής ψυχιατρικής»
- Τσιάντης Ι., Αναστασόπουλος Δ., Χαντζάρα Β., Λιακοπούλου Μ., Χριστιανόπουλος Κ.,(1994). «Εφηβεία ένα μεταβαλλόμενο στάδιο σένα μεταβαλλόμενο κόσμο» Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα.
- Τσιάντης Ι.,(1998). «Εφηβεία». Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα.
- Τσιάντης Ι.,(1988). «Σύγχρονα θέματα Παιδοψυχιατρικής, Ψυχοπαθολογία» (Τόμος β) Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα.
- Stephen O. Watters, (2001) «Overcoming Internet Addictions» Εκδόσεις: Vine Books, America.
- Ανδρουλάκη Δ.,(2007) «ΚΕΘΕΑ ΠΛΕΥΣΗ». Εκδόσεις:ΚΕΘΕΑ ΠΛΕΥΣΗ, Αθήνα

- Monti, Colby and T.A. O'Leary, (2008) «Adolescents alcohol and sub abuse» Εκδόσεις: Guilford Press.
- Βασιλάκη Ε., Ροβίθης Εμμ.,(2002) «Ψυχολογία και ψυχιατρική στο διαδίκτυο» Εκδόσεις: Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.
- Καπάτου Αλ.,(2007) «Εθισμός στο Διαδίκτυο-οδηγίες στους γονείς» σελ.1-6.[http://:www-safe internet.gr](http://www-safeinternet.gr){πρόσβαση στις 9 Δεκεμβρίου2007}
- Νέτα Σοφία (2006) «Ανησυχητική η εξάρτηση των νέων και των εφήβων απ' τους υπολογιστές. «Ναρκωτικό» το κομπιούτερ» σελ.1.[http:// www.malliori.gr](http://www.malliori.gr) {πρόσβαση στις 9 Δεκεμβρίου 2007}
- Περουτσή Ά., (2006) «Εξάρτηση εφήβων ηλεκτρονικό υπολογιστή» σελ1. www.ygeia.ert.gr {πρόσβαση στις 9 Δεκεμβρίου 2007}
- Μίλερ Κ.,(2007) «Τα ηλεκτρονικά παιχνίδια και οι αμέτρητες ώρες » σελ.1. www.news.scool.club.gr{πρόσβαση στις 9 Δεκεμβρίου 2007}
- Κατσούλης Α.(2007) «Πριβέ τηλεόραση», www.news.scool.club.gr {πρόσβαση στις 9 Δεκεμβρίου 2007}
- Σεφέρου Μ.,(1997). «*Ναρκωτικά:Αρρώστια ή Επιλογή*». Εκδόσεις:ΕΥΡΩΤΑΣ,Αθήνα.
- Κουτσελίνη Αντ.,(2002). «*Εξαρτησιογόνες Ουσίες*».Εκδόσεις:Παρισιανού,Αθήνα.
- Psychologia.gr. «*Ψυχικές λειτουργίες του ανθρώπου*», www.Psychologia.gr, { πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2008}
- Psychologia.gr. «*Στάδια ανάπτυξης της προσωπικότητας- κύκλους ζωής*», www.Psychologia.gr, { πρόσβαση στις 26.08. 2008}
- Psychologia.gr. «*Εφηβεία, Ανάπτυξη του παιδιού*», www.Psychologia.gr, { πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2008}
- Εγγλέζος Μπ., (2006) «*Ιστορική αναδρομή των υπολογιστών*», { πρόσβαση στις 28.08. 2008}
- Μιχαλακόπουλος Γ., (1996) «*Κοινωνιολογία και εκπαίδευση*», Εκδόσεις: Κυριακίδη, Θεσ/νικη.
- Ιντζεσίλογλου Ν.,(1999) «*Η κοινωνικοποίηση του ατόμου*» Εκδόσεις:Παρατηρητής, Αθήνα.
- Νόβα- Καλτσούνη Χ., (1996)«*Κοινωνικοποίηση*», Εκδοσεις:Gutenberg, Αθήνα
- Socialpsychology, (2007)«*Οι λειτουργίες της οικογένειας*», www.Socialpsychology.com, { πρόσβαση στις 12.01. 2009}

- Goleman D., (2000) «Συναισθηματική νοημοσύνη», Εκδόσεις:Ελληνικά γράμματα, Αθήνα
- Pnoh-lesvos. « Ο ρόλος της οικογένειας στην διαπαιδαγώγηση του ανηλίκου», www.pnoh-lesvos.gr{ πρόσβαση στις 15.03. 2008 }
- Gossop M, Grant M., (1994) « Κατάχρηση ουσιών», Εκδοσεις: ΒΗΓΑ Ιατρικές, Αθήνα, Μτφ: Σιάτρος Δ.
- Μουσούρου Λ, Στρατηγακη Μ., (2004) « Ζητήματα Οικογενειακής πολιτικής», Εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα.
- Πρακτικά ΕΠανελλήνιου συνεδρίου της Ελληνικής εταιρείας κοινωνικών επιστημών, (1989) «Ελληνική νεολαία», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα
- Kimberly S. Young., (1998) «Caught in the net», Εκδόσεις: John Wiley and Sons, Canada.
- Maureen A. O'Rourke., (1998), «Legal Issues on the Internet», [www.legal of internet.com](http://www.legalofinternet.com) { πρόσβαση στις 25.03. 2009 }
- Λάγαρης Γ., (2006) «Οι νέοι σήμερα ως ενεργοί πολίτες», Εφημερίδα: Ευρυτανικά νέα, 1-03-06,
- Oulu University Library (2003), «**Early risk factors of criminality**», [www. Oulu University Library.com](http://www.Oulu University Library.com), { πρόσβαση στις 15.04. 2009 }
- Mary L. Gavin, (2008) «*How TV Affects your child*», www.kidshealth.com{πρόσβαση στις 10.02.2009}.
- Gentile,D.A.,Walsh,D.A.,(2002) «*A normative study of family media habits.Applied development psychology*»,www.Kindshealth.com{πρόσβαση στις 10.02.2009}.
-
- Reinking D.,Wu J.,(1990) «*Reexamining the research on television and reading*», www.Kindshealth.com{πρόσβαση στις 10.02.2009}.
-
- *Βικιπαιδεια*,(2008) «*Η ιστορία των υπολογιστών*»,www.el.wikipedia.gr{πρόσβαση στις 28.08.2008}.
- BRADLEY, B. P., PHILLIPS, G., GREEN, L. & GOSSOP, M. (1989) «Circumstances surrounding the initial lapse to opiate use following detoxification». *British Journal of Psychiatry*.
- DoNEGAN, N. H., RODIN, J., O'BRIEN, C. P. & SOLOMON, R. L. (1983) A learning theory approach to commonalities, in: P. K. LEVISON *et al.* (Eds) *Op. cit.*
- LEVISON, P. K . , GERSTEIN, D. R. & MALOFF, D. R. (1983)

Commonalities in Substance Abuse and Habitual Behavior.
(Lexington, Lexington Books, Heath & Co.).

ORFORD, J. (1985) *Excessive Appetites: A Psychological View of Addictions* (Chichester, Wiley).

➤ PROCHASTA, J. O. & DICLEMENTE, C. C. (1984) *The Transtheoretical Approach: Crossing the Traditional Boundaries of Therapy* (Homewood, IL, Dow Jones/Irwin).

➤ BRENDAN P. (1990) «Behavioural addictions: common features and treatment implications». *British Journal of Addiction*

➤ Caplan, S. E. (2002) Problematic Internet use and psychosocial well-being: development of a theory based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*.

➤ Chou, C. & Hsiao, M. C. (2000) Internet addiction, usage, gratification, and pleasure experience: the Taiwan college students' case. *Computers and Education*, **35**, 65–80.

➤ Davis, R. A. (2001) A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior*.

Goodman, R. (1997) The strengths and difficulties questionnaire: a research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*.

➤ Hall, A. S. & Parsons, J. (2001) Internet addiction: college student case study using best practices in cognitive behavior therapy. *Journal of Mental Health Counseling*.

➤ Leung, L. (2004) Net-generation attributes and seductive properties of the Internet as predictors of online activities and Internet addiction.

Πηγή: Μονάδα Εφηβικής Υγείας (ΜΕΥ) του Νοσ. Παίδων «Π. & Α. Κυριακού».

Πρόδρομα συμπτώματα Πηγή: Μονάδα Εφηβικής Υγείας (ΜΕΥ) του Νοσ.

Παίδων «Π. & Α. Κυριακού» Εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΕΛΛΑΔΑ, Κύριο

Άρθρο: "SOS: Διαδικτυακός εθισμός", σελ. 10, 18/01/2008.-

Εξώφυλλο: static.squidoo.com/resize/squidoo_images/-1/l...

Image may be subject to copyright.

Below is the image at: www.squidoo.com/groups/internetjunkies